

YAVUZ BAHADIROĞLU

7.
BASKI

TARİHİMİZİN GİZLİ ODALARI

Hayat

**TARİHİMİZİN
GİZLİ
ODALARI**

© 2012, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti.

Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-5365-70-7

Sertifika No: 12451

Hayat Yayınları : 435

Tarih Serisi : 5

Kitabın Adı : Tarihimizin Gizli Odaları

Yazarı : Yavuz Bahadıroğlu

Yayın Editörü : Erol Şahnacı

Metin Editörü : Özlem Başboğa

Kapak Tasarım : Hüseyin Özkan

İç Tasarım : Erdi Demir

Baskı Yeri & Tarihi : Ankara, 2017

Baskı & Cilt : Ertem Basım

Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde No: 8

Malıköy - Temelli / ANKARA

Tel: (0 312) 284 18 14

Sertifika No: 26886

Hayat Yayın Grubu

Nişancı Mahallesi Davutağa Caddesi No: 26/1

34050 Eyüp - İstanbul

Tel: 0212 613 11 00 GSM: 0530 290 99 78 Faks: 0212 613 11 55

www.hayat yayinlari.com - hayat@hayat yayinlari.com

twitter.com/hayat yayinlari - facebook.com/hayat yayinlari

**TARİHİMİZİN
GİZLİ
ODALARI**

YAVUZ BAHADİROĞLU

YAVUZ BAHADIROĞLU

1945 yılı başında Rize ilinin Pazar kazasına bağlı Hisarlı köyünde dünyaya geldi. 1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yaptı. Gazete, dergi ve şirket yöneticisi olarak çalıştı. Gazeteciliğini muhabir ve röportajcı olarak sürdürürken, Niyazi Birinci adıyla çocuklara yönelik eserler üretti. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınladı. Asıl çıkışını tarihi romanlarıyla yaptı. İlk romanı Sunguroğlu ve ardından yazdığı Buhara Yaniyor, ülkenin en çok satan romanlarından oldu. Genelde Osmanlı'nın çeşitli dönemlerini ele alan otuzu aşkın roman yazdı. Hâlen ulusal yayın yapan Moral FM radyosunda günlük yorumlar yapıyor ve bir günlük gazetede köşe yazarlığını sürdürüyor.

Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Bendenizi takdimimdir!.....	7	Tarihin içinden: Gazi Hoca'nın	
Tarih penceresinden hayat	10	hikâyesi	123
Kitaba giriş niyetine	13	“Tebliğattır Gazi Hoca!”	125
Kitaba zihni ve fikri hazırlık		“Ezan Türkçe kıraat olunacak!”	126
babında	20	“Angara’ya bağlılığını göster,	
Bize ne oldu?	30	vokuat çıkartma!”	128
Osmanlı’ya neden saldırıyorlar?.....	44	Gazi Hoca deli mi, veli mi?.....	132
Tarihle övünmek mi lâzım?	47	“Yeter: Söz milletindir!”	134
Tarih ayaklarımıza mı dolaşıyor?.....	50	Ezanın aslına çevrilmesine dair	
Tarihe ilgi arttı mı?	54	kanun teklifleri	135
Tarihten nasıl ders alınır?.....	56	CHP: “Arapça ezan hakkında münakaşa	
Harf aslında nedir?	58	açmaya taraftar değiliz”	138
Çerkez Ethem Bey “hain” miydi?.....	64	Mecliste ezan görüşmeleri.....	139
Reşit Bey’den, Atatürk’e mektup	69	Millet Mersin’e, aydın tersine.....	141
Atatürk’ün muhafız alayı komutanı		Gazi Hoca’nın dönüşü	143
Topal Osman Bey neden katledildi	72	“Ezan-ı Muhammedi okumak	
Oniki Ada’yı hatırlayanınız		selbes!”	144
var mı?.....	81	Osmanlı Devleti “diktatörlük”	
Osmanlı’da içki meselesi nedir?.....	86	müydü?	147
İlk seçim ne zaman yapıldı?.....	88	Nasılmışız, nasıl olmuşuz?	150
Yakın tarihimizde din-devlet		“Vezarette kemalât aranır”	152
ilişkileri nasıldı?	90	Adalet mülkün temelidir	153
TBMM’de hezeyanlar	99	Şaşırtıcı bir özgürlük belgesi:	
Şiirlerde hezeyanlar.....	100	Amannâme.....	154
Yeni din, yeni kible, yeni minare,		“Mağrur olma padişahım,	
yeni ezan.....	101	senden büyük Allah var!”	156
Atatürk’ü “tanrılaştırma”	104	Hukuk ve padişah.....	158
Ezan neden Türkçeleştirildi?	110	Mahkemeden kovulan padişah:	
Ezan ve yasak.....	111	Yıldırım Bayezid	161
Bir ezan uğruna.....	114	“Ne günlere kaldık bre!”	163
İlk Türkçe ezan	116	Ava giden avlanır	165
Bediüzzaman’ı dinleyelim.....	118	Padişahın yetkileri.....	167
Evvel zaman içinde, kalbur		Yabancıların Osmanlı	
saman içinde.....	119	hakkındaki hükmü.....	172
Maksat vatan kurtulsun!	121	Bu konuda son sözler.....	174
		“Uydur uydur söyle”	176

Osmanlı'da "hayvan hakları"	
var mıydı?	179
Yassı Ada, İmralı Ada ve	
Hayırsız Ada	182
"Su medeniyeti" ne demektir?	185
Osmanlı'da çeşme kültürü	188
Bir Valide Sultan çeşmesinin	
hikâyesi	189
Hayatı boyunca sadece iki kez	
yıkanan kraliçe	197
Ve koku kültürü	198
Osmanlı Devleti niçin ve nasıl	
doğdu?	202
Osmanlı Devleti'nin nüfusu	
ne kadardı?	208
Eyalet sistemi	210
Theodore Roosevelt ve Dünya	
hâkimiyeti	211
Osmanlılar eğlenirler miydi?	213
İbadeti keyfe dönüştürmek	216
Cambazlar, hokkabazlar	218
"Zevk" anlayışı	219
Hangi padişah nerede yatıyor?	221
Padişahların Hırka-i Saadet	
ziyaretleri nasıl gerçekleşirdi?	224
Padişahlar ne yer, ne içerdi?	226
Günde iki öğün yemek	230
Sefer ve bayram yemekleri	232
"Haram yiyen harami olur"	233
Bosna papazlarına Fatih'in	
fermanı	235
Fatih'in namaz fermanı	236
Fatih'in vasiyetnamesi	238
Fatih öldü mü, öldürüldü mü?	239
Fatih'in mezarı sonradan açıldı mı?	242
"Devşirme sistemi" nedir?	245
Ocağa esnaf girdi	250
Makale tadında: "Kahraman	
Akuncı"nın sonsuz yalnızlığı	251

"Divan-ı Hümayûn hükmüdür"	253
Aşktan ve evlilikten sürgün	257
Tarihin vicdanı var ama	
duyguları yoktur	259
Osmanlı'da külliye ve cami kültürü	262
"Altın minare"den altı minareye	266
"Devşirme sadrazam"lar	
Osmanlı'ya zarar verdi mi?	267
Üç devşirme portresi	269
Valide sultanlar lükse düşkün	
müydü?	273
Padişahlar ve anneleri	278
Yabancı yazarların haremi	280
"Osmanlı kadını zevkli ve	
beceriklidir"	282
Sağlam Müslümanlardı	284
Nurbanu Sultan	286
Hanımkent: Üsküdar	287
Valide sultanların hayır eserleri	288
Bir rüya	293
Diğer eserler	296
Âdile Sultan	298
Malını-mülkünü satıp fukaraya	
dağıttı	300
Saray sofrası	301
İftar huzuru arzusu	302
Topkapı Sarayı'nda Kadir Gecesi	303
Yumurta-yı Hümayun	304
Artan yemekler fakirlere dağıtılırdı	305
Bir ibret levhası: Kefensiz	
gömülen Sultan	306
İsimsiz bir göçebenin yıktığı	
hükümdar	311
Hikâyecik: Zeynep ve Kâmil	314
Bir başka hastane: Baltalimanı	
Kemik Hastanesi	315
Padişahlara neden saygısızlık edilir?	317
"Son söz" yerine kaim	335

BENDENİZİ TAKDİMİMDİR!

Yalnızlar rıhtımının meçhul denizcisi olmak isterdim fakat buna pek imkân bulamadım, yazdıkça tanındım. Meşhur ile meçhul arasında kaldım. Hâlâ o aralıkta duruyorum.

Profesyonel anlamda yazdığım ilk yazının (1971) üzerinden kırk bir sene geçti. Çeşitli isimlerle köşe yazıları ve kitaplar kaleme aldım. (Kalem kullanan yazar kalmadı, ruhumuza *bilgisayar virüsü* girdi.) Yurt içinde ve yurt dışında, çeşitli konularda sayısız konferanslar verdim. Hâlen Moral FM’de hafta içi her gün “*Hayatın Yorumu*” başlığı altında hayatı yorumlamaya çalışıyorum. Ayrıca, Pazartesi günleri güncel olaylara, Çarşamba günleri ise tarihe ilişkin programların sürekli konuğuyum ve Akit gazetesinde günlük köşe yazıları yazıyorum. Bu arada *Moral Dünya* dergisinin Genel Yayın Yönetmenliği de var.

Bitmedi: Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Yayın Kurulunda kurul üyesiyim, Çevre Bakanlığı’nın açtığı “*Çanak-kale Savaşları Sunum Merkezi Mimari Proje ve Temaşa Sistemleri Fikir Projesi Yarışması*”nda jüri danışmanlığı yaptım. (Bunlar bir ücret alınmadan yapılan görevlerdir.)

Bütün bunlara kitap çalışmalarımı, araştırmalarımı, edebi ve tarihi etkinliklerde görev üstlenmelerimi, çeşitli konularda konferans vermek için çıktığım yurt içi ve yurt dışı seyahatlerimi de ekleyebilirsiniz.

Bir de özel hayatım var tabii herkes gibi...

Bir ara televizyonların birinde “*Tarihçe*” başlıklı uzun soluklu bir tarih programı da yaptım. Beni çok sardığını söyleyemem. Televizyonun bana göre bir şey olmadığını farkedince vazgeçtim. Çünkü televizyon meşhur ediyor. Ben ise *meşhur* olmak değil, *meçhul* kalmak istiyorum. Görüntüm yerine fikirlerim ve tespitlerim yaygınlaşsın istiyorum.

Kim olduğuma gelince: Dünyaya, başkalarına haddini bildirmek için değil, haddini bilmek için gönderildiğine inanan garibanlardan bir âdemoğluyum...

Yunus'ça bir deyişle, "*Beni bende demen, bende değilem/ Bir ben vardır bende, benden içerü.*" diyemem elbet, çünkü ne böylesine derin bir meziyetim ne de şiir yeteneğim var, ancak yalın anlatımla kendi hakkımda birkaç şey söyleyebilirim.

1945 yılında Rize'nin Pazar ilçesine bağlı Hisarlı köyünde dünyaya geldim. Bitmez tükenmez okullarda yıllarım tükendi. Yıllarla birlikte yollar da tükenmesin diye tarihe sardım. Ne de olsa *tarih sürekli bir başlangıçtı*. Bitmez tükenmez sırların içinde buldum kendimi.

Ah, eğitim sistemi! Pek çok insan gibi, beni de mengeneyle kısırdı. Hem ruhumdan, hem de beynimden yaralandım. Beynimin ve ruhumun yaralarını tedavi için de kendimi, okullarda okutulmayanları okumaya ve ders kitaplarında yazmayanları öğrenmeye verdim.

Yıllar boyu okudum, okudum, okudum... Hamdım, yandım, piştim!..

Sonra yazdım, yazdım...

Bu kez de yazdıklarımı yayınlatabmamak gibi bir dert çıktı karşıma. Meşhur olmayan bir yazarın kitabını kimse basmak istemiyordu. Çare ararken, gazetecilik tek çare olarak karşıma çıktı. 1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başladım.

Muhabirlik, röportajcılık, köşe yazarlığı derken, yüreğim kitaplaşmaya başladı. İlk kitabım *Sunguroğlu* 1972'nin başlarında yayımlandı. Mütevazı bir tarihi romandı ama bu konuda öylesine büyük bir boşluk vardı ki, ilk kitabım yüreklerde sabah meltemi gibi esti.

Ardından diğerleri geldi: *Buhara Yanıyor, Elveda Buhara, Turgut Alp, Malazgirt'de Bir Cuma Sabahı, Sultan Dördüncü Murad, Şehzade Selim, Şirpençe, Mısır'a Doğru*...

Bir de baktım ki, yazdığım kitaplar küçüğüyle, büyüğüyle boyuma yaklaşmış. Çocuk kitapları, romanlar, biyografiler, denemeler, belgeseller, hikâyeler, tiyatro oyunları, senaryolar...

Kısacası, dostlarım, *yazmak* denince aklınıza gelen her şey...

“*Sen allame-i cihan mısın ki, her konuda yazıyorsun?*” diyeceksiniz belki de. Hayır, allame-i cihan değilim. Ama allamelerin kendilerini köşelerine çekip sırça köşklerinde günlerini gün etmeye daldıkları bir fetret devri çocuğuyum.

Yollarda milyonlarca susuz yolcu gördüm. Yanlışta heba olan gencecik insanları izledim, yüreğim yandı. O yangının ortasında kaleme sarıldım ve canhıraş bir gayretle yazdım.

Yadırgandım, yargılandım, fişlendim. “Balyoz Darbe Plânları”nı hazırlayanlar beni de kara listeye aldı. Adım, kalemi kırılacak yazarlar arasında geçti. “Allah’ın kırmadığı kalemi kimse kıramaz!” dedim, yazmaya devam ettim. Bir de baktım ki, komplo ters tepmiş, benim için hazırlanan hücreye kendileri düşmüş.

Şükran-ı nimet olarak söyleyeyim ki, hiçbir kitabım vitrinlerde kalmadı. Sararıp solmadı. Yazdıklarımın arasında 200. baskısını yapanlar var. Hâlâ da ülkemizin en çok okunan yazarları arasındayım. Kitaplarım pek çok dilde yayınlandı, pek çok ödül aldım. Aldığım ödüller arasında, *Tarihi Sevdiren Adam* unvanı da var ki, hayat boyu aldığım ödüllerin en anlamlısıdır. Bu ödülü iftiharla taşıyorum ve lââyık olmaya çalışıyorum.

Aralıksız yirmi yıl yazdıktan sonra, sekiz buçuk yıllık bir yöneticilik serüveni yaşadım... Allah orada da muvaffakiyet nasip etti. Yönettiğim şirketler grubu, kendi alanının en büyükleri arasına girdi.

Zaman zaman günlük politikaya çekmek istediler beni, girmedim; iş âlemine almak istediler, gitmedim; kitaplarımınla yaşamayı seçtim.

Hâlen kitaplarımınla birlikte, kitaplarımda yaşıyorum.

Kısacası, hizmet mükellefiyetimi ifaya çalışıyorum.

Bütün hayatım bundan ibarettir.

Hepinize selamlar, saygılar ve dualar...

Yavuz Bahadıroğlu (İstanbul, 2012)

TARİH PENCERESİNDEN HAYAT

Din ve tarih dâhil, her şey bir ikilem içinde ele alınıyor Türkiye-mizde. Bu yüzden hem her şey muğlâk kalıyor hem de tartışmalar çabucak kavgaya dönüşüyor...

Bu, toplumlara ideolojinin tuzağıdır; galiba biz, böyle bir tuzağa düştük! (Rahmetli Cemil Meriç'in deyişiyle, "*İdeoloji deli gömleğidir.*")

Aslında resmî mülâhazaların giremeyeceği iki alan söyle deseler, tereddütsüz *din* ve *tarih* derim. Hazin ki en çok bu alanlara girmiş, görüş bildirmiş, hükümler vermiş...

Sadece totaliter rejimlerde rastlanabilen bu anlayış, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakasını hiç bırakmamış...

Tabii *ifrat tefriti* doğurmuş, her ifrat kendi alternatifini üretmiş...

Meselâ, resmi tarihin (ki ders kitaplarında somutlaşır.) *Kızıl Sultan* dediği Sultan II. Abdülhamid Han, alternatifinde *Ulu Hakan* olarak selâmlanmış. Resmi tarihin vatan haini ilân ettiği Sultan Vahideddin, alternatifinde büyük vatansever olmuş. Bunların ve benzerlerinin etrafında saflaşmalar meydana gelmiş, kıran kırana savaşlar yaşanmış...

İki tarafın bilgi sahibi olmadan kanaat sahibi olmuş fanatikleri, tarihi kişilerle olaylara salt tarih ilmi açısından yaklaşan dürüst tarihçileri konudan uzak tutmuş. Dolayısıyla gerçek Abdülhamid'le gerçek Vahideddin, tarihimizin diğer bazı gerçekleri gibi, kaynayıp gitmişler.

Böyle bir ortamda, özellikle yakın tarihe ilişkin olarak resmi tarih tezine aykırı şeyler söylemek büyük cesaret istiyor... Oysa yakın tarih hakkında aldığım soruların haddi hesabı yok. Ne çare ki, yakın tarih, tam bir mayın tarlasıdır...

Yakın tarih tek kaynaktan ve tek kanaldan beslenir (Atatürk'ün "Nutuk"u). Bu nedenle de tümüyle resmi kimliktir. İşte bu yüzden yakın tarih, belgelerden ziyade duygulara bağlı olarak gelişmiştir.

Artık bunu aşmamız, tarihin kodlarını çözmemiz gerekiyor...

Söyler misiniz sevgili dostlarım, bazı sorular sizin de kafanızı kurcalamıyor mu?

Soru: Sultan Abdülaziz öldü mü, öldürüldü mü?

Soru: Sultan II. Abdülhamid'in gerçeği nedir? Ulu Hakan mı, Kızıl Sultan mı?

Soru: Sultan Vahideddin ve Enver Paşa gerçekten hain miydiler?

Soru: Gençliğini savaş meydanlarında tüketen, birkaç kez yaralanan ve İstiklâl Savaşımızın başlarında çıkan isyanları bastırıp büyük hizmetler yapan Çerkez Ethem Bey, uğruna hayatını hiçe saydığı ülkesinden neden kaçmak zorunda kaldı?

Soru: Birinci İnönü Savaşı gerçekten oldu mu?

Soru: Osmanlı başkentini işgal eden İngilizler, neden işgali Anadolu'ya yaymadılar? Neden hiçbir cephede onlarla savaşmadık? Savaşmadığımız, yenmediğimiz hâlde niçin çekip gittiler? Giderken ne göturdüler?

Soru: Lozan'daki masaya, savaş kazanmış bir devlet olarak mı oturduk, yoksa kaybetmiş bir devlet olarak mı? Kazanmış bir devlet olarak oturduysak neden Misak-ı Milli sınırlarına dahi sahip çıkmadık? Adaları, Kıbrıs'ı, Musul'u, Kerkük'ü, Batı Trakya'yı neden terk ettik? Neden Yunanistan'dan savaş tazminatı istemedik?

Yakın tarihe ilişkin olarak resmi tarih tezine aykırı şeyler söylemek büyük cesaret istiyor... Oysa yakın tarih hakkında aldığım soruların haddi hesabı yok. Ne çare ki, yakın tarih, tam bir mayın tarlasıdır...

Soru: Balyoz, Sarıkız, Kafes, İrtica Eylem Planı gibi gizli çalışmaların tarihi kökleri var mı?

Soru: Günümüzü kasıp kavuran cuntalar, tarihimizin bir mirası mıdır?

Soru: İstiklal Savaşımızın gerçeği nedir? Yunanlıların İzmir'i işgal etmesini isteyen İngilizler, sonra neden Yunanistan'a sırt çevirdiler?

Soru: Atatürk neden evlenip boşandı?

Soru: Lâtfе Hanım'dan önce aşk yaşadığı Fikriye Hanım'ın akıbeti ne oldu?

Soru: Latife Hanım'ın yasaklanmış anılarında neler yazıyor?

Soru: Arşivlerin yakın tarihe ilişkin kısmı neden açılmıyor?

Soru: Atatürk neden kanunla korunuyor?

Uzak ve yakın tarihimize ilişkin daha pek çok soru ...

* 31 Mart Olayı'nın sırrı ...

* Menemen Olayı'nın aslı ...

* Dersim ve Şeyh Said İsyanı'nın gerçek sebepleri ...

* Yıldız Yağması'nın perde arkası ...

* Sarıkamış Harekâtı için uydurulan yalanlar ...

* Trabzon Meb'usu Ali Şükrü Bey'le Topal Osman'ın katli ...

* İzmir Suikastı'nın içyüzü ...

* Osmanlı Devleti'nin yapısı, Osmanlı insanının duruşu, örnek alabileceğimiz özellikleri ...

Daha pek çok konu, pek çok soru ...

Bu soruların içinde dolaşmak, mayın tarlasında yürümekten farksızdır. Deneyelim bakalım.

KİTABA GİRİŞ NİYETİNE...

Molla Fenariler, Zembilliler, İbn-i Kemaller, Hızır Çelebiler, Molla Güranîler, Hüsrevler, Ak Şemsüddinler, Ebussuûd Efendiler, Sinanlar, Barbaroslar, Turgut Reisler, Uluğ Beyler, Pirî Paşalar; bugün bile iftihar kaynaklarımızı teşkil eden kervansarayların, su kemerlerinin, mimarî abidelerin, edebî eserlerin, sebillerin, diğer yardımlaşma ve kardeşlik müesseselerinin banileri...

Rahatça söyleyebiliriz ki, 600 seneye bu kadar abideyi ve bu sayıda insanı sığdıran başka bir tarih mevcut değildir. Abide şahsiyetlerimizin bir dökümünü yapın, 50'şer yıllık kesitlere oturtun; bakalım her 50 yıla kaç abide şahsiyet, kaç cihangir, kısacası dünya örneği kaç insan isabet edecektir?

Bir de son yüzyılımıza, devletin izmihlâl dönemine bakın; kimi görebiliyorsunuz? Ve kafalarınızı çatlatırcasına düşünün: Redd-i miras, bu milletin nelerine mâl olmuştur? Yavuz Sultan Selim'i unutturmak için, meşhur *Goben* zırhlısının *Yavuz Sultan Selim* olan adını, Cumhuriyet Türkiye'si sadece *Yavuz* şekline getirmekle, yeni nesillere ne kazandırmış, Meclis kürsüsünden hanedana yapılan saldırılar hangi problemlerimizi çözmüştür?

Kendimizi tutamıyor ve Fransız yazar Claude Ferrere'den konuyla ilgili hayret uyandıran ifadelerinden kısa bir bölüm alıyoruz:

"Size tuhaf bir şey söyleyeceğim. Günümüzün cumhuriyetçi Türkleri, kendilerini Bayezid'in torunları değil de Timur'un torunları sayıyorlar. Cumhuriyet donanmasında bir zırhlı var: Almanların eski 'Goben' zırhlısı... Bu geminin adını değiştirmek ve millî bir isim vermek gerekti. Çok haklı olarak 'Yavuz Selim' adı teklif edildi. Ama Çankaya Hükûmeti buna razı olmadı. Kısaca 'Yavuz' denmesini uygun buldu. Osman'ın (Osman Gazi'nin) adı, Ankara'daki adamlar için tarihten silinmesi ge-

reken, nefret edilecek bir şey hâline geldi. Tahripkâr ve zalim Cengiz’le Timur; sayısız saraylar yaptıran, mabetler inşa ettiren, yollar açan, bunca eyaleti Türk topraklarına katan hükümdarlara (padişahlara) tercih edilmektedir... Cumhuriyet Türkleri, cetlerinin mirasını hor görmeye başladılar.” (Claude Ferrere, Türklerin Manevî Gücü, s. 1987 v.d.) ...

Yabancıları bile dehşete düşüren bu *redd-i miras*, sadece şahsiyetlere münhasır kalsaydı, belki tahribat bu seviyede olmayacaktı. Hazin ki, aşiretten beylik, beylikten devlet çıkaran ve devleti en az 400 sene cihanın üçte birine hâkim kılan temeller de tahrip edildi.

Âkif’in hicranla dile getirdiği gibi, “*inkılâp ümmetinin şanı, yakıp yıkmaktı.*”

Eski adına ne varsa yerle bir edilmeliydi ki, enkazın üzerinde yeni bir devlet kurulabilsin!

Yeni devletin telâkkileri gibi insanları da modern olacaktı. Örnek vardı: Avrupa... Her vesileyle kuyumuzu kazan, her fırsatta Haçlı güruhunu üzerimize saldırtan Avrupa... Onun gibi giyinecek, onun yazısıyla yazacak, kendi kültür kaynaklarımıza sırt çevirip tarihimizi inkâr ederek onun kaynaklarına yönelecektik. Papa’nın teklifini reddettiği ve Hıristiyan olmadığı için Fatih’i kınayacak, Yavuz’u kanlı katil ilân edecek, Kanuni’ye iftira atacak, oğlu II. Selim’e sarhoş damgası vuracak, Abdülhamid’e Ermeni komutacıları ağzıyla Kızıl Sultan, Vahideddin’e hain diyecek, bütün tarihi hanedan tarihi ilân edip kendimize Etiler’den, Sümerlerden, Moğollardan ecdat arayışına çıkacaktık.

Vesikalar, vakıalar önemsizdi. Nazarlarında tarih, bir ilim değil, bir sanattı. Objektif olmasının önemi yoktu. Sadece millî olmalıydı. Bunun için de dinî unsurlardan ayıklanması gerekiyordu. Yani geçmiş reddediliyor, yok ediliyor, *yokun* üzerine geleceği inşa etmek gibi imkânsız bir hayalin peşinde koşuluyordu. Artık “*Din yok, milliyet var*”dı!

Şimdi gelin, Prof. Osman Turan’ın, üniversitelerde okutulan ders kitabından, neler yapıldığını takibe çalışalım:

1. Türk Devleti, kanunlarla ıslahat yapmak yerine, din esaslarına dayanmayan Batı devletleri kanunlarını doğrudan kabul ederek, dinin siyasî hayat üzerindeki etkisini bertaraf etme yoluna gitti. Bu suretle siyasî hayat üzerinde büyük nüfuz sahibi olan din âlimleri [ulema] sınıfının da otorite kaynağını ortadan kaldırdı. Kanunların halk tarafından benimsenmesi için, bu kanunların şu veya bu ülkeden aktarıldığı üzerinde durulmadı, kamuoyuna “uygar ülkelerin kanunları” diye takdim edildi.

2. Milli devlet, tekkeleri kapatarak ve tarikat faaliyetlerini yasaklayarak, bölücü ve devlet otoritesini zayıflatıcı niteliklerini asgariye indirmeye çalıştı.

3. Memlekette kullanılan kıyafetlerin Batı memleketlerinde kullanılanlardan ayrı oluşu, Batılılaşma çabasında olan bir toplumun bu yolu benimsemesine psikolojik bir engel teşkil ediyordu. Ayrıca Batı âdetlerini benimsemiş aydınların Avrupalı kıyafetlerle gezmeleri yanında geleneksel kostümlerin kullanılışı, zaten mevcut olan halk ayırımını kuvvetlendirici ve görülebilir şekle sokacak nitelikteydi.

Millî devlet, sosyal ayırımları görünebilir ve sembolik şekilde ifade eden kıyafetlerin giyilmesini yasaklayarak, yerlerine herkesçe giyilebilecek kıyafetlerin giyilmesini sağlamaya çalışarak, bu ayırımların zayıflamasına çalışmıştır.

4. Millî devrimin bir amacı, Türkiye’yi Asya ve Arap kültüründen çıkararak Batı kültürüne mâl etmektir. Sosyal ve siyasî hayatın her yönüne nüfuz etmiş olan dini bu yerinden çıkararak birey ile Tanrı arasında bir olay yapmak, Arap kültüründen çıkmanın başlangıcını teşkil ediyordu. Bunu gerçekleştirmek, dinin toplumsal kurumlarını ve görüntülerinin bir kısmını ortadan kaldırmakla mümkün olabilirdi. Devrimlerin izlediği yol da bu oldu. Ancak din gibi, hislere hitap eden bir kurumun zayıflaması, bir “his boşluğu” meydana getiriyordu. Bu boşluğu doldurmak veya diğer bir deyimle “bireysel” hislerin toplumsal hareketler şeklinde ifade edilmesini sağlamak için, millî hislerin geliştirilmesine, milliyetçiliğin yayılmasına çalışıldı. Mustafa Kemal’in kişiliğine yönelen bağlılık, sultan ve halifeye duyulanın yerini aldı. Milleti yüceltmek emeli ise

hiç olmazsa aydınlara, erişilmesi güç, kendilerini vermelerini gerektiren bir ideal verdi. İhdas edilen millî bayramlar, düzenlenen törenler, dinî tören ve bayramlarda duyulan hislerin millî günlerde de duyulmasını sağlamaya çalıştı ve bunda başarıya ulaştı.

Prof. Osman Turan, Arap harflerini kullanmanın doğurduğu güçlükleri belirtirken şu görüşü ileri sürüyor:

“Gerçekten İslâm harfleri şakulî, ufki ve insinaî (kıvrak) olduğundan onunla bir metnin yazılması ve okunması, zaman ve emek tasarrufu sağlar. Lâtin harfleri gibi sadece ufki ve uzun olmadığı için muhake-me mana üzerinde toplanır. Eski yazı ile bir bakışta bir cümle okunur, hatta bir sahifenin muhtevasına nüfuz edilir... Mimarîde büyük selâtin camileri ve kervansaraylar, musikide Dede Efendiler ne ise, yazı sanat eserleri ile tuğralı fermanlar da aynı ince ve yüce ruhun tecellileridir.” (Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi)

Yazar burada güçlüklerden söz ederken, sanıyorum Kur’an alfabesinin okuma yazma güçlüğüne kastetmiyor. Zira alfabe değişikliğinin gerçek mahiyetini, müteakip sayfalarda anlatıyor. Buradaki güçlük, galiba, hâkim zihniyetin ülkeyi sokmak istediği mecralara eski alfabemizin engel teşkil ettiği kanaatinden kaynaklanıyor. H. Ritter, “Lâtin yazısından beş defa kısa ve harikulâde müsait olan Arap yazısının okuma yazmayı kolaylaştırdığını ve bu sebeple İslâm âlimlerinin sayısız eser verdiğini” [Classicisme et Declin culturel dans l’histoire de İslâm, Paris 1957, s.178-179]

Şimdi hepimizi uzun uzun düşündüreceğine inandığım konuya geçelim. Aynı ders kitabından aktarıyorum:

“Sovyetler Birliği’ndeki Türk cumhuriyetlerinde Arap yazısı yerine Lâtin harfleri kabul edildi. Değişikliğin amacı Sovyet Türklerini kültürel bakımdan Türkiye’den ve dinî bağları olan Araplardan ayırmak olmasına rağmen, milliyetçi kadroya Lâtin harflerinin Türkçe için çok daha uygun olacağını gösterdi.”

Harf Devrimi’nin tek amacı ve hatta en önemli amacı, okuma yazmanın yaygınlaşmasını kolaylaştırmak değildir. (Ders kitaplarında böylesi iddialar, maalesef hâlâ mevcuttur. Arap harfleriyle okuma

yazma öğrenmek zordu denilmekte ve alfabe değişikliği bu basit gerekçeye bağlanmaktadır.)

“...Devrimin temel gayelerinden biri, yeni nesillere geçmişin kapılarını kapamak, Arap-İslâm dünyasıyla bağları koparmak ve dinin toplum üzerindeki etkisini zayıflatmaktır.

Milliyetçiler (yani devleti yönetenler), yeni bir toplum meydana getirmek isteğindeydiler. Toplumun geçmişiyile bağları ne kadar kuvvetli olursa, toplumu değiştirmek o kadar güç olurdu. Yeni nesiller eski yazıyı öğrenmeyecekler, yeni yazıyla çıkan eserlerin muhtevasını ise milliyetçiler denetleyebileceklerdi. Türk yazısı ile Arap yazısı başka olduğundan, Araplarla kültürel bağ ve ilişkileri zayıflayacak ve Türkiye Batı’ya yönelecekti. Din eserleri eski yazıyla yazılmış olduğundan okunmayacak, dinin toplum üzerindeki etkisi azalacaktı.” (a.g.e., s.9)

Dinin toplum üzerindeki etkisi azaldı. Millet, Batı istikametinde yıllar boyu düşe kalka yürüdü veya cebren yürütüldü. Sonuç: Kültürden kaçan, kütüphanelere mezarlık gözüyle bakan, günde sadece iki buçuk-üç milyon gazete okuyan bir toplum... Şark’ı küstüren, Garp tarafından da reddedilen az gelişmiş bir ülke ve boşlukta bırakılan nesillerin, Batı’nın izmleriyle birbirlerini vurması...

İşin en acı tarafı ise bu tablonun sorumlularının hâlâ alkışlanması...

Toplumlar bir kere şaşırtıldıktan ve bir fikrin güdümüne sokulduktan sonra, demek ki kolay toparlanamıyor; kurbanlar verme paahasına, alıştırıldığı yolda yürümeyi sürdürüyor.

Tarih de aynı görüşe verilmiş bir başka kurbandır. Zaten hepsi öylesine iç içe ki, birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Yeniler, eskiyi “*hanedan tarihi*” saydığından ve yeni devlet *redd-i miras* üstüne bina edildiğinden, millete yeni bir tarih gerekiyordu. 1930’da bir “*Tarih Tetkik Heyeti*” kurularak işe başlandı. 1933’te ise Türk Tarih Kurumu, bu heyetin yerini aldı.

Aynı tarih kitabından olayı takip edelim:

“Yeni bir tarih tezi ileri sürüldü. Bu teze göre medeniyetin ilk kurucuları Orta Asya’daki Türkler, Orta Asya’dan göç ederek medeniyete-

ti dünyanın diğer bölgelerine yaymışlardı. Bugünkü Avrupa medeniyetinin öncüleri de Türklerdi. O hâlde Türklerin Batılılaşmak istemesi, doğmasında kendilerinin büyük payı olan bir uygarlığa tekrar dönmelelerinden ibaretti. 'Batılılaşmak' demek, kendilerinin de bir parçası olduğu uygarlığı yeniden benimsemek demektir.

İkinci olarak, Anadolu'da tarih boyunca kurulan uygarlıklar incelenerek, bunların Türk uygarlıkları olduğunun gösterilmesine çalışıldı. Anadolu uygarlıkları arasında, özellikle Sümerler ve Etiler üzerinde duruldu. Sümerler ve Etilerin tercih edilmiş olması sebepsiz değildir. Osmanlı Devleti'nin kalıntılarının yıkılmak istendiği bir devrede, Osmanlı tarihi incelenemezdi. Sonra gerek Selçuklu, gerek Osmanlı tarihinin araştırılması, Türklerin İslâm'a olan yakın ilgisini de belirtmek zorundaydı. Lâikleşme döneminde İslâm'ın bir araştırma konusu edilmesi uygun düşmezdi. Hâlbuki Sümerler ve Etiler, Anadolu'da yaşamış oldukları gibi, Selçuklu ve Osmanlıların ortaya çıkardığı sakıncalar (yani Müslümanlık) onlar için varit değildi. (Çünkü onlar Müslüman değildi) Dolayısıyla onların pek de kesin olmayan Türklükleri -ki, bugün Etilerle Sümerlerin Türk olmadığı konusundaki deliller kesindir- üzerinde duruldu, kurdukları uygarlıkların "Anadolu Türk Uygarlığı" olduğu ve Türklerin Anadolu'da uzun bir tarihe sahip olduğu gösterilmeye çalışıldı.

Çalışmalar belirli bir gayeye hizmet etmek için yapıldığından, zaman zaman bilimsellik dışına çıkmışlardır."

"Belirli bir gaye"den muradın ne olduğunu bugün hepimiz biliyoruz. Kitleyi dininden, dilinden, kültüründen, medeniyetinden, tarihinden koparıp Batılılaştırma gayesidir bu. Hatta bu gayenin tahakkuku için isyanlar tertiplenmiş, sehpalara kurulmuş, arkada kandan bir iz bırakılmıştır.

Acaba umulan elde edilmiş midir?

Eğer bir türlü belini doğrultamayan, kendi ayakları üzerinde duramayan, bir asra, dünya çapında birkaç deha oturtamayan, fukara, ilmi gelişmelerin dışında, kabuğuna büzülmüş bir Türkiye murat ediliyorduyse evet, umduklarını elde etmiş sayılabilirler.

Yok, kültürlü, dünyada sözü geçen; ilim, fen, edebiyat ve teknik sahalarda söz sahibi bir Türkiye murat ediliyordu ise bunun hâlâ çok uzağındayız.

Zaten o yoldan yürüyüp parıltılı bir noktaya gelmek, geçmişin inkâr zeminine sağlam bir gelecek inşa etmek imkânsızdı. Gele gele inkârcıların gelebileceği bir noktaya gelmişiz: Hüsrân noktası...

Bu noktadan geçmişi tahlile çalışırken, kahırlanmamak elden gelmiyor ancak kahırlanıp kalmak da çare olarak gözükmüyor. Öyleyse çare nedir? Bence ilk çare, kaybettiğimiz değerleri, kaybettiğimiz yerlerde aramaya başlamaktır. İşte bu sebeple *tahlil-i tarihlere* ihtiyaç var. Böylece, elinizdeki kitabın hangi maksatla ve hangi tarz içinde kaleme alındığını da açıklamış oluyorum.

Yeni devletin telâkkileri gibi insanları da modern olacaktı. Örnek vardı: Avrupa... Her vesileyle kuyumuzu kazan, her fırsatta Haçlı güruhunu üzerimize saldırtan Avrupa...

KİTABA ZİHNİ VE FİKRİ HAZIRLIK BABINDA...

Bu kitabı yazarken, en çok dikkat ettiğim nokta, doğru zannettiğimiz yanlışları tekrarlamamak için çaba harcamak oldu.

Tarih konusunda herkesin bilgisi yok, ama bir kanaati var. Yaygın deyişle, bilgi sahibi olunmadan fikir sahibi olunmuş, bu da bizi yanlış yerlere götürmüştür.

Meselâ, Yavuz'un babası Sultan II. Bayezid'in genelde *yumuşak başlı* olduğuna inanılır. Oysa bu gerçek değildir. Hele de *devlet* söz konusu olduğunda...

Padişahlık hayatı buna şahittir. Meselâ serkeşlik eden İtalya'yı dize getirmiştir. Cem Sultan gailisini sert tedbirleriyle bertaraf etmiştir. Macaristan'ı vergiye bağlamış, yıllık haracını ödemeyen Boğdan Vovodası'nı yola getirmiştir...

Çelebi Mehmed ve Fatih Sultan Mehmed tarafından üç kez kuşatıldığı hâlde bir türlü fethedilemeyen Akkerman Kalesi'ni fethe-den de odur. Yani, Sultan II. Bayezid, *yumuşak başlı* biri değildir. Ama ne hikmetse, Şah İsmail söz konusu olduğunda *yumuşuyordu*. Sanırım Müslüman'ın Müslüman'ı, Türk'ün Türk'ü kırması ihtimalini göze alamıyordu. Bu yüzden de Yavuz'un ikazlarını kulak ardı ediyor, "*Dünkü sabiden ders almazız.*" diyordu.

Bundan (2012 başları itibariyle) otuz sene kadar önce Yavuz'u üç cilt (*Şehzade Selim, Şirpençe ve Mısır'a Doğru*) hâlinde romanlaştırmak nasip olmuş, bu amaçla yaptığım arşiv çalışması sırasında defalarca şaşırmışım... Çünkü ne II. Bayezid bize anlatıldığı gibiydi, ne de Yavuz bize anlatılana sığacak gibi bir padişahtı...

Yavuz'a, *Osmanlı Devleti'nin üçüncü kurucusu* demek lâzım geldiğine daha o zaman karar vermişim...

Biliyorsunuz; Osmanlı Devleti, Osman Gazi tarafından kuruldu. Bu yüzden eski tarihçilerimiz, Osman Gazi'ye, *inşa edici* anlamında *münşi* der... Ancak Osman Gazi'nin kurduğu devlet, Timur tarafından, Ankara Savaşı (1402) sonrasında darmadağın edildi...

Osmanlı'nın dördüncü hükümdarı Yıldırım Bayezid esir alınıp Semerkand'a götürüldü. Anadolu'da Osmanlı'ya tabi olmuş ne kadar beylik varsa Timur'un emriyle hortlatıldı, Osmanlı topraklarını talan ettiler...

Ardından Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında müthiş bir *baht kavgası* başladı. Yıldırım'ın her oğlu bulunduğu yerde saltanatını ilân etti. En büyük parça kardeşlerin en büyüğü olan Süleyman Çelebi'ye düşmüş, bazı toprakları Bizans'a terk etme karşılığında, Edirne'de saltanat sürmesine izin verilmişti. Balkanlar da ona bağlıydı.

Yıldırım öldükten sonra, onunla birlikte Semerkand'a götürülen oğullarından Mustafa Bey (Osmanlı kaynaklarının *Düzmece Mustafa* dediği) de kardeş kavgasına katıldı.

Süleyman Bey, Mehmed Bey (Çelebi Mehmed), İsa Bey, Musa Bey ve Mustafa Bey arasında cereyan eden bu amansız, amansız olduğu kadar da anlamsız kavgaya, yaklaşık 11-12 sene sürdü. Bu döneme *Fetret Devri* ya da *Fasıla-i Saltanat* deniyor.

Nihayet Çelebi Mehmed kardeşlerini bertaraf etmeyi başardı. Ardından Anadolu birliğini tekrar sağladı. İşte bu yüzden Çelebi Mehmed'e, *ikinci kurucu* anlamında, *ikinci münşi* dediler.

Peki, neden Yavuz Sultan Selim'e *üçüncü kurucu* demek gerekiyor? Çünkü Yavuz olmasaydı, Şah İsmail önce Anadolu'yu Osmanlı'dan koparacak, ardından İstanbul üstüne yürüyecekti. Bütün işaretler bunu gösteriyor, zaten Şah da amacını saklama gereği duymuyordu.

Çünkü tahtta, Şah'ın her söylediğine inanan Veli Bayezid (II. Bayezid) oturuyordu. Mektuplarında "*Cennetlik babacığım!*" diye hitap ederek, zaman zaman bağlılık bildirerek, hediyeler göndererek, "*Ben de İslâm Dini'nin yücelmesi için gece-gündüz çalışıyorum.*" şeklinde yalanlarla Bayezid'i iyi niyetine inandırmıştı.

O kadar ki, Bayezid, oğlu Yavuz'un tüm ikazlarına kulaklarını tıkamış, "*Şah oğlu bize ihanet etmez.*" diye kestirip atmıştı.

Yavuz ise olayı çoktan çözmüştü: "*Şah oğlunun emeli Osmanlı'ya hükmetmektir.*" diyordu. Kaç kere babasına mektuplar yazmış, "*haddimiz olmayarak*" diye başlayan ikazlarda bulunmuş, ancak dinletememişti.

Son zamanlarda bu konu, üstü kapatılan konular arasına atıldı. Zira son derece örgütlü tepkiler veren Alevileri kızdırmaktan herkes çekiniyor. Sonuç olarak Şah İsmail durmadan parlatılıyor, Yavuz Sultan Selim ise yerin dibine geçiriliyor.

Hatır için tarihi gerçekler değiştirilemez. Amaç ne Sünni'nin, ne de Alevi'nin hoşuna gitmek değil, gerçeklerle buluşmaktır. Yoksa *tarihçi* ile *politikacı* arasında bir fark kalmaz.

Gelelim esasa: Sultan II. Bayezid, Anadolu'yu Osmanlı'dan koparmak, sonra da İstanbul'a yürümek isteyen Şah İsmail'e karşı tedbir almayınca, Yavuz'un, tahtı, zorla babasından almaktan başka çaresi kalmadı: O da vurdu ve aldı...

Canını ortaya koymuş ama Şah İsmail'i durdurabilecek imkâna da kavuşmuştu. Şimdi sıra, Şah'ı bertaraf etmeye gelmişti...

Bu arada Şah, Anadolu'ya gönderdiği halifeleri vasıtasıyla Şiiliği alabildiğine yaymış, hatırı sayılır miktarda taraftar toplamıştı. Anadolu, Osmanlı'nın altından kaymak üzereydi...

Şimdi şöyle bir soru sormanın tam zamanıdır: Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya gelen onlarca Müslüman-Türk (Türkmen) aşiretlerinin arasından neden sadece Kayı Aşireti'ne devlet nasip oldu? Buna bağlı olarak bir soru daha: Tacettinoğulları, Tekeoğulları, Çobanoğulları, Dulkadiroğulları, Eşrefoğulları, İnancıoğulları, Karesioğulları, Menteşoğulları, Pervaneoğulları, Ramazanoğulları, Saruhanoğulları, Karamanoğulları, Çandaroğulları, Germiyanogulları gibi, Anadolu'da onca Müslüman-Türk beyliği varken, bunların arasından neden sadece Osmanlı Beyliği, imparatorluk burcuna yükseldi?

Çünkü Osmanlılar dinî ve millî hedeflerini belirlemişlerdi ...

Dini hedef *Îlâ-i Kelimetullah*; milli hedef *Kızıl Elma* idi.

Her birey, bu hedeflere ulaşmayı *varlık sebebi* sayıyordu.

Mevlâna, Yunus, Edebali, Dursun Fakih gibi şeyhlerle, Yesevi'nin Alp Erenler'i bu ebedi emeli yürekten yüreğe gergef işler gibi işlemişler, her Osmanlı'yı bu hedef etrafında bütünlemişlerdi. Her Osmanlı, yine bu hedef sayesinde bir atom çekirdeğine dönüşmüştü.

Yavuz Padişah da aynı yolun yolcusuydu. Bunun için önce Anadolu Birliği kurulmalı, ardından *İttihad-ı İslâm* sağlanmalı, sonra Batı'ya yürünmeliydi.

Yavuz'un, dünyayı "*bir padişaha çok, iki padişaha az*" bulması işte bu yüzdendir. Şah İsmail ile yine bu yüzden hesaplaşması kaçınılmazdı. Anadolu, sırtını dayayabileceği bir kıvama gelmeliydi.

Şah İsmail'in casusları ve taraftarları Anadolu'da hâlâ cirit atıyor, yer yer ayaklanmalar çıkarıyor, merkezin gücü, Anadolu'nun özellikle bazı bölgelerinde etkisiz kalıyordu.

Şeyhülislam'dan fetva aldıktan sonra, valilere gönderdiği fermanlarda, Şah taraftarlarının tespit edilmesini ve suçlarının gerektirdiği cezalara çarptırılmalarını emretti.

"*Yavuz Sultan Selim 40 bin Alevi'yi (Osmanlı 'Kızılbaş' demeyi tercih ediyordu.) kesti.*" iddiasının kaynağı budur. Bu kaynak ise genelde, Alevi tarihçilerle Osmanlı'ya alabildiğine düşman yabancı tarihçilerdir.

Öyle bir hava veriliyor ki, sanki Yavuz durup dururken, sırf Alevi oldukları için Alevileri katletmiş!

Oysa Yavuz, Sünni-Alevi ayırımı yapmadan, devlet düşmanlarının üzerine yürümüştür.

Bunu *Alevi katliamı* gibi algılamak önce tarihi gerçeklere, sonra da vicdana terstir.

Bazıları da Türkçe şiir yazdığı gerekçesiyle Şah İsmail'e daha yakın, Farsça şiir yazdığı için Yavuz'a daha uzak dururlar... Bu yaklaşımın da gerçeklerle ilgisi bulunmamaktadır. Neden dersiniz, Yavuz'un çok özgün Türkçe şiirler de yazması bir yana, o dönem, dil ayırımının belirleyici olmadığı bir dönemdir. Zaten Osmanlıca, Arapça-Farsça ve Türkçe karışımı bir dildir.

Türkçeyi kurtarmak ya da Alevi kardeşlerimizi memnun etmek için çaba harcarken, Yavuz'a ve tarihe haksızlık ettiğimizi dikkate almak zorundayız.

Yavuz'u katliamcı gibi göstermenin tarihi sorumluluğunu kimse üstlenemez.

Tarihe, günün şartlarıyla, hele de *moda* akımlarla yaklaşmak, tarihi *tağyir*, hatta *tahrir* eder.

Tarihçi kimseyi mutlu yahut tedirgin etmekle görevli değildir. Görevi, tarihi gerçeklerle buluşup halkını yüzleştirmektir. Bu kadar!

Vakıa Yavuz Sultan Selim, görev icabı oldukça sert ama aynı zamanda alabildiğine de mert bir padişahı... Sert olması âdeta bir zorunluluktan çünkü babası Batı ile uğraşırken, Doğu'da bazı boşluklar oluşmuştu. Şah İsmail de oluşan boşluklardan yararlanıp Anadolu'ya girip kendi saltanatını güçlendirme yolunu seçmişti.

Sonuç olarak Anadolu kaynıyor, Şah İsmail'in *halifeleri*, sözün tam manasıyla, köpeksiz *köyde değneksiz* dolaşıyordu.

Ağız iyi lâf yapan İsmaililer, bütün ustalıklarını kullanarak insanları kandırıyor, Şiiliği yayıyor, köy köy, aşiret aşiret dolaşıp Şah'a para ve asker topluyorlardı.

Osmanlı varlıkla yokluk arasına sıkışmıştı. O kadar ki, devlet hayatının devamı, Şah İsmail'in bertaraf edilmesine bağlı hâle gelmişti. Bu durumda, sadece Yavuz değil, dün ve bugün sorumluluğunun idraki içinde bulunan hiçbir yönetici nemelâzım diyemez, Şah'ın üzerine hışımla yürümek zorundaydı. Ama önce şeyhülislamın *fetvası* gerekiyordu.

Şeyhülislâm, Anadolu'da farklı bir inanç sisteminin propagandasını yapan, o sistemi tüm Anadolu'ya hâkim kılmaya çalışan, bu amaca ulaşmak için de hiçbir kutsal değer tanımayan ve zaman zaman ayaklanmalar çıkaranların *âsi* ve *bağı* olduğuna dair fetvayı verdi.

Fetva, Padişah fermanı eşliğinde valilere ulaştıktan sonra, sıkı tedbir alındı. Şah taraftarları izlenmeye ve tek tek tespit edilip kayıtları tutulmaya başlandı. Sonra da üzerlerine asker sevk edildi. Ele-

başılar yakalandı, yargılandı ve durumlarına göre kimi zindan, kimi kürek, kimi idam aldı.

Söyler misiniz, hangi kurumsal devlet kendine isyan eden grupları kendi başına bırakır?

Devlet olmanın şanı *tehdidini ikaya muktedir* olmaktır. Yoksa devletin devletliği kalmaz, yolgeçen hanına döner.

40 bin rakamı da zaten desteksiz atışa girer. Alevi camiayı kızdırmamak için bunu kabullenmek, hem Osmanlı'ya, hem Yavuz Padişah'a, hem de tarihe karşı büyük bir saygısızlıktır.

Nitekim akademisyenlerin çoğu bu sayının gerçeklikten uzak olduğunu söylüyorlar. Tarihçi Mustafa Akdağ, *"Bu pek şişirilmiş bir sayıdır. Çünkü bu Padişah devrine ait pek çok mahkeme defterleri hâlâ elimizdedir. Bunlar üzerinde yaptığımız araştırmalarda, bu çapta kitle idamlarına rastlayamadık. Eğer öyle kanlı bir olay geçseydi, bu defterlerde yer alması zorunlu idi."* diyor.

Hatta Robert Mantran (*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*) gibi gerçeği arayan bazı Batılı tarihçiler bile bu tür iddiaları desteksiz atış manzumesinden sayıyor ve şöyle diyor:

"Görüldüğü kadarıyla, bu 'büyücü avı', özellikle olaylara bulaşan tımar sahiplerini yerlerinden atmak ve bilinen elebaşları öldürmekten ibaret kaldı. 1513 ya da 1514'te 40 bin Alevinin kırılması efsanesini destekleyen hiçbir kanıt yok elimizde."

Şimdi, biraz çekinerek de olsa, *"Yavuz 40 bin Alevi kesti"* iddiasına şöyle bir iddia daha eklendi: *"Belki de Şeyhülislâm, bu fetvayı, korktuğu için vermiştir."*

Mümkün değil; çünkü Yavuz devrinde padişahlar, şeyhülislam-ları azletme yetkisine sahip bulunmuyorlardı. Bir defa o makama geldiler mi, ölünceye yahut bunayıncaya kadar kalırlardı. Azledilme ihtimali olmadığı için de padişahın taleplerine göre değil, *kitap kavline* göre fetva verirlerdi. (Bu sistemi, Çivizâde Mehmed Efendi'yi [ö. 1547] şeyhülislâmlıktan azleden Kanuni değiştirdi.)

Hatırlayalım: Bursa Kadısı (o tarihte henüz şeyhülislâm yoktur) Molla Fenari, namazlarını cemaatle kılmadığı söylentisi yüzünden

Yıldırım Bayezid'in mahkemede şahitlik etmesine izin vermemiş, İstanbul'un ilk kadısı Sarı Hızır Çelebi, ellerini kırdırmak suretiyle Rum Mimar İpsilanti'ye zulmettiği gerekçesiyle İstanbul fatihine "kisas" yapılmasına (yani ellerinin kırılmasına) hükmetmiş, Davutpaşa Kürsü Vaizi Himmetzade Abdullah Efendi av merakı yüzünden devlet işlerini tavsattığı için Sultan IV. Mehmed'i hutbede azarlamış, Şeyhülislam Zembilli Ali Cemali Efendi, Yavuz'u "hall" (tahttan indirilme) ile tehdit ederek fermanını geri aldırmaştır.

Yavuz'la Şeyhülislâmı Zembilli Ali Cemali Efendi arasında geçen iki olay var ki, doğrudan konumuzu ilgilendiriyor...

Birinci olay:

Şeyhülislâm Zembilli Ali Cemali Efendi, Yavuz Sultan Selim'i Edirne'ye uğurlayanlar arasındadır. Padişah'ı uğurlamaktan dönerken, yolda eli bağlı dört yüz kişiye rastlıyor. Suçlarını merak edip sorduğunda, anlatıyorlar: "Bunlar ipek alım-satımı yapan bezirgânlardır. Oysa Padişah Hazretleri, ipek alım-satımını yasaklamıştı. Padişah emrine muhalefet ettiklerinden, mahkûm edildiler."

Bu cevabı alan Şeyhülislâm, bir hukuksuzluğa meydan vermemek için derhal geri dönüp Padişah'a yetişiyor. Diyor ki: "Bir takım adamları bağlamışlar; eğer amaç onların öldürülmeleri ise, bu Allah katında helâl değildir."

Yavuz öfkeleniyor:

"Âlemin nizâmı için âlemin üçte birinin katli helâl değil midir?" diye soruyor.

Zembilli bu soruya şöyle cevap veriyor:

"Dünyanın işleri karışıp büyük fitne olunca helâldir. Şimdi böyle bir şey yok."

"Benim emrime muhalefetten daha büyük fitne olur mu?" diye soruyor, Yavuz.

Şeyhülislâm hiç çekinmeden şöyle konuşuyor:

"Bunlar, Sultan'ın emrine muhalefet etmemişlerdir. Zira sen ticaret konusunda onları yetkili kılmıştın. Bu her çeşit ticarete zimnî izin sayılır."

Bu cevap Padişah'ı biraz daha öfkeliendiriyor:

"Ben sana, saltanata dair işlere karışma demiştim. İcraatıma itiraz etmek vazifen değildir."

Zembilli de öfkeyle şu karşılığı veriyor:

"Bu, yalnız dünyayı değil, ahireti de ilgilendiren bir meseledir. Buna karışmak benim vazifemdir." Padişah'ı selamlamadan yanından ayrılıyor.

Zembilli'nin, hukuku canı pahasına savunması Padişah'ın çok hoşuna gidiyor. Düşününce, ona hak veriyor. 400 bezirgânı affettikten başka, Edirne'ye ulaşır ulaşmaz Zembilli Ali Cemali Efendi'ye bir ferman gönderiyor.

"Rumeli ve Anadolu Kazaskerliklerini birleştirerek sana verdim. Zira bildim ki, bütün sözlerinde hak üzeresin."

Padişahın fermanını alan Zembilli'nin cevabı, dünya nimetlerine dönüp bakmayan müstağni kimliğine yakışır tarzdadır:

"Mektubun bana geldi. Allah seni maddî ve manevî belâlardan korusun ve saltanatını devam ettirsin. Ben emrine itaat ediyorum ancak Allah ile bir ahdim vardır. Bu görevden beni mazur görün."

İkinci olay:

Yavuz Sultan Selim'in, hazine muhafızlarından 150 kişinin öldürülmesini emrettiğini duyan Şeyhülislâm Zembilli Ali Cemali Efendi, hışımla saraya gidiyor.

Padişah'ın huzuruna giriyor ve emrini geri almasını istiyor.

"Duydum ki, 150 adamın öldürülmesi emrini vermişsiniz. Onların öldürülmesi şer'an (hukuka göre) caiz değildir."

Yavuz Sultan Selim: "Dünya işlerine karışma!" diye uyarınca öfkeleyen Hoca, tehditkâr bir üslupla şöyle diyor:

"Ben senin ahiret işlerine karışıyorum. Bu benim vazifemdir. Eğer affederseniz kurtuluş bulursunuz, aksi takdirde büyük bir cezaya çarptırılırsınız."

Padişah yumuşuyor: "Tamam, dediğin gibi olsun."

Birliktelikleri sohbet kıvamında devam ederken, Zembilli bir teklifte bulunuyor:

"Biraz önce söylediklerim ahiretinize aitti. Şimdi de mürüvvetinize ait bir söz söyleyeyim."

"Nedir, söyle bakalım."

"Saltanatınıza yakışan odur ki, affettiğiniz bu insanları eski görevlerine iade edesiniz."

Padişah gülümsüyor:

"Tamam, görevlerine iade ettim. Ancak hizmetlerinde kusur ederse, tazir cezası ile cezalandırırım haberin olsun."

Şeyhülislâm Zembillî de gülümsüyor:

"İslâm hukuku tazir cezalarını, sultanın takdirine bırakmıştır. Yetkin dâhilindeki cezayı verebilirsin."

Naklettiğimiz her iki olay da, Şakâyık-ı Nu'mâniyye'den naklen İlmiye Salnâmesi'nde mevcuttur. (İstanbul 1334, s. 310-311)

Diyeceğim şu ki, Fetih Devri'nde (bendeniz Osmanlı'yı *Şuur Devri*, *Fetih Devri* ve *Tereddüt Devri* olarak üç devre ayırıyorum) herhangi bir şeyhülislamın herhangi bir dünyevi amaçla fetva vermesi imkânsızdır. Zaten şeyhülislamlık, Anayasa Mahkemesi gibi, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış üyelerden oluşan bir kurumdur ve bu kurumun başkanı olarak, şeyhülislamın tek başına oyu belirleyici değildir.

Bunlar bilinmeden ahkâm kesmek, insanı yanılgıya sürükler.

Neyse, Şah, Anadolu'yu ülkesine katmak üzereyken, Yavuz tam zamanında duruma el koydu ve Şah'ın üzerine hışımla yürüdü.

Çaldıran yolu meşakkatli bir yoldu. Üstelik Şah, çocukluğundan gelen kaçma güdüsüyle (Babası öldürüldükten sonra, bir süre zindanda kalmış, kaçtıktan sonra da yıllarca saklanmıştı.) sürekli çekiliyor, çekilirken de ekinleri ateşe veriyor, evleri yakıyor, su kuyularını zehirliyordu. Osmanlı ordusu bozkırda aç-susuz yol almak durumunda kalmıştı.

Zorlu yolculuğa Şah'ın casuslarının kışkırtmaları da eklenince, Yeniçeri ayaklanıp Yavuz'un çadırına ok ve kurşun yağdırmaya başladı. Yavuz atına atladı ve gözü dönmüş isyancıların arasına sürdü.

"Biz henüz kastettiğimiz yere varmadık." diye hitap etti isyancı Yeniçerilere. "Düşmanla karşılaşmadık, dönmek ihtimali yoktur,

hatta bunu düşünmek bile hayaldir. Teessüf olunur ki, Şah'ın maiyeti kendi efendileri yoluna can verdikleri hâlde, biz şeriat-ı Ahmediyye'ye muhalif hareket eden bunları yola getirmek için bu serhatlara kadar gelmişken, bir takım gayretsizler, bizi yolumuzdan geri çevirmek isterler... Biz, katiyen yolumuzdan dönmeyeceğiz. Ulü'l-emre itaat edenlerle kastettiğimiz yere kadar gideriz. Kalpleri zayıf olanlar, ehl-ü iyâllerini düşünenler ve yol zahmetini bahane edenler, kendileri bilirler. Dönerlerse din-i mübîn yolundan dönerler. Eğer bahane, 'düşman gelmedi' ise, düşman daha ileridedir. Er iseniz benimle beraber gelin ve illâ ben tek başıma da giderim!"

Cesarete âşık olan Yeniçeriler bu cesaret gösterisinden sonra, Padişah'ı takip etmeye başladılar. Nihayet ordular Çaldıran Meydanı'nda karşılaştı. Kanlı bir savaş sonucu Yavuz Padişah, Çaldıran Zaferi'ni (23 Ağustos 1514) kazandı. Bu zafer sadece Anadolu'yu değil, İstanbul'u da kurtarmıştır. Daha da önemlisi hilafetin yollarını Osmanlı'ya açmıştır.

Yavuz'un amacı, kendi sözlerinde şu şekilde ifadesini bulmaktadır:

"Ben bu saltanatı, ümmete hizmet için pederumun elinden aldum ve ıslâh-ı âlem (insanların ıslahı ile mutluluğu) uğruna birader ve biraderzadelerimi (kardeşlerimi ve çocuklarını) feda eyledum..."

Ben uykularımı, rahat ve huzurumu terk ile din-i mübînin te'yidine uğraşıyorum. Eğer İslâm'ı ihyâ etmek (geliştirmek, hayata geçirmek, yaşamak ve yaşatmak) maksudunuz (isteğimiz, niyetiniz) değilse, benim de nefs-ül emirde saltanata kat'a hevesum yoktur (eğer bu yoldan hedefe gidemeyceksem, sizin de böyle bir amacınız bulunmuyorsa, padişahlıkta gözüm yoktur.)."

Şimdi bu insanlara çamur atılıyor. Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövülüyor. Dizilerde, filmlerde olmuşlar olmuş gibi, olmuşlar olmamış gibi gösteriliyor.

Vicdan çatlar!

Hatır için tarihi gerçekler değiştirilemez. Amaç ne Sünni'nin, ne de Alevi'nin hoşuna gitmek değil, gerçeklerle buluşmaktır. Yoksa tarihçi ile politikacı arasında bir fark kalmaz.

BİZE NE OLDU?

Bizde *yapma* ve *yaşama* geleneği var da *yazma* geleneği pek yok. Osmanlı ceddimiz de bu konularda fazla bir şey bırakmadı. Yaşadıkları hayatın ayrıntılarını, dönem dönem çeşitli maksatlarla İstanbul'a gelmiş yabancılardan öğreniyoruz.

İyi ki vaktiyle yabancı diplomatlar, gezginler, casuslar gelmiş İstanbul'a. İyi ki yazmışlar Osmanlı hayatını. *Eser* vermişler. Yoksa Osmanlı saray hayatından, aile hayatından, toplum hayatından günümüze pek bir şey kalmayacaktı.

Yaşadılar ama yazmadılar. Ya *övünmek* gibi olur diye korktular ya da *nakil* geleneğinin çocuklarına *yazmak* angarya geldi.

İşte bu yüzden, Batılı diplomatların, gezginlerin, casusların yazdıklarından öğreniyoruz geçmiş hayatımızı. Onlar sayesinde insan ve toplum hayatımızın içine girebiliyoruz.

İstanbul'da faaliyet gösteren çeşitli ülkelere mensup casusların verdiği raporlar (ki sadece Venedik casuslarının Kanuni dönemine ilişkin olarak ülkelere gönderdikleri gözlemleri seksen cilt olarak yayınlandı.) bile dönem dönem yaşanan hayatı aydınlatıyor. Öyle bir yanlış amaçtan, böyle bir doğru çıkıyor.

Tabii yabancılardan geçmiş hayatımız hakkındaki yargılarını temkinli karşılamak lâzım. Zira Osmanlı'ya *Haçlı Kültürü* perspektifinden baktıkları malum. *Barbar* olduğumuzu düşünürler ve bunu ulu-orta dillendirmekten zevk alırlar. Her konuda haksız olduğumuza inanırlar. Bu yüzden taraf olduğumuz tüm uluslararası meselelerde aleyhimize bir tavır takınır, konuyu tetkik dahi etmeden karşı tarafı desteklemeye başlarlar. Sözde *Ermeni soykırımı* mevzuunda Fransa'nın yaptığı gibi...

Bu tablo ile o kadar karşılaştık ki, artık kanıksadık. Kanıksadığımız için de hasbelkader Avrupalılardan biri bizi haklı gibi görüp övse, *bayram değil seyran değil* moduna giriyor, işin içinde bir Çapanoğlu aramaya başlıyoruz.

Durum aşağı-yukarı daima bu merkezde olmuştur. Böyle olduğu hâlde, Avrupa'nın etkili isimleri zaman zaman bizi övmek zorunda kalmıştır.

Meselâ 1763'lerde İsviçre'nin İstanbul maslahatgüzarı olan Kont Ignatius Mouradgea d'Ohsson, eski insanımız için, "*Aralarındaki bütün sosyal münasebet ve düzen, iyi niyet ve şefkate dayanır.*" demekten kendini alamamıştır. "*Başka ülkelerde olduğu gibi, aralarında yazılı anlaşma yapmaya lüzum dahi görmezler. Çünkü iyi niyet ve söz, her şeyi halleder. Verdikleri sözün esiridirler. Bu tutumları, yalnız dindaşlarına karşı değildir. Hangi dinden olursa olsun, yabancılara karşı da böyle hareket ederler. Sözlerini tutma hususunda, onlara göre Müslim ya da gayrimüslim olmanın hiç bir farkı yoktur.*"

Devam ediyor: "*Gayrimeşru olan her kazancı, ahlâksızlık ve dine aykırı görürler. Gayrimeşru edinilmiş servetin, bu dünyada da öteki dünyada da insanı bedbaht (mutsuz) edeceğine samimi şekilde inanırlar.*" (*Tableau Général de l'Empire Othoman*)

Onun bu görüşü pek çok dindaşı tarafından da doğrulanıyor. Anlıyorsunuz ki, biz eskiden dürüst, sözüne güvenilir, müşfik (şefkatli), iyi niyetli, iki dünyalı (ebedi dünya - fani dünya = ahiret) insanlarmışız. Hayatımızı geçici heveslere göre değil, ebedi emellere (cennet) göre yaşıyormuşuz. Aynı dönemlerde Batı ise dünyevi hevesatlarına göre yaşar, ahireti hayata katmazlardı.

"*Bize ne oldu?*" diye soracaklara, tek kelimelik bir cevap: *Batılılaştık!*

Size bir soru: Bugünlerde Londra Ticaret Odası'nın toplantı salonunda, "*Türklerle alışveriş ediniz!*" yazılı bir levha görseniz, ne hissedersiniz?

Ticaret ahlâkımız malum ... Bire alsak beşe satar, indirim dönemlerine mahsus kalitesiz mal üretir, organik ürün yerine hormonlusunu

satar, zeytinyağı yerine yanmış makine yağı, seramik yerine kırık tuğla ve kiremit satmakta bir beis görmeyiz! Hatta modern Türkler olarak, hayali ihracat gibi cinlikler de dünyaya bizim armağanımızdır.

Böyle bir zamanda İngiliz tüccarlar, Londra Ticaret Odası'nın toplantı salonuna Türklerle alışveriş ediniz! yazılı bir levha asar mı hiç?

Oysa 18. yüzyıl sonlarına kadar Londra Ticaret Odası'nın duvarında böyle bir levha vardı. Bu levha Osmanlı tüccarlarının güvenilirliğinin tasdiki ve tesciliydi. Aynı yıllarda, Brüksel Ticaret Odası'nda yapılan oylama eşit çıkarsa, üyelere bir soru sorulurdu: *"Aranızda Türklerle alışveriş yapan var mı?"* Varsa, oyu iki sayılır, oylama bu şekilde sonuçlanırdı. Çünkü Türklerle alışveriş yapmak bir imtiyazdı, üstünlüktü, güvenilirlik ölçüsüydü.

Ah o günler!.. Diyelim ki, mağazadan perdelik kumaş alıyorsunuz... Mağaza sahibi kumaşı önce dikkatle inceliyor. Merak edip sebebini sorunca da şöyle bir cevap veriyor: *"Kumaşta herhangi bir imalat hatası olup olmadığını inceliyorum. Hatalı mal satarsam, Allah'a hesap veremem!"*

Etkilenmez misiniz?

Böyle bir olay, 19. yüzyılın başlarında İstanbul'da yaşanmış. Hikâyeyi bir Fransız kumaş tüccarı anlatıyor:

"Dükkândaki bütün kumaşları almak istiyordum. Türk satıcı kumaş toplarından birini ayırınca, onu da almak istediğimi söyledim. Veremeyeceğini, çünkü ayırdığı topun hatalı olduğunu söyledi.

'Ziyanı yok.' dedim, 'Kendime almıyorum ya, satmak için alıyorum.'

Bir iş yapılmadan önce günah mı, sevap mı diye bakılırdı. Ancak sevap olduğu kanaati hâsıl olduktan sonra, besmele ile işe girilirdi.

Kızdı. 'Ben hatalı mal satamam, önce Allah'tan korkarım. Hadi kusurunu bile bile almak istediğiniz için Allah beni affetti diyelim, ancak siz bu malı götürüp başkasına satınca, hatalı olduğunu size söylediğimi bilmeyeceği için adam önce beni, sonra dinimi, sonra milletimi ve devletimi suçlayacak. Bu yüzden yapamam.'

1850 yılı İstanbul’unda uzun yıllar kalan meşhur Fransız tarihçi Ubicini, şehirde yaşayan değişik milletlerin karakter yapılarını öğrendikten sonra, şöyle bir uyarıda bulunuyor:

“Bir kural olarak, Ermeni tüccara istediği fiyatın yarısını, Rum’a üçte birini, Yahudi’ye ise sadece dörtte birini veriniz. Fakat bir Müslüman Türk’le alışveriş ettiğiniz zaman, aldanmayacağınızdan emin olarak istediği fiyatı veriniz. Çünkü Türkler tamahkâr olmadıkları için yüksek fiyat istemezler, asla da yalan söylemezler.”

Bugün bir Avrupalı hakkımızda böyle bir söz etse, kim bilir nasıl seviniriz. Ama tabii önce bunu hak etmek gerekiyor.

Osmanlılar bunu nasıl hak ettiler? diye sorarsanız, bunun kaynağını yine Kont Ignatius Mouradgea d’Ohsson açıklıyor: *“Osmanlılar, Kur’an’da ifade edilen doğruluk, ahlâk ve namus prensiplerine çok bağlıdır. Faziletli bir toplumsal düzenin yürütülmesi bakımından olağanüstü değeri olan bu fikirler, kanun esaslarından başka Kur’an’ın şu güzel ayetlerine dayanmaktadır: ‘Hiç kimseyi aldatmayın; ölçüyü tam doldurun; doğru tartın; sözlerinizde, yeminlerinizde kendi aleyhinize bile olsa doğruluktan ayrılmayın. Mukavelelerinizde, pazarlıklarınızda hileden kaçının. El malını haksız yiyen, karnını yakacak bir ateş yemiştir.’”*

Böyleydik. Çünkü Selçuklu-Osmanlı terkinde hayat ebediyete dönüktü. Dünya misafirhane sayılır, ahiretin tarlası olarak görülüp, *dünyaya ne ekersek ahirette onu biçeriz* sözü dillerden düşmezdi.

Bir iş yapılmadan önce günah mı, sevap mı diye bakılırdı. Ancak *sevap* olduğu kanaati hâsıl olduktan sonra, *besmele* ile işe girilirdi.

Modern Türkiye’nin *modern Müslümanı*, günaha sevaba değil, kazanacağı paraya bakıyor! Bu yüzden sadece ahireti değil, dünyayı da kaybediyoruz!

Sözün burasında Osmanlı tarihine düşmanlık edenlere birkaç sorum olacak:

- Avrupa, akıl hastalarını, *“Ruhuna şeytan girdi”* gerekçesiyle yakarken, akıl hastaları için özel klinikler kurup su sesi ve musiki ile bugünkü tıbbın dönüş yaptığı unsurları kullanarak tedavi eden bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- Avrupa, ilim adamlarını Engizisyon mahkemelerinde yargılayan (Mesela dünyanın döndüğünü söyleyen Galilei'yi ölümle gerçeği inkâr arasında korkunç bir tercihe zorlarken) dünyanın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü kitaba geçiren bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- Katolik kılıcından kaçan Ortodokslara, İspanya'dan kovulan Yahudilere ve Bolşevik İhtilali'nden dolayı Türkiye'ye sığınmak isteyen Beyaz Ruslara ülkesinin sınırlarını açıp ayrı dinden, ayrı ırktan mültecileri bile koruyucu kanatları altına alan bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- Tarih boyunca, hangi dinden ve milliyetten olursa olsun, yardım isteyen herkesin yardımına koşan bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- Kendi devrinde ilimin merkezi hâline gelmiş, ayrıca girdiği her yere kılı kırk yaran adaletini götürmüş, bu özelliklerinden dolayı da milletler tarafından ülkelerini fethetmeye çağırılmış bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- İnsanların inançlarını dikkate alan, her topluluğun inancına göre yaşayabileceği sosyal ve hukuki düzenlemeler getiren bir milletin tarihine neden düşmansınız?

- Yabancı kralların ve önderlerin kimine Büyük İskender, kimine Arslan Yürekli Rışard, kimine Büyük Petro, kimine Korkusuz Jan, kimine Güzel Filip diyerek saygı gösterirken, Osmanlı padişahlarının bazılarını neden sarhoş, ayyaş, deli, kızıl, hain diyerek aşağılıyorsunuz?

Bu sorulara benzer onlarca soruya, şöyle son bir soru daha ekleyebilirim:

Gerçekten milletin tarihine mi düşmansınız, yoksa o muhteşem tarihin dinamizmini ve karakteristiğini oluşturan inancına mı?

Dikkatle bakın dostlar! Bilin ki, milletin tarihine düşman olanlar, milletin dinine de düşmandır, milliyetine de düşmandır.

Onlara kötü bir haberim var: Bir ay içinde (Mart 2012) İstanbul'un ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde konusu tarih olan kırk

civarında konferans verdim. Salonlar salkım saçak. İnsanlar ilgili ve coşkulu. Son birkaç yıldan beri tarihimize karşı giderek artan bir ilgi var. Millet doğru tarihe susamış. Bazen iki buçuk saat kürsüde kalıyorum, insanlarımız ayakta dinliyor. Tek kişi bile salondan çıkmıyor. Bu ilgi şahsıma değil, tarihe. İnsanlarımı müthiş bir öğrenme heyecanı sarmış.

Konuşmam bitince kitaplarımı imzalamaya başlıyorum. Yine aynı heyecanlı kalabalık tarafından etrafım sarılıyor. Organizatörler bunu görünce müteakip konferanslar için talepte bulunuyorlar. Nisan ve Mayıs ayları da dolmuş oldu.

Yani tarihi tahrip ya da tahrif etmek isteyenlerin aşısı tutmadı. Şu dengesiz Kaddafi bile, ölümünden birkaç gün önce gerçeği idrak ederek Osmanlı'ya sığındı: *"Hepimiz Osmanlıyız."* dedi. Ceddimizle o bile iftihar etti. Çünkü bazılarının kabul ettirmeye çalıştığı gibi, tarihimiz bir kan gölü değil, kendi dönemini bile aşan bir ebediyet abidesidir. Bugünün şartlarına, yükselen değerlerine göre bile yüzümüzü kızartacak, diğer milletlerin yüzüne bakamaz yapacak hiçbir şey yoktur tarihimizde.

Avrupalılar gibi, yüzyıllar boyu bir mezhep farkı yüzünden kendi dindaşlarımızı kesmedik.

Avrupalılar gibi, renkleri, dinleri, dilleri farklı olduğu için diğer insanları köle olarak kullanmadık. Devletimizi, medeniyetimizi, başkalarının kemikleri, canları ve kanları üzerinde inşa etmedik.

Avrupa gibi, ilim-fikir ve kültür adamlarını Engizisyon mahkemelerinde diri diri yanmaya mahkûm etmedik.

Avrupa gibi, kendimizden güçsüz toplumları asırlar boyu ezmedik, sömürmedik, başka medeniyetleri yağmalamadık, talan etmedik.

Dresten'de bir gece bombardımanında, çoluk-çocuk dâhil 35 bin sivil biz katletmedik.

Birinci ve İkinci Cihan Savaşları'nı biz başlatmadık. İki savaşta milyonlarca cana biz kıymadık.

İki atom bombası ile Hiroşima ve Nagazaki'yi biz yerle bir etmedik.

Kızılderililerle birlikte, İnka-Aztek Medeniyeti'ni biz mahvetmedik.

Zencileri, beyazların kölesi olarak biz kullanmadık.

Bütün bunlar ve benzerleri tümüyle yok sayılmış. Özetle söylemek gerekirse, Cumhuriyet tam bir redd-i miras anlayışı içinde kurulmuştur.

Alfabemizi reddettik.

Kılık kıyafetimizi reddettik.

Hukuk sistemimizi reddettik.

Müziğimizi reddettik.

Mimarimizi reddettik.

Tarihimizi reddettik.

Ecdadımızı reddettik.

Ezanımızı reddettik.

Lisanımızı reddettik.

İnsanımızı reddettik.

Hülâsa, ilhamını inancımızdan alan köklü kurumlarımızı (medrese, tekke, zaviye, dergâh) reddettik.

Hatta ve hatta dinimizi bile (âdeti) reddettik (en azından buna zorlandık).

Bunlar bir medeniyetin temel taşları sayıldığına göre de medeniyetimizi reddettik.

Bu durumda kaçınılmaz olarak arabeskleştik!

Biraz Batılı, biraz Doğulu.

Biraz Amerikalı, biraz Avrupalı.

Biraz Romalı, biraz Mekkeli.

Biraz Müslüman, biraz Hıristiyan (yaşam biçimi olarak).

Biraz muhafazakâr, biraz devrimci.

Biraz mafya, biraz kanun!

Bu yüzden hemen her sahada bitmez tükenmez tereddütler, hemen her alanda şaşkınlıklar, hemen her şey yaz-boz tahtası...

İstikrar kırmızı mumla aranıyor!

Ve *kültür ihtilâlı* işte bu türden bir redd-i mirasın üstünde oturuyor.

Hatırlayalım ki, kültür ihtilâlı dünyada yalnız üç milletin başına geldi: Çinlilerin, Arnavutların ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının...

Mao'nun ölümüyle Çin bu yoldan döndü. Hatta aralarında Mao'nun karısının da bulunduğu kültür ihtilâlı mimarlarını cezalandırdı, kadim kültürüne sarılıp bunun moral etkisi sayesinde adeta yeniden dirilişi gerçekleştirdi. (Türkiye yeni anayasa sürecinde böyle bir yola girer mi dersiniz?)

Çin'in birden bire ekonomik bir dev olma yoluna girmesi ve bu açıdan dünyayı tehdit etmeye başlaması tesadüflerle izah edilemez. Kanaatimce bu hızlı atılımlar, Çin'in yıllar sonra kendi kültürüyle, nihayet buluşmasından gelen moral gücün sonucudur.

Arnavutluk da keza, Enver Hoca'nın ölümünden hemen sonra kültür ihtilâlı yolunda kendini inkârdan vazgeçti. Dinini ve kültür kaynaklarını yeniden keşfetmeye çıktı. Kapatılan camileri, medreseleri, tekke-leri açtı. Kılık kıyafet tercihinin serbest bıraktı. Kısaca *resmi ideoloji* denilen devlet dayatmacılığından döndü. Şimdi, komünizmin çürüttüğü toplumsal dinamiklerini kurmaya ve dirilmeye çalışıyor.

Kültür ihtilâlına muhatap olan dünyanın üçüncü ülkesi Türkiye ise benzer adımlar atıyor. Ama büyük bir handikapı var: Kemalizm! Kemalistler, Türkiye'nin yeni başlangıçlar yapmasına izin vermiyorlar. Etkili makamlarda (vaktiyle ele geçirdikleri) oldukları için de direnir siyasetin işini zorlaştırıyorlar. Sayın Başbakan'ın sık sık bürokrasiden yakınması boşuna değil. Engellendiğini düşünüyor. Engelleniyor da ... Ama direniş aşılamaz değil.

Bizim gibi son derece netameli bir coğrafyada yaşamak için her gün yenilenmek zorunda olan dinamik ülkelerde, eski dogmaları ilânihaye sürdürmeye zaten imkân yok. 30'lu, 40'lı yılların ihtiyaçlarına göre oluşturulan sistemlerin yeni gelişen ihtiyaçlara hem cevap veremediği, hem de bu yüzden ülkeleri tıkadığı biliniyor. Kim bundan daha fazla tıknefes olmak ister ki? Tıkanmışlıktan nemalananlar hariç...

Kısacası, Türkiye, bu çağı da ıskalamamak için hızla değişmek zorundadır.

Bu arayışta, elbette iğneyi zaman zaman kendimize batıracağız, ama kendimize büsbütün haksızlık etmek de umutları yorar.

Dünden bugüne alınan mesafeyi hakperest bir yaklaşımla kıyaslamamız ve bu konuda kendi kendimize haksızlık etmememiz de lâzım.

İslâmî-imanî düşüncenin daha düne kadar televizyonu, radyosu, lâhana yaprağı kadar bir gazetesi bile yoktu ...

Yine doğru düzgün siyasetçisi, bürokrati, münevveri (hadi moda uyup aydını diyelim), gazetecisi, yayıncısı, yazarı-şairi (birkaçı hariç tutulursa), sanatçısı yoktu ...

Sanayicisi (o tarihlerde fabrikatör derlerdi), iş adamı, büyük tüccarı, büyük zengini yoktu ...

Şimdi ekstralarıyla birlikte var. Uzun zamandır televizyonlarında, radyolarında günde beş kez ezan, saatlerce Kur'an okunuyor ...

Ezana temelden karşı olan, sırf ezanı aslına döndürdü diye Menderes'i asan 27 Mayıs darbesi zihniyetliler, onlarca televizyon ve yüzlerce radyodan her gün beş vakit ezan okunmasına nasıl katlansınlar?..

Radyolar, televizyonlar, gazeteler, kitaplar yetmezmiş gibi, bir de yüzlerce yayınevi yüz binlerce kitapla, daha düne kadar içinde yer almadığı bir yarışa katıldı. Zaman zaman bu alanda da rakiplerini geride bıraktılar.

Kısacası, düne kadar zindanlarda tüketilen inanç sistemi gelişti, ilerledi ... Üstelik elinde her zaman geçerli, daima taze vahiy mesajı var.

Oysa laikçinin elindeki ideoloji eskimiş, pörsümüş, hükmünü tamamlamış. Solcu komünizmin bittiği yerde ondan vazgeçip *Kemalist laikçi* olmuş, ama demokrasi ile telif edemediği için Türk usulü laiklikte donmuş kalmış, uzun zamandır şaşkınları oynuyorlar!

Ne taze bir başlangıç yapacak hâlleri, ne de yeni bir hamleye kalacak moralleri var Arkası da önü de karanlık!

Şimdi kara kara düşünme sırası onlarda: Demokrasi mi, laiklik mi?

Önümüzdeki günlerin gündemini bu oluşturacak. Zira yeni bir anayasa çalışması var. Laiklik, Demokles'in kılıcı gibi, kıyamete kadar kişisel hak ve özgürlüklerin üzerinde sallanamaz! Bu da "Laiklik elden gidiyor, irtica hortladı!" çığlıklarının sonu demektir. Ayrıca, darbe ve Ergenekon heveslilerinin de defterinin dürülmesi anlamına geliyor. Bütün bunlar laikçilerimiz açısından önemli handikaplar...

Her şey çok büyük bir hızla değişti. Dindarlar buna ayak uydururken statükocular olduğu gibi kaldılar. Kuraldır; değişim statükoyu yutar!

Aslında tarihe şahitlik ediyoruz.

Öte yandan *yadırgama* dönemi bitti, bir *sorgulama-yargılama* dönemine girildi. Yeni tarih bunun ışığında yazılacak. Cumhuriyet tarihi boyunca bize öğretilen her şey bu dönemde yeniden ele alınacak. Kahraman olarak tanıtılanlarla hain olarak damgalananların *tarafsız tarih* mantığıyla irdelenmesi sağlanacak.

Çok şey değişecek... Anayasanın "*değiştirilmesi teklif dahi edilemez*" hükümleri dâhil.

Yaşayan görür.

Yaşayan görür de şu soruya öncelikle *dindar Müslümanların* cevap bulması lâzım: Faşizmle komünizmin birbiri arkasından çöktüğü, kapitalizmin sallandığı, *Türk usulü laiklik*in miadını doldurduğu bir dönemde, *ebedi yeniyi* elinde tutan dindar Müslümanlar ne yapıyor? Çağı kuşatıp etkileyecek yeni yöntemlere kafa mı patlatıyorlar, yoksa keyiflerine mi bakıyorlar?

Dindarlar zenginleştikçe, sanki onlarda da bir şeyler değişmeye başladı.

İğneyi kendimize dedik ya, çaresiz irdelleyeceğiz...

Siyasi istismar-ticari istismar derken, dindar duruşumuza bir şeyler oldu. Şu bir gerçek ki, dini duyarlılığımızı önemli ölçüde kaybettik. Onu kaybettiğimiz ölçüde de dünyevî duyarlılık kazandık!

Bizim hayatımız da artık *üretim-tüketim* kıskacında. Her şeyi belirleyen öncelikli değer bizde de “para”...

Bizim açımızdan da *moda* çok önemli bir kavram, *lüks* bizim için de hayatın gerçeği, *marka* bizde de tutku...

Artık gelsin defileler, beş yıldızlı ve yaldızlı tatiller, lüks otomobiller, yalılar, köşkler...

Ve aynı şarkı:

“Para, para, para...”

Varlığı bir dert yokluğu yara...”

Öte yandan eskisi kadar dikkatli, şefkatli, rikkatli, hamiyetli değiliz... Eskisi gibi İslâmî kavramların üstüne titremiyoruz. Dini siyasete, ticarete, ya da herhangi bir dünyeviliğe alet etme ihtimali yüreğimizi ürpertmiyor, ruhumuzu titretmiyor.

Kısacası dostlar, dünyevileştik! Dünyevileştığımız ölçüde de lükse ve gösterişe meylettik. Marka giyiyor, görkemli arabalara biniyor, imkânımız varsa yalılarda filan oturuyor, saraylarda düğün yapıp Dubai'deki yedi yıldızlı otelde balayımızı geçiriyoruz.

Eskiden ahirette kavuşacağımıza inandığımız tüm nimetlere fani dünyada ulaşmayı kafamıza koymuş gibi itişip tepinerek para kazanmaya çalışıyoruz! Yine de mutsuzuz.

Cebimiz dolduğu ölçüde sanki ruhumuz boşalıyor. Hassasiyetlerimiz zaman aşımına uğradı. “Zaman sana uymazsa sen zamana uy!” dedik, yüreğimize bir tekme salladık!

Düne kadar kravat takmayan (ben o mereti hep takarım), hanım eli sıkmayan, takkesiz namaz kılmayan dikkatimiz güme gitti!

Pozisyon gereği Batılılaşıp laikleştik. Alacağımız son pozisyonun toprağa yanak dayamak olduğunu bile bile dikkatimizi maddiyata kurban ettik.

“Politikacı olarak mecburum, efendim!” dedik...

“Sanatçı olarak mecburen, efendim!” dedik...

“İş adamı (ya da iş kadını) olarak mahkûmum, efendim!” dedik.

Nasılsa, “Ümmete haram olan Mehmed'e helâl mi?” diye kükreyecek bir Molla Güranimiz de yok. Çünkü dünyevileştığımız ölçüde, o “yürek adam”larını da yüreğimizden taredtik (kovduk)!

Daha önce yazmıştım, ama bu kez de sırasıdır yazmanın...

Fatih Sultan Mehmed, hocalarına iftar veriyordu. Hocalarına hürmeten, Bizans sarayından ele geçen altın tasları, sahanları, kaşıkları sofraya koydurmuştu.

Molla Gürani, bu gösteriş tutkunluğuna çok kızdı. Hemen tavır aldı. Bunu da ezan okunduktan sonra iftarını açmayarak gösterdi. Hoca, hışmını boşaltacak bir yol arıyordu. Öte yandan gencecik Padişah sabırsızlanmıştı. Dakikalar geçip midesi iyice kazınmaya başlayınca, dayanamadı: *"Buyurunuz taam edelim."* dedi. Molla Gürani'ye bakarak, *"Merak buyurmayınız, soframızda haram lokma yoktur."*

Molla Gürani'nin beklediği an bu andı. Müthiş bir hışımla Sultan Mehmed'e döndü, sofradaki altın kapları, kaşıkları göstererek, *"Ümmete haram olan Mehmed'e helâl mi?"* diye sordu. *"Bizans İmparatoru'nu taklit ediyorsan, bil ki, Bizans'ı bu gösteriş belası batırdı."*

Ve ancak sofradaki altın kaplar, kaşıklar kaldırıldıktan sonra iftarını açtı.

Fatih kıpkırmızı olmuş, önüne bakarak susmuştu. Bu ona iyi bir ders oldu. Bir daha gösteriş tutkusuna kapılmadı.

Kuşkusuz biz Fatih değiliz, Konstantiniye'yi fethetmeyeceğiz. Sadece yüreğimizi fethetsek yeter! Ne çare, ona bile dünya (tul-u emel) hükmediyor.

İnanç konusunda zayıf olanların lüks ve gösteriş tutkusunu anlamak mümkün. Onlar her nimeti fani dünyada tatmak, her lezzeti fani dünyada yaşamak istiyorlar.

Ya ebedî hayatın varlığına inananlara ne oluyor; neden tek dünyalılar gibi yaşamaya hevesleniyorlar? Gerçekten de bunu anlamakta zorlanıyorum.

Diyelim ki geleneksel kıyafetimizi mecburen terk ettik; peki ya dilimizi neden bozduk, mutfağımızı neden kapattık, tarihe neden yüz çevirdik, hayat felsefemizden, doğru geleneklerimizden, helal kazancımızdan, sade hayattan, tasarruftan, paylaşma anlayışımızdan, komşuluk güdümüzden neden uzaklaştık?

Düne kadar eleştirdiğimiz hâlde bugün fesfut yiyor, kokakola (yazıldığı gibi okunur) içiyor, arabesk pop dinliyor, moda ve marka giyiyor, defileler tertipliyor, kısalta kısalta kirliye (Kirli sakal modasına uyma uğruna sakal gibi çok önemli bir sünneti de kirllettik.) dönüştürdüğümüz sakalımızla en önlere kurulup manken seyrediyoruz!

Eskiden huri taifesine cennette kavuşacağına inanan Müslüman iş adamı, artık huriyi podyumlarda arıyor!

Farkında olarak ya da olmayarak, varlıklı Müslümanların çoğu modaya göre yaşıyor. Modaya göre yaşıyor ama modanın bir *sath-ı mail* (eğimli zemin) olduğunu çoğumuz fark etmiyoruz bile. Modaya uymaya başladığınız anda, eğimli zemine de giriyorsunuz ve kaymaya başlıyorsunuz. Önce giyim tarzınız değişiyor. Sonra yeriniz, yöreniz, eviniz, tavrınız ... Derken yavaş yavaş sakalınız (kirli sakala dönüşüyor), bıyığınız (şimdi dindar Müslümanlarda da bıyıksızlık modası var), saçınız (çoktan beridir sünnete göre değil, modaya göre kestirilip taranıyor, boyanıyor), kokunuz (alkolsüz kokuların yerini çoktandır parfüm almış bulunuyor) değişmeye başlıyor.

Gitgide dindarlık kokmamaya başlıyor Müslüman!

Zaman içinde namaz, oruç, hac gibi ibadetlerle sınırlı bir “dindar Müslüman” portresi ortaya çıkıyor. Diğer her şey moda tarafından yönetildiği için değişiyor. Çoğu, dinimizden kaynaklanan güzel alışkanlıklarımız modanın etkisine giriyor. O zaman da, “*Sağ elin verdiğinden sol el haberdar olmamalı.*” (hadis olarak hatırlıyorum) hükmü gidiyor, televizyon ekranlarından herkese göstere göstere, muhtaçları incite incite “hayır” yapma devri açılıyor.

Tek dünyalılarda olduğu gibi, dindar Müslümanlarda da muhteva (içerik) yerine görüntü önem kazanıyor...

Marka tutkusu, hac ibadetine kadar yaygınlaşıp *beş yıldızlı hac* kavramı icat ediliyor. (Oysa dünyevi ihtiras ve ayrıcalıkların terki haccın önemli hikmetlerinden biridir. İhram bunu vurgulamak için önerilmiştir.)

İş, kadeh tokuşturmaya (bizimkilerin kadehinde meyve suyu var) kadar gidiyor!

“Efendim, biliyorsunuz durum icabı yapıyoruz.”

Ben anlıyorum, anlamaya çalışıyorum...

Durum icabı biraz Müslümanız...

Bir parça bizdeniz...

Bir miktar onlardanız...

Bu durumda biraz Efendimizi, biraz Ebucehil’i mutlu ediyoruz!

Hangi tarafımız ağır basıyor bilinmez!

Eskiden fani lezzetlere pek dönüp bakmaz, ebediyete dönük yaşırdık. Dünyevi şeyler hayatımızı kontrol etmezdi. En azından belirleyici olmazdı. Bir hareketi yapmadan önce vicdanımıza sorardık: “Efendimiz şu yapacağımdan hoşnut olur mu?” Hoşnut olursa yapar, yoksa yapmazdık. Ölçümüz, mehengimiz *Asr-ı Saadetti... Asr-ı Saadet Müslümanı* olmayı hedeflerdik.

Modaya göre yaşamaya başladığımızdan beri, hızlı değişimler geçiyoruz. Çünkü moda, hızla eskiten ve hızlı eskiyen bir hayat tarzıdır.

Sonsuzluğu talep eden insanın (yani dindar Müslüman’ın) hızla eskiyen ve değişen kavramlara kendini kaptırması “ebedi yeni”den uzaklaşması anlamına gelir.

Dindar Müslüman’ın, güzellik kavramı farklı olmalı. *Güzeller Güzeli*nden (Aleyhisselatü vesselam Efendimizden) güzele gitmeli, O’nu yaşadığı ölçüde güzelleşeceğinin idraki içinde, yüreğini Peygamber yüreğinden geçirmeye çalışmalıdır.

Dindar Müslüman gösterişli yaşamıyla, marka tutkusuyla, ötekilere benzeme çabasıyla, israf ve gururuyla değil, israfsız yaşantısı, hayır-hasenatı, tüm hayatı kuşatan sevgisi, tüm hayatı kucaklayan şefkati, aynı ölçüde hamiyeti, yardımseverliği, hoşgörüsü, gösteri ve gösterişe kaçmayan yaşam tarzı ile kendini fark ettirmelidir.

Ölçümüz *Asr-ı Saadet*’tir...

Kendi mahşerimizi kurup vicdan muhasebesine oturursak, Peygamber-i Âlişan Efendimiz’le arkadaşlarının hayat tarzının neresinde olduğumuzu pekâlâ görebiliriz. Duruşumuzu ve durumumuzu ölçmek için, “çağdaş veri”lere hiç gerek yoktur.

Neyse, bu alabildiğine *netameli* konuyu burada noktlayıp eski tarihe yönelelim.

OSMANLI'YA NEDEN SALDIRIYORLAR?

İdeolojik çerçeveden tarihe bakanlarla, gençlerimizin tarihe ilgisini ideolojik saplantılarına aykırı bulanların tarihimizden utandıklarını söylemeleri sürpriz değil.

Bakıyorlarki, onca karalamaya rağmen, gençlerimizin Osmanlı'ya ilgi ve sevgi trendi yükseliyor. Tarihe ilişkin kitaplar yüksek tirajlara ulaşıyor. (Mesela *Biz Osmanlıyız* isimli eserimiz, kısa süre içinde 250 bin sattı.) Buna paralel olarak tarihe ilgi artıyor. Bu yüzden bazı çevreler gizli düşmanlıklarını açığa vuruyorlar, iftiralarını televizyon ekranlarına taşıyıp ölçsüz ve endazesiz biçimde ceddimize saldırıyorlar. Biliyorlar ki, tarihin içinden dine giden bir yol vardır. Çünkü Osmanlı tarihini inşa edenler, kible yürekli insanlardır. Onlarla ancak kibleye yürünür. Müfteriler, işte bu bağı koparmaya çalışıyorlar. Tarihten ve tarihi kişiliklerden duyulan rahatsızlığın özünde böyle bir olgu yatıyor.

Geçenlerde bunlardan (malumlardan) birini hayretle dinledim. *Suret-i Haktan* görünüp ciddi ciddi şunu teklif ediyordu: "*Fetih yıldönümlerini kutlamayalım, çünkü Yunanlılar inciniyor.*"

Kendi ceddini ve milletin toplumsal köklerini incitmekte bir mahzur görmeyen zihniyetin, Yunanlılarla Rumların üzerine titremesi anlaşılır bir şey olmasa gerektir.

Zaten biz fetih yıldönümlerini Yunanlılara düşmanlık olsun diye kutlamıyoruz. Sadece tarih içindeki başarılarımızı güncelleyip çocuklarımızı diri tutmaya çalışıyor, onları toplumsal köklerine karşı daha duyarlı bireyler olarak yetiştirmek istiyoruz.

Bu tavrımızın Yunanlı komşularımızı rahatsız edeceğini sanmıyorum. Çünkü kutlamaların formatında Yunan'a hakaret yoktur.

Onun yerine, büyük fethi inşa eden insana, o insanın imanına ve ruh dünyasına vurgu vardır. Bundan rahatsızlık duyan varsa duy-sun! Ona bakarsanız biz de Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının, Bizans Patriği'ni Ekümenik ilan etmelerinden ve her ziyaretinde Patriği, Bizans bayraklarıyla karşılamalarından rahatsızlık duyuyoruz. Ayrıca İstanbul'u merkez alıp Trabzon'a kadar sarkan Büyük Yunanistan hayalinden de rahatsızlık duyuyoruz. Keza, İstanbul üstüne uydurdukları ve ders kitaplarına da koydukları ve bizi aşağılayan şiirlerden rahatsızlık duyuyoruz!

Üstelik bizim fetih münasebetiyle anlattıklarımız tarih, onların anlattıkları (çoğu Hristiyan tarihçilerin de anlattığı şeyler) ise iftiradır. İftira ile tarih karşılaştırılmaz. Yozlaşmış, yabancılaştırmış küçük bir entel azınlık hariç, bu milletin tarihinden asla utanmadığı da herkesin malumudur.

Bu tarihten rahatsızlık duymak için, milletimizin yüreğine yabancılardan daha fazla yabancılaştırmış olmak gerekiyor.

Yavuz Sultan Selim karşısında Şah İsmail'i tutmanın başka nasıl bir izahı olabilir? Şah İsmail Türkmen'miş, şiirlerini Türkçe yazıyormuş, Yavuz ise şiirlerini Farsça yazıyormuş, bu yüzden Şah İsmail daha bizden biri imiş!

Olmayan insafla vicdanlarını imdada çağırarak değilim. Şu kadarını söyleyeyim ki, Şah İsmail neyi nasıl yazarsa yazsın, dini siyasete alet ederek fiilen Anadolu'yu bölüp parçalamak isteyen biriydi. Bu suretle Anadolu birliği bozulacak, inançlar birbirine girecek, sonuçta Anadolu zayıflayacak ve zaman içinde Avrupa'ya lokma olacaktı.

Şah İsmail Safevî, sırf şiirlerini Türkçe yazıyor diye benimsenmeli, Anadolu içlerine saldırdığı molla casuslarıyla, Anadolu halkının yüreğini paramparça etmesine izin mi verilmeliydi?

O zaman ortada Osmanlı Devleti kalır mıydı? Osmanlı Devleti'nin kalmadığı yerde Türkiye Cumhuriyeti kurulabilir miydi? Tarihin temellerini oymaya çalışan Osmanlı düşmanlarının aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin köklerini yolemeye çalıştıklarını artık görmek lâzım.

Tarihimiz yalnızca bir zafer tarihi değil, aynı zamanda bir medeniyet tarihi, bir hürriyet tarihi ve adalet tarihidir. Münferit bazı hatalar müstesna tutulacak olursa, tarihimizde milletimizin yüzünü kızartacak hiçbir şey yoktur.

Şunu da görmek lâzım ki, tarihimiz yalnızca bir zafer tarihi değil, aynı zamanda bir medeniyet tarihi, bir hürriyet tarihi ve adalet tarihidir. Münferit bazı hatalar müstesna tutulacak olursa, tarihimizde milletimizin yüzünü kızartacak hiçbir şey yoktur.

Sırf dinleri farklı olduğu için Hıristiyanları arenalarda aslanlara parlatırken zevkten dört köşe olup zafer çiğlikleri atan biz değiliz! (Bugünkü

Avrupalıların ataları Roma despotlarıdır.)

Yahudileri, eşiktekinden beşiktekine kadar tek tek avlayıp toplama kamplarındaki ölüm odalarında gaz vererek zehirleyen ya da fırınlarda yakarak katleden biz değiliz! (Hitler Almanyası yaktı. Biz ise tarih içinde İspanya'dan, Almanya'dan ve Rusya'dan kaçmak zorunda kalan Yahudilere sığınak olduk.) Kendisi gibi inanmayanları ve düşünmeyenleri canlı canlı kuyulara atıp üzerlerini kapatan biz değiliz! (İtalya diktatörü Benito Mussolini.)

Milyonlarca insanın öldüğü iki dünya savaşını çıkartan biz değiliz. (Birinci ve İkinci Dünya Savaşları) Dresden'i fosfor bombalarıyla yakıp otuz beş bin çocuk ve kadını yataklarından çıkamadan öldüren biz değiliz! (13 Şubat 1945) Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerini, içindeki çocuklarla birlikte iki atom bombasıyla tarihten silen de biz değiliz.

Pek çok milletin tarihiyle karşılaştırıldığında güneş gibi parlayan tarihimizle ve o tarihi yapan ecdadımızla tabii ki övünüyoruz.

Şu söylediklerimizi, "geçmişe mazi derler" tekerlemesine kurban etmek isteyenlere de peşinen hatırlatalım ki; biz geçmiş hayal kurmak için değil, onun hatalarından ders, ihtişamından haz ve ilham alarak geleceği kurmak için anıyor ve arıyoruz.

TARİHLE ÖVÜNMEK Mİ L ZİM?

“Yavuz Bahadıroğlu, Osmanlı tarihini hem övüyor, hem de onunla övünüyor.” şeklinde eleştiren dostuma bir soru: *“Neden övmeyeyim, övünmeyeyim?”*

Tarih bir milletin hem beyni, hem de yüreğidir. Aynı zamanda tarih, milletlerin hafızasıdır. Bu yüzden ABD, hiç yoktan kendisine tarih uydurdu ve uyduruk tarihini o kadar abarttı ki, sığır çobanlarını (kovboyılar) kahraman yaptı. Topraklarını ve emeklerini korumaktan başka suçları olmayan Kızılderilileri haksız ve suçlu, Kızılderililerin yüzyıllardan beri yaşadıkları toprakları silah zoruyla işgal eden beyazları ise haklı ve mazlum yaptı. Ve bu uyduruk kahramanlık hikâyelerinin üzerine bir imparatorluk inşa etti.

Yani biz, gerçekçi görünmek için, büyük bir tarihi mirası inkâr mı edelim?

Dönem dönem haksızlıklar yapılsa bile, bütünü içinde adalet, merhamet ve medeniyet parlayan bir oluşu yok mu sayalım?

Unutmayalım ki, kalabalıklar ancak tarihi köklerinde millet olabilirler ve tarihi olgularda ancak kendilerini bulabilirler. Aksi hâlde yürekler kurumaya başlar.

Tarihimizi yokluğa mahkûm etmek isteyenler, galiba yüreklerimizi kurutmaya çalışıyorlar. Siz kendi varlığınızı tarihsel boyutlarıyla bulunduğunuz topraklara inşa etmezseniz, başkaları topraklarınıza göz diker.

Nitekim bazılarının günü tarihten ayırma aymazlığı komşularımızın iştahını kabarttı. Yunanistan, uzun zamandır hem Bizans'ı, hem de Pontus'u diriltme çabasında. Olayı yeni nesillere de mal

edip canlı tutmak için şiirler ve efsaneler uyduruyor. İstanbul merkez olmak üzere Teselya, Makedonya, Batı Anadolu, Ege adaları, Trakya ve Trabzon'a kadar olan bölgeyi kuşatan *Megali İdea* (*Büyük Yunanistan*) projesine adım adım yürüyor.

Ermenistan, Anadolu'nun doğusunu apararak *Büyük Ermenistan* olmaya çalışıyor. Soykırım yalanını çıkarıp dünya parlamentolarına kabul ettirmek suretiyle, hayallerine uluslararası dinamizm kazandırmaya çalışıyor!

İsrail'in *Arz-ı Mev'ud'u* (*vadedilmiş topraklar*) bir yandan Tarsus'u, öte yandan Urfa'yı kapsıyor!

Talabani ve Barzani, Anadolu'ya bakıp *Büyük Kürdistan* hayali kuruyorlar!

Bulunduğumuz coğrafyada rüyası, hayali, emeli, hedefi; kısaca ütopyası olmayan tek millet, maalesef biziz! *Misak-ı milli* sınırları içine kapanmış, kâh laiklik-başörtüsü, kâh şeriat-tarikat kavgalarında kendimizi tüketiyoruz. Kimi entellerimiz de gayesizliğimize tuz-biber ekercesine tarihi karalıyor. Hâlbuki tarihsizlik talihsizliktir. Tarihten kopmuşsanız, geleceğe ulaşamazsınız.

Övme ve övülmeye gelince...

Şeyh Edebalı'nın "*İnsanı yaşat ki devlet yaşasın!*" tavsiyesine harfiyen uyan Osmanlı Devleti'nin, insan merkezli yapılanmasıyla övünmeyeceğiz de insanımızı tümüyle sınırlayan modern yasakçılığımızla mı övüneceğiz?

Yıldırım Bayezid'in şahitliğini reddeden Bursa Kadısı Molla Fenari ile Yavuz Paşadah'a, "*Hükmü çiğnersen billahi hâlline fetva verir, ümmeti senin gibi hüküm dinlemez bir Padişah'ın şerrinden kurtarırım!*" diyen Şeyhülislâm Zembilli Ali Cemali Hoca ile övünmeyeceğiz de, "*Siz emredin Paşam, biz kitabına uydururuz!*" diyen ve millî iradeyi mahkemeye veren darbe şakşakçısı hukukçularla mı övüneceğiz?

Fatih Sultan Mehmed'e, "*Ayağa kalk, hasmınla yüzleşeceksin!*" emrini veren ilk İstanbul Kadısı Sarı Hızır Çelebi ile övünmeyeceğiz de, "*Sizi buraya tıkan kuvvet böyle istiyor.*" diyen Yassıada yargıcıyla mı övüneceğiz?

Ayasofya Kilisesi'ni şehit hakkı olarak camiye dönüştüren şuurla övünmeyeceğiz de, onu kimliksizliğe mahkûm etmekle mi övüneceğiz?

Fatih'in Bizans halkına inanç, ibadet, kıyafet, seyahat ve ticaret özgürlüğü tanıyan *Amannamesi*yle övünmeyeceğiz de, kendi insanının bile kılık kıyafet tercihinin saygı duymayan dayatmacılığıyla mı övüneceğiz?

Yavuz'un gösterişten uzak sadeliğiyle, Kanuni'nin hazineyi tepeleme altınla doldurmasıyla, Sultan Dördüncü Murad'ın siyasete bulaşmış orduyu kışlasına döndürüp eğittikten sonra Bağdat Fatih'i yapmasıyla övünmeyeceğiz de, demokrasiye müdahalelerimizle, yasaklarımızla, yasakçılarımızla, insan hakları ihlallerimizle, borçlarımızla, korkularımızla mı övüneceğiz?

Tüm tarih bizimdir. Övünülmesi gereken bölümleriyle övünür, eleştirilmesi icap eden yerlerini eleştiririz...

Bizi ancak yüreği ve mayası bizden olanlar anlar...

TARİH AYAKLARIMIZA MI DOLAŞIYOR?

Tarih; bir milletin hafızası, şuuru, hatta pusulasıdır, sevgili dostlarım... Tarihle asla oynanmaz. Zira tarih kendi özgür ve özgün dinamikleri içinde var olursa geleceği aydınlatır. Müdahale edildiği anda tüm dinamiklerini kaybeder: Masala dönüşür. O andan itibaren de topluma zarar vermeye başlar.

Bu açıdan biz en büyük zararı kendi kendimize vermiş bir milletiz. Çünkü *Resmi Tarih* yazıcıları (başta da Emin Oktay Abimiz) tarihle oynadı. Tarihimizi özgün ve özgür dinamiklerinden kopardılar. Ufkunu, ideolojik ve siyasi kalıplara hapsedtiler. Bu şekilde âdeta milleti tarihsizleştirdiler.

Tarihsizlik talihsizliktir dostlarım! Anonim hafıza ve şuur plânında kendini kaybetme hâlidir. Bu gerçek, Dersim tartışmaları vesilesiyle bir kez daha yüzümüze çarptı. Saklanan gerçeklerin peşine düştük.

Tarihle asla oynanmaz. Zira tarih kendi özgür ve özgün dinamikleri içinde var olursa geleceği aydınlatır. Müdahale edildiği anda tüm dinamiklerini kaybeder. Masala dönüşür. O andan itibaren de topluma zarar vermeye başlar.

“Meğer bize masal anlatılmış, meğer kandırılmışız!” diyen diyene...

Bu hissi ilk yaşadığımda ortaokul ikinci sınıf öğrencisiydim. Müdür Bey’in emriyle çıkardığım duvar gazetesine yazdığım ilk makalem de Emin Oktay’ın Sultan II. Abdülhamid bölümü hakkındaydı.

Padişahı tahttan indiren kadroyu bir sürü övdükten hemen sonra, aynı kadronun (Tabii bu kadar açık-seçik bir ifade ile söylemiyordu ama çocuk

aklımla bile bu sonucu çıkarmıştım.) beceriksizlik yüzünden başarısızlığa uğradığını, bu yüzden devletin Birinci Dünya Savaşı'nı kaybettiğini, beceriksiz kadronun da can derdine düşüp ülkeden kaçtıklarını anlatıyordu.

Benim ilk makalemde yaptığım tek şey, birbiriyle çelişen bu paragrafları alt alta koymaktan ibaretti. Yanlış hatırlamıyorsam sadece küçük bir not eklemiştim: *"Hangisi doğru?"* diye.

Bana gazete çıkarma görevini veren Müdür Bey, makalemi okur okumaz, hışımla gazetemi duvardaki yerinden sökmüş, beni de bir güzel azarlamıştı:

"Devletin ders kitaplarını tenkit etmek (eleştiri kelimesi henüz icat edilmemişti) sana mı düştü. Sen kitapta yazıldığı gibi anlat, sınıfını geç, bir baltaya sap ol, bunları o zaman konuş..." Ama konuşmaya bir türlü sıra gelmedi. Çünkü her zaman, her yerde ideoloji ön plâna geçti.

Bunun sürgit devam etmesi elbette mümkün değildi. Bir yere takılacaktı. Dersim'e takıldı. Meğer bu konuda herkes ne çok şey biliyormuş, lakin kimse konuşmuyormuş. *"Aman başım belâya girmesin!"*

Sayın Başbakan kürsüye Dersim belgeleriyle çıkınca yazarlarımız birden allame kesildi: Ortallığı ucuz söz götürüyor.

Durumun netleşmesi, arşivlerin açılmasına, tarihçilerin özgürleştirilmesine bağlı görünüyor. (Hâlâ kilitli belgeler var.) Aksi takdirde alaca karanlık kuşağında debelenir dururuz.

Bu kadarıyla bile fark ettik ki, birileri tarihimize oynamış. Gerçekler tersyüz edilmiş, kahramanlara hain damgası vurulmuş.

Pusulatsız gemi Bandırma değilmiş meğer, bir millete pusulası şaşırtılmış. Belki de bu yüzden Batı ile Doğu arasında çalkalanıp duruyoruz!

Rotamızı bulmamız zor gibi gözüküyor.

Keşke bunları çok önce tartışmış ve sonuçlandırmış olsaydık...

O takdirde bugün daha barışçı bir ortamda daha gelişmiş şartlarda kendi gerçeğimizi yaşıyor olabilirdik. Ama başta tarih olmak üzere her şeye ideolojinin deli gömleğini geçirenler bu konuları tartışmamıza izin vermediler.

Bu kör dövüşü artık bitmeli.

Bizim nesil (ve nesiller) yıllar boyu Emin Oktay'ın kalemin-den çıkmış ders kitapları okuyarak büyüdü. O zamanlar her şey çok kolaydı.

Ders kitapları, padişahların kimisinin deli, kimisinin hain, kimisinin kızıl, kimisinin hasta, kimisinin beceriksiz olduğunu, millet için hiçbir şey yapmadıklarını, ömürlerini sarayın dört duvarı arasında zevk ve sefahatle geçirdiklerini yazıyor. İslâm Tarihi bölümünde Kâbe tavra zarına benzetiliyor, Kur'an, Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitap (Lise II, Tarih) biçiminde tanımlanıyordu. O ne derse o! Oktay Bey'in tarihinde her şey halının altına süpürülmüş, ortama tertemiz bir görüntü verilmişti. Durum görün-tüden ibaretti.

Emin Oktay tarihine göre Atatürk, kendi kendini görevlendir-miş, hem pusulasız, hem de çürük Bandırma vapuru ile Samsun'a gitmişti. Üstelik işgal altındaki İstanbul'da kuş uçurtulmayan Boğaz'dan elini kolunu sallayarak çıkmıştı. Bu nasıl olabilirdi ki?

Emin Oktay *oldu* diyor, başka bir şey demiyordu. Sorulara da kimse cevap vermiyordu. Zaten soranların çanına ot tıkanıyordu!

Şark isyanları mı? Onlar birer İngiliz oyunuydu efendim! Aşiret-leri ayaklandırmak için sandık sandık altın dökmüşlerdi.

Lise çağlarında düşünmeye başladım: İngilizler oyun üstüne oyun oynayacaklarına, sandıklar dolusu altın harcayacaklarına, za-ten ellerinin altında bulunan ülkenin (Türkiye) tamamını neden iş-gal etmemişlerdi acaba? Güçleri mi yoktu? Güçleri yoktu ise Baş-kentimizi nasıl işgal edebilmişlerdi? Korkmuşlar mıydı? Hangi cep-helerde onları yenmiş de geri püskürtmüştük ki bizden korksunlar? Hem korkacak ne vardı! Emin Oktay topların kamalarının, tüfekle-rin namlularının söküldüğünü, Türkiye'nin tüm silah depolarına el konulduğunu yazmıyor muydu?

Kafamda sürekli şu soru dolanıyordu: İngilizler neden gelmiş-lerdi? Hadi geldiler, geldikten üç yıl sonra neden merasimle çe-kip gitmişlerdi? Yenmiş idiysek hangi cephelerde? Yenmiş idiysek

Lozan'da neden galip devletlerin başında oturuyor, neredeyse her istediklerini kabul ettiriyorlardı?

Bir de gericiler, hilafetçiler, cumhuriyet düşmanları vardı ki, kafaları ezilmişti. Çünkü Cumhuriyet güçlüydü. Yan bakana yan çakıyor, başına ateş yağıdırıyordu! Başöğretmenim sürekli onlardan bahseder, lânet yağıdırırdı.

Başöğretmenime göre “Üç yanımız deniz, dört yanımız düşmanla çevrili”ydi. Onlarla aralıksız mücadele edecek ve mutlaka kazanacaktık.

Neden bu kadar çok düşmanımız vardı acaba? Düşündükçe hafakanlar basar, cevapsız sorularla cebelleşmekten kafam kazan gibi olurdu.

Çocuktum... Arşiv filan bilmezdim... Bilsen de ne olacaktı ki zaten, arşivler sımsıkı kilitliydi. Milletin tarihini millettten saklıyor, tarih yerine Oktay Dede'nin masallarını okutuyorlardı. “Tüm geçmiş tu kaka, şimdiki hâl cici!” bağlamında.

Üstte yok, başta yok, kitap-defter bile yok. İkiz korku (hem Jandarma hem tahsildar korkusu) içimizde kol geziyor, baskının envai çeşidi vicdanları ezmiş, ezan yerine minarelerde hıçkırıklar! Kur'an öğrenmek yasak! Başöğretmen, Kur'an dersine giden öğrencilerinin dışlerini söküyor (bu tehdidi sık sık tekrarlardı)!

Maliye müflis, sanayi sıfır. İki satırcık çiziktirdiğim kurşun kalemin Çekoslovakya malı. Söze sıra geldi mi, “Türk, övün!” Övüne övüne geldik bugünlere. Saflığa yatıp daha da gidecektik ama birilerinin ayağı her şeyi altına süpürdüğümüz halıya takılmaz mı? Toza dumana bulandık.

Bu toz duman içinde arıyoruz tarihi gerçeğimizi. Bulacağız inşallah!

Kafamda sürekli şu soru dolanıyordu: İngilizler neden gelmişlerdi? Hadi geldiler, geldikten üç yıl sonra neden merasimle çekip gitmişlerdi? Yenmiş idiysek hangi cephelerde? Yenmiş idiysek Lozan'da neden galip devletlerin başında oturuyor, neredeyse her istediklerini kabul ettiriyorlardı?

TARİHE İLGİ ARTTI MI?

Romalı devlet adamı, bilgin, hatip, yazar ve filozof Çiçero (Marcus Tullius Cicero, M.Ö. 106 - M.Ö. 43) der ki: *“Yanlışlar doğrulara hizmet eder.”*

Bediüzzaman Said Nursi de aynı gerçeği yüz yıllar sonra farklı kelimelerle ifade eder: *“Bir dane-i hakikat bir batman yalanı yakar, yok eder.”*

Buna son günlerde hepimiz şahitlik ediyoruz: Yanlış bir dizinin doğru yansımalarını yaşıyoruz.

İşte buna ilişkin bir haber başlığı: *“Osmanlı İmparatoru Kanuni Sultan Süleyman dönemini anlatan ve içeriği nedeni ile tartışma ve tepkileri de beraberinde getiren ‘Muhteşem Yüzyıl’ dizisi tarih sayfalarında arka plânda kalan bilgilere de merak uyandırdı... Kanuni’nin Hürrem Sultan’dan olan oğlu Şehzade Bayezid ve oğullarının Sivas’ta bulunan kabirleri, son günlerde daha çok ziyaret edilmeye başlandı.”*

Tarihi doğruları kırk sene önce yazmaya başlayan biri olarak, izninizle bu sonuçtan kendime küçücük bir şeref payı çıkarmak istiyorum.

Hep söyledim ki; tarihe bugünün şartlarından bakılmaz, tarihe kendi içinden bakmak, zamanın şartlarına göre değerlendirmek ve sebep-sonuç ilişkisi kurmak lâzım.

Yazık ki bizim tarihe bakışımızı ideolojik kıstaslar belirliyor. Hep bugünle karşılaştırıyor, tarihe bugünkü şartlardan ve alışkanlıklardan bakıyor, sebeplere girmeden sonucu değerlendiriyoruz. Bu da kendi tarihimize, yani ninelerimize ve dedelerimize bizi düşman ediyor.

Mademki Kanuni ve dönemi gündemde, gelin değerlendirmemizi de onun üzerinden yapalım...

Bildiğiniz gibi Kanuni, Şehzade Mustafa ile Şehzade Bayezid’i öldürttü. Bunu sırf *evlâtlarını öldürdü* biçiminde alır ve öyle yansıtır-

sanız Kanuni'yi zalim bir padişah olarak görürsünüz. Hâlbuki müsteşrikler (oryantalistler) bile Kanuni'ye kanunsuzluk isnat edememiş, âdil bir padişah olduğunu söylemişlerdir. Bizim onlardan daha insafsız olmamızın sebebi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında okutulan ders kitaplarındaki suçlama ve aşağılamalardır.

TBMM'de bile bu tarz konuşmalar yapıldığını biliyoruz.

Örnek verecek olursak, Rize Milletvekili Ekrem Bey'in 3 Mart 1924 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşma bunun tipik örneğidir. Şöyle diyor:

"Efendiler, millete hizmet etmiş, tarihimizde, birçok sadrazamlar gösterebilirsiniz. Fakat padişah göstermek için müşkülât çekersiniz. Bunların tahta bağlı olmalarının sebebi yalnız menfaat, ihtiras; bundan ibarettir... Türk milletinin bu kadar geri kalmasına sebep padişahlardır... Bu padişahlar bidayet-i saltanatlarında hiçbir şey yapmamışlardır...

Bu tarihi (yani Osmanlı tarihini) yukardan aşağıya tetkik ederse-niz, hep cinayet, şahsi ihtiras görürsünüz...

Sultan Fatih'ten mi bahsedeceksiniz? Benim gözümün önüne, onun, sırf bir arzusu için en kıymetli sadrazamımız olan Mahmud Paşa'yı katlettirmesi geliyor. Devri baştan aşağıya cinayettir... Mazisi cinayetlerle dolu ve Türk milletine hizmet etmemiş bulunan bu aile..." (İkinci Meclis Zabıt Ceridesi, cilt 7, s. 31'den özet olarak)

Nutuk sövmelerle, kınamalarla, lânetlemelerle sürüyor... Bin yıllık geçmiş insafsızca karalanıyor... Arkasından, henüz bir yaşına bile basmamış cumhuriyet övüle övüle göklere çıkarılıyor. Hâlbuki cumhuriyet Osmanlı'nın alternatifi değil, doğal uzantısıdır. Bunu yeni yeni fark ediyoruz. Sadece tarihimizi değil, tarihimizin şahsında kendimizi de kirleten ideolojik yaklaşımdan yeni yeni kurtuluyoruz.

Cumhuriyet dönemini ibra etmenin yolunun, geçmişi karalamaktan geçmediğini nihayet anlar gibiyiz. Buna da şükür! Yine de arada bir eski hastalığımız nüksediyor ve Osmanlı'yı saray hareminden, kardeş katlinden, padişahın yabancı kadınlarla evlenmesinden vurmaya çalışıyoruz. Oysa hepsinin bir sebebi, mantığı, gerekçesi var. Sebebi, mantığı, gerekçesi olduğuna göre, tabii ki izahı da var.

Gelecek yazılarımızda, *Kanuni Sultan Süleyman neden iki oğlunu idam ettirdi?* sorusuna cevap arayalım.

TARİHTEN NASIL DERS ALINIR?

“Tarih bilmeyen siyasetçi, pusula okumayı bilmeyen kaptana benzer; ikisi de gemiyi karaya oturturlar.”

Cevdet Paşa'nın bu tespitine bayılıyorum. Paşa'nın tespitinin, hayatın her alanına yansımalarını da yaşıyorum.

Yolcu gemisi müthiş bir fırtınanın koynunda yalpalarken kaptan ölmüş. Kaptansız kalan geminin tayfaları, “Ne de olsa Karadeniz uşağıdır, bu işlerden anlar.” düşüncesiyle, bizim Temel Reis'i kaptan köşküne çıkarmışlar, gemiyi teslim etmişler.

Rüzgâr delice esmekte, dalgalar gitgide kabarmakta, gemi fındık kabuğu gibi sallanıp savrulmaktadır. Temel Reis gemiyi rotasında tutmak için gereken aletleri kaptan köşkünde göremeyince gemicilerden istemiş:

“Uşaklar, pusula getirun...”

“Yoktur, Temel Reis.” demişler.

“Bari harita getirun...”

“Yoktur.”

“Hiç olmazsa iskandil getirun...”

“Yoktur.”

Temel iyice deliren rüzgârın ıslığını dinlemiş, beter bir hâlde kabarıp gemiyi dövmeye başlayan koca dalgalara bakmış, dönmüş gemicilere:

“Uşaklar bari şahadet getirun, batayuruz!”

Geleceğin pusulası geçmiş, yani tarihtir! Bu yüzden iyi bir devlet adamı yahut siyasetçi, bir tarihçi kadar olmasa da tarihi nirengi noktalarıyla bilmek zorundadır.

İbret alabilmek için bilmek gerekir! Bari Mustafa Bumin biliyor mu?

Hatırlar mısınız? Sayın Erdoğan Başbakan olduğunda, maneviyat önderi Şeyh Edebali'nin, aşiret beyliğine seçilen Osman Gazi'ye öğüt-

lerini hatırlatmıştım. Bu öğütler, aynı zamanda, yüreklere, *devlet-i ebed müddet* kavramını ilham edip muazzam bir imparatorluk inşa eden dinamızın de kaynağı olmuştur.

Galiba tekrar hatırlamanın tam sırasıdır...

"Ey oğul, beysin," diye başlıyor sözlerine, Şeyh Edebali:

"Bundan sonra öfke bize, uysallık sana; (Halkın yöneticisine kızmaya hakkı vardır ama yöneticinin halkına kızmaya hakkı yoktur, yönetici uysal ve sakin olmalıdır.)

Güceniklik bize, gönül almak sana; (Halk, yöneticisine gücenebilir, yönetici halkına asla gücenmemeli, tam aksine gönüllerini almalıdır.)

Suçlamak bize, katlanmak sana; (Halk ayrıntılı düşünmediği için yöneticisini haklı-haksız suçlayabilir, yönetici buna katlanmalıdır.)

Âcizlik bize, yanılğı bize, hoş görmek sana; (Halkın şikâyeti aczindenidir, elinden başka bir şey gelmediği için yakını; yönetici yakınmamalı, halkın yakınmalarını giderecek tedbirler almalıdır ve halkı hoş görmelidir.)

Geçimsizlikler, çatışmalar, uyuşmazlıklar bize, adalet sana; (Yönetici geçimsiz olmamalı, çevresiyle çatışmamalı, herkese laf yetiştirmemeli, uyumsuzluk göstermemeli, adaletsizlik yapmamalıdır.)

Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlama sana; (Yönetici, kötü söz sarfetmemeli, dedikodu yapmamalı, affedici olmalıdır.)

Ey oğul! Sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz; (Yönetici kararlılığını her fırsatta vurgulamakla birlikte, sabrı elden bırakmamalıdır; her şeyin bir zamanı olduğunu aklından çıkartmamalıdır.)

Şunu da unutma: İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın! (İnsanlar devlet için değil, devlet insanlar içindir, insanını devlete değil, devleti insanına hizmetkâr yap)

Ey oğul, yükün ağır işin çetin, gücün kula bağlı; (Sonuçta devleti insanlarla yöneteceksin, insanlar ise kimi zaman dönektir, kimi zaman haindir, kimi zaman umursamazdırlar; bu yüzden yükünü ağırlaştırırlar.)

Allah yardımcın olsun!"

Geleceğin pusulası geçmiş, yani tarihtir! Bu yüzden iyi bir devlet adamı yahut siyasetçi, bir tarihçi kadar olmasa da tarihi nirengi noktalarıyla bilmek zorundadır.

HARF ASLINDA NEDİR?

Harf deyip geçmemek lâzım... Eğer harf önemli olmasaydı, Hz. Âli Efendimiz, “*Bana bir harf öğretenin kölesi olurum.*” der miydi?

Bizim bin yıllık alfabemizin tüm harfleri 1 Kasım 1928’de değişti. Buna *Harf İnkılâbı* deniyor. Bu inkılâp bir Türkiye’de olmuştur bir de Sovyet esaretindeki Türk devletlerinde... Onun dışında, Lenin ve Mao gibi, son derece sert darbelerle iktidara gelen ihtilâlciler dâhil hiçbir ülkenin yöneticisi alfabeyi değiştirmemiş, alfabeyle dayalı olarak gelişen kültürel birikimlerini yok etmeyi göze almamıştır. Çünkü alfabe değiştirmek, yüzyıllar boyu oluşan sanatsal ve kültürel dinamikleri yerle bir etmek, ayrıca da kültürel birikimi gelecek nesillere taşımaktan vazgeçmek demektir.

Böyle bir teşebbüsün sonucu ise kimlik bunalımıdır. Kütüphaneler türbeye dönüşür, gazete, dergi ve kitap satışları yıllar boyu toparlanamaz. Sanatsal faaliyetler ilgi görmez. Çünkü alfabe, bir milletin bireysel ve toplumsal karakteristiğinin dışı vurumudur. Yani, harfler ve kelimeler, toplumun karakteristik öğeleridir. Bunlar aynı zamanda müzikle, resimle, mimari ve edebiyatla harmanlanmıştır.

Örneğin, Kiril alfabesinin dili, mimarisi, resmi, müziği, dansı, edebiyatı, estetiği kendine uygundur. Latin alfabesinin, Japon alfabesinin de öyle...

Kimilerinin Arap alfabesi, kimilerinin Kur’an hattı, kimilerinin de eskimez yazı dedikleri yazı türü ise bizde farklılaşmış, bize uygun hâle gelmiştir.

Aynı yazı, Arapların elinde kûfileşip köşelenirken, (sivri ve köşeli yazı türü aynı tür bir karakteri yansıtır.) Osmanlı insanının elin-

de yuvarlaklaşıp sülüse dönüşmüş, böylece Osmanlının Araplara nispetle daha sabırlı, daha sevecen, daha uzlaşmacı ve dayanışmacı (birbirine bağlı harfler gibi) karakterini yansıtmış, en az bizim kadar bizden olmuştur.

Osmanlı mimarisi de aynı karakteristiğe uygun olarak şekillenmiştir. Kubbe kültürü, toplumun yazıya yansıyan karakterine ek olarak bir korumacılığı (muhtaçları himaye gibi) da aksettirir.

Gerçekten Osmanlı idraki fitre, zekât ve sadaka gibi yardımlarla ulaştığı fukarayı minnet altına sokmamak için vakıflaştırmış, bizatihi devlet büyük bir hayır kurumuna dönüşmüş, hükümdarlar ve diğer yöneticiler bu büyük hayır kurumunun hizmetlileri olmuştur. (Başta padişah olmak üzere üst düzey yöneticiler, vakit buldukça fukaraya yemek dağıtılan mekânlara gidip bizzat bu hizmeti kendileri görürlerdi.)

Hani kardeşiniz sağanak yağmur altında ıslanırken şemsiyenizi onunla da paylaşınca huzur bulursunuz ya, işte bunun gibi Osmanlı insanı da kendisi gibi inananlar başta olmak üzere, tüm insanları insanlık ekseninde kendine kardeş sayan bir hayat görüşü çerçevesinde, şemsiyesini, muhtaçları hayatın sağanaklarından koruyacak şekilde açmış, imkânlarını diğer kardeşleriyle de paylaşmıştır.

İşte bu şemsiye harekâtı kubbeye dönüştü ve kubbeler mabetler-
de taçlaştı.

Bu mantık, İslâm Dini'nin "*Hayat muavenettir (yardımlaşmadır.)*" şeklindeki özünden türemiş bir mantıktır.

Osmanlı ise, bu mantığı hayat düzeni hâline getiren beceri ile sadakatin adıdır.

İtrî'nin bestesi (özellikle de tekbir), Süleymaniye'nin kubbesine, ikisi birden sülüs yazısına, üçü birden Âkif'in'in *Süleymaniye Kürsüsüne* (edebiyata), dördü birden ecdadın ebrusuna, oradan minyatüre (minyatürde perspektif yok diyenler, uzağı da yakın gören yüreklerin perspektifini kavrayamayanlardır), beşi birden mehter müziğine ve hepsi birden Kur'an'ın insanı merkez alıp hayatı onun etrafında ör-
güleyen estetik anlayışına ne kadar da yaklaşıyor.

Osmanlı mimarisi de aynı karakteristiğe uygun olarak şekillenmiştir. Kubbe kültürü, toplumun yazıya yansıyan karakterine ek olarak bir korumacılığı (muhtaçları himaye gibi) da aksettirir.

Tanzimat öncesinden başlayarak gelen Batılılaşma süreci içinde, tümün bir parçası olan geleneksel alfabemizden vazgeçmekle, (bu işi önce Enver Paşa başlatmış, orduya Latin alfabesi kullanılmasını emretmiş, ancak Birinci Dünya Savaşı bu teşebbüsünün önünü kesmişti) sadece birkaç harften vazgeçmedik, böyle bir bütünlüğü bozduk... Ya da böyle bir bütünlükten koptuk!

O günden bu yana savruluyor oluşumuzda, bu kopuşun rolünü görmezden gelmek imkânsız. Gördüğünüz gibi, alfabe değiştirmek basit bir olay değil!

Çünkü alfabe olmayınca müzik olmuyor, edebiyat olmuyor, sanat olmuyor, mimari olmuyor; dilimizin bile zenginliğini koruyamıyor, kendimizi 300 kelime ile konuşmaya mahkûm hâle getiriyoruz.

Güya Osmanlı alfabesi ile okuyup yazmak çok zordu. Yeni Türk alfabesi (Selçuklularla birlikte yaklaşık bin yıldan beri kullandığımız alfabeye ısrarla Arap alfabesi diyenlerin daha dün denebilecek bir tarihte aldığımız Latin alfabesine inatla Türk alfabesi demelerindeki garipliği anlamakta zorlandığımı itiraf edeyim.) bu zorluğu ortadan kaldıracaktı.

Kaldırdı, gördük!..

75 milyonluk Türkiye’de satılan gazetelerle dergilerin ve kitapların toplamı ortada ...

Öteden beri Latin alfabesi kullanan bir Fransız vatandaşına yılda 25 kitap düşerken, 25 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına bir kitap düşüyor. Buna göre biz hâlâ okuma-yazma öğrenememiş bir milletiz. Acaba bu sessiz direnişin özünde alfabe değişikliğinin rolü ne kadardır?

Şevket Süreyya Aydemir’in *İkinci Adam* (Ama o kendine *Milli Şef* dedirtiyordu.) dediği İsmet Paşa, harf inkılâbını (1 Kasım 1928) anılarında şöyle anlatıyor:

“Atatürk, bir iki seneden beri bunu düşünüyordu. Vakit vakit bana açmıştı. Ben önce buna mukavemet ettim. Başından beri benim söylediğim, ‘Enver Paşa, Harp (Birinci Dünya Savaşı) ilan edilmeden, böyle bir şey teşebbüs etmişti; sonra muharebenin ilanı üzerine kaldırıldı. Tekrar eski hâle döndük. Yine öyle olacak.’ Çünkü bu tecrübeyi yakından biliyordum. Enver Paşa, yeni yazı şeklini emir olarak Genelkurmay’a verdiği zaman ben oradaydım. Yine o zaman da itiraz ettim. Bunu çıkaramazsınız, dedim. Nasıl yazıp, nasıl okuyacaklarını soruyordum. Onlar da yapacağız, edeceğiz, diyorlardı.

Ben Birinci Şube Müdürü idim. Hafız Hakkı, Erkânı Harbiye İkinci Reisi... Vazife için yanına giderim. İmzaya götürdüğüm evrak, hep yeni imla ile yazılmış. Kâğıtları önüne koyar, anlatırım. Hafız Hakkı, kâğıtları okumaz, bana bakar: ‘Canım sen anlat, bunun içinde ne var?’ der. Çünkü kendisi okuyamıyor. Bunun üzerine ben anlatırım. Bir gün bana, ‘Getireceğin yazıları, benim bildiğim yazı ile ayrıca yazdır da getir.’ dedi.

Şimdi, ben bu macerayı biliyorum. Harf inkılâbı ilan edilmeden iki sene evvel Atatürk’e söyledim. Benim ikazım cesaretini kırdı. Harf inkılâbını iki sene sürükledi. Resmî beyanlarında, grupta, partide yaptığı konuşmalarda, yeni harfleri düşünüyoruz, diyordu. Fakat başlayamıyordu. Nihayet, harf inkılâbını emrivaki hâlinde ilan etmeden önce kendisine şöyle dedim:

‘Bunu istiyorsunuz, yapacaksınız fakat tatbik etmeyeceksiniz.’

‘Kim?’ dedi.

‘Siz!’ dedim.

Atatürk söz verdi. ‘Tatbik edeceğiz, ben başta olmak üzere hepimiz tatbik edeceğiz.’ dedi.

Harf inkılâbı oldu. Herkes bilir ki, ondan sonra, ben eski yazıyı kullanmış değilim. Harf inkılâbı çıktıktan sonra, şimdiye kadar eski yazıyla yazmış olduğum 20 satırı bulmaz. Yapmadım, yapamadım... Cemiyete bunu yaptırmak için almadığım tedbir, katlanmadığım eziyet ve vermediğim eziyet, güçlük kalmamıştır. Ben, vekillerin, mebusların, memurların, herkesin cep defterini muayene eder ve eski yazı ile notlarını gördüğüm zaman mesul tutardım.

Ben Başvekilim. Bir gün Genelkurmay'a gittim. Bana resmî iki kâğıt getirdiler. İmza etmem lazımmış. Fakat biri eski yazı ile yazılmış. Bunu okuyup anlayacağım ve sonra yeni yazıyla yazılmış olanını imzalayacağım. 'Nedir bu?' diye sordum, Mareşal öyle söylemiş. Ona evrakı hep bu tarzda götürüyorlarmış. Tıpkı Hafız Hakkı'nın benden istediği gibi... Karşımdaki subaya, 'Yeni yazıyı kullanmıyorsunuz. Bu devletin kanunu değil mi? Siz devletin kanununu tanımaz mısınız?' dedim. Pancar gibi oldu.

Yeni harfleri öğrenmek için mektepler açıldı. Atatürk, her yeri dolaştı. Tahmin olunmaz bir şahsi gayret göstererek yeni harfleri memleketle mal etmeye çalıştı. Ama yaşlı bir adamın alıştığı harfleri bırakıp yeni harfleri öğrenmesi kolay olmuyor. Bu gibi kimselere bunu öğrenin demek de güç bir şey. Bunca zaman önce, çocuklukta öğrendiğim ilk harflerin şurası burası benzemez, yine de söker, okurum. Sonradan öğrenilen bir harfle bunu sökmeye imkân yoktur.

Hiç eski yazı bilmeyen insanların yazılarını ben okuyamıyorum. Hâlbuki eski yazılardan okuyamayacağım yazı yoktur. En aciz adamın en karışık yazdığını mutlaka söker, çıkarırdım.

Bütün bu anlattığım güçlükleri düşünerek, bilhassa yetişmiş insanların yazı ile münasebetlerinin bozulacağından ve cemiyette kültür hayatının kötürüm olacağından endişeliydim.

... Bugünlere ait bir olayı hatırlarım. Atatürk, yanında bazı kimse-ler olduğu hâlde, bir yerde çalışıyor. Önünde eski yazıyla yazılmış birçok kâğıt var. Akşamüzeri, ben kendisini görmeye gittim. 'İsmet Paşa geliyor.' diye haber verirler. Hepsî telaşa düşer. Masanın üzerindeki kâğıtları kaldırırlar...

Bu son zamanlarda bile, koalisyon hükûmeti olarak çalışırken, baka-rım yanımda oturan Alican (Ekrem Alican, 1961) defterini çıkarır, eski yazı ile yazar. İçimden, şartlar müsait olsa ben sana gösteririm, derim.

Harf inkılâbı bir okuma yazma kolaylığına bağlanamaz. (O zaman, olayı okuma-yazma kolaylığına bağlayan ders kitapları yalan söylüyor.) Okuma yazma kolaylığı Enver Paşa'yı tahrik eden sebeptir. Ama harf inkılâbının bizde tesiri ve büyük faydası, kültür değişmesini kolaylaştırmasıdır. İster istemez Arap (bir bakıma İslâm demek istiyor) kültüründen koptuk.

Şimdi, bütün sapmalara rağmen, yazıyı yeni harflerle öğrenmiş olanlar eski harflere dönemezler. Kur'an kursuna gidenler için de böyledir.

Harf inkılâbını burada bağlayacağım. İnkılâp ilan edildiği zaman herkes iki yazı ile başladı. Hükûmet başında bulunduğum için gayet sıkı ve ciddi takip ederek, devlet dairelerinden eski yazının kaldırılmasına çalıştım. Ne kadar sürdü, şimdi söyleyemeyeceğim, fakat asgari bir müddet zarfında resmi dairelerden eski yazı kalktı.

Devlet memurları içinde eski yazıyı müsvedde olarak kullanmakta devam edenler, bu yazıyı bilmeyen insanlar memur olup işbaşına geldikçe, tabiatıyla seyrekleşti."

ÇERKEZ ETHEM BEY "HAIN" MIYDI?

Bu milletin çocukları, ezanı, bayrağı ve ata yadigârı toprağı savunmak için; kimi zaman karlı dağlarda (Sarıkamış Harekâtı gibi), kimi zaman çöllerde (Medine Müdafaası gibi), kimi zaman Trablusgarp'ta, kimi zaman Balkanlarda, kimi zaman Çanakkale ve Sakarya'da el ele, gönül gönüle savaştı yıllar boyu.

Kimi Türk, kimi Kürt, kimi Laz, Çerkez, Abaza, Arnavut, Arap kökenliydi ama kimse kökenine bakmıyor, herkes ortak bir ümmet bilinci içinde savaşıyordu. Biliyorlardı ki, *Osmanlılık* kavramı çökerse devlet de çökecek, herkes enkaz altında kalacaktı. Bu bakış açısıyla bu topraklar savunuldu ve altı yüz sene büyük bir devlet ayakta tutuldu. Bu devlette ne Türk'ün Kürt'e, ne de Kürt'ün Türk'e bir üstünlüğü vardı. Hangi etnik kökene mensup bulunursa bulunsun, herkes onurlu bir vatandaştı. O kadar ki, Mustafa Kemal, Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşid Bey'e 7 Ocak 1920 tarihinde Ankara'dan çektiği telgrafta, *"İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle"* olmanın erdemini vurguluyor.

Geleceğin pusulası geçmiş, yani tarihtir! Bu yüzden iyi bir devlet adamı yahut siyasetçi, bir tarihçi kadar olmasa da tarihi nirengi noktalarıyla bilmek zorundadır.

"Bu din ve devletin sağlam bir uyruğu olan Çerkez kardeşlerimiz, hepimizin övdüğü, baştacımızdır. Bugün düşmanlarla çevrili Türk, Çerkez ve diğer din kardeşlerimizin el ele vermeleri, sarsılmaz bir bütün oluşturmaları, namus ve yaşamımızı kurtarmak için bir zorunluluktur..."

Ne var ki, İstiklâl Savaşı şekillenip zaferin ucu gözükmeye başlayın-

ca, durumlar değişiyor... İşgali kırmak için canını ve malını ortaya koyanlar çevreden uzaklaştırılıyor. Boşluklar, işin başında Milli Mücadele'ye sıcak bakmayanlarla dolduruluyor.

Bu arada iç isyanları bastıran Çerkez Ethem'le ağabeylerine de farklı gözle bakılmaya başlanıyor.

Başta İsmet Paşa olmak üzere, icranın başında bulunan *Ankara Ekibi*, Çerkez Ethem'in BMM (Büyük Millet Meclisi) Genel Kurulu'nda coşkuyla karşılanmasını ve dakikalarca alkışlanmasını içlerine pek sindiremiyorlar.

Çerkez Ethem ise sürekli alkışlar karşısında çok sıkıldığını, hatta terlediğini yazıyor hatıralarında.

İlk kez karşılaştığı İsmet Paşa hakkında ise şu tespitleri yapıyor:

"İlk defa karşılaşıyorduk. Daha sonra hayatımdaki menfilik ve haksızlıkların kaynağı olan bu zatın ilk anda üzerimdeki intibanın derin olmadığını, çehresinin ve hareketlerinin bariz hususiyet ifade etmediğini itiraf ederim. Fakat konuştuğça ve fikirlerini dinledikçe, onu birçok meziyetleri bulunan erkân-i harp hususiyetleri taşımakla birlikte hiçbir zaman zaferi temsil edecek kumandanlık vasfına sahip bulamadım."

Belli ki, İsmet Paşa da ondan hoşlanmamıştı. Zira herkesin *Ethem Bey* olarak bilip alkışladığı kahramana İsmet Paşa ısrarla *Çerkez* diyor. Araları açıldıktan sonra, Mustafa Kemal de Ethem Bey'i bu lâkapla anıyor ve *Nutukuna* geçiriyor.

Ancak Ethem Bey etnik kökeniyle anılmaktan rahatsızdır:

"Hepimiz Osmanlıydık... Eğer milliyet ve ırk tefriki (ayırımı) yapılmaya kalkılırsaydı, bu vatanda şeceresi karışmamış kim kalırdı?" diye soruyor.

Aznavur Ahmed isyanıyla Yozgat İsyanı gibi iç isyanları maharetle ve hızla bastıran Ethem Bey gitgide yıldızlaşmış, ancak haset okları da üzerine çevrilmiştir.

Meclis'in ve halkın son derece sevip sayarak güvendiği bu adam, *Ankara Ekibi* tarafından nedense hep kuşkuyla izleniyor, nihayet defteri dürülmeye karar veriliyor. Ama önce Ethem Bey'in ve ağa-

beylerinin son derece güvendikleri Ali Fuat Paşa, Garp Cephesi Kumandanlığı'ndan alınıyor. Yerine İsmet Paşa getiriliyor. Ethem Bey ise bu değişikliği, kendisinin bertaraf edilmesine karar verildiği şeklinde yorumluyor:

"İsmet ve Refet Beylerin benim için düşündüklerini tatbik etmeye Mustafa Kemal Paşa'yı ikna etmeleri ve yolda vaziyeti müsait bulmalarıdır." diyor.

Haklıdır, zira gerçekten de Ankara, Ethem Bey'in tasfiyesine karar vermiş, bu iş İsmet Paşa'ya ismarlanmıştı.

Ethem Bey son anda oyunu bozmaya çalışıyor. Maiyetiyle birlikte İsmet Paşa'nın Eskişehir'deki karargâhını basıp aniden İsmet Paşa'nın yanına giriyor. Fakat İsmet Paşa yalnızca bir asker değildir. Aynı zamanda, kafasında, kuyrukları birbirine değmeyen kırk tilki dolaştırdığı söylenen bir siyasetçidir.

Ethem Bey'le karşılaşır karşılaşmaz hissettiği derin endişeyi anında yeniyor ve gülümseyerek yanına gidiyor. Gerisini Ethem Bey'in anılarından okuyalım:

"Başımı kaldırıncı beni gördü. Bakışlarında hayret ve ürkeklik vardı. Ayağa kalktı. Şaşırmıştı. Tereddüt geçirdi... Sonra süratli adımlarla bana doğru geldi. Yüzündeki şaşkınlığı hemen tebessüme çevirmeyi başardı. İki eliyle ellerimi tuttu, daha sonra ellerini kollarıma doğru çıkardı ve o vaziyette konuşmaya başladı:

'Ne vakit teşrif buyuruldu? Ellerinizi sıcak ve ateşli. Doktorunuz seyahatinize nasıl müsaade etti? Hastalığınızı hakikaten merak ediyordum. Şöyle buyurun.'

Ethem Bey şöyle cevap verdiğini yazıyor:

'Samimiyetten eser kalmayan müşterek mesaimize son vermeye geldim. Niçin böyle yapılıyor, anlayamıyorum. Aleyhime gizli-açık birçok tedbirlere başvuruluyor.'

'Rica ediyorum, eğer kendinize ait olmasını istediğiniz fakat açıkça ifade edemediğiniz hususlar varsa bunları işte karşı karşıyayız, cesaretle söyleyin.'

Arada itiraz etmeye kalkıştığını söylediği İsmet Paşa'yı susturup devam ediyor:

‘Ben sizinle açık ve ciddi konuşuyorum ve böyle olmanızı rica ederek açık ve samimi cevap bekliyorum.’

Sözü bu kez İsmet Paşa alıyor ve öfkesi burnunda Ethem Bey’i yatıştırmaya çalışıyor:

‘Allah fesatçıların cezasını versin Ethem Beyefendi... İtimat ediniz ki, ben sizin gibi arkadaşlarımın mevcudiyetine güvenerek Garp Cephesi Kumandanlığı’nı aldım. Ordu içinde menfi propaganda yapanları teker teker araştıracağım ve cezalandıracağım. Ben bu hizmeti beraberce yürüteceğimize samimiyetle inanıyorum. Sizin de aynı histe olduğunuzu çok iyi biliyorum.’”

Özü-sözü aynı olan, hile-hurda bilmeyen Ethem Bey, İsmet Paşa’nın yanından kısmen tatmin olmuş olarak ayrılıyor. Kendisine yanlış istihbarat verildiğini düşünüyor. Fakat hüküm çoktan verilmiştir. Ne yapsa artık kâr etmeyecektir...

O da bu sırada BMM’ine ağır bir telgraf çekmek suretiyle hayatının hatasını yapıyor. Bu telgraf kendisini tutan milletvekilleri tarafından bile tehdit olarak algılanır ve bu yüzden İsmet Paşa, ilk kez Meclis’in desteğini kazanır. Onun son aradığı da zaten budur...

Hemen harekete geçiyor ve Ethem Bey’i sıkıştırmaya başlıyor. Ve Ethem Bey’i ağabeyiyle birlikte Yunanlılara sığınmak zorunda bırakıyor.

O sırada Ethem Bey ve ağabeyi Reşid Bey’in elinde hatırı sayılır miktarda para ve mühimmat vardır. Ancak tek kuruşuna dahi el sürmüyorlar. Maaşlarından arta kalan birkaç kuruşla yurt dışına çıkıyorlar ve sefalet içinde yaşıyorlar. Sonradan Ankara İstiklâl Mahkemesi’nde idamlarına hükmediliyor...

150’likler listesine alınıyorlar. 1938’de diğerleriyle birlikte affediliyorlar (Atatürk’ün Ethem Bey’e para ve pasaport gönderttiği söylenir.) ama Ethem Bey çok sevdiği ülkesine dönmeyi içine sindiremiyor. Bunu da hatıralarında şöyle izah ediyor:

“Ben milletime ve tarihe ‘hain’ diye tanıtılmış, gıyabında idama mahkûm edilmiş bir adamım... Ama hakikatte ben, asgari bana böyle

diyenler kadar vatanperverim. Ve Milli Mücadele’de hepsinden kıdemliyim. Ben hain olmaya icbar edildim, buna rağmen hain olmadım. Şimdi hakikatleri açıkça konuşabilecek miyiz? Hepimiz adil ve bitaraf hâkimler önüne çıkabilecek miyiz? Haydi bunlar oldu diyelim; ya zihinlere yerleştirilmiş menfur kanaatleri nasıl ıslah edeceğiz? Burada, gurbette ölürüm fakat hiç olmazsa günün birinde doğru tarihin hakikatleri ele almasını ümit ederek gözlerimi kaparım.”

Ethem Bey 1948 Eylül’ünde Amman’da hayata gözlerini yumuyor... Şeria Nehri’nin kıyısında toprağa veriliyor.

Bugünlerde hepimiz, içinde günlerdir arama-tarama yapılan “Kozmik Odanın Sırları”na kilitlenmiş durumdayız, ancak sırlarımız o odadaki sırlardan ibaret değildir...

Çerkez Ethem başta olmak üzere yakın tarihimizin pek çok sırrı vardır. *Çerkez Ethem Olayı* bunlardan sadece biridir.

Yunanlılara sığınmak zorunda kalışının yıldönümünde kısaca parantez açmak istedim...

Lakin asıl ilginç olan, Çerkez Ethem’in ağabeyi, Saruhan (Manisa) milletvekili Reşid Bey’in Kürt meselesine ilişkin olarak Atatürk’e yazdığı açık mektuptur...

REŞİT BEY'DEN, ATATÜRK'E MEKTUP

Çerkez Ethem'le birlikte idama mahkûm edilen ve ancak Yunan tarafına geçerek hayatını kurtarabilen, aynı aileden biri daha var: Ethem Bey'in ağabeyi Çerkez Reşid Bey...

Reşid Bey, (1877-1951) ilk BMM'de Saruhan (Manisa) milletvekiliydi. Hain ilan edilince, 8 Ocak 1921'de milletvekilliği düşürüldü ve Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi. Sonradan 150'likler listesine alındı. Bu yüzden yıllar boyu Amman'da yaşamak zorunda kaldı. 1951'de öldü.

İşte bu zatın 80 sene önce Atatürk'e hitaben yazdığı bir açık mektubu var.

Bu mektup Şam'da çıkan *El-Kâbes* gazetesinde yayınlanmış (Aslı Cumhurbaşkanlığı arşivindedir.), yayınlanır yayınlanmaz eminim elçiliğimiz tarafından tercüme edilip Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e sunulmuştur.

Mektubun yayınlandığı dönem, Kürt isyanlarının arka arkaya patlak verdiği dönemdir.

Reşid Bey mektubunda Kürt sorununun nasıl ele alınması gerektiğini izah ediyor ve Atatürk'e bazı önerilerde bulunuyor...

Özetle diyor ki:

"İşittiklerime ve gördüklerime dayanarak şunu söyleyeyim ki, hem Kürtlerin dinlerine tutku derecesinde bağlılıklarına, hem de kamuoyunun vicdanına aykırı olan mevcut durum, bu necip milleti tehlikelere ve savaflara sürüklemektedir.

İşte kanlar akmakta, canlar yok olmakta, hırs uyanmakta, intikam sevdası kalplerde kök salmaktadır.

Ülkemin çöküşe doğru gittiği meydandadır. Dahası, cahil ve gafil Türk gazeteleri bu ayaklanmayı muhaliflerden yalnız birkaç kişinin üzerine yıkmaktadırlar.

Kürtlerin zulme gelemeyecekleri şüphesiz iken, şiddet, despotluk ve türlü imha yöntemleri ve Kürt beylerinin -Seyyid Abdülkadir de onlardandır- idamlarıyla sonuçlanan Şeyh Said İsyanı'nın (1925) ikinci bir isyan doğurmayacağını mı zannediyordunuz?

Kürtlerin intikamları da şiddetli olur. Tarihten delil getirmeye gerek yok. Yalnız bu son isyan bile öldürme, zulüm, şiddet ve köklerini kazımanın (sürgün politikası) sınırları olduğunu gösteriyor.

Ülkemizin 15 milyona ulaşan nüfusunun yarısını teşkil eden Kürtler, tarihin en eski zamanlarından beri kendi mamur beldelerinde yaşamakta iken, uygulamakta olduğunuz siyaset, memleketlerini bölüp parçaladı.

Hâlbuki çeşitli vesilelerle ve özel olarak da tarafınıza, Kürtlerin geleneklerine ve dinen kutsal bildikleri şeylere hücum etmenin, ülkemizin çöküşüne neden olacağını açıklamıştım. Ne var ki, hükümetimizin başı

Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri de, Reşit Bey'in mektubundan bağımsız olarak benzer fikirler seslendirmişti.

Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizden başlayarak bütün vatani kardeşlik kuşağı ile sarmalayacak bir eğitim projesi üzerine çalışmış, bu projeyi son birkaç padişah dışında Ankara'ya da sunmuş, ancak Sultan Reşat maaşla, Ankara ise makamla onu susturmaya çalışmıştı.

(İsmet Paşa'yı kastediyor) ve yoldaşlarının Türk milliyetçiliğinde ve ülkenin harap ve bitap düşmesinde ısrar, hatta inat ettikleri görülmüyor.

Ey Gazi, şu an bu fırsattan yararlanmak için üzerinize büyük görev düşüyor.

1. Mert Kürt milletini zayi etmeyin (harcamayın) ve ona karşı düşmanlığın devamına meydan vermeyin.

2. Tarih, bizim geçmişteki beraberliğimizi tescil etmiş bulunuyor. Günahlarınız yüzünden ülkenin bölüneceğinden kaygı duyuyorum. Unutmayın ki, en büyük ve uzun ömürlü şöhet, tarihin tescil ettiği şöhetir.

Bir an için kendinizi ölmüş farz edip, namınızı yükseltmeye bakmalısınız. Kürtlerin dine tutkunlukları ve millî asaletleri, onları Türklerden ayrılmaktan men ediyor.

Ancak bir şartla: Yönetimi cumhurdan, yani halktan, ılımlı ve hür bir gruba emanet etmeniz gerekir. Böyle yaparsanız, himayeniz altında ki milletlerin (Türklerin ve Kürtlerin) özgürlüğünü temin ve ülkemizin selametini muhafaza etmiş, böylece tarihte büyük bir ad ve şöhrete nail olmuş olursunuz.” (Bu mektup Mete Tunçay tarafından Tarih ve Toplum Dergisi’nin Ekim 1992 sayısında yayınlanmıştır).

Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri de, Reşit Bey’in mektubundan bağımsız olarak benzer fikirler seslendirmişti.

Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizden başlayarak bütün vatani kardeşlik kuşağı ile sarmalayacak bir eğitim projesi üzerine çalışmış, bu projeyi son birkaç padişah dışında Ankara’ya da sunmuş, ancak Sultan Reşat maaşla, Ankara ise makamla onu susturmaya çalışmıştı.

“Medresetü’z-Zehra” adını verdiği ve Türkçe, Kürtçe, Arapça eğitim öngördüğü üniversite projesinde din ilimleri ile fen ilimleri birlikte okutulacaktı.

“Çünkü vicdanın ziyası ulum-u diniyedir. Aklın nuru fünun-u medeniyedir, ikisinin imtizacından hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit birincisi de taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder.” diyor Bediüzzaman.

Peki, Said Nursî Hazretleri böyle bir üniversite ile ne amaçlıyordu?

“Arabistan, Hindistan, İran, Kafkasya, Türkistan, Kürdistan’daki milletleri menfi ırkçılık ifsat etmesin. Hakiki, müsbet ve kudsi ve umumi milliyet-i hakikiye olan İslamiyet milliyeti ile ‘inneme’l-müminune ihvetun’ (Mü’minler kardeşler) Kur’an’ın bir kanun-u esasisinin tam inkişafına mazhar olsun.”

ATATÜRK'ÜN MUHAFAZ ALAYI KOMUTANI TOPAL OSMAN BEY NEDEN KATLEDİLDİ?

Tüm samimiyetimle bir kere daha belirteyim ki, yakın tarihi tartışmak konusunda zihinlerimiz yeterince özgür değil!

Analiz amacıyla yakın tarih tarlasına girmek, *mayın tarlasına* girmekten farksızdır!

Alışa geldiğimiz *övgü-sövgü* sarmalı dışında, gerçekleri arayış cehdiyle yakın tarihe yaklaşan tarihçi, mayın tarlasında yürümeyi göze almak mecburiyetindedir.

Birileri istediği kadar aksini söylesin, dilediği kadar “*Aslında eleştirmek ve tartışmak yasak değil de, hakaret etmek yasak*” şeklinde bir yorumla yasaklara ve yasakçılığa kılıf bulmaya çalışsın, olmuyor: Çünkü insan kendini ancak özgür hissettiği kadar özgürdür!

Ve bir kesimden övgüyle, bir kesimden sövgüyle söz etmeye şartlanmamış kalemler, yakın tarih konusunda, bilinen sebeplerden dolayı, kendilerini özgür hissetmiyorlar.

Esasen kimi etkili-yetkili çevrelerin zihinleri de, bu konudaki özgürleşmeyi taşımaya henüz hazır değil. Ne zaman yakın tarihe ilişkin farklı bir şey gündeme gelse, aba altından sopa göstermeye varan hassasiyetler ortaya çıkıyor.

Yakın tarihe bakışımız salt duygusal! Duygusal olanın bilimsel, tarihsel, mantıksal olmak gibi bir zorunluluğu yoktur! Yakın tarihe ilişkin derin analizlere rastlayamayışımızın en önemli sebebi bence budur. Derinleşme ihtiyacının gerekçesi oluşmamıştır. İnsanlar yasaklar sebebiyle kullanamayacakları bilgilere ulaşmak için çaba harcamazlar.

Bütün bunlardan dolayı *gerçek tarihçi* yakın tarihten kaçıyor. Öncelikle yanlış anlaşılmaktan, yanlış anlaşılıp süründürülmekten, hatta bazılarına *aykırı* gelebilecek bilimsel ve tarihsel yaklaşımından dolayı vatana ihanetle suçlanmaktan korkuyor.

Kimse durup dururken huzurunu bozmak istemez. Ayrıca da kimseden kahraman olmasını filan beklemeye hakkımız yok! O zaman da meydan ya tümüyle *yakın tarih şaklabanlarına* kalıyor, ya da yakın tarihe tam bir *mürit mantığıyla* yaklaşan siyasi duygusallığa: Onlar da dönemin belli bölümünü övmek, diğer bölümüne sövmek dışında bir şey yapıyorlar...

Sonuç olarak yakın tarihimiz ve yakın tarihi olumlu-olumsuz yönleriyle etkilemiş *Topal Osman Ağa* gibi isimler bir alaca karanlık kuşağının, övgü-sövgü sarmalında kalıyor.

Bu yüzden ne Sultan Abdülhamid'i yeterince tanıyoruz, ne Vahideddin'i; ne Cemal Paşa'yı, ne Atatürk'ü, ne İnönü'yü, ne Rıza Nur'u, vesaire...

Meçhuller diyarında gibiyiz. Henüz Atatürk'ü Samsun'a götüren Bandırma Vapuru'nda bile tanışmış değiliz. Kimilerimiz çürük olduğundan söz ederken, kimilerimiz neredeyse transatlantik tanım-laması yapıyoruz!

Çocukluğumda okuduğum ders kitaplarına göre, Atatürk, asker olduğu hâlde ne komutanlarından, ne de Padişah'tan izin almaksızın *çürük Bandırma Vapuruna* atladığı gibi işgal altındaki İstanbul'dan çıkıp sağ salım Samsun'a varmıştı...

Duyduklarım ise çok farklıydı: Güya Atatürk'ü Samsun'a Sultan Vahdettin göndermiş, (Rahmetli Üstad Necip Fazıl, "*Vahidüddin*" isimli eserinde bunu yazdığı için mahkûm oldu.) bunun için de, Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan en iyi gemilerden biri olan *Bandırma Vapuru*nu tahsis etmişti.

Dramın boyutlarına bakınız ki, Birinci İnönü Savaşı'nın gerçekte olup olmadığını bile net olarak bilemiyoruz! (İstiklâl Savaşımızın bazı kahramanlarına ve bazı tarihçilere göre, böyle bir savaş hiç olmamış, dolayısıyla böyle bir zafer de kazanılmamış.)

Eğer bu bir *dedikodu* ise, böyle dedikodular sadece yasakların kol gezdiği ülkelerde olur. Yazılmasından korkulan şeyler kulaklara fısıldanır, tabiatıyla tarihe bir sürü yalan-yanlış şey karışır.

Sır tuta tuta, yüreklerimiz *sırküğüne* döndü. Kafamızda cevapsız sorular cirit atıyor...

Özet olarak söylemek gerekirse, Türk milleti, yakın uzak tüm tarihini devlet ideolojisi giydirilmiş resmi tarihten öğreniyor. Bu yüzden, doğrulara ulaşmak bazen imkânsızlaşıyor.

Çünkü iktidarı kontrol edenler tarafından bazı *sakıncalı* tarihi belgeler değiştirilmiş, hatta yok edilmiş olabilir. Bu ihtimal *doğru tarihe* giden yolun üzerinde diken tarlası gibi duruyor.

Özellikle Ali Şükrü Bey ve Topal Osman Bey vakası, doğrudan Atatürk'le bağlantılı bulunduğu için, son derece hassas vakalardan birini teşkil ediyor.

Tabii resmi tarihe (ve Ana Britannica Ansiklopedisi'ne göre) Atatürk'ü (Cumhurbaşkanını) korumakla görevli Muhafız Alay Komutanı Topal Osman, Atatürk'ü çok sevdiği için, ona sık sık muhalefet eden Trabzon Milletvekili (hemşehrîsi) Ali Şükrü Bey'i öldürmüş. Olay ortaya çıkınca Atatürk Topal Osman'ı korumamış. O da Atatürk'e kinlenmiş ve Çankaya Köşkü'nü basmış. Neticede öldürülmüş. Keşke her şey bu kadar yalın, açık ve basit olabilseydi.

Bilinmelidir ki, hiçbir tarihi olayın gerekçesi bu kadar sade ve basit değildir. Tarih iç içe labirentlerden oluşur. Bir şey tarih içindeki her şeyle ilgilidir. Binaenaleyh, bir olay bu kadar sıradanlaştırılmışsa, mutlaka içinde giriftlikler vardır. Zira tarihte bu kadar tesadüf olmaz.

Artık *Topal Osman Bey kimdir?* sorusunu kendimize sorabiliriz. Öncelikle, çeşitli savaşlara katılmış, çeşitli yerlerinden yaralanıp *topal* kalmış bir savaş gazisi ve sözün tam manasıyla bir kahramandır.

Giresun'un varlıklı ailelerinden birine mensuptur. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda; gönüllü olarak, bir grup genç silâhlendirilerek savaşa katılmış ve çok yararlılıklar göstermiştir...

Bu savaşlarda ayağından yaralanmış, *Topal* lâkabı oradan gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Karadeniz Bölgesi'ndeki Rum çeteleri ile boğuşup geri püskürtmüştür.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasından itibaren de, tüm gücüyle onu desteklemiş ve tüm imkânlarını Mustafa Kemal'in emrine vermiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında çeşitli cephelerde aktif görev üstlenmiştir. O kadar büyük ve görkemli hizmetler yapmıştır ki, gerek kendisi, gerekse *çetesi* âdetâ efsaneleşmiştir. Şöhreti yaygınlaştığı için **Nisan 1919'da İstanbul Hükûmeti tarafından hakkında tutuklama emri çıkarılmıştır.**

Tarihçi vicdanı, böyle birinin göğsüne rahatlıkla ve hiç çekinmeden kahramanlık madalyası takabilir. Ancak tarihçinin görevi kahraman belirlemek değil, doğru tespitler yapmaktır.

Birinci tespit: Topal Osman tam bir vatanseverdir...

İkinci tespit: Topal Osman, yeri geldiğinde hayatını vatani için hiçe sayabilen bir fedakârdır...

Üçüncü tespit: Topal Osman, kendisi için bir şey istemeyen bir insandır...

Dördüncü tespit: Mustafa Kemal'e bağlıdır... (O kadar bağlıdır ki, Atatürk, ondan başkasına güvenememiş, kendisini koruma görevini ona ve arkadaşlarına vermiştir. Mustafa Kemal'in 27 Aralık 1919'da, Erzurum Milletvekili ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Başkanı olarak Ankara'ya geldiği zaman, hiçbir biçimde koruması yoktur...

Ankara Garı yanındaki küçük evde uyurken, silâhını yastığının altına soktuğunu duyan Topal Osman Ağa, hemşerilerinden kurduğu birliğiyle Mustafa Kemal'i korumayı üst-

Tarih iç içe labirentlerden oluşur. Bir şey tarih içindeki her şeyle ilgilidir. Binaenaleyh, bir olay sıradanlaştırılmışsa, mutlaka içinde giriftlikler vardır. Zira tarihte bu kadar tesadüf olmaz.

lendi. TBMM'nin küçük genel kurul salonunda, "Muhafız Tabur Kumandanı" olarak, ayrı bir yerinin olduğu bilinir.)

Bundan sonrasını dönemsel olarak tespit edelim...

Artık zafer (İstiklâl Savaşı) kazanılmıştır. Dolayısıyla, yönetici kadro, savaş esnasında gerekli gördüğü bazı isimlere, gruplara ve eğilimlere artık ihtiyaç hissetmemektedir...

Yani ileriki aşamalara geçilebilmesi için, bazılarının tasfiye edilmesinin vakti gelmiştir...

Birinci Meclis, yönetici kadronun rahatlıkla kontrol edebildiği bir Meclis değildir. Mustafa Kemal ve kadrosu, Birinci Meclis'teki muhalif İkinci Grub'un (Mustafa Kemal Birinci Grubun lideridir) zaman zaman çok sertleşen muhalefetiyle karşılaşmaktadır. Grubun önder isimlerinden biri de eski bir asker olan Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'dir. Ali Şükrü Bey, diğer pek çok milletvekili gibi, Lozan Antlaşması'nın Türkiye'yi kayba uğrattığına inanmakta ve antlaşmanın imzalanmamasını istemektedir...

Bu bağlamda Mustafa Kemal'i ağır biçimde eleştirmektedir. Bazen tartışma o kadar sertleşmektedir ki, Mustafa Kemal ile Ali Şükrü birbirlerinin üzerine yürümektedirler.

Tabiatıyla da Mustafa Kemal, düşündüklerini hayata geçirebilme açısından yeni bir Meclis istemektedir... Yeni Mecliste Ali Şükrü Bey ve fikriyatı asla yer bulamayacaktır. Fakat bunu gerçekleştirebilmek pek o kadar da kolay iş değildir. Zira Ali Şükrü, Mecliste ve basında tanınan, hatta taraftarı olan lider isimdir.

Hem dinî, hem de millî konularda son derece hassas, son derece atak, cesur, liderlik vasfı olan bir insandır. Mustafa Kemal'in Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ne karşılık, Ali Şükrü de *Tan Gazetesi*'ni çıkarmakta, her alanda Mustafa Kemal ile rekabete girdiği izlenimi vermektedir. Ayrıca hilâfetin kaldırılmasına da taraftar değildir. Üstelik Mustafa Kemal ile TBMM çatısı altında dış dış tartışmayı göze alabilen biridir.

İşte bu gergin günlerde Ali Şükrü Bey birden bire ortadan kayboldu. Kayboluşunun ancak üçüncü günü, Mühye Köyü civarında

koyunlarını otlatan bir çoban tarafından cesedi bulundu. Boğularak öldürülmüştü...

Cinayeti araştırmak üzere kurulan komisyon, pek bir şey bulamadı. Sadece Ali Şükrü Bey'in, sıkılmış yumruğunun içinde hasır parçaları bulunduğu zapta geçirildi...

Derhal Topal Osman'ın evini bastılar. Her nasılsa, cesedin avucundaki hasır parçalarının Topal Osman'ın evindeki sandalyeye ait olduğunu tahmin etmişlerdi!

Sonra bu mealde bir açıklama yaptılar: Hemşehrisini Topal Osman öldürmüştü!

İddiaya göre, Topal Osman, hemşehrisi Ali Şükrü Bey'in Mustafa Kemal'e muhalefet etmesine dayanamamış ve bir gece evine çağırıp öldürmüştü. (27 Mart 1923)

En mühim delilleri, cesedin avucunda tuttuğu, cinayetten sonra konulup konulmadığı bilinmeyen hasır parçalarıydı. Güya o parçalar, boğuşma esnasında, Osman Ağa'nın evindeki hasır sandalyelerden koparılmıştı.

Ama Topal Osman böyle bir cinayet işlemediğini söylüyor, hemşehrisini öldürmesi için deli olması gerektiğini öne sürüyordu. Üstelik aralarında cinayet sebebi olabilecek bir düşmanlık da yoktu. Birbirlerinin evine girip çıkacak derecede de samimiydiler.

Bunları Atatürk'e anlatıp masumiyetini ispatlama çabasına girdi. Fakat talebi reddedildi. O zaman iktidar kavgasının ortasına düştüğünü ve iyi hazırlanmış bir komploya kurban gittiğini düşündü.

Kahramandı, korkusuzdu, ama pek çok kahraman gibi o da safı. Cepheden cepheye mertliğini vuruşturduktan sonra, envai çeşit siyaset tilkisinin cirit attığı Ankara havasına alışamamıştı. İntikam hevesine kapıldı. Arkadaşlarıyla birlikte, Çankaya Köşkü'nü kuşattı. Atatürk içerideydi. Yanında eşi Latife Hanım ve Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe İlmen vardı. "*Latife Hanım*" isimli kitabın yazarı İpek Çalışlar, Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe İlmen'e atfen şunları anlatıyor:

“Beklenen oldu. Topal Osman çetesi Çankaya’yı kuşattı. Latife’nin kız kardeşi Vecihe de oradaydı. Vecihe İlmen yıllar sonra bir dost meclisinde o gün yaşadıklarını anlatmıştı. Bu anlatım Topal Osman olayının bilinmeyen bir yönünü gün ışığına çıkartıyor: Milli Mücadele’nin lideri tehdit altındaydı. Kısa bir tartışma yaşandı. Önemli olan Mustafa Kemal Paşa’nın yaşamıydı. Ona bir şey olursa zaten hiçbir hayatta kalamazdı. Dışarıdakilerle pazarlık başladı. Adet olduğu üzere, ‘Kadınlar ve çocuklar önden çıksın,’ dediler. Plan suydı: Mustafa Kemal Paşa, kılık değiştirerek kadınlar ve çocuklarla birlikte dışarı çıkacaktı. Fakat evin içinde de birilerinin kalması gerekiyordu.

Latife muhafızlarla birlikte evde kalmaktan yanaydı. ‘Ben onları oyalarım,’ diyordu. Mustafa Kemal Paşa önce şiddetle itiraz etti. Ancak Latife’nin inadını bilirdi. Vecihe bir çarşaf buldu, getirdi. Mustafa Kemal çarşafı giydi, baldızı Vecihe ve hizmetkâr kadınlarla dışarı çıktı. Latife de bu arada onun kalpağını kafasına takmıştı.

Erlerden birine, ‘Mutfaktaki portakal sandıklarını getir,’ dedi. Sandıkları pencerelerin önüne dizdiler. Evde ışıklar yanıyor ve bahçeden bakıldığında içerdekiler fark ediliyordu. Boyunun kısalığı dışarıdan fark edilmemeliydi. Latife, portakal sandıkları üzerinde bir ileri bir geri yürüyor, dışarıdan gelen habercilerle iletilen mesajları evde Mustafa Kemal varmış gibi alıp cevap veriyordu. Ölüm tehdidi altında çeteyi oyalamayı sürdürüyordu. O sırada Mustafa Kemal, Topal Osman’a karşı yürütülecek harekâtı planlıyordu. Sonunda Topal Osman’ın adamları eve kurşun yağdırmaya başladı. Ardından eve girdiler. Mustafa Kemal’in gittiğini anlayınca çılgına dönüp ne buldularsa parçaladılar. Onların aradığı Mustafa Kemal’di. Ama ellerinden kaçmışlardı. O sırada Topal Osman müfrezesi Muhafız Taburu tarafından sarıldı.”

Tabii teslim olmadı. Ankara’da Ayrancı Bağları’ndaki evinde girdiği çatışma sabaha kadar sürdü. Hemen hemen bütün adamları öldürüldü. Kendisi de ağır biçimde yaralandı. Ve ancak yaralı olarak ele geçirilebildi. Fakat hazindir; ağır yaralı olarak hastaneye götürülürken, yolda öldüğü söylenerek başı kesildi... (1923 yılının 1 Nisan’ını 2 Nisan’a bağlayan gece) Sonra alelâcele gö-

müldü. Daha sonra ise Meclis kararıyla mezarı açıldı. Cesedi çıkarılıp TBMM önünde bacaklarından darağacına asıldı ve ceset kokuşuncaya kadar orada bekletildi. Böyle bir kini anlamak, bugün için çok zor!

O dönemde TBMM zabıt kâtibi olan Mahir İz, “Yılların İzi” adıyla yayınladığı hatıralarında, bu operasyonla hem Ali Şükrü Bey’in yıpratıcı muhalefetinden, hem de artık hizmetine lüzum kalmayan Topal Osman ve arkadaşlarından kurtulmak isteyenlerin kurtulduğunu, böylece bir taşla iki kuş vurulduğunu söyler. Atatürk’e sonuna kadar sadık kalmış isimlerden Falih Rıfkı Atay, “*Topal Osman da en sonunda nizamî ordunun kıta kumanlarından İsmail Hakkı Tekçe tarafından ve Mustafa Kemal’in emriyle Çankaya sırtlarında vurulmuştur.*” der...

Atatürk’ün eski silâh arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy ise, Topal Osman yok edilirken Mustafa Kemal’in oturup beklemesini *manidar* bulur.

Her neyse. Bu olaylardan sonra Birinci Meclis, Meclis üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile alması gereken seçim kararını, Anayasaya aykırı olmasına rağmen, basit çoğunlukla aldı. Seçilecek isimleri bizzat Atatürk belirledi. Böylece İkinci Meclis teşekkül etti. TBMM’nde dikensiz gül bahçesi oluşmuştu. Tarihçi vicdanı, “*Amaç bu muydu?..*” diye düşünmeden edemiyor.

Bu acı hikâye burada bitmeliydi aslında, fakat bitmedi. Bu kez Gazi Topal Osman ismi etrafında dönen başka bir hikâye çıktı yolumuza...

1925’de bizzat Atatürk’ün emriyle Topal Osman’ın naaşı Giresun Kalesi’nde ilk gömüldüğü yerden alınıp, yine kale içindeki anıt mezara nakledildi.

1981’de Giresun mülki amirleri kendisini kahraman ilan etmek için Türk Tarih Kurumu’ndan görüş istediler, ama olumsuz bir cevap aldılar...

1983’de Kenan Evren, Giresun’u ziyareti sırasında, Gazi Topal Osman’dan övgüyle söz etti. 1987’de yerel yöneticiler 2 Nisan’larda Topal Osman’ı anmaya başladılar. Derken, bir emekli tuğgeneral, Topal Osman Ağa’nın hayatından çok etkilendiğini söyleyerek adına bir heykel yaptırıp dikilmek üzere Giresun’a gönderdi. Ne var ki, dönemin CHP’li belediye başkanı Mehmet Işık buna mani oldu. Başkan’ın talimatıyla heykel depoya kaldırıldı. Bu da böyle bir hikâye işte.

Gazi Topal Osman’ın hayat ve ölüm hikâyesi, son günlerde çokça sorulduğu için, yazılmalı diye düşündük.

ONİKİ ADA'YI HATIRLAYANINIZ VAR MI?

15 Şubat (1947) Rodos ve diğer adaların Yunanistan'a *hibe* edildiği tarihtir.

Hatalı her politika sadece kendi dönemini değil, daha ziyade geleceği etkiliyor. Bu çerçevede Oniki Ada olayını irdelemekte fayda var: Belki *tâbsıra-i ibret* olur.

Hemen belirtiyim ki, Lozan görüşmeleri başladığında, Oniki Ada, hukuken İtalyan işgali altında bir Türk toprağıydı.

Gerçi İtalya, adaları Türkiye'ye iade etmeyi yazılı olarak taahhüt etmişti; ancak, bu taahhüdünü yerine getirmiyordu. Lozan görüşmelerine gidilmesinden önce, Mustafa Kemal (Atatürk), İsmet Paşa (İnönü) Başkanlığında Lozan'a gidecek heyete verilecek talimatı TBMM'de tartışmış ve önemli gördüğü hususları 12 madde hâlinde heyete bildirmişti. Bu maddelerden birinde, Türkiye sahillerine yakın olan adaların, güvenlik açısından, Türkiye'ye bırakılmasının sağlanması vurgulanıyordu. Maddede tek tek ada ismi belirtilmiyor, ama Türkiye'de kalması gereken adaların başında Oniki Ada'nın geldiğini herkes biliyordu.

Türk görüşmeciler de, Lozan'da bunu savundular. Anadolu kıyılarına yakın küçük adalarla, İmzor, Bozcaada ve Semadirek Adası'nın Türkiye'ye bağlanmasını, ayrıca, işgal altındaki diğer adaların asker ve silahtan arındırılmasını istediler. Böylece, Türk tezi, Anadolu'nun güvenliği açısından adaların *silah ve askerden arındırılması* esasına oturtulmuş oluyordu. Yani Türkiye, hukuken kendisine ait olan Oniki Ada ile diğer bazı adaların kesin surette kendisine verilmesi konusunda çok fazla ısrarcı olmuyordu.

Ayrıca, Lozan'a giden delege ve danışmanlar, özellikle Oniki Ada konusunda çok hazırlıklı değillerdi. O kadar ki, Ege Adaları sorunu komisyonlarda görüşülürken, Ege Adaları'nın en önemlilerinden biri olan Limni Adası unutulmuş, danışmanların hazırladığı rapora konmamıştı...

Bu durum, milli çıkarlarımız açısından anlaşılabilir bir durum değildir. Bu olay üzerine Lord Curzon, komisyonda Türk heyetine alaycı imalarda bulunmuştur.

Türk Heyeti'nde yer alan bazı delegeler ise konunun önemini kavrayamamıştı. Bunlardan biri de Lozan'da *ikinci adam* konumunda olan Dr. Rıza Nur'du. Almanya'da basılan hatıralarında, Oniki Ada ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklıyor:

"Bunların bir kısmı Yunanlıların, bir kısmı da İtalyanların elinde... Ahali ekseriyetle Rum... Vakıa Anadolu sahilleri için kaçakçılık ve eşkıyalık, iktisadi vaziyet cihetiyle adalar mühimdirler. Hatta Anadolu'ya tecavüz için mükemmel hareket üssü olabilirler. Fakat Türkiye'de onları ne almak, ne de sonra muhafaza etmek kuvveti var. Deniz aşırı muhafazalar büyük masraflar ister. Yalnız Çanakkale Boğazı'nın ağzını tıkayan bir iki adayı almalıyız ve alabilirsek kâr. Öbür tarafı uğraşmaya değmez. Yunan veya İtalya, kimin elinde olursa olsun... Bizde olmayınca kimde olursa olsun. İkisi de bize tecavüz edecek mahiyette... Sade buraları gayri askeri yapabilirsek (askerden arındırabilirsek) yeter..."

Bize 'Meis Adası sahilimize pek yakın olduğundan verilmesini' Rauf (Orbay), hükûmet namına ısrarla yazdı. Fakat bu ufak kayalık yer neye yarayacak? İtalyanlara harekât üssü ise Rodos ve Kuşadası'dır. Burası o işe yaramaz. Bu adaların hepsi de Oniki Adalardandır. Bunları 1912'de Türkiye Uşi Muahedesi ile İtalya'ya zaten vermiş. (Bu çok yanlış bir yorumdur) Bize şimdi burada tasdikinden başka çare yok. Binaenaleyh kara sularımızdaki adaları aldık."

Lozan Heyeti'nde yer alanların çoğu, Oniki Ada'nın önemini kavrayamazken, ondan yıllar önce, Trablusgarp Savaşı çıkıp, İtalyanlar Oniki Ada'yı işgal ettiğinde, devrin sadrazamı Said Paşa adaların önemini şu cümlelerle vurgulamıştı:

“Adaların ehemmiyeti çok fazladır. Binaenaleyh adaların kurtarılmasına çalışmalı. Hatıra gelecek şeyler vücuda gelecek olursa yalnız İstanbul değil, Anadolu sahilleri de tehlikeye girer. Önceden de söylediğim gibi bu adalar İstanbul ve Anadolu’nun karakollarıdır.”

Sonuçta, Lozan’da Oniki Ada İtalya’ya bırakıldı. Antlaşmanın 15. maddesine göre Türkiye bu adalar üzerindeki her türlü hak ve hukukundan İtalya lehine tamamen feragat etti. Adaların İtalya’ya aidiyetini kabullendi...

İkinci Dünya Savaşı sona ererken, Almanya saflarında dövüşen İtalya, savaş sonunda nasılsa elinden çıkacağını bildiği adaları, Almanya’nın tavsiyesi üzerine Türkiye’ye teklif etti...

Adalar yakın zamana kadar zaten bizim toprağımızdı. Tarihi referanslarımız sağlamdı.

Osmanlı asırlarında bu uğurda on binlerce şehit vermiştik. Sadece Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 50 bine yakın şehidimiz vardı. Başta Rodos olmak üzere, adaların fethi uğruna ölmüşlerdi.

Ancak kendisine Milli Şef dedirten İsmet Paşa yönetimindeki Türkiye, bunları hiç dikkate almadan, tartışmadan ve tartıştırmadan reddetti...

Paşa’ya göre, *“Ne kimseye bir karış toprak verirdik, ne de kimsenin bir karış toprağını alırdık.”*

İçimize büzülür, öylece kalakalırdık!

Ötesini 1942 yılına kadar Fethiye İl Genel Meclisi üyesi olan Süleyman Harmanlar’ın anılarından okuyalım:

“1942 sonlarına doğru bir gün yüksek rütbeli üç Alman subayı ve bir sivil (İstanköy’lü Nazım Bey), Vali İbrahim Ethem Akıncı’yı ziyaret ettiler. Şüphelendim. Onlar gittikten sonra vilayet makamına gittim: ‘Hayrola Vali Bey, bu yüksek rütbeli Alman subaylarının ziyaret sebebi ne?’

‘Çok mühim.’ dedi. ‘Oniki Ada Başkumandanı mektup göndermiş, Oniki Ada’yı size teslim edelim. Yalnız Yunanlılar dâhil, Yahudilere vermeyeceğinize dair imza verin.’ dedi. Ben de acele Ankara’ya yıldırım

telgrafı ile durumu bildirdim. Ankara'dan, 'Bir karış yer istemeyiz! Bir karış da yer vermeyiz.' diye cevap geldi. Ben de içim sızlayarak Almanlara durumu bildirdim." (Adviye Fenik, "Ya şu Oniki Ada", Son Havadis Gazetesi, Kasım 1971).

Böylece Oniki Ada 1945 yılında müttefiklerin eline geçti ve aynı yıl Yunanistan'a bırakıldı.

Bir yıl sonra ise İngiliz askeri yönetimi altında Paris'te 27 Haziran 1946'da yapılan Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Oniki Ada'nın Yunan hâkimiyetine geçmesi kabul edildi.

Bu tercihte, kuşkusuz, galip devletlerin *Helen Medeniyetine* duyduğu hayranlık kadar, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda taraf olmaması da etkili olmuştur.

Yunanistan başından beri İtilâf Devletleri'nin yanında yer alırken, Türkiye ancak savaş neredeyse bittikten sonra *kerhen* İtilâf Devletleri safında savaşa katıldığını açıklamış, galip ve mağlup o tarihte iyice belirginleştiği için de dünyayı hâlimize güldürmüştü.

Bu millete dış politika dâhisi olarak tanıtılan İsmet Paşa'nın *dehâ* ölçüsünü görüyor musunuz?

İtalya bunu 10 Şubat 1947'de onayladı ve Yunanistan askeri yönetimi Nisan 1947'de Oniki Ada'yı resmen devraldı.

Lozan'a giden delege ve danışmanlar, özellikle Oniki Ada konusunda çok hazırlıklı değillerdi. O kadar ki, Ege Adaları sorunu komisyonlarda görüşülürken, Ege Adaları'nın en önemlilerinden biri olan Limni Adası unutulmuş, danışmanların hazırladığı rapora konmamıştı...

Oysa Yunanistan'ın Oniki Ada ile bağlantısı, adalarda Rumların da yaşıyor olmasından ibaretti.

Türkiye'nin ise *kan bahası* idi. Kanuni Sultan Süleyman başta Rodos olmak üzere, adaların fethi için 50 bine yakın şehit vermişti.

Adalar çok uzun bir süre, *Türkiye'nin ayrılmaz parçası* olarak Türk yönetiminde kalmıştı. Türkiye tarihi müktesebatına dayanarak bu hibeye itiraz edebilirdi. O takdirde bile tüm adaları bize vermez-

lerdi kuşkusuz. Ama en azından birkaçı bizde kalabilirdi. Yazık ki, Ankara'nın o tarihte böyle çıkışlar yapacak ne elemanı vardı, ne de isteği. Hükûmet erkânına, *"Benim olsun da varsın küçük olsun."* anlayışı hâkimdi.

Zaman içinde de unuttuk gitti...

O kadar unuttuk ki, hiçbir stratejik değeri olmayan avuç içi kadar Kardak Kayalığı konusunda Yunanistan'la savaşın eşğine gelen Türkiye, Oniki Ada'nın adını bile etmiyor.

Antlaşmalara aykırı olarak adaların silâhlandırılması karşısında bile söyleyecek söz bulamıyor.

Köşe yazarlarımız zaten konuya hâkim değil, Erdoğan-Kılıçdaroğlu çeşitlemeleri yaparak vakit öldürüyorlar.

OSMANLI'DA İÇKİ MESELESİ NEDİR?

Yıllar boyu tartışıldı *Osmanlı'da içki* meselesi...

Dindar kesim “İmalâtı da, satılması da, içilmesi de zinhar yasaktı.” derken, laik kesim “Padişahlar bile içerdi.” diye tutturur.

Aslına bakarsanız, iki taraf da abartıyor.

Bu konuda bazı bilinmeyenleri yazmanın vakti geldi sanırım.

Öncelikle şunu bilmek lâzım ki, Osmanlı Devleti'nde, Müslümanların içki içmesi, üretmesi ve ticaretini yapması yasaktı.

Ancak Osmanlı toplumu, sadece Müslümanlardan oluşmazdı. İçinde Rum, Ermeni, Musevi gibi Müslüman olmayan topluluklar da yer alırdı. Tabiatıyla bunlar içkiyi *haram* saymıyordu.

Kaldı ki, gayrimüslim azınlıklar *özel hukuka* tabi idiler. Bu sebeple Osmanlı Devleti, kendi inançları ve arzuları istikametinde özgür hareket edemiyordu. Hele de *içki yasağı* söz konusu olduğunda yabancı (en çok İngiliz) elçilikler ayaklanıyor, dünyanın en ciddi meselesi bu imiş gibi, Saray'a ultimatolar veriliyordu. (Günümüzde bu görevi çoktan beri bizim *laik kesim* yapıyor. 24 yaş altı gençlere içki alımını zorlaştıran uygulama karşısında kopardıkları kızılca kıyamet ortada.)

Sonuçta, Osmanlı yönetimi, Avrupa'nın iç işlerine karıştığı son zamanlarında içki üretimine, taşınmasına ve belirlenen yerlerde satılmasına, belli şartlar çerçevesinde gayrimüslimlere (Müslüman olmayanlara) izin verdi.

Buna rağmen zaman zaman tümüyle yasaklandığı da olmuştur. Meselâ, Sultan III. Selim, 1800 yılı başlarında yayınladığı bir Hatt-ı Hümayun'da meyhanelerin kapatılmasını istemiştir.

Bu fermanında, Sultan III. Selim, “*Ehl-i İslâm'ın içkiden külliyyen men edilmesi*”ni bir kez daha hatırlatıyordu:

"Eğer Müslüman'dan bir kimesne sarhoş görülürse, içkiyi kangı kâfirden aldı ise katlolunsun!"

Ancak bu emri uygulamaya koymak hiç kolay değildi.

Bu konuda üst üste yapılan toplantılarda her kafadan bir ses çıkıyor, ekonomik gerekliliklerden tutun, dini hassasiyetlere kadar bir sürü gerekçe çarpışıyordu...

Tartışmaların gereğinden fazla uzaması, en sonunda Padişah'ı çileden çıkardı:

"Kıyl-ü kal (gereksiz ayrıntı) ve söze ba'is olmak küşküllüğü kendinize 'ad etmişsiniz. İslambol'da iki-üç meyhane kapatup bir iki avretin (fahişeler-i kastediyor) hakkında gelmesi için yirmi gün kadar meşveret edip bir nizam veremiyorsun sübhanellah" diye Sadrazam'ı azarladı.

Sekbanbaşı, Sultan III. Selim'e şöyle bir öneri getirdi:

"Meyhanelerin hepsi kapatılsın, fakat reayanın (gayrimüslim teb'a) bekârları için şehrin kenar yerlerinde iki üç tane meyhane açık bırakılsın. Müslümanların girmemesi için de kapılarına güvenlik görevlileri konulsun."

Sekbanbaşı'nın önerisi Şeyhülislam'ın şiddetli itirazıyla karşılaş-tığı için kabul görmedi.

Böylece Müslüman ve gayr-ı Müslimlerin alenen içki içmeleri, satmaları ve meyhane açmaları yasaklandı.

Bu karardan tabiatıyla yabancı elçiliklerde çalışanlar da etkilen-mişti. Elçilik temsilcileri birkaç kez Sadarete (başbakanlık) müracaat ederek, içki yasağının kendilerini kapsamamasını talep ettiler, ama bu konudaki ısrarlı talepleri dikkate alınmadı. Sadece bir defaya mahsus olmak üzere İngiltere elçisinin on varil, Felemenk elçisi-nin iki şişe şarap almalarına izin verildi.

Baskıların artması üzerine yasağı yumuşatmak zorunda kalan Sultan III. Selim, elçilik mensuplarının *kıfayet miktarı (yeteri kadar)* içki satın almalarına izin verdi.

Aslında Sultan III. Ahmed'in padişahlığı (1703-1730) döneminde da benzer tartışmalar yaşanmıştı.

O tarihlerde ikisi sur dışında, biri Galata'da olmak üzere İstanbul'da yaşayan azınlıklar için sadece üç meyhane vardı. Yazık ki, 18. Yüzyıl sonlarına doğru bu sayı artacaktı.

İLK SEÇİM NE ZAMAN YAPILDI?

Başöğretmenime (benim zamanımın ilkokullarında müdür yerine başöğretmen vardı.) göre, “*Padişahların her isteği kanundu... Cumhuriyet sayesinde bir kişinin keyfine göre yönetilmekten kurtulmuştuk...*”

Bu iddia doğru değildi, çünkü ben ilkokula başlamadan iki yıl öncesine kadar kendisine *Milli Şef* (Aynı yıllarda Almanya diktatörü Hitler’in unvanı *Führer* (şef), İtalya diktatörü Mussolini’nin *Duçe* idi.) dedirten İsmet İnönü iktidarı vardı. Asıl *dediği dedik* olan oydu. Çünkü Meclis, İsmet İnönü’nün belirlediği isimlerden oluşurdu. Muhalefetin ise adı bile yoktu.

İnönü, padişah yetkilerini aşan seviyede tek yetkiliydi (Atatürk dönemini hiç karıştırmayalım, zira ne söylesek ya *suç*, ya *suça teşvik*, ya *suç kastı*, ya *hatırasına hürmetsizlik*, hatta *hakaret* vs. sayılıyor, anında soruşturma açılıyor) ... Sözün tam manasıyla *astığı astık, kestiği kestikti*.

Bütün devlet, tüm kurumlarıyla birlikte *tapulu malı* imiş gibi davranıyor, “*bu yanlış*” diyeni anında ihraç edip süründürüyordu.

Buna rağmen tarihi tersine çeviremedi. Demokratikleşen dünyada gitgide yalnızlaştı. Hele bir de Almanya diktatörü *Führer* (şef) unvanlı Hitler’le, yine *şef* anlamına gelen *Duçe* unvanlı Mussolini de sahneden çekilince (Hitler intihar ederek, Mussolini asılarak), *emsalsiz* kalakaldı.

Buna rağmen iktidarı bırakmayacaktı, ancak toprak reformu görüşmeleri sırasında partisinin bazı izan sahibi milletvekilleri (Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan) partinin liberalleşmesi gerektiğini savunarak muhalefet bayrağını açınca, çaresiz kaldı. Gerçi onları da anında partiden (CHP) ihraç etti, ama Demokrat Parti (DP) ismiyle yeni parti kurmalarına göz yummak zorunda kaldı.

Fakat beklemediği (aslında beklemesi gerekirdi) bir şey oldu. DP'nin kuruluşu vatan sathında müthiş bir heyecan dalgası meydana getirdi. O kadar ki, tüm baskıları sonuçsuz bırakıyor, yeni parti her yerde hızla teşkilatlanıyordu.

Bunun üzerine "*Baskın basanıdır*" anlayışına tutunup, DP teşkilatlanmasını tamamlayamadan, egemenliği altındaki Meclis'e *bas-kın seçim* kararı aldırdı. (05 Haziran 1946) Ne var ki çıkarılan kanun çok tuhaftı. Kanun padişahlık döneminde bile görülmeyen bir anti-demokratik kural getiriyordu. Bu kurala göre oylar açık (iktidar partisinin emrindeki polis ve jandarmaya göstere göstere) kullanılacak, ama kapalı kapılar arkasında gizli gizli sayılacaktı (açık oy gizli tasnif).

Tabii her türlü hile hurda yapılabilecekti.

Bu yüzden 1946 seçimi *şaiBELİ* olarak tarihe geçti. DP'ye oy verenlerin de canına okundu.

ŞaiBELİ seçimi DP kaybetmiş görünüyordu. Fakat bu DP'ye yönelişi durduramadı, tam tersine arttırdı.

Ve 14 Mayıs 1950 günü yapılan genel seçimlerde DP ezici bir Meclis çoğunluğu elde ederek 408 milletvekilliği kazandı.

CHP ise sadece 69 milletvekili çıkarabilmişti (Millet Partisi 1, bağımsızlar 9).

CHP'nin TBMM açıldığından beri süren 30 yıllık muhalefetsiz ve kesintisiz iktidarı yerle bir olmuştu.

Cumhuriyet döneminin çok partili üçüncü genel seçimi 02 Mayıs 1954 tarihinde gerçekleşti. Demokrat Parti yüzde 57,5 oy oranıyla Türkiye genel seçimleri tarihinde bugüne kadar kırılmamış bir rekor kırdı. Bu oy oranı DP'ye 502 milletvekilliği kazandırdı.

27 Ekim 1957 seçimlerinde oy oranı biraz düşmekle (yüzde 47) birlikte birinciliğini korudu ve 424 milletvekili çıkardı. CHP 178 milletvekilliğinde kalmıştı.

Artık anlaşılmıştı ki, DP, seçim yoluyla durdurulamayacaktı. Başka bir yol bulunmalıydı. Darbe ile durdurdular. (27 Mayıs 1960 askeri darbesi)

YAKIN TARİHİMİZDE DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ NASILDI?

Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 Cuma günü açılmasına karar verdikten sonra; kolordulara, il, bağımsız mutasarrıflık, Müdafaa-i Hukuk Heyeti Merkeziyeleri ve belediye başkanlarına *Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal* imzalı bir genelge göndermiş ve şöyle denmiştir:

1- Allah'ın inayetiyle Nisan'ın 23'üncü günü Cuma namazının ardından Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

2- Vatanın bağımsızlığı, yüce Halifelik ve Saltanatın kurtarılması gibi en büyük ve hayati görevleri yapacak olan Büyük Millet Meclisinin açılış günü Cumaya rastlatılmakla, o günün kutluluğundan yararlanılacak ve açılıştan önce bütün Milletvekilleri ile Hacı Bayram Camii'nde kılınacak Cuma namazında okunacak salât ve Kur'an nurundan feyz alınacaktır. Namazdan sonra Peygamberimizin sakalı ve sancağı el üstünde olduğu hâlde Meclis binasına gidilecektir. Orada Kolordu komutanı gerekli önlemleri alacaktır.

3- O günün kutsallığını güçlendirmek için bugünden başlayarak valiliklerde, vali beyefendisinin düzenlemesiyle hatim indirilecek, Buhari şerif okunacaktır. Hatmin son kısımları Cuma namazından sonra Meclis binası önünde tamamlanacaktır.

4- Vatanımızın her köşesinde aynı biçimde bugünden başlayarak Buhari ve hatmi şerif okutularak Cuma günü ezandan önce minarelerden salâvat verilecek ve hutbede halife padişahımızın adı söylenirken, padişahımızın ve topraklarımızın bir an önce kurtuluşu ve mutluluğa erişmesi için dua edilecektir.

Cuma namazı kılındıktan sonra hatim duası yapılarak yüce halifelik ve saltanat makamının ve bütün yurdun kurtulması uğrındaki mil-

li çalışmaların kutsallığı ve milletin her bireyinin kendi temsilcilerinden oluşan Büyük Millet Meclisi'nin vereceği vatan görevlerini yerine getirmesine ilişkin vaazlar verilecektir. Sonunda halife ve padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin kurtuluşu, mutluluğu ve bağımsızlığı için dua edilecektir.

Bu dini ve vatani törenin arkasından camilerden çıkıldıktan sonra bütün yurtta hükûmet konaklarına gelinerek Meclisin açılmasından dolayı kutlama yapılacaktır. Her tarafta Cuma namazından önce Mevlid-i Şerif okunacaktır.

5- Allah yardımcımız olsun. (İmza: Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal)

İlk Meclis toplantısı

İlk Meclis bu havada açılmış, Reisliğe M. Kemal Pasa, reis vekilliklerine ise Mevlevi Postnişini Abdülhalim Efendi ile Hacı Bektaş Çelebisi Cemaleddin Efendi (İkisi de tarikat şeyhidir.) seçilmiştir.

28 Nisan'da Meclis Başkanlık Divanı adına Mustafa Kemal Paşa, Sultan Vahideddin'e şu mealde bir telgraf çekmiştir:

"Millî savunmamızı padişahlık makamına bir ayaklanma gibi göstermek isteyen ve halkı kandırmak için durmadan çalışan hainler var. Milleti birbirine kırdırmak istiyorlar. Oysaki vuran da vurulan da hepsi sizindir... Kalbimiz size bağlılık ve kulluk duygularıyla dolu olduğu hâlde tahtınızın etrafında her zamandan daha sıkı bir bağla toplanmış bulunuyoruz."

Ne olduysa oldu, zaferden sonra her şey değişti. Dualar ve tekbirlerle açılan Meclis'te dua yasaklandı...

Bu hızlı değişimin ilk işaretini Birinci Meclis'in İzmir Meb'usu Mahmud Esat Bey'in (Bozkurt) anılarında okuyoruz:

"(İlk günlerde) Meclis'te müezzin beş vakit ezan okur, imam cemaatle namaz kıldırırdı. Dikkate değer ki, Kurtuluş Savaşları zaferle taçlandıktan sonra, Atatürk Ankara'ya döndü. Meclis kapısı önünde resmî üniformasıyla bekleyen imam efendi Atatürk'ü durdurdu, ellerini kaldırdı. Fakat duaya başlar başlamaz Atatürk hiddetle, 'Burada böyle şeylere lüzum

yoktur, bunları camide yapabilirsiniz. Biz savaşı dua ile değil, Mehmetçiğin kanı ile kazandık!’ dedi ve imamı kovdu.”

Zafer kazanıldıktan sonra, ne olduysa oldu, birden her şey değişti...

O kadar değişti ki, hatimlerle, dualarla açılan Meclis’te, dini toptan reddeden konuşmalar yapılmaya başlandı...

Dini içerikli yazılara yer veren gazete ve dergiler kapatıldı.

Mehmet Akif’in de şiirlerini yayınladığı Sırat-ı Müstakim (sonra ki adıyla Sebilürreşad) adlı dergiyi 1908’den 1966’ya kadar, çeşitli aralıklarla tam 58 yıl boyunca (1107 sayı) çıkaran ve Kurtuluş Savaşı’nı yürekten destekleyen dindar gazetecilerimizden rahmetli Eşref Edip (Fergan), ne zamanki gençlere yönelik bazı dini öğütler yayınlamaya başladı, Matbuat Umum Müdürlüğü’nden sert bir ikaz aldı:

“Biz (iktidarda olan CHP zihniyeti) her ne şekil ve surette olursa olsun, memleket dâhilinde dinî neşriyat yapılarak dini bir atmosfer yaratılmasına ve gençlik için dini bir zihniyet fideliği vücuda getirilmesine taraftar değiliz.” (T. C. Dâhiliye Vekâleti, Matbuat Umum Müdürlüğü, İç Matbuat Dairesi, sayı 658, 17 Mayıs 1942).

Bu “uyarı” ne ilkti, ne de son oldu...

40’lı yıllarda, gazeteler ve dergiler, bu mealde sık sık uyarılırdı. Olmazsa cezalandırılırlardı.

Rahmetli Eşref Edip’in “Kara Kitap” isimli eserinden öğrendiğimize göre, gazete ve dergilere, “Gazetelerin son günlerdeki neşriyatı (yayınları) arasında dinden bahis bazı yazı, mütalâa, ima ve temsiller rastlanmaktadır. Bundan sonra din mevzuu üzerinde gerek tarihi, gerek temsili ve gerek mütalâa kabilinden olan her türlü makale ve fıkra ve tefrikaların (dizi yazıların) neşrinden tevakkı edilmesi (kaçınılması) ve başlanmış bu gibi tefrikaların en son on gün zarfında nihayetlendirilmesi...” şeklinde bir uyarı dahi gelmiş.

Anlayacağınız 2012 yılı Mart’ında, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı (Recep Tayyip Erdoğan) “Dindar nesiller yetiştireceğiz.” sözünü durup dururken söylemedi, vaktiyle dinsiz nesiller yetiştirmek isteyenlere cevap olarak söyledi.

Yoksa laik devletin dindar nesiller yetiştirmek gibi anayasal bir görevi olmadığını, devletin anayasal görevinin özgür vicdanlı, müteşebbis ve ahlâklı nesiller yetiştirmek olduğunu en iyi Başbakan bilir.

Böyleyken kestirmeden dindar nesiller yetiştireceğiz demekteki amacı, bir zamanlar (tek parti döneminde), özellikle *dinsiz nesiller* yetiştirmek üzere devletin (tek partinin) seferber olduğuna vurgu yapmak olabilir.

Gerçekten böyleydi...

Devlet her türlü yayınlı dinsizlik propagandası yapıyor, öte yandan dinin öğrenilmesi için gereken tüm materyalleri yasaklıyordu.

“Mızraklı İlmihal”den tutunuz, “Namaz Hocası”na, “Ezan-ı Muhammedi”den “elif-ba”ya kadar her şey yasaktı...

Hac yasak, mevlid yasak, resmi ve sivil din eğitimi yasak, her türlü dini yayın yasaktı...

İmam hatip okulları, Kur’an kursları, ilahiyat fakülteleri kapalıydı...

Bazı camiler yıkıma bırakılmış, bazıları başka maksatlar için kullanılmak üzere ya kiralanmış yahut satılmıştı...

Ayrıca da ders kitapları *inkâr-ı uluhiyet* (Allah’ı inkâr) fikriyle doluydu.

Ders kitaplarında Kâbe “*tavla zarı*”na benzetiliyor, Kur’an “*Muhammed’in fikirleri*” şeklinde tanımlanıp vahiy inkâr ediliyor, Hacer-ül Esved “*Karataş efsanesi*” denilerek aşağılanıyor, Peygamber Efendimizden “*Hicaz Peygamberi*” (Türklerin başka peygamberi varmış gibi), “hicret”ten “kaçış” diye söz ediliyor, Efendimizin mucizeleri “*sonradan uydurulmuş hikâyeler*” şeklinde karalanıyor, hayatına ilişkin öğretiler “*aşırı mübalâğa*” olarak tanımlanıp genç dimağlara kuşku ekiliyordu...

Zafer kazanıldıktan sonra, ne olduysa oldu, birden her şey değişti...

O kadar değişti ki, hatimlerle, dualarla açılan Meclis’te, dini toptan reddeden konuşmalar yapılmaya başlandı...

Kısacası o devirde hem eğitim sistemi, hem de tüm hayat “*dinsizleştirilmiş nesiller*” yetiştirmek üzere plânlanmıştı.

Bu tercih, iktidardaki tek parti diktatoryasının tercihi idi. Lakin devleti partiden ayırmak mümkün olmadığından, aynı zamanda da devlet politikasıydı. Hayat, tüm faşist ve komünist diktatörlüklerde olduğu gibi, “Parti=Devlet” şeklinde formüle edilmişti...

Valiler tek partinin il başkanı, kaymakamlar ilçe başkanıydı...

Partinin ilkeleri (altı okta simgelenen) devletin anayasasına dercedilmiş (katılmış), böylece bütünlenme tamamlanmıştı.

19 Mayıs, 23 Nisan, Cumhuriyet Bayramı gibi özel günlerde sergilenen ritüeller ise tek parti ideolojisinin hayata yansıma biçimiydi.

Bu yüzden milli bayramlar, emsallerine sadece komünist ve faşist ülkelerde rastlanabilen görkemde kutlanır, reklâm ve propaganda malzemesi olarak değerlendirilirdi.

Bu bakımdan 19 Mayıs ve 23 Nisan gösterilerinin mantık doğrultusunda sınırlandırılmasını demokratikleşme sürecinin tabii sonucu olarak görüyorum. Bu açıdan çok önemiştir.

Bu kararlar faşist alışkanlıkların en azından meydanlara yansımaları önlenmiştir. Bir süre sonra gölgesi de üzerimizden kalkacak; nesiller daha özgür, hâliyle daha sivil bir ortamda yetişecektir.

Hedef de bu olmalıdır...

Ne dindar, ne de dinsiz nesil. Sadece özgür-sivil nesil...

Gençler ancak böyle bir ortamda kendi *özgün* tercihini yapabilir, inanıp inanmamaya kendisi karar verebilir.

Bunun dışındaki her şey *dayatma*dır ve her dayatmada faşizme giden bir yol vardır.

Neyse, biz Eşref Edib Fergan'ın anlattıklarına dönelim...

“Sene 1935...

Hâdisi, İsparta'nın Atapek Kazası'nın bir köyünde cereyan ediyor.

Köy basılıyor. Bediüzzaman Saidi Nursi'nin eserleri toplattırılıyor ve kimde bulunursa mahkemeye sevk olunuyor.

Köye baskın yapan jandarmalar, Üstad'ın Ramazan münasebetiyle neşrettiği bir risalesinin (Ramazan Risalesi) üzerinde 'Ramazan'a aittir' ibaresini görünce: 'Bu Ramazan kimdir?' derler. Köyde ararlar, okuma yazma bilmeyen 'Ramazan' isminde birini bulurlar, paldır küldür adamcağızı yakalayarak Isparta hapishanesine götürürler.

İki ay orada yattıktan sonra, Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarılıp isticvabı (sorgusu) yapılıncaya, mesele anlaşılır. Heyet-i hâkime gülmeğe kendilerini alamazlar."

Böyle traji-komik olaylar da yaşanıyor.

Aynı yıllarda lise ikinci sınıflarda okutulan "Tarih II" isimli kitapta inkâr fırtınaları esiyor. (Bu kitap, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti [bugünkü Türk Tarih Kurumu] tarafından kaleme alınmış. Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Heyetinin 12.6.1932 tarih ve 11 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş ve Neşriyat Müdürlüğü'nün 83-5878 sayılı ve 19.7.1941 tarihli emriyle üçüncü defa olarak 3.000 sayı basılmıştır [Kitabın üzerindeki nottan aynen aktardık])

Buyurun, "Kur'an nedir?" başlıklı bölüme bakalım:

"Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kur'an denir... İslâm ananesinde bu ayetlerin Muhammed'e Cebrail adında bir melek vasıtasıyla Allah tarafından vahiy, yâni ilham edildiği kabul olunur."

"Tarihî nokta-i nazardan da mütalaa edildiği zaman görülmüyor ki, Muhammed birdenbire 'Allah'ın Resulüyüm!' diyerek ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek fena ve pek iptidai ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için تنها yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur."

Şimdi "İlk Vahiy" başlıklı bölüme bakalım:

"Vahiy, ilham fikri Muhammed'den evvel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidai kavimler gibi, Araplar da şairlerin, akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi.

Cinler gûyâ, kâhinlere gayptan haber vermek kudretini ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistan'da her zaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki, Muhammed bile cinlerin vücuduna samimi olarak inanmıştır.

O, hakikaten cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kani idi. Araplar şairleri bir kâhin gibi telâkki ederlerdi. Muhammed'in Musa, İsa dinlerine dair öğrendikleri de kendisinde bu telâkkiyi kuvvetlendirmiştir. Bu peygamberler melekler vasıtasıyla ilham aldıklarını söylemişlerdir.

O dinlerde de cin ve melek telâkkisi vardı. Dinler nazarında cinler, kötü ruhlar olduğundan peygamberler onlardan mülhem olamazlardı. Muhammed de diğer peygamberler gibi kendisine ilham eden kuvvetin insanları iğfal eden bir kuvvet olmayıp, onları hayır ve saadete irşat eden İlâhî bir kuvvet olduğuna samimî olarak inandı.” (Tarih II, s. 90-91)

Kitabın 93. sayfasında, Peygamberimizin ailesinden, “Muhammed ile Karıları” şeklinde bahsedilmektedir.

91. sayfasında, “Muhammed uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre tahrir ediyordu.” denilerek Peygamberliği inkâr edilmektedir.

“Muhammed bidâyette irticâlen dinî hitabette bulunan bir vâiz oldu. Vâizlikten Nebiliğe, Nebilikten nihayet Allah'ın resulü hâline geçti.” (s. 91).

Ruhumuzu derinden ürperten, tüylerimizi diken diken eden bu görüşlerin, dinî eğitimin yasaklandığı bir devirde bütünüyle alternatif olarak liselerde okutulduğunu da hatırlarsak, facianın çapını kestirebiliriz.

Sabır taşını çatlatma pahasına, aktarmaya devam edelim:

“Muhammed'in çocukluğuna ve gençliğine ait malûmata sonradan katılmış çok uydurma şeyler vardır.” (s. 89)

“Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilân ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı.” (Aynı sayfa)

“Muhammed de Mekke'den kalkıp Medine'ye kaçtı.” (s. 90) ...

Uhud Savaşı bakalım nasıl anlatılıyor? “*Telâş ve korku içinde kendilerini kaybeden Müslümanlar canlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Muhammed bizzat firarilere ‘Buraya geliniz! Bana geliniz! diye bağırdı. Fakat, kendisini dinlemiyorlar, hiç durmadan dağa doğru kaçıyorlardı.*” (s. 99)

“*Muharebeden dönenleri karşılamak için Medine haricine çıkanlar Muhammed’i perişan bir hâlde, at üzerinde gördüler. Yüzü şişmiş, alt dudağı morarmış, sarkmış ve kanamış idi.*” (aynı sayfa).

Gerçek Peygamber’e veryansın eden kitap, yalancı peygamber Müseylime hakkında şöyle diyor: “*Hakikatte Müseylime de kıymetsiz sayılmayacak ahlâkî ve dinî bir mezhep ortaya koymuştur.*” (s. 112)

“*Daha Muhammed’in öldüğü anda bütün eski nifaklar, ihtiraslar, hırsıcahlar zincirden boşandılar. O derecede ki; hakkında korku ve hürmet beslenen Peygamber’in henüz ılık cesedi, son nefesini verdiği basit odada unutulmuş ve ihmal edilmişti.*”

“*Ali ve yakın akrabaları, Muhammed’i, terk-i hayat ettiği kerpiç oda da kimseye haber vermeksizin açtıkları bir mezara acele gömdüler. Peygamberin karıları bile bundan haberdar edilmedi...*

Ebubekir ve Ömer de cenaze merasiminde bulunmamışlardı. Anlaşıyor ki, o anda siyasi meşguliyetler o kadar mühim ve mecburi idi ki, kimse Arabistan’ın kudretli hâkim ve sahibinin cenazesiyle uğraşmaya ne vakit bulmuş ve ne de arzu duymuştur.” (s. 115-116).

“*Peygamber zamanında iyi geçinmiş olan bu fırkalar, şimdi yalnız kendi maddî ve manevî menfaatlerini muhafaza etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı.*” (s. 116).

“*Kendilerini bir arada tutan zat ortadan kalkınca teşkilâtsiz, başsız, fiksiz kaldılar; birbirlerinden şüphe ederek, birbirlerini kıskanarak evlerine kapandılar.*” (s. 116-117)

Gelelim Kâbe tasvirine:

“*Kâbe; mikâp yani tavla zarı şeklinde demektir (benzetmedeki aşağılık amaca dikkat!) Filhakika Kâbe çok eskidir. Ne vakit ve kimler tarafından yapıldığı da bilinmiyor. Arap an’anesi Kâbe’nin inşasını İbrahim Peygamber’e atfetmektedir.*” (Bunu Arap an’anesi değil, doğrudan Kur’ân-ı Kerim söylüyor).

Devam edelim:

“Araplar’ın aralarında yayılan bu an’aneye göre İbrahim, karısı Hacer ile oğlu İsmail’i buraya getirmişti; Zemzem de onlar için fışkırmıştı. İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe’yi bina etmişlerdi. Cebrail kendilerine o zaman beyaz ve mücellâ olan Haceriesvedi (olduğu gibi yazıyor) getirmişti; bu taş sonradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. Bunların hepsi, bittabi, sonradan uydurulmuş masallardır.” (s. 85)

Hacer-ül-esved hakkında ise şunlar yazılı:

“Bu mukaddes karataş an’anesi aynen Friklerde de vardı. Friklerin mukaddes sayarak ihtiram ve ibadet ettikleri Karataş bugünkü Afyon Karahisar şimalinde, kadim Pessinüs şehrinde bulunuyordu. Bunun kutsiyeti an’anesi bu şehrin Romalılar tarafından zaptına kadar devam etmişti. Demek ki, Kâbe’nin bir köşesindeki Karataşın kutsiyet almasından, ziyaret ve tavaf edilmesinden çok evvel Friklerde Karataşın mabet ve ziyaretgâh esası olması âdeti teessüs eylemiş bulunuyordu.” (s. 85).

Müslümanların kutsal mahallerini tezyiften sonra, elbette arkasından şu سوال gelecekti: *“Böyle bir yere niçin gideceksiniz, niçin boş yere Araplara döviz vereceksiniz?”*

Nitekim o günlerde kesif biçimde bu propaganda yürütülüyor, nihayet hac yasaklanıyordu.

TBMM'DE HEZEYANLAR

Tarih 3 Mart 1924. Yer Türkiye Büyük Millet Meclisi...

Kürsüye çıkan Rize Milletvekili Ekrem Bey, hilafetin kaldırılmasının gerekliliği konusunda şunları söylüyor: (İkinci Meclis Zabıt Ceridesi, cilt 7, s. 31'den özet olarak)

"Efendiler, millete hizmet etmiş, tarihimizde, birçok sadrazamlar gösterebilirsiniz. Fakat padişah göstermek için müşkülât çekersiniz. Bunların tahta bağlı olmalarının sebebi yalnız menfaat, ihtiras; bundan ibarettir..."

Türk milletinin bu kadar geri kalmasına sebep padişahlardır... Bu padişahlar bidayet-i saltanatlarında hiçbir şey yapmamışlardır...

Bu tarihi (yani Osmanlı tarihini) yukardan aşağı tetkik ederseniz, hep cinayet, şahsi ihtiras görürsünüz...

Sultan Fatih'ten mi bahsedeceksiniz? Benim gözümün önüne, onun, sırf bir arzusu için, en kıymetli sadrazamımız olan Mahmud Paşa'yı katlettirmesi geliyor... Devri baştan aşağı cinayettir... Mazisi cinayetlerle dolu ve Türk milletine hizmet etmemiş bulunan bu aile..."

Nutuk sövmelerle, kınamalarla, lânetlemelerle sürüyor...

Bin yıllık geçmiş insafsızca karalanıyor...

Arkasından, henüz bir yaşına bile basmamış cumhuriyet övüle övüle göklere çıkarılıyor.

ŞİİRLERDE HEZEYANLAR

“Din tedrisâtı (eğitimi) memnuiyetini (yasağını) otuz sene daha devam ettirebilsek, artık ondan sonra Türkiye’de böyle bir mesele kalmaz!” diyen bakanların Millî Eğitim Bakanlığı’nı millettten kopardığı günlerdir...

Ne var ki, İslâmiyet’i reddedenler, dinsiz de yapamadıkları için, kendilerine *yeni din*, ve hâşâ *fani tanrı* uydurmaya çalışıyorlardı... Aka Gündüz’ün aşağıdaki sözde şiirine göz atar mısınız?

“Yerde o.../Gökte o.../Denizde o.../Her yerde o...

Varsın, teksin, yaradansın, (bin kere hâşâ)

Sana bağlanmayanlar utansın!”

O günlerin Yusuf Ziya’sı da, tek parti iktidarından aldığı ilhamla, *“Yoktan var ediyor, tanrı gibi her şeyi”* diye yazarak Aka Gündüz’e destek veriyordu.

31 Mart 1931’de Türkiye çapında yapılan okullar arası şiir yarışmasını kazanan bir ilkokul öğrencisinin mahut şiirinden kısa bir bölüm:

“En büyük imanım şu: Sen Rabbin yarısısın,

Yerin üstünde, fakat Türklerin tanrısısın.”

CHP’nin Edirne Mebusu Mehmed Şeref (Aykut), *“Kamalizm”* isimli kitabının üçüncü sayfasında yeni dinini şöyle açıklıyordu:

“Kamalizm yalnız yaşamak dinini aşıl原因 ve bütün prensipleri ekonomik temeller üzerine kuran bir dindir.”

YENİ DİN, YENİ KIBLE, YENİ MİNARE, YENİ EZAN

Bu yeni dine elbette *yeni bir kible* de lâzımdı. Onu da Kemalettin Kamu buluyor:

*“Ne örümcek, ne yosun/ Ne mu’cize, ne füsün,
Kâbe Arab’ın olsun/ Bize Çankaya yeter!”*

Artık sıra minare ve ezan uydurmaya gelmiştir. O iş de Yaşar Nabi’ye düşüyor:

*“Motorların şarkısı olsun yeni bestemiz,
Yeni din ezanları, minareler yerine,
Bulutlara püsküren bacalarda okunsun!”*

Buyurun: Fabrika bacaları minare, bacalardan çıkan dumanlar da ezan!

Neden mi kimsenin sesi sadası çıkmadı? İsterseniz cevabı Cumhuriyet Dönemi’nin meşhur cellâdı Kara Ali versin: *“Menemen Olayı’na kadar (1931) geçen 12 yıl içinde 5 bin 216 kişiyi sallandırdım (astım).”*

Vatandaş için medeni bilgiler

Afet İnan’a yazdırılan *“Vatandaş İçin Medeni Bilgiler”* isimli bir kitapta ise din toptan reddedilmişti ...

Afet İnan, kitabın ön sözünde şöyle diyor:

“Bu kitaplar benim isimle çıkmış olmasına rağmen, Atatürk’ün fikirleri ve telkinlerinden mülhem olduğunu ve üslûbun tamamen kendisine ait olduğunu tarihî hakikatleri belirtmek bakımından bana düşen bir ödev telâkki ediyorum.”

“Gerçekte dinleri konusunda halkın hiçbir fikri yoktur; din dediği şey, bilinmeyen inanç temellerine ve sırlarla karışık emellere kör bağlıktan başka bir şey değildir...

Tarih bize öğretir ki, bütün dinler, milletlerin cehaletlerinin yardımıyla, utanmaksızın Tanrı tarafından gönderildiğini söyleyen adamlar tarafından tesis olunmuştur...

Tüm dönemlerde toplumun kutsallaştırdığı boş düşüncelerden tehlikesizce sıyrılmak imkânsızdır... ” (Afet İnan, Medeni Bilgiler s. 30).

Araplar’ın dini

“Türkler Arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arapların dinini kabul ettikten sonra bu din Arapların... Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilakis Türk Milletinin millî rabîtalarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu.

Bu pek tabii idi. Çünkü, Muhammed’in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde şamil bir Arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Bu Arap fikri, ümmet kelimesi ile ifade olundu?..”

Beyni sulanmış hafız

“Türk Milleti birçok asırlar... bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur’an’ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndü...”

... din hissi, dünyanın acısı duyulan tokadıyla derhal Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı, davetlileri, Türk düşmanları olan Arap çöllerine gitti...

Artık Türk, cenneti değil... son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu. İşte dinin, din hissini Türk milletinde bıraktığı (kötü) hatıra...”

Din afyondur sözünün Türkçesi

“Türk milletini, Allah için, Peygamber için topraklarını, menfaatlerini, benliğini unutturacak, Allah’la mütevekkil kılacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular...”

Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.”

ATATÜRK'Ü "TANRILAŞTIRMA"

Daha önce "*Sarı Zeybek*" isimli bir Atatürk belgeseli yapan ve Atatürkçü çevrelerden övgüler alan Can Dünder, "*Mustafa*" isimli bir Atatürk belgeseli daha yaptı, ancak yeni çalışmasını bu kez Atatürkçü çevrelere beğendiremedi.

Neden beğendiremediğine ilişkin olarak yazılan pek çok yazıdan, sadece birini yayınlayacağım. Çünkü bana göre, Hürriyet'ten Yılmaz Özdil'in yazısı (04 Kasım 2008) tepkilerin sebebini özetliyor. Daha önemlisi bu çevrelerin "Atatürk'e bakış"ını apaçık yansıtıyor.

"*Mustafa'ya gittim...*" başlıklı yazı şöyle ...

"*Sarhoş... Kafayı bulunca ağlayan... Hoyrat... Soğuk... Kalpsiz... Çevresine eziyet eden... İtiraz edeni asan... Arkadaşlarını satan... Goygoycuların dolduruluşuna gelen... Milletten bihaber... Hatta milleti küçümseyen... Alay eden... Hesabını kitabını bilmeyen... Batı hayranı... Sefa düşkünü... O balo senin... Bu balo benim, gezen... Zampara... Cephede bile karı-kız düşünen...*

Savaşmadığı için sıkılan... Ordu varken, çete kurmaya kalkan... Devrimleri intikam için yapan... Dinsiz... Kendi heykellerini diktiren... Megaloman... Bencil... Günde 3 paket sigara içen... Usul usul intihar eden... Psikolojik bunalımda...

Yalnız... Çaresiz... Basiretsiz... Zavallı bir adam...

Mustafa'daki Mustafa bu.

Anafartalar 1 saniye... İşgal 2 saniye.

Tası tarağı toplayıp kaçmak için, sığır sürüsünün çıkardığı toz bulutundan bile tırsan... Sığır sürüsüyle düşman ordusunu ayırt etmekten aciz biri... Başkomutanlık meydan muharebesi desen... Taktiğini falan başkasından araklamış zaten.

Hak edilmiş bence Oscar... En azından Nobel."

Şimdi size aynı tarihli aynı gazeteden, dikkatle okumanız dileğiyle bir haber özeti veriyorum.

"Eski Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Antik A.Ş.'nin satışa çıkardığı ve Latife Hanım'ın ailesinin girişimleriyle son anda müzeye kazandırılmasına karar verilen Atatürk'ün mektuplarından ilk kez haberdar olduğunu söyledi. Prof. Halaçoğlu, kurumdaki Atatürk mektuplarının ise çift anahtarlı özel bir kasada saklı olduğunu ve kimsenin ulaşmasının mümkün olmadığını belirtti.

Bu mektupların, Tarih Kurumu'ndan çıkmış olması mümkün değil. Kurumdakiler tamamen kilit altında. Kimsenin ulaşması mümkün değil. Çift anahtarlı özel bir kasada. Bu anahtarların birisi kurum başkanında diğeri arşiv müdüründe. Ne başkan, ne de arşiv müdürünün tek başına açması mümkün değil. Arşivden çıkarılması için ikisinin bir araya gelmesi lazım. Benim zamanıma kadar tüm evrak torbalardaydı. Arşivdeki özel yerlerde farklı şekillerde saklanmış. Kimsenin torbalarda ne olduğundan haberi yoktu. Karışık. Biz envanter çıkardık, mahkemedeki kayıtlarla eşdeğer olup olmadığını baktık, sonra özel bir kasaya aldık..."

Masum birkaç soru ...

1. Atatürk'ün eşinin hatıraları niçin çifte anahtarlı çelik kasalarda kilitli tutuluyor?

2. Onların açıklanma ihtimali Atatürkçü çevreleri her defasında neden ayaklandırıyor?

3. Atatürk gerçeğine dair, övgüden ibaret olmayan belgesel, sanatsal ve edebi çalışmalar neden Atatürkçüleri şiddetle rahatsız ediyor?

4. Atatürk'ü kendi yazdıklarından tanımak varken, kendilerine Atatürkçü diyen kurum, kuruluş ya da kişilerden öğrenmek zorunda mıyız?

5. Yoksa milletten bir şey mi saklanıyor? Neden ısrarla bu görüntü veriliyor?

Atatürk'ün sağlığında da yağcılar, goygoycular, şakşakçılar vardı. Sürü sepet överler, dünyevi başka makam bulamadıkları için bazen peygamber, hatta bazen de tanrı ilan ederlerdi.

6. Atatürk'ün saklayacak şeylerinin olduğu görüntüsü Atatürk'e zarar vermiyor mu? Neden işin bu yönü umursanmıyor?

7. En yakınlarına (eşine) hatta bizzat Atatürk'ün el yazmalarına yasak koymayı Atatürkçülük olarak görmek mümkün müdür?

Bu durum kabul edilemez! Yakin tarihini Atatürkçüler yerine bizzat Atatürk'ten ve eşinden öğrenmeye bu milletin hakkı vardır.

Atatürk'ün sağlığında da yağcılar, goygoycular, şakşakçılar vardı. Sürü sepet överler, dünyevi başka makam bulamadıkları için bazen peygamber, hatta bazen de tanrı ilan ederlerdi.

Bazıları işi o kadar ileri götürmüştü ki, 30'lu yıllarda Behçet Kemal Çağlar "Atatürk Mevlidi" yazarken, Tekin Alp takma isimli Moiz Kohen "Türk'ün Yeni Amentüsü"nü yazmıştı. Behçet Kemal'in Süleyman Çelebi Mevlidi'ne nazire yaptığı sözde mevlidinden birkaç mısra:

"Ol Zübeyde, Mustafâ'nın ânesi/ Ol sedeften doğdu ol dürdânesi!
Gün gelip oldu Rızâ'dan hâmile/ Vakt erişti hafta ve eyyâm ile.
Geçti böyle, nice ay nice sene/ Vakt erişti bin sekiz yüz seksene.
Merhaba ey baş halâşkâr merhaba/ Merhaba ey ulu serdâr merhaba!
Ger dilersiz bulasız oddan necât/ Mustafâ-yı bâ Kemâl'e essalât."

Sadece ayarsız övgülere alışkın olan Atatürkçü çevreler, buna benzer övgüler içermeyen her çalışmaya tepki gösteriyorlar. Atatürk'ün de nihayet insan olduğunu bir türlü kabullenemiyorlar. Bu yüzden insanî boyutunu ele alan yazılara ve araştırmalara saldırıyorlar. Çünkü içlerinde Behçet Kemal'in, Tekin Alp'in, Edip Ayel'in, Kemalettin Kamu'nun ve Yusuf Ziya'nın Atatürk'ü var.

Buyurun: Sabır taşına dönüşüp okuyabilirsiniz ...

"Kahramanlık örneği olan ve vatanın istikbalini yoktan var eden Mustafa Kemâl'e, onun cengâver ordusuna, yüce kanunlarına, mücahid analarına ve Türkiye için ahiret günü olmadığına iman ederim. İyilikle fenalığın insanlardan geldiğine, büyük milletimin medeni cihanda en büyük mevkii kazanacağına, hamaset destanlarıyla tarihi dolduran kudretli Türk ordusunun birliğine ve Gazi'nin Allah'ın sevgili kulu olduğuna kalbimin bütün hulûsuyla şahadet ederim."

İçinde Atatürk öldüğü için Dolmabahçe Sarayı'nı Kâbe ilan etmekten çekinmeyen şair Edip Ayel ("Ay yıldızı aldık da senin üstüne sardık/ Ey dertli saray! Kâbe mi oldun bize artık?"), zaten sağlığında Atatürk'ü önce peygamber, sonra tanrıya eş, nihayet (hâşâ) Allah ilân etmişti:

"Cennetse bu yurt, sen onu buldundu harâbe,
Bir gün olacaktır anıtın Türklüğe Kâbe.
Zindan kesilen ruhlara bir nur gibi doldun,
Türk ırkının, en son, ulu peygamberi oldun."

...

"Tutsak seni lâyıık, yüce Tanrı'yla müsavî,
Toprak olamaz kalp doğabilmişse semâvî...
Ölmez bize cennetlerin ufkundan inen ses,
İnsanlar ölür, Türklüğe Allah olan ölmez!"

Behçet Kemal, Edip Ayel'den geri kalmak istememiş olmalı ki, aynı makamdan devam etti:

"Kaç yıldır Türkçeydi Tanrı'nın dili/ İnsana ne ilâh, ne de sevgili,
Ne de ana-baba aratıyordu/ Her an yaratıyor, yaratıyordu."

Nerede duracağı belli olmayan anlamsız bir yarış başlamıştı. Bu yarışta Halil Bedii de vardı:

"Tanrı gibi görünüyor her yerde/ Topraklarda, denizlerde, göklerde;
Gönül tapar, kendisinden geçer de/ Hangi yana göz bakarsa:
Atatürk."

Meşrutiyette Kemalettin Kâmi olan adını *Türklük aşkına* Kemalettin Kamu olarak değiştiren şair, mısralardan inşa ettiği bir merdivenle milletvekilliğine çıkmak istiyordu:

*"Burada erdi Mûsâ/ Burada uçtu İsa,
Bülbül burada varsa, Hürriyet için öter...
Ne örümcek, ne yosun/ Ne mûcize, ne füsün,
Kâbe Arab'ın olsun/ Çankaya bize yeter..."*

Şair Faruk Nafiz Çamlıbel Atatürk öldükten sonra şu mısraları yazdı:

*"Yürüyor, kalbimizin durduğu bir yolda değil,
Kanlı bir gözyaşı nehrinde muazzam tabutun...
Ey ilâhın yüce davetlisi, göklerden eğil
Göreceksin duruyor kalbimizin üstünde putun!"*

Yusuf Ziya Ortaç da belli ki öteki şairlerden geri kalmak istemişti, kervana katıldı:

*"Dağların ardında sönüşü gibi,
Millele can veren, vatan yaratan;
Tanrının göklere dönüşü gibi...
Her zaman ırkıma büyük Baş Atam,
Tanrılaş gönlümde, tanrılaş Atam!"*
Ömer Bedrettin Uşaklı'nın şiiri:
"Bir güneş gibi yalnız/ Sensin ülkü tanrımız."

Vasfi Mahir Kocatürk'ten:

"Peygamber, tanrısına duymadı bu hasreti/ Vermedi bu kudreti tanrı, peygamberine."

İlhami Bekir'den:

*"İlk adam, mavi gözlerle baktı toprağa,
Toprağın haritasını çizdi bayrağa;
Allah değil, o yazdı alın yazımızı."*

Bu yaklaşımın mirasçıları elbette Atatürk'ü bir *insan* olarak görmeyecekler, insan olmaktan kaynaklanan *zaafların* hiç birisini ona kondurmayacaklardır.

Kısa bir not: Aynı dönemin şairlerinden Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Nazım Hikmet bu tür şeyler yazmadılar.

EZAN NEDEN TÜRKÇELEŞTİRİLDİ?

Kimilerinin “*Ezanda maksat namaz vaktini bildirmektir, artık saat var, takvim var, radyo-televizyon var; bunlar namaz vaktini bildirirken ezanın ancak nostaljik ve folklorik bir anlamı olabilir.*” mealindeki sözleri, hafızamızı geçmişe götürdü. Ezan hasretinin yaşandığı yıllara...

Hatırladık ki, *nostaljik ve folklorik* kalan ezan değil, ezanı Türkçeleştirme özlemleridir.

Bu, şimdiye kadar hiç tartışılmamış, uygulanmamış bir konu da değildir. Meselâ tarihçi İsmail Hami Danişmend, “*Ziya Ezanı*” başlıklı bir makalesinde, *minare* kelimesinin Arapça *fenar* kelimesinden türediğini, bunun müennes şeklinin minare olduğunu ve *ışık yakılan kule* anlamına geldiğini yazar ve bundan, aşağı-yukarı bugün bazı aydınlarımızın çıkardığı sonucu çıkarır:

“*Bu bakımdan ışığın da, sesin de hiç bir farkı yoktur. Çünkü ezandan maksat mü’mine ibadet saatini bildirmekten ibarettir. Bu dini haberi kulakla işitmek veyahut gözle görmek aynı şey değil midir?*”

Birçok ilim adamı gibi, Bediüzzaman da, “*Hayır, değildir.*” diyor ve ekliyor: “*Ezan şeairdendir.*”

Yani bir alemdir, amblemdir, semboldür...

Gönderdeki bayrak neyse, minaredeki ezan odur...

Ezan, alenen okunduğu bölgenin özgür *İslam bölgesi* olduğunu ilân eder. Bu anlamıyla dini ve millî bir kimliktir.

Ezanın Türkçeleşmesini isteyenler, bilerek ya da bilmeyerek, geçmişten geleceğe işte bu kimlikle oynuyorlar.

EZAN VE YASAK

Mehmed Akif Ersoy, İstiklal Marşımızda *“Bu ezanlar -ki, şaha-detleri dinin, temeli/ Ebedi yurdumun üstünde benim, inlemeli!”* diye haykırıyordu, ama Türkiye, İstiklal Marşı’nın yazıldığı günlerin Türkiye’si değildi artık; köprülerin altından çok sular akmış, pek çok şeyi önüne katıp sürüklemişti ...

Ezan-ı Muhammedi de bunlardan biriydi. *“Allahüekber”* diye başlayıp *“Lâilahe İllallah”* diye biten Ezan-ı Muhammedi’nin yerine, *“Tanrı uludur... Tanrıdan başka yoktur tapacak.”* sözleri gelmişti ...

Bu işin kılıfı, *“Ne söylendiğinin anlaşılması”*ydı, ama saklı amaç, o dönemin fikir babalarından Falih Rıfkı Atay’ın *“Çankaya”* ismiyle yayınladığı hatıralarında ifade ettiği üzere, *“dinde reform”* yapmaktı.

Dönemin yarı resmi gazetesi Cumhuriyet 04 Şubat 1932 tarihli nüshasında konuya *Türkçe* çerçeveli yaklaşıyor, *“Türk dünyasının, Tanrı’sına, kendi bilgisiyle taptığını”* yazıyordu.

Ezan gibi ezan yasaklanıp yerine Türkçe sözler bağırılmaya başlandıktan sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı, camilerde Türkçe ezan, kâmet, hutbe ve Kur’an okunmasının günah olmadığına ilişkin fetva mahiyetinde bir genelge yayınladı.

Başkanlığın ikinci genelgesi ise 18 Temmuz 1932 tarihliydi ve Atatürk’e atıfta bulunularak, Arapça ezan okunmasının kesinlikle yasaklandığı belirtiliyordu. O tarihten itibaren ezanı ve kâmeti Türkçe okumayanlar ihbarlandılar, izlendiler, fişlendiler, yakalandılar, zindanlara atıldılar.

Garip olan, bu yasağın Diyanet İşleri Başkanlığı genelgesine dayanırılması ve başka hiç bir kanun çıkarılmamasıydı. Bu durum 1938’den sonra sorun çıkarmaya başladı. Bunun üzerine Arapça ezan okumakta ısrar edenlerin cezalandırılması için bir kanun tasarısı hazırlandı.

Sene 1941'di. Türkiye'yi hâlâ tek parti (CHP) yönetiyordu. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Dr. Refik Saydam Başbakan'dı. Arapça ezan okuyanlarla kâmet getirenlerin üç aya kadar hafif hapis, iki yüz liraya kadar da hafif para cezası (ki o dönemin fukaralığında on lirası olan zengin sayılırdı) cezalandırılmalarını öngören bir yasa tasarısı TBMM genel kuruluna indirildi.

Sene 1941'di. Türkiye'yi hâlâ tek parti (CHP) yönetiyordu. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Dr. Refik Saydam Başbakan'dı. Arapça ezan okuyanlarla kâmet getirenlerin üç aya kadar hafif hapis, iki yüz liraya kadar da hafif para cezası (ki o dönemin fukaralığında on lirası olan zengin sayılırdı) cezalandırılmalarını öngören bir yasa tasarısı TBMM genel kuruluna indirildi. 23 Mayıs 1941 günü de görüşülmeye başlandı.

O gün TBMM'de aynı partiye mensup iktidar milletvekilleri, konuyu *tartışır gibi* yaptılar. Antalya Milletvekili Rasih Kaplan dışında kimse-
nin buna köklü bir itirazı olmadı,

ancak Ezan-ı Muhammedi (yani asıl ezan) yasağının laiklik ilkesine mi, yoksa milliyetçilik ilkesine mi dayandırılacağı konusunda bir ihtilaf vardı. Mesela Bursa Milletvekili Nevzad Ayas, konunun milliyetçilik ilkesine dayandırılması gerektiğini savunuyor, laikliğin din ve ibadet özgürlüğü anlamına da geldiğini, bu yüzden ona atıfta bulunulamayacağını savunuyor ve tasarının Arapça ezan okuyanların değil, Türkçe ezan okumayanların cezalandırılacağı şeklinde değiştirilmesini istiyordu.

Bu görüşe Kocaeli Milletvekili Salah Yargı şiddetle karşı çıkıyor, hukuk mantığı açısından bunun mümkün olmadığını belirtiyordu.

Milletin ruhunu seslendiren tek mantıklı itiraz Antalya Milletvekili Rasih Kaplan'dan geldi:

"Antalyada'ydım. Savcının yanında müftüyü gördüm. İfadesi alınıyordu. Çok taaccüp (hayret) ettim. Çünkü müftü, Milli Mücadele'de çok çalışmış, karakterli bir arkadaşımızdır. Gittikten sonra savcıya, müftü efendinin ne-

den sorgulandığını sordum. Savcı dedi ki: 'Birisi imam olmak istemiş. Fakat polis kaydında uyuşturucu madde kullandığı görülmüş. Müftü de ona imam olamayacağını söylemiş. Adam müftüye kızıyor ve savcıya bir ihbarda bulunuyor, diyor ki: 'Dün öğle namazında camiye gittim. Müftü de camide idi. Müezzîn Türkçe kâmet getirdikten sonra müftü namaza başlamadı. Dikkat ettim, dudakları kıpırdıyor, belli ki Arapça kâmet getiriyordu.' Savcı işte bunun üzerine takibata başlamış.'

Antalya Milletvekili Rasih Kaplan'ın bu uyarıcı, uyandırıcı ve yürek çatlatıcı hatırasına rağmen yasa, hükûmetin istediği gibi çıktı. Ve o günden sonra Arapça ezan okuyanlarla, kâmet getirenler, şiddetle cezalandırıldılar...

Bu durum tam 18 yıl sürdü sevgili dostlarım. 1932 yılı başında dünyaya gelenler, hiç ezan gibi ezan (Ezan-ı Muhammedi) duymadan 18 yaşına girdiler...

BİR EZAN UĞRUNA

15 Haziran (622) Ezan-ı Muhammedi'nin Bilal-i Habeşi tarafından ilk kez okunmasının, 17 Haziran (1950) ise, Türkiye'de, 18 senelik yasaktan sonra, milletin tekrar Ezan-ı Muhammedi ile buluşmasının yıldönümüdür...

Şimdi gelin, Yahya Kemal'in, ezanın yasak olduğu dönemde yazdığı *"Ezan-ı Muhammedi"* isimli şiirini okuyalım ...

*"Emr-i bülendsin ey Ezan-ı Muhammedi,
Kâfi değil sadâna Cihan-ı Muhammedi...
Sultan Selim-i Evvel'i râm etmeyip ecel,
Fethetmeliydi âlemi Şan-ı Muhammedi.
Gök nura garkolur nice yüzbin minareden,
Şehbal açınca Ruh-u Revan-ı Muhammedi...
Ervah cümleten görür Allah-ü Ekber'i,
Akseyleyince arşa, Lisan-ı Muhammedi."*

Yahya Kemal bu görkemli mısraları, 1942 yılında, ezansız bir Türkiye'de yayınladı. Bu yüzden de şairin başı tek parti (CHP) yönetimi ile derde girdi. Çünkü CHP1932 yılında ezanı Türkçeleştirilmiş, ezanın *Muhammedi* kimliğini nisyana (unutulmaya) terk etmişti. Unutulsun istiyordu. Hâlbuki Yahya Kemal, Ezan-ı Muhammedi'yi asıl kimliğiyle kudretli mısralarda vurguluyor, *"Gök nura garkolur nice yüzbin minareden"* mısraını okuyan her Müslüman'ın yüreği ürperiyordu.

Bu güçlü vurgu, Mehmed Âkif'in İstiklâl Marşı'ndaki *"Bu ezanlar ki, şahadetleri dinin, temeli/ Ebedi, yurdumun üstünde benim, inlemeli"* mısralarıyla birleşince ruhları coşturuyordu.

Coşku bir uyanışı tetikleyebilirdi. Bu da CHP iktidarının işine gelmezdi. Hemen vaziyet aldılar. Türkiye'nin medar-ı iftiharı olan ünlü şairimize pasaport vermediler. Ayrıca da yurt dışına çıkma yasası koydular.

CHP zihniyeti, özellikle, "*Emr-i bülendsin (yüce bir emirsin) ey Ezan-ı Muhammedi/ Kâfi değil sadâna cihan-ı Muhammedi*" mısralarına takılmış, bu mısralar *laikliğe aykırı* bulunmuş ve Yahya Kemal aleyhine dava açılmıştı...

Bereket versin devrin matbuatı (medyası) bu akıl dışı olayın üzerine gitti. Günlerce gündemde tuttu. Bu yüzden tek parti iktidarını yerden yere vurdu. Nihayet CHP iktidarı pes etti. Şairin hakkındaki yasak kaldırıldı. Şiir de şair de özgür kaldı. Tabii tek parti iktidarında ne kadar özgür kalınabilirse...

İLK TÜRKÇE EZAN

Aslında bu hikâye 1931 yılı ortalarında başlıyor. Ezanın yerine kullanılacak metnin hazırlanması için, o tarihte, dokuz tanınmış hafızdan oluşan bir komisyon kuruluyor. Komisyon Dolmabahçe Sarayı'nda çalışmaya koyuluyor.

Hatta konservatuar üyesi İhsan Bey'e bu amaçla bir beste bile yaptırılıyor. Ancak yeni güftenin ve bestenin ezberlenmesi zaman alacaktır; bu zamanı kazanmak bakımından, ezanın bir süre daha aslı gibi okunması kararlaştırılıyor.

Nihayet 1932 yılı başları. Hazırlıklar tamam. Sıra halkın tepkisini ölçecek farklı bir deneme yapmaya gelmiştir...

Tarih 22 Ocak 1932: Hafız Yaşar, İstanbul'da Yerebatan Camii'nde polis ve jandarma koruması altında, aslının yerine ilk kez Türkçe Kur'an (bir anlamda meal) okuyor. Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

Tarih 29 Ocak 1932: Dokuz hafız tarafından bu kez Sultan Ahmet Camii'nde Türkçe Kur'an okunuyor. Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

Nihayet tarih 30 Ocak 1932: Önce İstanbul'a takviye kuvvet gönderiliyor. Ardından Fatih Camii polis ve jandarma tarafından kuşatılıyor. Bu şartlar altında Hafız Rifat minareye çıkıyor ve Fatih Camii minaresinden ilk Türkçe ezanı okuyor. Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

03 Şubat 1932: Kadir Gecesi... Fethin sembolü Ayasofya Camii'nden içeriye, o kutsal gecede, ilk kez Türkçe ezan, Türkçe Kur'an, Türkçe tekbir ve Türkçe kamet giriyor. Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

05 Şubat 1932: Süleymaniye Camii'nde ilk Türkçe hutbe okunuyor...

Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

18 Temmuz 1932: Devrin Diyanet İşleri Başkanlığı müftülüklerle bir genelge yayınlayarak, bütün camilerde Türkçe ezan okunmasını istiyor...

Ve 26 Eylül 1932: Evkaf Müdürlüklerine Türkçe ezan metinleri gönderiliyor. Böylece ezan tüm camilerde Türkçe okunmaya başlanıyor...

Halk sessizce dinliyor ve sessizce inliyor!

Memleketin çeşitli bölgelerinden, özellikle de Osmanlı'nın eski Başkenti Bursa'da sessizlik hafiften bozulur gibi oluyor: "Ezanı Türkçeleştirmek bizim hangi sorunumuzu çözer, şimdi buna ne gerek var?.." mealinde hafif itirazlar yükseliyor

Hafif itirazlar, Ankara'dan çok ağır karşılıklar alıyor: "... Kesin olarak bilinmelidir ki, Türk Milleti'nin millî dili ve millî benliği, bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır."

Halk artık sadece ağlıyor: İnaniyor, ağlıyor ve bekliyor!

Dönemin yarı resmi gazetesi Cumhuriyet, 04 Şubat 1932 tarihli nüshasında konuya, "*Türk dünyasının, Tanrı'sına, kendi diliyle taptığını*" yazarak, konuya "Türkçe" bağlantılı olarak yaklaşıyor.

Bazıları, "*Ne söylendiğinin anlaşılması için*" ezanın Türkçeleştirildiğini söylüyorlar. Oysa Cumhuriyet döneminin teorisyenlerinden Falih Rıfkı Atay, "*Çankaya*" ismiyle yayınladığı hatıralarında, *saklı* amacın "*dinde reform yapmak*" olduğunu söylüyor. (Ne tesadüf ki, ilk Türkçe ezanın okunduğu tarihte (29 Ocak) Diyanet İşleri Başkanı Sayın Bardakoğlu'nun beyanatı Vakit gazetesine manşet oluyor: "*İslâm'da reform olmaz.*" (29 Ocak 2007) Nereden nereye!

BEDİÜZZAMAN'ı DİNLEYELİM

“Sünnet-i Seniyye'nin içinde en mühimi, İslâmiyet alâmetleri olan ve şeâire de taallûk eden sünnetlerdir. Şeâir, adeta hukuk-u umumiye nev'inden, cemiyete ait bir ubudiyettir. Birisinin yapmasıyla o cemiyet umumen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mes'ul olur. Bu nevi şeâire riyâ giremez ve ilân edilir. Nafile nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir.” (Lem'alar, s. 58)

EVVEL ZAMAN İÇİNDE, KALBUR SAMAN İÇİNDE

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, devletler içinde devletlü, azametlü, faziletlü, asaletlü, şefkatlü, adaletlü, himmetlü, gayretlü bir devlet varmış: Adı Osmanlı Devleti imiş...

Namı-şanı, tutmuşmuş cihanı. Fetih aşkı İ'lâ-yı Kelimetullah aşkıyla bütünleşip yakmışmış padişahların yüreğini.

Derken, padişahlardan bir Yavuz Padişah bakmış bakmış da dünya haritasına, burma bıyıklarına el atmış: Düşünceye varmış ki, beynini çatlatırcasına...

Düşünmüş, bakmış; her bakışı haritada yol olup beldelere akmış. Sonrasında çağırmış huzuruna serhadlerde şöhret bulmuş, nam salmış yiğit vezirlerini, beylerini, hocalarını. Gösterip dünya haritasını, şöyle kükremiş:

"Bu dünya bir padişaha çok, amma iki padişaha azdır!"

Her padişah ülkeler fethede ede dünyanın hemen yarısına yakınına hüküm geçirmiş. Her fethede *Allah* diye çıkılmış, *Bismillah* diye hücumla kalkılmış ve her fetihden sonra girilen şehrin en büyük kilisesi camiye çevrilip ilk iş olarak Ezan-ı Muhammedî okunmuş:

"Allahuekber, Allahuekber!"

Ardından koca koca camiler inşa edilmiş. Kimisine çift minare konmuş, kimisine dört minare, kimisine de altı. Kimisi Sultanahmet diye, kimisi Fatih Mehmed diye, kimisi Selimiye diye ün yapmış. Minareler ezan içinmiş. Mukaddes gün ve gecelerde her minareye bir davudî sesli müezzin çıkar, çiftleme, üçleme ezanlarla semaları zikirle doldurur, meleklerin omuzlarında mı'rac eden tekbir, bulutlarda bir bütün hâline gelip Yüce Yaratıcı'nın katına ulaşmış:

"Allahuekber, Allahuekber!"

Sonra ezan cehdi, İ'lâ-yi Kelimetullah coşkusu, faziletsiz, adaletsiz aydının Avrupalaşma histerisine kurban edilmiş. Bazıları ikbale tırmanırken, devlet ikbalden düşmüş. Düşünce işgallere uğramış. Haçlı zihniyeti, her karışı şehit kanlarıyla sulanmış mübarek vatan topraklarına girip camilere çan takmaya kalkmış. Derin bir hicranla yüreği kavrulmuş Müslüman milletin; mukaddesat şairimiz Mehmed Akif'inim inimi inlemiş o zaman; kâh inimi inimi inlemiş, kâh gürül gürül gürlemiş:

*"Teselliden nasibim yok, hâzân ağlar baharında;
Bugün bir hânümansız serseriyim öz diyârımda!
Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serâpâ Garb'a çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!
Hayâlimden geçerken şimdi; fikrim hercümerc oldu,
Selâhaddin-i Eyyûbi'lerin, Fâtih'lerin yurdu.
Ne zillettir ki: Nâkuus, inlesin beyinde Osman'ın,
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlânın!
Ne hicrandır ki: En şevketli bir mâzi serâb olsun,
O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!
Çökük bir kubbe kalsın mâbedinden Yıldırım Hân'ın;
Şenâ'atlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın;
Ne heybettir ki: Vahdetgâh-ı dinin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca me'vasız kalan dindaş!
Yıkılmış hânümanlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüz binlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâmın harem-gâhında nâmahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!"*

MAKSAT VATAN KURTULSUN!

Fezalardan Mevlâ'nın yâdı silinmesin, ecdat yadigârı mabetlerde *naakus*=*çan* inlemesin, diriliş müjdesi mateme bürünmesin diye topyekûn millet ayaklanmış ve ezanına, Kur'an'ına, camisine; kısacası varlık hikmetine sahip çıkma cehdiyle silâha sarılmış...

"Ezan susmaz! Fezalardan Mevlâ'nın yâdı silinmez!" diye kükremiş.

Öyle bir atılma atılmış ki düşman üstüne, haaayt bre! Düştüğü yeri yakmaca, vurduğu yeri kırmaca, ölmece, ölümde dirilmece...

Kur'an'ını kurtarmış, ezanını kurtarmış, camisini kurtarmış kendi varlık hikmetiyle birlikte.

Kurtarmış ölüm pahasına, fukaralaşma pahasına; bacılar, analar, nineler, dedeler bile görev almış mukaddes savaşta. Savaşı zafere götürmüşler.

Her türlü yokluğa katlanmışlar...

Yememişler günlerce, içmemişler, dayanmışlar: *"Tek vatan kurtulsun, vatani vatan yapan ezan kurtulsun!"* diye...

Yürekler İstiklâl Marşı'nda atmış yıllar yılı; İstiklâl Marşı'ndaki derin manada kükremiş vicdanlar:

*"Ruhumun senden İlâhî şudur ancak emeli,
Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli...
Bu ezanlar ki, şehâdetleri dinin, temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim, inlemeli."*

Derken, günün birinde ezan susmamış mı?..

Derken, fezâlardan “Mevlâ’nın yâdı” silinmemiş mi?

Eyvahlar, eyvahlar olsun!

Şaşırmış millet:

“*Düşman mı dönmüş gerisin geriye?*” diye sormuşlar birbirlerine: “*Kordonboyu’ndan denize döktüğümüz kötü Yunan palikaryaları İstanbul’dan sahile mi çıkmış?*”

Verecek cevap bulamamışlar. Aynaya koşup kendilerine bakmak istemişler; *Bu biz miyiz?* sorusuna bir cevap bulabilme ümidiyle...

Ama aynadaki görüntüden utandıkları için bakamamışlar!

Düşünüp kalmışlar, öylece yıkık, mahzun, derin hicranda; emellerinin enkazı altında suskun, çaresiz kalakalmışlar...

Bir varmış, bir yokmuş...

Neler olmuş, neler neler olmuş!..

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...

Cinler cirit atarken millî vicdan içinde...

Ezanı atmışlar minareden aşağı!

Öldürememişler çok şükür, ama dili tutulmuş...

Minareler de millete benzemiş bir zaman: Millet kadar suskun, millet gibi elemli ve ürkek...

Ezansız minare, hürriyetsiz millet... İkisinin de, “Niçin varız?” sorusu cevapsız.

Ve derin, ama sessiz haykırışlar!

TARİHİN İÇİNDEN: GAZİ HOCA'NIN HİKAYESİ

Binlerce köyden bir köy...

Köy, savaşın izlerini silememiş henüz, maddede ve manada yenisinden dirilmeye vakit bulamamış...

Yiyecek bir dilim ekmek bulabilen bahtiyar, giyecek solgun renkli bir hırka edinebilen mutlu...

Açlık, yokluk, sefalet kol gezmekte...

Çocuklar şiş karınlı, dalaklı; kışın kar üstünde bile yalınayak; bebeler iğne-iplik, giyeceklerde kırk türlü yama...

Yine de babalar buruk sevinçte: *"Evet açız, çıplamız, yoksuluz, ama hürüz. Çok şükür camilerimize çan taktırmadık, çok şükür ezanımızı susturamadılar."*

Ezanda hem teselli arıyorlar, hem tecelli, hem varlık...

Bu köy, Gazi Hoca'nın köyü...

Gazi Hoca her ezanda kükreyip zulmün ve küfrün tepesine gülle gibi inen mert, orta yaşlı bir tefekkür insanı. Şahsında geçmiş ve geleceği bütünleştirmiş, geçmiş ve gelecekle bütünleşmiş.

İşgal sırasında yıkılan medreseyi, camiye tekrar kurup sıbyan okutmaya, çocuklara dinlerini, diyanetlerini, kültür kaynaklarını öğretmeye başlamış.

Gazi Hoca öyle sıradan biri değil...

Yunan işgali sırasında canını dişine takıp olmazı olur eden yaman hocalardandır.

Yunan palıkaryaları, camisini ve medresesini yaktıklarında, *"Bu iş böyle olmayacak"* demesiyle, köyün gençlerini silâhlendirip dağa çıkması bir olmuş.

Kan kusturmuş düşmana, Yunan işgalcilerinin korkulu rüyası olmuş.

Başka neler neler görmüş, neler neler yaşamış...

Gâvur kurşunu üç yerinden delmiş bedenini. Delmiş de adı Murad Hoca'lıktan Gazi Hoca'lığa dönmüş.

Ama artık şükürler olsun! Vatan kurtulmuş, ezan kurtulmuş; cübbe de, sarık da, poşu da kurtulmuş, çok şükür.

Yine inşa edilmiş medrese, çocuklar yine okuyor Allah'ın kitabını.

Gazi Hoca okutuyor çocukları, işgal öncesi olduğu gibi.

Bir de camiin minaresi olsa; ah bir olsa da her ezan vaktinde fikri zikre katıp basamakları çıksa. Sesini daha çok insana duyursa, namaz vaktiyle birlikte tevhid akidesini haykırsa:

“Allahuekber allahuekber!”

O da olacak inşallah. Hele köylü biraz toparlansın, biraz kendine gelsin.

Ama bir çaresini bulmuş yine de. Cami avlusundaki koca kiraz ağacına bir merdiven uzatıp, kalın dallarının üstüne bir çardak yapmış. Her ezan vakti kendini minareye çıkıyor farz edip ağır ağır tırmanır; çardağa gelince yaslanıp soluklanırken, havadaki hürriyeti koklar. Sonra sesini gürleştirebildiği kadar gürleştirecek verir ezanı.

Ezanı da ezandır hani!

Duydukta uçan kuşlar uçmaz olur sanki, eser rüzgâr esmez olur da, kâinat sessizce ihtirama durup Gazi Hoca'nın ezanını dinler.

“TEBLİGATTIR GAZİ HOCA!”

Günlerden bir gün...

Puslu, sisli, nemli bir gün...

Öğle namazıyla, ikinci namazı arası üç jandarma ile muhtar dayandı caminin kapısına.

“Gazi Hoca hey!” diye seslendi muhtar, “Aç ki bak ne diyecem.”

Gazi Hoca dizüstü gelip okuduğu Kur’an’ı bir *sadakallah-ül-âzîmle* aralayıp üç öpmeye Kur’an’a bağlılık andı içtikten sonra,

“Bu herifin gelişinde hayır olmaz ya,” diye mırıldandı. “Yine de hayır dileyelim de, hayır çıksın.”

Kapıya çıktı.

“Hayrolsun muhtar?”

“Hayır, şer,” dedi muhtar. “Aha dövletin candarması yiğenlerim, aha da dövletin köydeki temsilcisi ben; sana resmen tebligata geldik Gazi Hoca. Gayrisini sen bilin.”

İşkillendi ya, vurdu saflığa. İşkillendi, çünkü netameli söylentiler nicedir dolanmaktaydı. Yok ezan gibi ezan okunması yasaklanacakmış, yok sıbyan okutulması men edilecekmiş, yok sarık sarılması, cübbe giyilmesi cürüm sayılacakmış...

Kaç sefer duyduysa kararı bol sakalına el atıp sıvazlayaraktan:

“Tevatürdür inanman kardaşlar, aramıza fesat sokmak isteyenlerin uydurmasıdır bu.” diyerek göğüslemiş. “Böyle şeylerin oluru var mı bu memlekette? Biz bunlar olmasın diye yedi cephede, yedi düvele karşı kanımızı sebil etmedik mi?”

Şimdi tebligat denince yüreği hop sıçradı yerinden, sızladı da:

“Hayırdır?” dedi tekrar.

Muhtar öteden beri sevmezdi Gazi Hoca’yı, koca köyde tek o sevmezdi. Koca köy de muhtarı sevmezdi zaten. “Gammazın tekidir, köyde hık desek, bin katar, başgedikliye yetiştirir.” derlerdi.

Muhtar gülecek de gülemiyordu sanki, söyleyecek de sanki nasıl söyleyeceğine karar veremiyordu.

“EZAN TÜRKÇE KIRAAT OLUNACAK!”

Bir zaman susup Başgedikli’nin armağanı olduğunu söylediği deri çizmelerine dikti gözlerini. Sonra karar vermiş gibi kaldırdı başını. Gazi Hoca’nın gözlerine bakacağına kapı aralığındaki boşluğa bakıp, boşluğa konuşmaya başladı:

“Candarma yiğenlerim de emir kulu, ben de emir kuluyum Gazi Hoca. Emri veren Angara. Bilirsin emir demiri keser. Demiri kestikte haydi haydi baş da keser! Dimem o dime ki, bundan sonra ezan Türkçe kıraat olunacak. Aha dövletin candarmaları, aha da hkmetin muhtarı! Yüzüne karşı tebliğ ediyoz: Ezan Türkçe kıraat olunacak. Al sana yazılı bir kâğıt. Ezanın nasıl kıraat olunacağı bu kâğıtta kayıtlı. Zorlu hocalar çevirmiş ki her birinin sakalından asıl, tartsın seni. Anlaşıldı mı Gazi Hoca? Demem o deme işte. Ezan bu kâğıtta yazdığı gibi okunacak. Tanrı uludur diyerekten ulunacak...”

“Okunacak.” diye düzeltilti jandarma onbaşısı.

“He,” dedi Muhtar, “Aynen yle işte, ekber demiyecen, uludur diyecen.”

Gazi Hoca, lâf kalabalığında zorlu yürek sızısına uğradı. Yunanlılarla giriştiği bir msademede kurşun karnına girince duyduğu acının bin beterini yüreğinde duydu. Yıkılmamak için kapıya dayandı.

“Türkçe ha!” diye inledi inim inim sesiyle, “Uludur diye ha! Tbe tbe... Bu hiçbir vakit Allahuekberin karşılığı olamaz.”

Jandarmaların homurtusu, muhtarın sertleşen sesine karıştı:

“Sana ne dediğimi eyi belledin mi Gazi Hoca? Bellemedinse şimdi tam sırasıdır, eyi belle. Gazi olmaya gazisin, amenna; amma bu işte ga-

ziliğine heç güvenme, çünkü heç kimse aldırmaz. Yunan gâvuruna karşı köylüyü ayaklandırıp başlarına geçerek, cephelere koşup, kurşun yağmurlarının altında aç bîlâç aylarca vuruşup üç yerinden yara almışlığın, üç gün, üç gece ölülerin arasında ölü gibi yatmışlığın, verilen madalyayı dahi 'Bana ecrimi Allah verir, kullardan bir talebim yoktur' diyerekten tepmişliğin, ve dahi kurra hafız olmuşluğun heç bi işe yaramaz. Gazi babamızın emrine karşı gelinmez... O senden daha zorlu gazi olmağilen tebligat çıkarmıştır. Her bi şeyi senden eyi bilmesine... Söyletme beni şimdi. Emrine mudaralık etmeye kalkarsan teknil gendini de yakarsın cehennem ateşlerine, bizi de. Ne gaziliğin kalır, ne kurra hafızlığın. Sürüm sürüm sürünürsün. Nah candarma yiğenlerim şahittir, haber vermedin deme sonra."

“ANGARA’YA BAĞLILIĞINI GÖSTER, VOKUAT ÇIKARTMA!”

Gazi hoca, muhtarın eline tutuşturduğu kâğıt parçasına idam fermanı gibi derin bir hicranla bakakalmıştı. Baktıkça satırlar arasındaki feryadı okudu. Yakın geçmişten kulaklarında kalan iniltiler *Allah* diyordu. Gaziler Allah dedikten sonra gözlerini ebediyete açıp şehitliğe yükseliyorlardı.

Mustafa Çavuş gözlerinin önünde bir daha güldü. *“Dinim uğruna ölüyorum.”* dedi ve bir daha öldü.

Muhtar hâlâ konuşuyordu. Fırsat çıkmıştı ya, kendini adam sırasında saymayan, Yunanlılara yardım ettiğini söyleyenlerin safında giden Gazi Hoca’ya dersini vermeliydi:

“Karakolhaneden de soruyorlar ne vakittir. Soruyorlar ki Gazi Hoca Halk Fırkası’ndan mıdır, Gazi babamıza bağlılığı tek mil midir deye? Her seferinde, aha candarma yeğenlerim şahittir, he demekteyim. Şimdi göster bağlılığını, aman vokuat çıkartma. Ezana az kaldı zaten, şuracıta bekleriz. Sen de vakit geldikte ağacına çıkar, ezanını okursun. Okumam dersin Divan-ı Harb’i boyladığın gündür.”

Gazi Hoca düşüncelerinden kopup anlamaz gözlerle muhtara ve jandarmalara baktı:

“Türkçe ha!”

“He,” dedi onbaşı, *“Türkçe. Türk vatanında her bi şey Türkçe olur.”*

Gazi Hoca’nın gözü kâğıttaydı. İçinden okuyordu:

“Tanrı uludur.” (Dört kere)

“Tanrıdan başka yoktur tapacak.” (İki kere)

“Bilirim ve bildiririm Tanrı’nın elçisidir Muhammed.” (İki kere)

“Haydi namaza.” (İki kere)

"Haydi felaha." (İki kere)

"Namaz uykudan hayırlıdır." (İki kere-sabah ezanlarında)

"Tanrı uludur." (İki kere)

"Tanrıdan başka yoktur tapacak." (Bir kere)

Gözlerini kâğıttan alıp minareleştirdiği kirazın tepesine dikti:

"Türkçe ha!" diye söylendi tekrar.

"Hevvet," diye bağırdı muhtar, şeddeli sesiyle, *"Türkçe dendi. Zaten vakittir. Az erken olsa ne lâzım gelir? Çık da vir yeni ezanı."*

Gazi Hoca'nın nevri döndü. Bulutlara baktı. Bulutlardan lânet yağacak, şimşekler dökülüp kaskatı bir öfkeyle bütün canlıları yakacak sandı. Sonra dağlara yöneldi bakışları. Dağlar patlayıp lâv kusmalı, kızgın külleriyle dünyayı örtmeliydi. En azından oracıkta düşüp ölmeli, felâketin ötesini görmemeliydi.

Ne bulutlardan lânet yağdı, ne dağlar patladı. Ölmekle yaşamak arasında kalakaldı. Ama uzun zaman o yerde kalınamazdı: Ya ölmeli, ya dirilmeliydi. Dirilişi seçti.

"Okumam!" dedi birden, hiç beklemedikleri, ummadıkları biçimde. *"Öldürseniz de okumam."*

Jandarmalar tüfekleri fora ederken, muhtar bas bas bağırma-ya başladı.

"Hele bi okuma da, okuma da bi, gör neler neler geliyor akılsız başına!"

"Gelsin. Ölümünden öte köy yok ya, ölür de kurtulurum. Ne zulmünüz varsa gösterin!"

Kararlıydı. Ölümüne yürüyecekti. İnançları için onca kanını dökmüştü, yine inançları uğruna hepsini döküp Rahmet-i Rahman'a kavuşmaya gönüllüydü.

Bulutlara baktı. Bulutlardan lânet yağacak, şimşekler dökülüp kaskatı bir öfkeyle bütün canlıları yakacak sandı. Sonra dağlara yöneldi bakışları. Dağlar patlayıp lâv kusmalı, kızgın külleriyle dünyayı örtmeliydi. En azından oracıkta düşüp ölmeli, felâketin ötesini görmemeliydi.

Muhtar, Gazi Hoca'nın gözlerindeki kararlılıktan ürüp iki adım geriledi. Sonra tüfeklerini fora etmiş üç jandarmayı hatırlayıp pervasızlaştı.

"Okuyacan!" diye diretti.

"Okumam!" diye direndi, Gazi Hoca.

Muhtar sırim sırim sırttı. Bu işi söylediği gibi pek de gönülsüz yapmadığını belli eden bir sesle ve general azametiyle jandarmalara emretti:

"Gayri bildiğinizi yapın candarmalar! Besbelli bizim hoca padişahçıdır, Angara'ya kafa tutmaya niyetlidir. Niyetliyse bizden günah gitti. Yapın bildiğinizi! Tutun başefendinin tembihini!"

Onbaşı, bileğinden yakaladı Gazi Hoca'yı.

"Yürü, çık şu ağaca, ver izanı!"

Var kuvvetiyle çekmesine rağmen, Gazi Hoca'ya bir adım olsun attıramadı. Kök salmıştı mübarek, asırlık çınar gibi; imparatorluk çınarı gibiydi, kıpırdatamıyordu.

"Yürüsene keçi sakallı!"

Keçi sakallı mı? Gazi Hoca aynı sözü işgal günlerinde bir kere daha duymuştu Yunanlılar medreseyi yakmaya geldiklerinde, medreseden çıkmak istememiş, istemeyince iki işgal askeri iki kolundan çekip çıkarmaya çalışmıştı. Biri de yarım yamalak Türkçe biliyor ve yarım yamalak Türkçesiyle mütemadiyen bağırıyordu:

"Yürüsene keçi sakallı!"

Dudaklarının kenarında acıların acısı bir kıvrık derinleşti. Alnında kırışıklardan meçhule yol oldu. Bütün vücudunu ter bastı...

Ne ummuş, ne bulmuştu. Belli ki bu da Allah'ın takdiri idi. Belki de Allah, kullarının dine, Kur'an'a, Ezan'a bağlılıklarını ölçüyordu.

"Asla okumayacağım! İsterseniz şuracıkta asarsınız. Ama bana ezan niyetine tuhaf çığlıklar attıramazsınız. Hadi öldürün de jandarma evlâtlar, bu acı bitsin!"

Bu sözler onbaşıyı yıktı. Gazi Hoca'nın kolunu bıraktı. Yere çömeldi. Başını ellerinin arasına almış ağlıyordu.

Onu ağlarken gören erler de yanına çömeldiler. Gazi Hoca'nın kalbini bin parça eden oklar onları da vurmuştu. Ama muhtar intikam peşindeydi.

"Sizi Başefendiye söylemez miyim?" diye tepiniyordu, "Falakaya yatırtmaz mıyım? Madem ağlayacaktınız, vazifeden kaçacaktınız da niye geldiniz önüm sıra? Yaktırmaz mıyım askerliğinizi..."

Herkes ölümüne inancını savunamaz ki?..

Muhtarın tehditleri üste çıktı...

Tekrar doğrulup sille-dipçik Gazi Hoca'yı kiraz ağacının altına sürüdüler...

Gazi Hoca minare niyetine kullandığı kiraza bir sevgili hasretiy-le sarılıp kaldı. Ezanı kucaklamıştı...

Kafasındaki dipçik yarasından kan fışkırıyordu...

Şimdi dipçikler beline, omuzuna, böğrüne iniyordu.

Ağaca sarılı elleri yavaş yavaş gevşedi...

Son nefes kadar hafif bir sesle: "Allahuekber" dedi...

Kirazın altına yığıldı.

"Ölmesin!" diye telâşlandı onbaşı.

"Gebersin!" dedi muhtar.

Gazi Hoca'nın elinde unutup hâlâ tuttuğu kâğıdı aldı.

Ve Gazi Hoca'nın köyünde ilk Türkçe ezanı muhtar okudu.

Kâğıda bakarak ve hım hım sesiyle kekeleyerek...

GAZİ HOCA DELİ Mİ, VELİ Mİ?

Gazi Hoca'yı öldü belleyip bıraktılar. Kandan benek benek sarığı yuvarlanmış, çarıklarından biri ayağından çıkmış, cübbesi lime lime olmuştu. Köylüler ezansızlığa şüphelenip geldiklerinde başındaki dipçik yarası pıhtı tutmuştu.

Yaraları iki ayda iyileşti, ama beynini kuşatan koyu karanlık bir türlü aydınlanmadı. Gazi Hoca beyninden vurulmuştu. Hem beyninden, hem de ruhundan. İdealleri dipçiklenmiş, mücadele azmi yumruklanmış, inançları tekmelenmişti.

Artık ümitlerinin enkazı altında iki büklüm köy içinde dolanıyor, arada bir "Yeter!" diye bağıyor, aklına estikçe de ellerini kulaklarına atıp yanık sesiyle ezan okuyordu: Bilâl-i Habeşi ezanından.

Bu yüzden defalarca karakola çekildi, defalarca dövüldü...

Ve bir gün, karakolda eline tutuşturulan kasketi sallayarak köye döndü. Kahkahalar atarak köy meydanında çığlık çığlığa bağır-maya başladı.

"Ey Ümmet-i Muhammed! İşte buna şapka derle. Bunu giyen dünyasını mamur eyler. Bunun sayesinde memleket kalkınıp gül-gülistana döner. Tohumu olmayana tohum, öküzü olmayana öküz, ekmeği olmayana ekmektir bu, iyi belleyin ha!"

Sonra güldü ağladı, ağladı güldü.

Derken diğer elini cebine daldırıp mühürlü, imzalı bir kâğıt çıkardı. Onu da şapka gibi sallamaya başladı.

"Ey Ümmet-i Muhammed! Buna da deli raporu derler. Duyduk duymadık demeyin. Gazi Hoca delirdi, delirdiği de resmen vesikaya bağlandı. Burada yazdığına göre, cami avlusundaki kirazın tepesinden ezan okurken..."

Hıçkırdı...

"Ezan okurken tepemiz üstü düşüp beynimizi zedelemişiz. Zedeleyince aklımızı uçurmuşuz."

Yine güldü ağladı, ağladı güldü.

Acıdılar Gazi Hoca'nın hâline...

Kendi hâllerine acımayı akıl edemeyenler, Gazi Hoca'ya acıdı...

Kimisi *delidir* dedi, kimisi *veli*...

O gece yarısı yıllardır minare yerine kullandığı kiraz ağacına son defa çıktı...

Başını yıldızlara kaldırıp, sadece yıldızlar için son ezanını okudu.

Her kelime yüreğini yırtarak, dudaklarını yakarak yıldızlara ulaştı...

Ağır ağır ağaçtan indi. Köyün çıkışını tuttu. Son evleri dolanırken başı döndü. Yıkılmamak için çömelmek zorunda kaldı. Her şey titriyor, toprak yer yer yarılıyordu.

"Zelzele!" dedi gülümseyerek.

Köylü şiddetli sarsıntılarla uyanmış, son evlerin de ışıkları yanmıştı.

Bağrısmalar geliyordu.

Biri ezana başlamıştı korkudan, ama hükûmetin korkusu ağır bastığı için, dört *Allahuekberin* gerisini getirememişti.

Çöktüğü yerden kalktı. Dönüp evlerde göz kırpan ışıklara baktı. Elinde tuttuğu kasketi çalılarının arasına fırlattı ve yürüdü.

Vicdanlar sadece geceleri hürdü.

Köyden ayrıldı...

Yıldızlar hâlâ son ezanın yankısını taşıyordu.

"Zaman geçmez ki yüz binlerce kalbin vecd-i sekrânı,

Zeminden yükselip, göklerde vahdetzâr-ı Yezdân'ı

Ararken, dehşet-âkin etmesin bir sayha vicdanı.

Ne lâhûtî sadâ 'Allahu ekber' sarsıyor cânı...

Bu bir gülbank-ı Hak'tır, çok mudur inletse ekvânı?

.....

Senin, dem geçmiyor, yâdınla leb-riz olmadan eb'ad;

Ne müdhiş saltanat yâ Rab, nasıl asûde istibdad!

O istibdâda hürmettir ezanlar, subhalar, evrâd...

Hayır, sen rûh-i rahmetsin, bu sesler senden istar dâd,

Verir miydin, eğer dâd etmesen, feryâda isti'dâd?" (Ezanlar, M. Akif)

“YETER: SÖZ MİLLETİNDİR!”

Demokrasilerde de hüküm Allah'ın, söz milletindir...

Horlanan, aşağılanan, emellerinin önü yasaklarla tıkanan millet, ilk defa Demokrat Parti'nin, “Yeter! Söz milletindir” sloganıyla gücünü fark edip, kendini ispatlama gayretine düşüyor.

Taahhüt tamamdır. Geleceğin Başbakanı Adnan Menderes (Hani şu uyduruk Yassıada Adalet Divanı'nın kararıyla katledilen Adnan Menderes) kesin tavrını koymuştur:

“Seçimi kazanırsak minarelerimizin hicranı dinecek, tekrar Ezan-ı Muhammedî ile semalarımız şenlenecek.”

İş bu taahhüt, hicranı içinde saklı millete ümit ışığı oldu. Mukaddesatını bağlayan paslı zincirleri 14 Mayıs 1950'de kırıp bir beyaz ihtilâlle ümitlerini iktidar yaptı.

22 Mayıs'ta yılların tek partisi CHP'den iktidarı devraldı Demokrat Parti. Ve kendine Millî Şef dedirten yılların Başbakanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, payına düşen hezimetini hazmetmek için köşesine çekilmek zorunda kaldı.

Okullardan din derslerini kaldıran, İlâhiyat Fakültesini kapatan, ezanı Türkçeleştiren, 800'den fazla camiyi başka amaçlarla (ev, ardiye, depo ve CHP merkezi) kullanan, Ayasofya'nın kapılarına kilit üstüne kilit vuran, din adamlarını sallandıran, millî vicdanı prese soğan bir zihniyetten, millet, oylarıyla âdetâ intikam aldı.

İlk hür seçimde CHP'yi tasfiye etti, ruhunu sıkan kelepçeleri oylarıyla kırdı ve yeni bir devrin kapılarını açtı: Demokrasi devrinin...

Ve ezanın aslına döndürülmesi konusunda TBMM Genel Kurulu'na üç teklif geldi...

EZANIN ASLINA ÇEVİRİLMESİNE DAİR KANUN TEKLİFLERİ

DP Meclis gurubu 13 Haziran günü saat 15.00'de basına kapalı olarak yaptığı toplantıda; "...DP'nin laik anlayışına uygun olarak ezanın Türkçe okunması hakkındaki kanun maddesinin yürürlükten kaldırılmasına" karar vermiştir. Ezanın aslına çevrilmesiyle ilgili üç ayrı kanun teklifi meclise sunulmuştur. Bunlardan ilki Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın 31.5.1950 tarihli teklifidir:

1- Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın teklifi: "T.C.K. 526/2 fıkranın tadili hakkında tanzim edilen gerekçe ve tasarı iki parça halinde sunulmuştur.

Kanuniyet kesbetmesi için ivedilikle müzakere edilmek üzere gerekli komisyona sevkini ve kanunlaşmasını saygı ile teklif ederim." Gerekçesi şöyledir: "Devletimizin Anayasamızda tespit edildiği gibi lâik olması ve lâikliğin ise devlete din müesseselerinin yekdiğerinden ayrı tutularak birbirine karıştırılması manasına gelmesi itibariyle kanunların bu esaslar dairesinde ayarlanması icap ettiği gibi lâikliğe aykırı olan kanunların da buna muvazi olarak tadili icap eder. ... Sabık iktidarın lâikliği din aleyhinde tefsir etmesi suretiyle ve bu cümleden olarak iman ve amelden mürekkep Müslümanlık dininin amele taallük eden ezan ve kameletin Türkçe okutulmasını mecbur tutması lâiklik prensibini ihlâl ve Anayasanın verdiği vicdan hürriyetine tecavüzdür."

2- Kayseri Milletvekili İsmail Berkok ve 11 arkadaşının kanun teklifi: "4696 sayılı Anayasa Kanununun ikinci maddesinde mündemiç (Lâiklik) kelimenin manası, devlet işlerine dinin, din işlerine de devletin karışmaması, din ile dünya işlerinin ayrılması şeklinde tefsir ve kabul edilmekte ve aynı kanunun 75. maddesinin son kısmında ise (..."

güvenliğe ve edep törenlerine, kanunlar hükümlerine aykırı bulunmak üzere her türlü din törenleri serbesttir.) denilmektedir.

Memleketimizde azınlıkta bulunan Musevi ve İsevi vatandaşların dini itikat ve amel şekillerine hiçbir suretle müdahale edilmemiş ve bilâkis tamamen serbest bırakılmıştır. Bu toprağın hakiki evlâtları ve hakiki sahibi bulunan Müslüman Türk vatandaşların din ve vicdan hürriyetlerine, amel ve ibadet şekillerine de müdahale edilmemek iktiza edeceğine ve partimiz programının 14. maddesinde ise (... Partimiz lâikliğin din aleyhtarları şeklinde yanlış tefsirini reddeder, din hürriyetini, diğer hürriyetler gibi, insanlığın mukaddes haklarından tanır.), diye yazılı olduğuna göre, müvekkillerimiz ve seçmenlerimiz bulunan Müslüman Türk vatandaşların ısrarlı ve haklı isteklerine istinaden ezan ve kametin tercüme hâlinde okunmasına dair 4055 sayılı kanunla değiştirilen Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinin ikinci fıkrasında yazılı (... veya Arapça ezan ve kamet okuyanlar) ibaresinin kaldırılması hususunda hazırladığımız kanun teklifini Yüksek Kamutaya arz ederiz."

3- Hükûmetin teklifi: "Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinin değiştirilmesi hakkında Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 14/6/1950 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan Kanun tasarısının gerekçesiyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim." (15.6.1950, Başbakan Adnan Menderes)

Kanun teklifinin gerekçeleri: "... Anayasanın Türk vatandaşı için tabii hak saydığı vicdan hürriyetinin dokunulmaz bir hak olarak hürmete lâyık görülmesi gerekir. Her türlü müdahaleden azade kalmak iktiza ederken ana kanunlarla korunmuş bulunan din ve vicdan hürriyetinden vatandaşı herhangi bir şekilde kısmen veya tamamen mahrum etmek ve bu hususu, kanuni ceza teyitleri altında bulundurmak doğru olmaz. Böyle bir kayıtlama, Türkiye devletinin esas vasıflarını gösteren Anayasanın 2. maddesindeki lâiklik esasına da uygun düşmez.

Din ile devletin ayrılması ve devletin din işlerine karşı tamamen bi- taraf kalmaları şeklindeki telâkkinin ifadesi olan lâikliğin, ibadetin icra şekline taalluk eden herhangi bir faaliyet veya faaliyet safhasında tadi-

lini tazammum eder tarzda müdahalede bulunmamasını zaruri kılan bir ana hüküm olarak muhafaza ve idame edilmesi zaruridir. Arapça lisanın eski zihniyet ve ananelere bağlayan tesirinden halkı kurtarmak gayesinin takip edildiğine taalluk eden görüşte de bugün için bir isabet mülahaza etmek caiz olamaz.

... Binaenaleyh, gerek büyük bir Müslüman vatandaşı çoğunluğunu bu huzur ve rahata erdirmek ve gerekse Anayasa ile müeyyet lâiklik prensibine devletçe sadakat göstermiş olmak ve bilhassa ana hak ve hürriyetlerden olan vicdan ve din serbestisini herhangi bir zorlama altında bulundurmamak sebeplerinden ötürü Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinde mevcut ezan ve kametin Arapça okunmasının memnu'iyeti hakkındaki hükmün kaldırılması gerekli bulunmuştur."

CHP: "ARAPÇA EZAN HAKKINDA MÜNAKAŞA AÇMAYA TARAFTAR DEĞİLİZ"

Bu konuda CHP'nin alacağı tavır merak ediliyordu.

CHP meclis grubu iki gün boyunca toplanarak tavır tespitine çalıştı. Ancak grup ikiye bölünmüştü. *"Millele rağmen yürüyemeyiz, oy alamayız, taraftar olalım"* diyenlerin yanı sıra, bunu laiklikten taviz olarak gören ve şiddetle karşı çıkanlar da vardı...

Görüşmeler Yeni İstanbul gazetesinin haberine şu şekilde yansdı: *"Öğrendiğimize göre CHP grubu bu hususta menfi bir vaziyet almayacak, ancak dil bakımından bazı ihtirazı kayıtlar öne sürecektir."* (Yeni İstanbul, 16.06.1950).

Son Posta gazetesi ise 17 Haziran tarihli nüshasında daha fazla ayrıntı veriyordu. Habere göre, CHP meclis grubunda önce aleyhtarlık oluş, Yusuf Ziya Ortaç, Cevdet Kerim İncedayı, Hasan Reşit Tankut ve arkadaşları değişiklik aleyhinde konuşmuşlar, bunun inkıplara ihanet olduğunu, irticanın geri gelmesinin ilk adımını teşkil edeceğini, binaenaleyh, Halk Partisi'nin mutlak suretle bunun aleyhinde bulunması gerektiğini ifade etmişlerdi...

Hasan Reşit Tankut çekimserliği teklif ederken, genç milletvekilleri tasarının lehinde olunmasını savunmuşlardı.

Ancak Şemsettin Günaltay'ın konuşmasından sonra hava değişmiş ve yapılan oylama sonucu tasarının desteklenmesi yönünde karar alınmıştı.

Buna rağmen, başta İsmet İnönü olmak üzere, Cevdet Kerim, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Reşit Tankut ve Cemal Eyüboğlu kararın aleyhine oy kullanmışlardı.

Konu bu hava içinde genel kurula geldi.

MECLİSTE EZAN GÖRÜŞMELERİ

Adalet Komisyonu tarafından birleştirilen teklifler, 16 Haziran günü saat 15.00'de ele alındı. Fuat Hulusi Demirelli'nin başkanlığında toplanan Meclis, ezan tasarısını görüşmeye başladı. İlk konuşmayı Başbakan Adnan Menderes yaptı. Menderes, *"Arapça ezan hakkında DP meclis grubunun aldığı kararın gazetelerde ve radyo ile yayımlandığını ve bunun neticesinde Arapça ezan okumak gibi hadiselerin artacağını ve bu hususta bir kanun kabul edildiğinden bunların suç sayılacağını, bunu için bu tasarının bir an evvel gündeme alınmasını"* istedi (Yeni Sabah) ...

Başkan Demirelli, adalet encümeninin de aynı teklifte bulunduğunu bildirerek, teklifi oya sundu, kabul edildikten sonra da müzakereye geçildi.

CHP grubu adına Cemal Eyüpoğlu, metnini Şemsettin Günaltay'ın hazırladığı bir konuşma yaptı:

"Bu memlekette milli devlet ve milli şuur politikası Cumhuriyetle kurulmuş ve CHP bu politikayı takip etmiştir. Ezan meselesi daima bir dil meselesi, bir milli şuur meselesi olarak telakki edilmiştir. Devlet politikası mümkün olan her yerde Türkçe konuşulmasını emreder. Türk vatanında ibadete çağırmanın da öz dilimizde olmasını bu bakımından daima tercih ettik. Türkçe ezan veya Arapça ezan üzerinde bir politika münakaşası açmaya taraf değiliz (Bravo sesleri ve alkışlar). Milli şuurun bu konuyu kendiliğinden halledeceğine güvenerek Arapça ezan meselesinin ceza konusu olmaktan çıkarılmasına aleyhtar olmayacağız (Alkışlar ve Bravo sesleri)." (Son Posta ve Yeni Sabah gazeteleri, 17.06.1950).

Müzakereler Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinin 2. fıkrası, 5665 sayılı kanunla değiştirildi ve Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edilerek, 17 Haziran 1950'de yürürlüğe girdi.

Kanun, Ramazan ayına yetiştirilmiş, geniş halk kileleri rahat bir nefes almıştı. Başta Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde Arapça ezan okuyup tekbir getiren 45 kişi olmak üzere, Arapça ezan okuma suçundan kovuşturulanlarla hüküm giyenler serbest kaldı.

Yurt sathında müthiş bir sevinç yaşandı. Sevinç dalgasının İzmit boyutunu Son Posta gazetesinden okuyalım:

"Ezanın din dili ile okunması serbestliğini radyo ve gazeteden öğrenen İzmitliler bugün öğle (17 Haziran) namazı vaktini sabırsızlıkla beklemişlerdir. Müezzinler çift olarak ezana başladıklarında hocalar da halkla beraber dua ederek, hazırlanmış olan kurbanlar kesilmiştir. Halk ağlayarak birbirini tebrik edip kucaklaşmıştır. Ayrıca dün toplanan 1200 imzalı tebrik teli de bugün BMM başkanlığına çekilerek lâikliğin hürriyete kavuşmasından dolayı dokuzuncu devre BMM'ne İzmitliler minnetlerini bildirmişlerdir. Köylerde de ezan vakti halk kadınlı erkekli olarak camileri doldurmuşlar ve ezanı gözyaşları dökerek dinlemişlerdir."

Kimisi ilk ezan-ı Muhammedi uğruna ineğini, koçunu kurban etti, kimi sadaka dağıttı...

MİLLET MERSİN'E, AYDIN TERSİNE

Millet 14 Mayıs (Demokrat Parti'nin seçildiği seçim günü-1950) zaferinin nihai müjdesini böylesine büyük bir coşkuyla kutlarken, bazıları Babıâli'deki köşelerinden, çiçeği burnunda hükûmeti ve Hükûmet Başkanı Menderes'i peşinen "mürteci" ilân ediyor, karanlık vicdanlarında darağaçları kurup idam ihtimaliyle gözünü korkutmaya çalışıyorlardı:

"Atatürk başını kaldırsa, Sayın Menderes'i hemen... İstiklâl Mahkemesine verirdi. Çok yazık olurdu. Değerli bir genç devlet adamı kaybederdik." (6 Haziran 1950 tarihli Akşam gazetesinde çıkan "Halkçı" imzalı makaleden)

Böyle *Halkçılar*, daha doğrusu *halka* rağmenciler hâlâ köşebaşında idi.

Demek oluyor ki, 1960'larda Yassıada'da yağlanan idam ipi, Demokrat Parti iktidarının ilk günlerinde, çeşitli mahfillerde örülmeye başlanmış. Bunlar ancak Menderes'le arkadaşlarını asarak, DP kadrolarını zindanlara, işkencehanelere tıkarak, aynı bayrağı taşıma cehdiyle kurulup iktidara gelmiş siyasî heyetleri 12 Mart 1960'larda ve 12 Eylül 1980'lerde kırıp geçirerek rahat nefes alıyorlar. Bunların özlemi milletsiz devlettir! Buna da sadece ihtilâllerle ulaşılabilir. Ve her ihtilâlin gerekçeleri arasında *irticaya taviz* zırvası önemli bir yer tutar.

Nazarlarında ezanın aslı gibi okunması ne kadar irticaya tavizse, Ayasofya'nın bir bölümünün ibadete açılması da o kadar irticaya tavizdir. Dini ihya teşebbüslerinin tamamı *mürteciyâne* olup cebren ve hile ile önlenmelidir.

Aksi hâlde “*lâiklik zedelenir, devrimler elden gider ve irtica hortlar!*”

Yılların yaygarası yalnız gazete sütunlarında değil, mağlup ve perişan CHP’nin bünyesinden de kopar: *İrticaaaa!*

Ama ne kadar tuhaf: Milletin kahır ekseriyetinin hasretini frenlemeyi göze alamayarak istemeye istemeye tasarıya müspet oy kullanırlar.

Bazı parmaklar, on sekiz yıl önce, aynı ezanın yasaklanması için kalkan parmakların ta kendisidir.

İhtimal, üzerlerine çöreklenen karanlık kâbustan nihayet kurtulmuşlar, milletin temsilcileri olduklarının idrakine varıp içlerindeki korkuları nihayet atmışlardır.

Ve ezan 17 Haziran 1950’de, 18 senelik hicranlı bir ayrılıktan sonra aslına dönmüştür...

Düşünün: Hiç *Ezan gibi ezan* duymadan 18 yaşına gelmiş gençler, bir sabah Bilâl-ı Habeşî ezanıyla uyandılar.

Müslüman bir memlekette yaşadıklarını anlayıp hamd etmezler mi?..

Neden bu İlâhî sesi şimdiye kadar duymadıklarını sormazlar mı?

GAZİ HOCA'NIN DÖNÜŞÜ

Hani o köy vardı ya?..

Gazi Hoca'nın köyü...

Hani bir Gazi Hoca vardı ya, üç yerinden Yunan palikaryasının kurşunuyla yaralı bedeni, diri vicdanı ve inancıyla...

Hani bir ikinci vakti üç jandarma ile Halk Partisi'nin makbul ispiyonu muhtar dayandıydı da cami kapısına, *"Ezanı Türkçe okuyacan"* diye direttiydi...

Ama Gazi Hoca direnip *"ölsem okumam"* dediydi ya?..

Tekme-dipçik giriştilerdi de öldü zannıyla baygın bıraktılardı hani?..

O günden sonra deliliğe vurup deli raporları alıp aklına estikçe ezan gibi ezan okuyarak gittiği ya bilinmezler...

Ne olduysa, 17 Haziran 1950 günü aniden dönmedi mi köye?

Hem de ezan gibi bir ezanda müjdelerin hasını getirmedi mi?

Gazi Hoca'nın on sekiz yıl sonra okuduğu ilk ezan, Bilâl-i Habeşi'nin yıllar sonra okuduğu ilk ezan kadar bol gözyaşı doluydu.

Hem ağlıyor, hem ezanı bitirmeye çalışıyordu...

Köy sustu birden, hayat nefesini tuttu...

"Tıpkı Gazi Hoca'nın sesi!" dediler.

Hasret dindirenlerin yanı sıra, korku titremesine uğrayanlar da vardı:

"Başımıza iş açacak, muhtar candarmaya gammazlayıp üstümüze salar şimdi."

"Ne olursa olsun, Gazi Hoca'nın ezanını duyduk ya yıllar sonrasında, gam yemem. Hem zaten devir değişti. Şimdi tahtta Menderes oturuyor, bir halt edemezler."

"Sen öyle zannet İlyas emmi, ipler İsmet'in elinde diyorlar."

"Rüya görüyorlar evlât, rüya. Kalkın gidelim hele camiye, bakalım ki essahtan Gazi Hoca mıdır?"

“EZAN-I MUHAMMEDİ OKUMAK SELBES!”

Onu, ikinci sonrası güneşinde uzayan kirazın gölgesinde buldular. Bir vakitler minare olarak kullandığı kiraz ağacına sırtını dayamış oturuyordu. Kılığının perişanlığı yanında, iyice aklaşan sakalının muntazam görüntüsüyle deliden çok veliye benziyordu.

Yüzüne nur inmişti, gelenlere gözleriyle gülümsüyordu.

Yaklaştıklarında delikanlı çevikliğiyle doğruldu.

“Ey millet! Duyduk duymadık demeyin. Halk Partisi yıkıldı. Demokratlar tahta geçti. Bundan böyle ezan gibi ezan okumak selbes.”

Müjdenin heyecan çırpıntısında başına üşüştüler...

Hosgeldin demeyi bile unutup haberin teberine daldılar.

“Essah mı?” diye sordu İlyas emmi.

“Hem de essahın hası, iş dediğim gibidir.”

“Yani Allahuekber dendikte tepemize candarma eskeri çakılıp dikilmeyecek? Bileklerimize kelepçeler geçirip derdest dama atmayacaklar. Ayaklarımızın altına kızılıcık sopaları vurmayacaklar. Ağızlarımıza at gemi takıp, sırtımıza eşek semeri vurup, üstümüze binip ahali içinde dolaştırmayacaklar, suyu itlere ayrılan yalaktan itler gibi dilimizle içirmeyecekler?”

Gazi Hoca'nın gözleri irileşti, bakışları bulandı:

“Ne! Bunları da mı yaptılar?”

“Hemi de şeddelisini. Hemi de katmerlisini. Kışın en soğuk günlerinden atıldığımız karanlık bodrumlarda ayakta uyumaya çalışırken, birden hortumlarla üzerimize sular sıktılar. Şapkaya muhalefet ettiğimiz iddiasıyla karakola çektikten ve türlü işkenceler yaptıktan sonra içini insan pisliğiyle doldurdukları şapkaları başlarımıza geçirdiler. Çırılçıplak

soyduktan sonra yüzüstü yere yatırıp namuslarımıza tecavüz edeceklerini söylerken kahkahalar attılar. *Sen ne diyon Hocam, gittin diye kurtulduk mu belliyon?*" (Bunlar senaryo değil, hileli 1946 seçimlerinde Demokratlara oy veren Senirkentli vatandaşlara yapılan işkencele-
rin küçük bir bölümüdür. Geniş bilgi için bak: Senirkent Faciası, Şefik Seren, Çeltuk Matbaası, İstanbul, 1947)

Facia içindeki büyük teselli, işkenceci diktatörlerin yıkılıp gitmesiyle ezanın aslına çevrilmesiydi. Bunun manası ise, faciaların son bulmasıydı.

"Kurtulduk ya," dedi biri, "Gerisi mühim değil."

Gazi Hoca'yı kucaklamayı, on sekiz yıllık tertemiz geçmişleriyle kucaklaşmayı ancak akıl edebildiler.

Ardından da bir rica:

"Kurban Gazi Hoca, ne olur bi ezan daha yumul!"

"Demin okuduktan ya..."

"Yakından duyalım... Hiç bitirme... Bittiginde tekrar başla..."

"Kurbansız olmaz!" dedi İlyas emmi gözyaşları gözlük camlarından sakalına akarken, *"Biriniz koşsun bizim ahıra, alaca öküzü getirsin. Alaca öküz burada kurban edilecek."*

Gazi Hoca defalarca ezan okudu o gün...

Derken bir çocuk yüreği koptu cami avlusuna:

"Cendermeler geliyooo!"

Sus pus oldular...

Korku yüreklerinde buz tuttu...

Fakat hayret: Bu jandarmalar birkaç hafta öncesinin jandarmaları değildi sanki, bir sevimli gülüş vardı ki yüzlerinde, sarılıp öpesi geliyordu insanın.

"Korkmayın," diyerek başladı söze onbaşı. *"Bu gelişimiz hayırlı gelmiştir. Ezan müjdesi getirmiştir."*

"Ne gibi?" diye soran bir seste tereddüt raks ediyordu.

"İşte şu gibi," dedi onbaşı...

Demesiyle elini kulağına attı:

“Allahuekber, Allahuekber!”

Bir yanık da okudu, bir ağlamaklı da okudu ki, kaç sene neresinde saklamış bu hasreti, bilen yok.

Bitirdiğinde yere çömeldi...

Tüfeğine tutunup salıverdi gözyaşlarını...

Sonra tek tek kucakladı herkesi:

“Hakkınızı helâl edin, Allah’a kulluğunuzu emir kulluğumuza sığırıp engellemeye çalıştık. Ya şu tüfekte şuracıkta kıyın bana veya hakkınızı helâl edin.”

Belki ona haklarını helâl ettiler...

Ama devlet imkânlarını millî vicdanı bastırmakta, dini inancı hicrana döndürmekte kullananları millet asla affetmedi.

OSMANLI DEVLETİ “DİKTATÖRLÜK” MÜYDÜ?

Resmî-gayriresmî çelişkisine ilk tosladığımda ortaokul öğrencisiydim ...

Tarih dersimize de gelen okul müdürü, kendim gibi *edebiyattan anlayan* bir *deli* daha bulup okul gazetesini (duvar gazetesi çapında) çıkarmamı istemişti ...

Hemen bir yardımcı buldum. İki arkadaş el ele verdik, güzel bir okul gazetesi oluşturup duvara astık ...

Ne var ki, okuduğumuz tarih kitabını eleştirme gafletinde bulunmuştum. (O benim ilk başyazımdı.)

Temelde haklıydım elbet. Haklıydım, çünkü kitap Sultan Abdülhamid konusunu işlerken, onu tahttan indirenleri *vatansever* gösterip övüyor, ama Birinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’yi anlatırken, aynı kadroya *vatan haini* anlamına gelen ifadeler kullanıyor, bir bakıma yerin dibine batırıyordu.

Bu çelişkiyi satır satır kitaptan aktardıktan sonra, “*Hangisi doğru? Bu insanların vatansever olduğu mu, yoksa vatan haini olduğu mu?*” diye sormuştum.

Duvar gazetemın ömrü, bu merakım yüzünden çok kısa oldu. Duvarda ancak yarım saat kadar kalabildi. Çarşıya kadar gidip döndüğümde, gazeteyi astığım duvarın boşluğuna çarpıldım. Meğer Müdür Bey, makalemi okur okumaz gazeteyi indirmiş, benim de bulunup odasına gönderilmemi emretmişti ...

Bu, yazımı yayınlayan ilk gazetenin, idare tarafından kapatılması ve bir *fikir suçlusu* olarak, benim, yönetim tarafından, ilk kez sorgulanışımı. (Maalesef bunun sonu hiç gelmedi.)

Müdür Bey'in odasına girdim. Babacan yönleri de olan sert mizaçlı bir yöneticiydi. Beni karşısına oturtup önce biraz azarladı.

"Sana gazete çıkar dedikse ortalığı karıştır demedik. Sana mı kaldı devletin kitabını tenkit etmek (eleştirmek)?"

Sonra hafiften gülümsedi. Gözlerimin içine baktı ve iki satır öğüt verdi:

"Bak evlâdım, bu kafayla gidersen, hayatın boyunca başın beladan kurtulmaz. Soruların doğru, ama sorma. Hele okulunu bitir, büyü, bir yerlere gel, bir baltaya sap ol; bunları ondan sonra konuşur, yazarsın."

Not: Aradan yıllar geçti; yıllar boyu okudum, yazdım, gazetecilikten emekliye ayrıldım; ama hâlâ inandığımı yaşayamıyor, düşün-düğümü yazamıyorum. Hâlâ *"sus, söyleme"* diyorlar, *"Söylersen başın derde girer!"*

Üstelik yüzlerce yıldır böyle. Mehmed Âkif de susturulmaktan yakınmış, Yunus Emre de...

Âkif, *"Ağlarım ağlatamam, hissederim söyleyemem/ Dili yok kalbimin ondan ne kadar bîzarım!"* diye inlerken, Yunus, *"Derviş Yunus, sana 'söyleme' derler/ Ya ben öleyim mi, söylemeyince?"* diye feryat ediyor.

Görünen o ki, düşünen insanların ortak derdi, düşündüğünü aktaramamak...

Görünen o ki, düşünen insanların ortak derdi, düşündüğünü aktaramamak...

Dolayısıyla, paylaşamamak. Bu da düşünceyi çileye dönüştürüp düşünen insanı çilekeş yapıyor!..

Üstad Necip Fazıl'ın, şiir kitabına *"Çile"* ismini vermesi boşuna değil. Düşünmek, bu ülkede çiledir!..

Dolayısıyla, paylaşamamak. Bu da düşünceyi çileye dönüştürüp düşünen insanı çilekeş yapıyor!..

Üstad Necip Fazıl'ın, şiir kitabına *"Çile"* ismini vermesi boşuna değil: Düşünmek, bu ülkede çiledir!..

Hele bir de *aykırı* düşünüyor ve devletin *resmî* teziyle çatışlıyorsanız, dünya cehennemi sizi bekliyor demektir: Yan ve öl!..

Yine de fikir öldürülemiyor: Yanması için ateşlere atılan fikirler, Nemrut ateşinden çıkan İbrahim misali, pişip olgunlaşarak daha güçlü bir şekilde geri dönüyorlar.

Şimdi gelelim, resmî tarih, gayr-i resmî tarih (resmi olmayanı) çelişkisine...

Din ve tarih dâhil, her şey bir ikilem içinde ele alınıyor Türkiye’imizde. Bu yüzden hem her şey muğlâk kalıyor, hem de tartışmalar çabucak kavgaya dönüşüyor...

İdeolojinin (rahmetli Cemil Meriç’in deyişiyle, *deli gömleği*) tuzağıdır toplumlara; biz galiba böyle bir tuzağa düştük!

Aslında resmi mülâhazaların giremeyeceği iki alan söyle deseler, tereddütsüz *din* ve *tarih* deriz. Hazin ki en çok bu alanlara girmiş, görüş bildirmiş, hükümler vermiş...

Sadece totaliter rejimlerde rastlanabilen bu anlayış, Türkiye Cumhuriyeti’nin yakasını hiç bırakmamış...

Tabii *ifrat*, *tefriti* doğurmuş. Her ifrat kendi alternatifini üretmiş. Meselâ, *resmi tarihin* (ki ders kitaplarında somutlaşır) *Kızıl Sultan* dediği Abdülhamid Han, alternatifinde *Ulu Hakan* olarak selamlanmış, resmi tarihin *vatan haini* ilan ettiği Sultan Vahdettin, (doğrusu Vahidüddin) *büyük vatansever* olmuş. Etraflarında saflaşmalar meydana gelmiş. İki tarafın bilgi sahibi olmadan kanaat sahibi olmuş fanatikleri, tarihi kişilerle olaylara salt tarih ilmi açısından yaklaşan dürüst tarihçiyi konudan uzak tutmuş. Dolayısıyla gerçek Abdülhamid’le gerçek Vahdettin, tarihimizin diğer bazı gerçekleri gibi, kaynayıp gitmişler.

Tarihe siyaset karıştırmanın, tarihi, güncel ideolojik çatışmaların kaynağına dönüştürmenin böyle mahzurları oluyor. Ve bu mahzurlarla malul hale gelmiş milletler bir türlü dirilemiyorlar (Faşist ve komünist ülkeler örneğinde görüldüğü gibi).

NASILMIŞIZ, NASIL OLMUŞUZ?

Önümde, Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle Maarif Vekâleti (bugünkü adıyla Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından Burhan Asaf ve Vedat Nedim Tör'e hazırlatılıp İstanbul Devlet Matbaası'nda basılmış (1933) bir kitap var. Adı: *"Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine: Nasıldı, Nasıl Oldu?"*

Yani, Cumhuriyet'ten önce nasıldık, Cumhuriyet'ten sonra nasıl olduk?..

Kitabın ikinci sayfasını açıyorum...

Bu sayfada Sultan İkinci Abdülhamid'le, Sultan Mehmed Vahidüddin'in fotoğrafları yer alıyor. Sultan Abdülhamid'in fotoğrafının alt yazısı şöyle:

"Uyanık gençliği boğan, zindanlarda çürüten Yıldız Baykuşu Kızıl Sultan Abdülhamit."

Sultan Vahidüddin'in fotoğrafının altındaki yazı ise şöyle:

"Tahtını kurtarmak için memleketini satan Sevr simsarı vatan haini Vahdettin."

Oysa bugün, gerçek tarihçi, Sultan Abdülhamid'in mazeretlerini biliyor. Sultan Mehmed Vahidüddin'in ise, Anadolu'nun kurtuluşu için Mustafa Kemal Paşa'yı görevlendiren irade olduğunu biliyor.

Bahis konusu kitabın aynı sayfasında bir de hüküm yer alıyor, deniyor ki:

"Sultanlar, sarayların dört duvarı içinde soysuzlaşmış, zulüm ve sefahat mirasyedileridir."

Sultanlar, yani padişahlar arasında hiçbir ayırım yapılmadığına, bazıları hüküm dışı tutulmadığına göre, Yıldırım Bayezid'i, Murad Hüdavendigâr'ı, Fatih Sultan Mehmed'i, Yavuz Selim'i, Kanu-

ni Süleyman'ıyla, bütün Osmanlı padişahları, bu ilimsiz, insafsız ve vicdansız hükmün içine giriyor.

Evet, hüküm ilimsiz, insafsız ve vicdansızdır: Zira sarayın dört duvarı arasında ömür tüketen mirasyediler, nasıl olmuş da Niğbolu'da, Mohaç'ta, Varna'da zafer üstüne zafer kazanabilmişler?

Nasıl olmuş da, alınamaz denilen Konstantiniye'yi (İstanbul) alabilmişler?

Nasıl olmuş da Sina Çölü'nü aşırıp Mısır'ı fethedebilmişler, Orduyu Hümayun'u Viyana kapılarına götürebilmişler?

Bu hezeyannâmenin diğer sayfaları da benzer iftiralarla dolup taşıyor. Yine hiçbir ayırım yapılmadan, bütün padişahların astığı astık, kestiği kestik olduğunu, canları istedikçe insanların boyunlarını vurdurduklarını yazıyor.

Onlar için "*Kana susamış diktatörler*" tabiri kullanılıyor.

Ayrıntıya girmeden, sözü de fazla uzatmadan şunu sormak istiyorum: Siyasi cinayetler bahsinde ülkelerin bugünleri pir u pak mıdır?

Padişahların diktatörlüklerine gelince: Tarihi kişiler ve devletler, yaşadıkları devirle değerlendirilir. Tarihe bugünün ölçüleri ve değerleriyle bakmak hem yanlıştır, hem tarih ilmine aykırıdır. Olsa olsa siyasi bir bakış olur bu. Yanılma ve yanıltmaya dönük siyasi bir bakış...

Yazık ki, Türkiye'yi yönetenler tarihe siyasi perspektiften bakmış, tabiatıyla da hem yanılmış, hem de yanıltmışlar. Ders kitapları zamanla ayıklanmıştır, ama bütünüyle bilimsel ve tarihsel temellere oturtulamamıştır. Hâlâ Padişahların astığı astık-kestiği kestik diktatörler olduğu işlenmektedir.

Resmi tarihe göre padişahlar milletin işiyle ilgilenmezler, milleti umursamazlar, sarayın dört duvarı arasında, milletten habersiz olarak, zevk-safa içinde yaşarlar...

Bunun böyle olmadığına, en azından devirden devire, padişah-tan padişaha değiştiğine örnek teşkil eden yüzlerce olaydan sadece birkaçını aktarmak istiyorum.

“VEZARETTE KEMAL T ARANIR”

Fatih Sultan Mehmed, Mahmut Paşa'yı vezir-i âzamlıktan (başbakanlık) uzaklaştırdıktan birkaç ay sonra, tekrar aynı makama getirir...

Mahmud Paşa dayanamaz, Padişah'ın affına sığınarak, sebebini sorar: *“Devlet aynı, Hünkâr (Padişah) aynı, fakir (kendisi) aynı; peki bu azledup tekrar nasbetmenun hikmeti n'ola?”*

Padişahın cevabı ibret vericidir: *“Arnavutluk'ta Nasuh Beyin ahalîye zulm ve gadr ittüğün duyduk. Eğer bundan haberin yoğ ise, memalik ef'alinden (memlekette olup bitenlerden) gaflettesün (habersizsin) dimektür. Haberin var da def'i yolun tutmamış isen, (haberdar olduğun halde tedbir almamışsan) zulme rıza ittün sayılır. Ne gaflet, ne de zulm ile vezarette muvaffak olunamaz. Vezir olana kemâl (olgunluk-beceriklilik) lâzımdır. Vezarette kemalât olmazsa umran ve imâret de olmaz. Seni anın için azlettuk. Lâkin senden elyak (daha lâyük) vezir bulamadığımızdan tekrar nasb eyledük.”*

Vezarette kemalât, bugün de, şiddetle özlediğimiz, ama nicedir göremediğimiz hasretlerimizden değil mi?

ADALET MÜLKÜN TEMELİDİR

Bir ülkenin adaleti bozulursa, her şey bozulur...

Osmanlı bunu çok iyi biliyordu. Bildiği için de, adalet dağıtma konusunda, kılı kırk yarıyor ve Müslim-gayrimüslim ayrımı yapmıyordu ... Şu toleransa bakın:

Sırp Kralı Brankoviç, Ortodoks olduğu için Katolik olan Macar Kralı Hunyad'ın tehdidi altındadır. Hunyad, bir gün Sırbistan'ı fethedeceğini ve tüm Ortodoks kiliselerini yıkıp yerine Katolik kiliseleri yapacağını söylemektedir...

Sırp yöneticiler Fatih'e başvurur: Sırbistan'ı Hunyad'dan önce fethetmesini, ama kiliselerini camiye dönüştürmemesini rica ederler...

Fatih'in cevabı şudur: "Sırbistan'ı fethedince camiler kuracağız, amma Sırp'ların serbestçe dinî vecibelerini yerine getirmelerine de hassasiyet göstereceğiz."

(Bu vukuat "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi"nin Millet Kütüphanesindeki Emiri koleksiyonunda bulunan yazma nüshanın birinci cildinin 36. sayfasında detaylı biçimde, ayrıca Abdurrahman Adil'in "*Hâdisat-ı Hukukiyye*" isimli eserinin 1923'te yayınlanan 12. cüzünün 185-186. sayfalarında özet olarak mevcuttur)

Bugün bile ulaşılamayan inanç hürriyeti çizgisi, bir yandan Hristiyanlarla Müslümanların farkını ortaya koyarken, öte yandan, başörtüsünü dahi hazmedemeyenlere verilmiş bir ibret dersinin çağları aşan numunesidir.

Öyle bir adalet anlayışı inşa edeceksiniz ki, insanlar, neye inanırlarsa inansınlar eşit şekilde ondan faydalanabilecekler. Böyle bir örnek bugün hangi ülkede var?

Osmanlılarda vardı.

ŞAŞIRTICI BİR ÖZGÜRLÜK BELGESİ: AMANN△ME

Fetihten hemen sonra Fatih'in, İstanbul/ Galata'da oturan Hıristiyan Ceneviz halkına hitaben yayınladığı "Amannâme" bugünün ileri demokrasilerini bile hayrete düşürebilecek bir özgürlük belgesidir... Günümüz Türkçesiyle özetlersek:

"Biz ki, emir-i âzam Sultan-ı muazzam Murad Han oğlu Pâdişah-ı muazzam ve emir-i âzam Sultan Muhammed Han'ız! Yerleri ve gökleri yaratan Allah adına, büyük Peygamberimiz Muhammed Mustafa Aleyhimüsselâm adına, yüce kitabımız Kur'an-ı Azimüşşan adına, Allah'ın yüz yirmi dört bin peygamberi adına, büyük babamız, babamız ve oğullarımız adına, kuşandığımız kılıç adına yemin ederiz ki, şehrin Katolik papazları tarafından, bizim Bab-ı Hûmâyûnumuza mümessil olarak gönderilen rahiplerle Senyor Baraban Balios, Senyör Markiz Drifango ve tercüman Nikola Pelazoni'nin dileği üzerine, Galata halkının, bize tabî olan sair halklar gibi, âdet ve ibadetlerini serbestçe yapmalarına izin veriyoruz.

Ahalinin barınakları, dükkân, bağ, değirmen, gemi, ticarethane ve sair mallarına dokunulmayacaktır. Ailelerine eskisi gibi sahip olacaklar, istedikleri gibi idare edeceklerdir. Ticaret mallarını mülkümüzün her tarafında satmaya izinlidirler. Karada ve denizde serbestçe seyahat edebilecekleri gibi, gümrük ve angaryadan da muaf tutulacaklardır. Bu kanun ve kaideler bugünden başlayıp ebediyyen hükümler olacaktır. Biz onları, kendimizi korur gibi koruyup gözeteceğiz. Kiliselerinde diledikleri gibi ayin düzenleyebilecekler, papazlara ve arhontlara kötü söz söylenmeyecektir."

Günümüzden 550 yıl önce, Fatih Sultan Mehmed Han'ın, fethettiği beldenin yerli ahalisine (ki onlar Fatih gibi inanmıyor, Fatih gibi konuşmuyor, Fatih gibi giyinmiyor, Fatih gibi yaşamıyorlardı.) verdiği temel hak ve hürriyetleri beş ana maddede özetlemek mümkündür:

1. İnanç hürriyeti
2. İbadet hürriyeti
3. Kıyafet hürriyeti
4. Seyahat hürriyeti
5. Ticaret hürriyeti

Sizce hangi yönetim anlayışı daha insanî ahlakî, vicdanî?

Ortaçağda fethettiği beldelerin toplumlarına insanî ve vicdanî haklarını bağışlayan Fatih Sultan Mehmed'in yönetim anlayışı mı, yoksa modern çağda, aynı müsamahayı kendi toplumunun bireylerinden dahi esirgeyen *çağdaş*(!) yönetim anlayışları mı?

Çocuklarımıza bu örnekleri okutmadık. Üstelik Osmanlı padişahlarının diktatör olduğunu söyledik durduk. Ders kitaplarında onlardan bahsederken çok kere “*Asarlar-keserler*” dedik: “*Yakarlar-yıkarlar, üstelik kimseye de hesap vermezlerdi.*” diye notlar düştük.

Oysa bir Şeyhülislâm (Zembilli Ali Cemali Efendi), Padişahın (Yavuz Selim) karşısına dikilebilmiş, “*Seni kılıcım ile doğrulturum.*” diyebilmiştir...

Bir Kadı, (İlk İstanbul Kadısı Sarı Hızır Çelebi) minderinin altına sakladığı demir topuzu (gürz) Padişah'a (Fatih Sultan Mehmed) gösterip, “*Padişahlığına güvenip hükmümü dinlemeseydin billahi bu gürz ile başını ezerdim.*” diyebilmiştir.

Bir başka Kadı (Bursa Kadısı Emir Sultan) Yıldırım Bayezid gibi öfkesi burnunda genç bir Padişahı, “*Namazlarını cemaatle kılmadığın için çıkan 'binamaz' söylentisini giderene kadar şahitliğini kabul etmiyorum.*” diyerek mahkemeden adeta kovabilmiştir...

“MAĞRUR OLMA PADİŞAHIM, SENDEN BÜYÜK ALLAH VAR!”

Düşünün ki, son padişahlar bile Cuma namazına giderken *talebe-i ulûm*’dan bir grup, “*Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!*” diye bağırırlardı.

Ve ders kitaplarında diktatör ilân ettiğimiz padişahların en büyüklerinden, en cihangirlerinden, en zorlularından biri, (Yavuz Padişah) “Hâkimü’l-Haremeyn” unvanı karşısında ürpertiler geçiriyor, dayanamıyor kendini secdeye atıyor, sonra melûl-mahzun doğru-luyor ve hutbedeki hatibe, “Hâkimü’l-Haremeyn değil, Hadimü’l-Haremeyn” (Mekke ve Medine’nin hizmetkârı anlamında) diyerek kendi kendini Harem-i Şerif’in hizmetkârı ilân ediyordu.

Hatırlar mısınız, Hazret-i Ömer şahsî gelirinden bir kısmıyla bir adam tutmuş, saçlarına ak düşene kadar bu adama her sabah sistemli şekilde, “*Ya Ömer ölümü unutma, mahşeri unutma!*” diye bağıştırmış, ahiretle arasına bu cümleyi köprü yapmıştı. Adaleti ile yalnız Müslümanları değil, Hristiyan dünyasını bile teshir eden büyük Halife Hazreti Ömer’in bu tutumuyla Osmanlı padişahlarının -ki, birçoğu aynı zamanda halife idi- Allah’a teslim oluş hâlleri ne kadar birbirine benzer.

Binaenaleyh, Osmanlı padişahları hiçbir zaman *mutlak* olduklarını kabul etmemişler, ettirmeye de çalışmamışlardır. Aksine, ulemaya tabi olmuşlar, büyük hesap gününü her zaman göz önünde bulundurmuşlar, bunu bir an olsun unutma korkusuyla *Talebe-i ulûmdan* bir grubu “*Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!*” diye bağıştırmışlardır.

Allah'ı bilen, Allah'a hesap vereceğine inanan kişi, hiç kuşkusuz ki, yaptığı her hareketin uhrevî ve dünyevî sorumluluklar getireceğine de inanır; böyle birisinin diktatör, baskıcı, hırsız, sorumsuz, asan-kesen biri olması mümkün müdür?

Kanunî Sultan Süleyman'ın, fetvaları bir sandıkta muhafaza ettiği ve zaman zaman sandığı göstererek, *"Dinimiz müsaade etseydi bu sandıkla birlikte gömülmeyi vasiyet ederdim."* dediği rivayet edilir. Ölüncü, Şeyhülislâm nezaretinde sandık açılmış, verdiği fetvaları görünce Şeyhülislâm'ın gözleri yaşarmış, büyük mesuliyetinin ağırlığını bir kere daha yüreğinde duymuş, *"Ah Süleyman! Sen kendini kurtardın, biz kendimizi nasıl kurtaracağız."* demişti.

Osmanlı padişahları hiç bir zaman mutlak olduklarını kabul etmemişler, ettirmeye de çalışmamışlardır. Aksine, ulemaya tabi olmuşlar, büyük hesap gününü her zaman göz önünde bulundurmuşlar, bunu bir an olsun unutma korkusuyla Talebe-i ulûmdan bir grubu "Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!" diye bağırtmışlardır.

Keza, Kanunî'nin babası Yavuz Selim, hocası İbn-i Kemal'in atının ayağından sıçrayan çamura bulanmış kaftanı ölümüne kadar muhafaza ettirmiş, ölüncü sandukasının üstüne örtülmesini vasiyet etmişti. Ve bu vasiyet aynen yerine getirilmişti.

Maneviyat adamlarına ve maneviyata bu derece önem veren, Allah korkusunu bu derece içinde duyan, hesap gününü bu kadar canlı olarak hafızasında tutan, ölüme her an hazır bulunmaya bu kadar dikkat eden insanlar hakkında diktatör tanımlaması ne kadar akla yakındır?

HUKUK VE PADİŞAH

Şimdi de olduğu gibi, zaman zaman, padişahlar arasında da hukuk dışına çıkanlar elbette olmuştur, ancak bu çok nadirdir. Genel olarak Osmanlı padişahları hukuka bağlıydılar.

Padişahların hukuka bağlılıklarını gösteren örneklerden, Kanuni Sultan Süleyman devrine ait iki örnek üstünde duracağım.

Kâğıthane'deki mesire yerlerine su getirmek isteyen Kanuni, bu işe Nikola isimli mimarı tayin eder ve işi sıkı tutmasını, acele etmesini ister.

Fakat bir sene kadar sonra tekrar mesire yerine gidince, hiçbir faaliyet olmadığını görüp çok kızar. Sadrazam'a döner:

“Bu ne menem iştir ki buyruğumuz yerine gelmemiştir. Tiz Nikola'yı bulup huzura getir!”

Sadrazam gayet sakin bir tavırla cevap verir:

“Nikola hapishanededir Hünkârım.”

Padişah, “Bu da ne demek oluyor?” der gibi Sadrazam'ın yüzüne bakakalınca, Sadrazam olayı açıklar:

“Buralarda hükûmetten izinsiz kazı yaptığını haber virduklerinden yakalatıp hapse atturdum.”

Padişah'ın şaşkınlığına bu kez kızgınlık da eklenir: “Bu ne cüret! Buyruğumuz nasıl çiğnenir?”

Sadrazam ise gayet sakinidir: “Hâşâ, maksat buyruk çiğnemek değildir. Hünkâr sizsiniz, velâkin Devlet-i Âliye'nin sadrazamı biziz; icra bizden sorulur. Padişahların bu işlere karışması töre değildir! Bunu değiştireceksenüz buyurun Mühri Humâyun'u alın.” (Özetle, “Osmanlı Devleti'ni yönetme sorumluluğu bana aittir. Yetkilerime karışacaksanız, sadrazamlıktan istifa ediyorum.”)

Ve Kanuni, muhtemelen çok kızmakla birlikte, hukuki geleneklere teslim olur, hiç sesini çıkarmaz.

İkinci olay daha enteresan, ama önce biraz ayrıntı vermemiz gerekiyor...

Osmanlı (ve tabii ki İslâm) hukukunda, vakıf malların kira bedelleri, her sene yeniden ayarlanırdı (ecr-i misil). Teklif edilen kirayı dükkân sahibi kabul etmezse dükkânı boşaltırdı. Bahsedeceğim olay da, işte bu konuda bir ihtilaftan çıktı...

Ayasofya Vakıfları'na ait dükkânların kira bedelleri vakıf tarafından bir miktar yükseltilir. Kiracılar itiraz edip mütevelliler kanalıyla Kanuni Sultan Süleyman'a müracaat ederler: "Vakfın son derece zengin olduğunu, dükkânların mevcut gelirinin giderlere fazlasıyla yettiğini, kira bedellerinin arttırılmasına gerek bulunmadığını, kendileri de Müslüman ve muhtaç oldukları için, vakfın bir miktar parasının üzerlerine geçmesinde dinen mahzur olamayacağını" öne sürerler.

Kanuni, merhameti öfkesine galip bir padişah'tır. İnsanların mağdur olmasına da hiç dayanamaz. Müteveli heyeti dinledikten sonra, kira bedellerinin bu senelik yükseltilmemesi için ellerine bir ferman verir. Müteveli heyet, Padişah fermanını güle-oymaya Şeyhül-İslâm Ebussuud Efendi'ye götürürler: Zira "gereğinin yapılması" kaydıyla fermanı kadı'lara tamim etme görevi ona aittir. Ebussuud Efendi, fermanı okur okumaz itirazı basar:

Osmanlı Devleti'ni, kendi çağının önderi ve örneği yapan şey, kılı kırk yaran hukuk anlayışydı. Hukuka önce padişahların uyma zorunluluğu vardı. Ama siyaseti tarih zannedenlerle tarihe ideolojik kalıplarla yaklaşanlar, bunu görmek istemezler.

"Bunu tamim etmezem. Padişah fermanıyla kira tespiti yapılamaz. Zira Padişah'ın emriyle nâ-meşrû' (yanlış) olan şey meşrû' (doğru) olmaz; haram olan nesne, ferman ile helâl olmak yokdur. Bu hususlarda emr-i şer'-i şerif (dinin emri) budur. Şer'i hükümle-

re vâkıf iken onları ketmetmek, Kur'an'daki bir âyetin tehdidine maruz kalmaktır.”

Durum Padişah'a arz edildiğinde, koca Kanuni boynunu büküp içini çekerek şöyle der: “Şeyh'in sözü haktır!”

Osmanlı Devleti'ni, kendi çağının önderi ve örneği yapan şey, işte bu kılı kırk yaran hukuk anlayışıydı. Hukuka önce padişahların uyma zorunluluğu vardı. Ama siyaseti tarih zannedenlerle tarihe ideolojik kalıplarla yaklaşanlar, bunu görmek istemezler.

MAHKEMEDEN KOVULAN PADİŞAH: YILDIRIM BAYEZİD

Padişahın gücü ve yetkisi, ya da Osmanlı Devleti'nde sıkça rastlanan demokratik uygulamalar konusunda, Osmanzade Taib'in "Hadikat-üs Selâtin" isimli eserinden birkaç örnek vermek istiyoruz ...

1300'lü yıllarda Başkent Bursa'dayız. Osmanlı tahtında genç padişah Yıldırım Bayezid oturuyor...

Kısmen anlatmıştım: O tarihte Molla Fenari (Muhammed Şemsüddin), tekmil Osmanlı Devleti'nin *Müftiil enamı*, yani *Yüksek Mahkeme Başkanı* olarak görev yapıyor.

O sırada, Padişah'ın mahkemeye gelip şahitlik etmesi gerekiyor. Padişah geliyor. Şahitlik edeceğini söylüyor. Fakat Emir Sultan merhum, şu gerekçeyle Yıldırım Bayezid'in şahitliğini reddediyor. İmparatorluk Türkçesiyle diyor ki:

"Terk-i cemaat eyledüğün şuyu' bulmağilen, şahadetün caiz değildir."

İmparatorluk Türkçesini Cumhuriyet Türkçesi'ne çevirelim: *"Namazlarını cemaatle kılmadığın söylendiğinden (aksini ispatlayana kadar) şahitliğini kabul etmiyorum."*

Buna karşılık Padişah'ın tavrı, okul kitaplarımızda, ya da yukarıda adını andığım kitapta iddia edildiği gibi, *Urun kellesini* tarzında değil, kusurunu gidermek için tedbir almak tarzındadır.

Ne yapmış Padişah? Gelin onu da aynı kaynaktan okuyalım:

“Hünkâr, saray-ı hümayunları pişgahında bir camii şerif bina idüb evkaat-ı hamsede cemaate müdavemet buyurdular.”

Yani, Yıldırım Padişah, sarayının bahçesinde bir cami yaptırmış (bugünkü Yıldırım Bayezid Camii) ve beş vakit namazını bu camide cemaatle kılmaya başlamış.

Özetle demek istediğimiz şudur: Artık kendi geçmişimizle barışmamız, tarihimize ilim, insaf ve vicdan ölçüsünde yaklaşmamız, geçmişi kötüleyerek günü kurtarma hatasından kurtulmamız lazım.

“NE GÜNLERE KALDIK BRE!”

Vaazların izlenip vaizlerin kimi devlet ajanları tarafından harfi harfine dinleneceklerini bir gazetede okuyunca, hafızam bundan yüzyıllar öncesine gitti...

Devir, Kanunî Sultan Süleyman devri...

Yer, İstanbul/ Ayasofya Camii...

Vakit, Cuma namazı vakti...

Koca cami hınca hınç dolu, vaiz kürsüde... Sesi zaman zaman sertleşip yükseliyor:

“Bre, ne günlere kaldık.” diye yakınıyor, “Koskoca Osmanlı Devleti’nin hac farizamızı emniyetle yapmamıza imkân verecek tedbirler alamaz vaziyete düşmesi ne hicrandır...”

“Gemilerle hacca giden Müslümanlar Malta keferesi (Malta şövalyeleri) tarafından cebren durdurulmakta ve soyulmaktadır. İllâ velâkin Padişah Efendimizin umurunda değil. Koskoca Osmanlı, ömrü uzun olası Padişahımızın devr-i saltanatında acze düşmüş da iki buçuk ça-paçulun hakkında gelemiz mi olmuş?..”

Sözün burasında yumruğunu kürsüye vuruyor: *“Acil tedbir alınmaz ise Muhammed ümmetinin bedduası billahi yağmur gibi üzerimize yağacak, bizi de Padişahı da helâk edecektir.”*

Sessizlik sonrası uğultu: *“Haklı söyler, tedbir alına!”*

Hoca çok sert konuşmuş, cemaat ise aynı sertlikte Hoca’ya katılmıştır. Oysa aynı dönemin Avrupa’sında, bunun binde birini söylemeye kalkışanlar, aslanlara yem edilmektedir.

Ama Osmanlı Devleti başkadır. Osmanlı Devleti, yönettiği insanlara değer veren, onlara söz hakkı, özellikle de *tenkit hakkı* tanıyan bir devlettir.

Bu yüzden ne padişah, ne de başka bir yönetici bu kabil çıkışları isyana teşvik saymamış, kimse töhmet altına girmemiştir.

Hoca ve cemaate hiç bir yasal işlem yapılmamıştır. Fakat bu sözlerle Padişah harekete geçmiş, Malta kuşatılmış, nihayetinde, Müslümanların deniz yoluyla rahat rahat ve huzur içinde hacca gidip gelmeleri sağlanmıştır.

AVA GİDEN AVLANIR

Bu kez devir, Sultan Dördüncü (Avcı) Mehmed devri ...

Osmanlı Devleti'nin sınır boylarında hırpalanmaya başladığı yıllardayız...

Gün geçmiyor ki, serhadlerden acı haberler gelmesin! Ay geçmiyor ki, Osmanlı Devleti'ne bağlı kalelerden biri daha *nâbeca küffar* eline geçmesin! Vatan ağlıyor, millet ağlıyor, devlet ağlıyor; ne var ki, *Şevketlü Sultan Mehmed Han* maiyeti erkânıyla birlikte Davutpaşa ormanlığında hayal avlıyor!

Acaba Padişah, sınırlarda olup bitenlerden, kalelerin bir bir yaban ellere geçişinden habersiz mi?..

Elbette değildir, lakin kalın dalkavuk duvarını aşamıyor, dalkavukların, *İsabet buyurdunuz Hünkârım* şeklinde özetlenebilecek övgülerinde teselli arayıp vicdanını rahatlatıyor.

Mert ve sert bir sese hem vatanın, hem milletin, hem de Padişah'ın ihtiyacı var, ama nerde... O mert ve sert sesi kim verecek? Hangi babayiğit Padişah'ı düştüğü gaflet uykusundan uyandıracak?

Bereket versin millet bugünkü gibi *kaht-ı ricalde* (adam kıtlığı) değil. En azından, milletin, İstanbul Kürsü Vaizi Himmetzâde Abdullah Efendi'si var.

Abdullah Efendi, Sultan Dördüncü Mehmed devri hocalarından bir gönül eridir. Âlimdir, fazıldır, *adam gibi adamdır* kısacası! O kadar ki, yalnız İstanbul'da değil, neredeyse tüm İslâm âleminde adı, sanı bilinir, sözü, sohbeti dinlenir, kendisine güvenilir. Bir cuma sabahı Padişah'ın habercisi Hoca'nın kapısına dayanır.

"Efendi Hazretleri, Padişah'ımız, zat-ı âlinizi Davutpaşa Camii Şerifi'ne davet buyurmaktalar, 'Gelsün, va'z-u nasihat itsün, irşad olalum.'" demekteler. Ne dersüz?"

Himmetzâde Abdullah Efendi'nin sabrı çoktan taşmış da, duygu ve düşüncelerini Padişah'a ulaştırmak için çoktan beri müsait bir fırsat kollar olmuştur. Teklifi canına minnet sayar. Padişah'ın gönderdiği dört çekerli at arabasına binerek Davutpaşa'nın yolunu tutar.

Cuma sünnetinden sonra hutbeye çıkar. Ağlayarak konuşmaya başlar:

"Ey ümmet-i Muhammed! Devlet sahipsiz kaldı. Şehir ve kalelerimiz bir bir küffar eline geçti. Müslüman'ın canı, malı, ırzı, namusu paymal oldu. Camilerimiz kiliseye döndürüldü. İmdi günahlarımıza tövbe edelim. Secdeye kapanıp, gözyaşlarımızdan yerde çimen bitinceye kadar da ağlayalım. Belki o zaman bağışlanırsınız."

Cemaat de ağlamaya başlamıştır. Abdullah Efendi, doğrudan padişaha döner. Canını dişine takarak âdeti azarlar:

"Hay Padişahım! Nedur bu hay-huy, nedur bu nefis-i emmareye uymalar? Niçün gaflet uykusundan uyanmazsınız? Bilin ki şimdiki zaman avlanma zamanı değil, ağlama zamanıdır!"

Padişah, yüreğini inciten hutbeyi başı önünde sessizce dinler. Namaz biter bitmez de, adamlarına derhal hazırlanmaları emrini verir. İstanbul'a döner. Ordusunun başına geçip bizzat sefere çıkar.

Osmanlı'nın tabii devamı olan milletimizin bugün de Abdullah Efendi'lere ihtiyacı var. Birbirleriyle kavga eden siyasetçilerimizi, öğrencileriyle kavga eden üniversitelerimizi, halkla kavga eden medyamızı ve kendi kendisiyle kavga eden halkımızı, *"Kavga zamanı değil, el ele verip memleketi kurtarma zamanıdır."* diye uyarak mert bir sese muhtacdır.

PADIŞAHIN YETKİLERİ

Bugün Amerika ve Avrupa’da kavram olarak özgürlük var, ama acaba toplumsal sınıflar eşit olarak bunun nimetlerinden yararlanabiliyorlar mı?

Meselâ sokaklarda yatmak zorunda olan çulsuz biriyle bir iş adamına, ya da mevki-makam sahibi birine, demokrasi, aynı imkânları sunuyor mu?

Ya da şöyle düşünelim: Demokrasinin çulsuza verdiği hakla (tabii ki bu, insana verilen değerle ölçülür) seçkine verdiği hak aynı mı?

“Hayır!” diyor, Fransız tarihçi Ch. Seignobos: “Batı’nın eşitliği nisbidir. Aslında her alana müthiş bir eşitsizlik hâkimdir. Ülkemi (Fransa) ele alacak olursak, evvela ‘asiller ve rahipler’ sınıfını görürüz. Onların alt katında üç sınıf daha var: Burjuva (Bourgeoisie), Vilen (Vilain), ve Sarf (Serf yani esir, ya da köle)...

Asillerle rahipler, eski dönem boyunca tüm haklardan ve nimetlerden yararlandılar. Yeni döneme gelince: Demokrasi yine bu zümrelere çalıştı, çünkü mekanizmaya hâkimdiler, geçişi diledikleri gibi ayarlayıp, mekanizmayı istedikleri gibi işlettiler.”

Böylece asiller ve rahipler sınıfı hem yönetime hâkim oldular, hem de ekonomiye. Bazı istisnalar hariç tutulursa, alt tabakaların başarı şansları hiç olmadı.

Hatta bazı sınıfların hayvanlar kadar bile hakları yoktu. Bütün angaryalar alt sınıfların boynundaydı. Derebeyleri topraklarını satmak istediklerinde kelle hesabıyla köylüleri de satışa sunarlardı.

Köylü, derebeylerine ait topraklarda, bedava çalışmak zorundaydı. (Buna Corvé=angarya denirdi) Kaçmak istediğinde dövülür, işkenceye tabi tutulur, hatta vurulurdu.

“Köylüler, köylerinin sahibi olan derebeyinin her arzusuna, hiç bir savunma hakkı olmaksızın, boyun eğmek zorundaydılar. Çünkü isterse derebeyi onları yargılayabilirdi ve hüküm kesindi. Köylülerin ise başvurabilecekleri bir merci yoktu.” (Ch. Seignobos, Le Moyen Age, Paris 1907)

“Savaş güncel işlerdendi. Prensler, asilzadeler, şövalyeler durmaksızın birbirlerine savaş ilân ederler, savaş sebebiyle köylülerin ekinlerini mahvederler, hayvanlarına ve kalan ürünlerine el koyup kalelerine çekilirlerdi.” (Aynı eser, s.236)

“Derebeyinin kendi malikânesindeki köylüler üzerinde ne gibi hakları varsa, şehirliyer üzerinde de aynı hakları vardı. Bu haklar içinde halkın gözlerini oydurmak, burunlarını kestirmek, elleriyle ayaklarını kestirip o vaziyette kalabalığa teşhir etmek gibi kanlı uygulamalar olağan sayılırdı.” (a.g.e. s. 241)

Fransız Enstitüsü üyesi Funck-Brentano’nun “La société au moyen âge” isimli eserinde köylülerin namuslarına sahip çıkma haklarının bile olmadığını yazar:

“Halkın derebeylerine karşı aile namuslarını koruma hakları bile yoktu. Çünkü gelinle damat, gerdeğe girmeden önce davetlileriyle birlikte derebeyinin şatosuna gitmek ve gelini derebeyine sunmak zorundaydılar. Derebeyi isterse gelinle sabahlayabilir ve hiç kimse bunun hesabını soramazdı.” (La société au moyen âge, Paris 1937, s.51)

Aynı dönemde, hatta daha öncesinde Osmanlılarda eşitlik ilkesi tüm hayata hâkimdir. Lois Gardet’in deyişiyle, “Bütün mü’minler kanun nazarında eşittir, çünkü kardeşirler.” (Padişahlar, toplumda imtiyazlı sınıflar oluşmaması için eşlerini cariyeler arasından seçmiş, akrabalık bağı ile saraya bağlanıp bu bağ sayesinde halkı ezecek bir sınıf oluşmamasına her zaman dikkat göstermişlerdir)

Bunun kolayca sağlanmasının sebebini inanç sisteminde aramak lâzım: İncanın gereği olarak Osmanlılarda imtiyaz=ayrıcılık yoktur. Tabiatıyla asiller sınıfından, ya da Hristiyanlıktaki gibi ruhban sınıfından söz edilemez.

Selçuklu ve Osmanlı tarihinin aynı döneminde, Avrupa tarihinde gördüğümüz insanlık dışı uygulamalara asla rastlanmaz. *Kanun önünde eşitlik ilkesi* hayata öylesine derinden hâkimdir ki, sıradan insanlar kimi padişahları mahkemeye verip yargılatmış, hatta mahkûm ettirmişlerdir.

Bunu yapabilmek bugünün demokratik anlayışı içinde bile zordur. Bu anlayışın temelinde, kuşkusuz, İslam'ın *kul hakkını yememe* kuralı yatar. Kul hakkı yiyenin ahirette bağışlanmayacağı inancı, yöneticileri hamiyetli, yönetilenleri emniyetli yapmıştır.

Böyle bir ortamda diktatörlüğün herhangi bir versiyonunun yerşermesi neredeyse imkânsızdır. Zaman zaman diktatoryal yansımaları olan bazı uygulamalar ise, bugünün anlayışıyla değil, dönemin zaruretleriyle birlikte düşünülmelidir.

Yüzyıllar boyu Osmanlı ülkesine gelip tetkiklerde bulunan Avrupalı gezginler, Avrupa ile mukayese kabul etmez insan hakları uygulamaları karşısında şaşkınlıklarını dile getirmekten kendilerini alamamışlar, kendi toplumları için de böylesine *hakça* ve *insanca* bir yönetim temenni etmişlerdir.

Bunların arasında özellikle Comte de Marsigli'nin tespitleri dikkate değerdir. Kendisi diplomat olan bu kişi, 1732'de La Haye'de yayınladığı hatıratının birinci cildinin 28-29. sayfalarında Osmanlı idaresini övmekten kendini alamaz:

“Tarihçilerimiz Osmanlı padişahlarının diktatör olduklarını dünyaya ilân ediyorlar. Hâlbuki Osmanlı Devlet sistemiyle diktatörlük arasında en ufak bir bağ yok. Nasıl olsun ki, Padişahın maiyetinde bulunan ve adına ‘Kapıkulu’ denen askeri teşkilatın (Yeniçeri ve Sipahileri kastediyor) gerek eski padişahlardan kalma kanunlar mucibince, gerekse kendi gelenekleri gereği, padişahı tahttan indirebiliyor, zindana bile atabiliyorlar.” (Comte de Marsigli, *L’etat militaire de l’Empire ottoman, ses progres et sa decadence*, 1732, La Haye.)

Avrupalı diplomat Comte de Marsigli, padişahların mutlak olmadıklarını belirtme açısından, Sultan Dördüncü Mehmed (Avcı Mehmed) döneminde cereyan eden bir olaydan söz ediyor...

Sultan Mehmed, ava çok düşkün bir padişah'tır. O kadar ki, bu yüzden zaman zaman devlet işlerinin aksadığı olur.

Böyle bir ortamda, Osmanlı'nın kılıcından boynunu uzak hissedenden Macaristan imparatoru Leopold sınır kaleleri bir bir vurmaya, Osmanlı köy ve şehirlerini yağmalamaya başlar.

Bunun vahim sonuçlarını Padişah'a anlatmakta zorlukları bulunan Sadrazam, ulema ile istişare ettikten sonra savaş kararı alır. Ve Padişah'a bunu *karar* olarak tebliğ eder:

"Hünkârım, tez vakitte Macaristan'a seferumuz vardır, dualarınızı eksik etmeyesuz."

Savaş kararı ciddi iştir ve o güne kadar padişahlar tarafından alınmıştır. Sultan Mehmed öfkeyle bunu hatırlatınca şu cevabı alır:

"Hadisatun vehametini arzedecek merci bulamazız!"

Padişah öfkelenmekle birlikte sadrazamına hak vermekten de kendini alamaz. Haklıdır, zira Padişah'ın günleri Davutpaşa'daki av köşkünün geçmektedir. Ama bu zaafını sadrazamına belli etmek istemez. Kükrer gibi sorar: *"Şimdi bu kararı tasdik etmemi beklemektesin öyle mi?"*

"Beli, tasdik buyurasuz Hünkârım."

"Evveleminde Şeyhülislâm hazretlerine arz edile, fetva alına..."

Sadrazam işin böyle gelişeceğini çoktan düşünmüş, Şeyhülislâmdan gerekli izni çoktan almıştır. Fetvayı uzatır: *"Ol mesele hallolmuştur, sıra Hünkârumdadır."*

Kararın hukukilik kazanması Padişah'ın onayına bağlıdır. Ancak Padişah şu sıralar böyle bir savaşı uygun bulmamaktadır: *"Bir vakit talik edelim (erteleyelim)."*

"Vaziyetin buna tahammülü yoktur. Serhad şehirlerimizden feriyud ü figânlar gelur, Müslüman ırzı ve namusu pâymal olurken, bekle-yemezük. Beklemek azim vebal olur. Mühürleyunuz Hünkârım!"

Padişah direnmeyi tekrar dener. Zira hem Macaristan'la girişilecek bir savaşın iyi sonuçlar vermeyeceğine inanıyor, hem de *av günlerinden* uzaklaşmayı kabullenemiyordu: *"Daha münasipçe bir vakitte olsaydı mühürlerdim, velakin şimdiki zaman cenge (savaşa) elverişli bir zaman değildir, yazı kalsun."*

Sadrazam temenna ederek huzurdan ayrılır. Doğruca Şeyhülislâma gider. Durumu açık açık anlatır... Ve Şeyhülislam, İslam-Türk düşmanı Comte de Marsigli'nin 1732'de La Haye'de yayınladığı hatıratında belirttiği üzere yeni bir fetva çıkarır. Özetle (ve bugünkü dille) der ki: *"...Bu durumda Padişahın savaş ilânını erteleme yetkisi yoktur. Tasdike mecburdur vesselâm!"*

Padişah savaş ilânını mecburen onaylamıştır.

YABANCILARIN OSMANLI HAKKINDAKİ HÜKMÜ

Marsigli, padişahların mutlak olmadıklarına, haremde zevk ve eğlenceyle vakit geçirmediklerine dair pek çok örnek verdikten sonra, yukarıda adı geçen kitabının 31. sayfasına şu hüküm cümlesini yerleştiriyor:

“Buraya kadar verdiğim örneklerden de anlaşılacağı gibi, Osmanlı Devleti bir aristokrasi değil, bir demokrasidir.”

M. Porter’i dinleyelim:

“Kur’an hükümleri zulüm ve istibdada karşı çok kuvvetli bir engeldir. Savaş, ya da barışla Osmanlı hâkimiyetine giren Hristiyan milletlerin malları ve mülkleri güven altına girer. Padişah Hristiyan ahalinin haklarının da muhafızlığını yapmak zorundadır. Bu durumda keyfi bir istibdat manzarı görmeye imkân yoktur.”

“Osmanlılarda insan en değerli varlık. Çünkü Kur’an böyle diyor. Bu durumda insana baskı ve şiddet uygulanabilir mi?” (İngiliz yazar Th. Thornton, 1807)

“Teb’asının hayatına, namus ve haysiyetine, malıyla mülküne hâkim sayılan padişahın iradesi Kur’an hükümlerinden, şeriat ulehasının kararlarından veyahut Şeyhülislâmın fetvalarından üstün değildir.” (Fransız gezgini ve yazarı A. L. Castellan, Moeurs, usages, costumes, des Othomans et abrégé de leur historie 1812, c.3, s. 14-15)

Aynı yazar, kitabının 28-29. sayfalarında ise bir olaydan bahseder:

“Sultan Birinci Mahmud (gerçi yanlışlıkla Üçüncü Osman diye yazmıştır, ama verdiği tarihte Osmanlı tahtında Birinci Mahmud oturmaktadır.) hastalığı sebebiyle bir Cuma günü camiye gidemediği için halk galeyana gelmiş, taşkınlık yapmış, bundan dolayı Padişah’ın has-

talığı artmış, buna rağmen ertesi Cuma Ayasofya'ya namaza giderek halkı memnun etmeye çalışmıştır.”

Yani halk denetim görevini yapıyor.

“Osmanlı Devleti şeklen mutlak bir saltanat olmakla beraber, esasına bakıldığı zaman her şeyden önce müesseseleriyle saltanatın tabi olduğu şartlardan ve ondan sonra da dünyanın hiç bir yerinde misli görülmemiş derecede hükûmet yetkililerini tadil ve hatta sınırlandıran örf ve âdetlerinden dolayı yumuşak bir idaredir... Bütün Osmanlılar içinde hayat şartlarının eşitsizliğinden şikâyet edebilecek yegâne insan padişahıdır. Aynı zamanda hem herkesten üstün, hem herkesten aşağı bir vaziyette bulunan padişah istediği gibi bir evlilik yapma yetkisinden bile mahrumdur.” A. Ubicini, *La Turquie actuelle*, 1855 Paris, s.12- 122)

Eski Romanya başbakanlarından meşhur tarihçi Iorga, on beşinci asırdan on dokuzuncu asra kadar Osmanlı Devleti'ni gezen seyahatçıların hatıralarını değerlendirdikten sonra, dürüst bir tarihçi vicdanıyla şu hükmü veriyor:

“Bugün Doğu'nun son derece geniş sahalarıyla Hristiyan Batı'nın birçok zengin eyaletlerine hâkim olan Osmanlı cemiyetine demokrasi zihniyetinin hâkimiyeti ilk günlerinden itibaren hiç bir fasılaya uğramadan devam etmiştir.” (*Les voyageurs français dans l'Orient européen*, Paris 1928, s. 44)

“Osmanlı ülkesinin hiç bir tarafında halktan üstün sayılabilecek beylerle asilzadelerden oluşmuş hiç bir yüksek tabaka yahut soylular sınıfı yoktur.” (*Chalcondyle, Histoire générale des Turcs*, Paris, 1662)

“Osmanlı memleketini gezerken, bütün insanların eşit olduğunu ilân eden İslâm kanununun dürüstçe uygulanışı karşısında derin düşüncelere daldım.” (James Baker, *Turkey in Europe*, Londra, 1877)

Bu bölüme bir son cümle eklemek gerekseydi, şöyle bir şey olabilir: Dışarıdaki yabancılar, içimizdeki yabancılardan daha yerli!

BU KONUDA SON SÖZLER

* Osmanlı bir *Töre Devleti* kurmuştur. Başta Padişahlar olmak üzere, *Kanun-u Kadim*, yani *töre*, herkesi bağlar. Hiç kimsenin kudret ve kuvveti *mutlak* değildir. Özellikle padişahlar denetim altındadırlar ve kanunlarla törelere uymak zorundadırlar.

* Padişahlar savaş ve barış ilanı hakkında bile mahrumdurlar. Pek çok konuda olduğu gibi, bunun için de ulemanın onayı şarttır. (Sultan Dördüncü Mehmed, Macaristan Savaşı'nı erteleyememiştir.)

* Osmanlı Devleti, insan, hayvan ve bitkiye yönelik hizmetler üreten büyük bir hayır kurumuna dönüşmüştür. Padişahlar bu büyük hayır kurumunun garsonlarıdır!

* Yükselme Devri'nde padişahların, şeyhülislâmları görevden alma yetkileri yoktur, ama şeyhülislâmlar padişahları azletme yetkisine sahiptirler.

Osmanlı bir Töre Devleti kurmuştur. Başta padişahlar olmak üzere, Kanun-u Kadim, yani töre, herkesi bağlar. Hiç kimsenin kudret ve kuvveti mutlak değildir. Özellikle padişahlar denetim altındadırlar ve kanunlarla törelere uymak zorundadırlar.

* Osmanlı Devleti'nin yapısı, pek çok yabancı düşünürün tetkik sonrası tasdikinden geçmiş olduğu üzere, bir *mutlakiyet* değil, bugünkü anlayışa yatkın, insan merkezli, demokratik bir yapıdır.

* Halkın iradesi padişahın nüfuz ve kudretinden üstündür. Bu yüzden padişahlar zaman zaman kıyafet değiştirip halkın içine karışmakta, talep ve değerlendirmeleri birinci elden almaya özen göstermektedirler.

* Sultan Birinci Mahmud devri Reis-ül-Küttablarından (Dışişleri Bakanı diyebiliriz) Emârzâde Hacı Mustafa Efendi, Fransız Sefiri Marquis Villeneuve'e söyledikleri meşhurdur: "*Aslına bakarsanız, Osmanlı Devleti, adı henüz konmamış bir cumhuriyettir.*"

* Osmanlı Devleti'nde, bugünkü anlamda olmasa bile, buna yakın anlamda *kuvvetler ayrılığı prensibi* mevcuttur. Padişah, idari işlerde hükûmete karışamaz, tahakküm edemez. Yalnızca tavsiyelerde bulunabilir.

* Avrupa'da hiç bir insan hakkı yokken, Osmanlı'da padişahların ve diğer yöneticilerin, insan haklarına riayetleri diplomatik belgelerden anlaşılmaktadır. (Bu da zaten inanç temellidir. Çünkü insan haklarına riayetsizlik kul hakkını gözetmeme anlamına gelir.)

* Kendi yaptırdığı caminin dışında hiç bir padişahın adı hiç bir binaya, şehre, esere verilmemiştir. Bu gelenek cumhuriyetten sonra oluşmuştur.

* Halk, padişahı açıktan açığa tenkit etmek, devlet ve hükûmet adamlarını alaya almak hakkına sahiptir. Vaizler vaazlarında, halk hatipleri meydanlarda tenkit hakkını kullanırken, kolluk kuvvetleri müdahale etmez. Bunun sayılamayacak kadar örneği var.

* Padişahlar yalnız Müslüman milletin değil, yönetimi altında bulunan gayrimüslimlerin de hakkını-hukukunu muhafazaya mecburdur.

* Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayan insanların dinlerini özgürce yaşama hakları vardır. Kimse onlara baskı yapamaz, kimse kem gözle bakamaz (Fatih'in *Amannâmesi*), kimse onları aşağılayamaz ve asla kınayamaz.

UYDUR UYDUR SÖYLE

Bu memlekette en önemli üç konu hakkında, herkes uluorta ahkâm keser:

Din;

Tarih;

Siyaset.

Uzmanlık isteyen bu konular maalesef her türlü cehaletin cirit attığı alanlardır...

Din hurafelere, *siyaset* cambazlığa, *tarih* iftiraya kurban gider.

Doğrusunu bilenler de, ne hikmetse sus-pus otururlar. Bilenlerin sus-pus olduğu yerde bilmeyenlerin ahkâm kesmesi hiç de yadırganacak bir şey olmasa gerektir...

Ama ben hâlâ yadırgıyorum! Yabancıları anladık, yedikleri Osmanlı tokatlarının bir şekilde intikamını almaya çalışıyor; bu anlamda tarihimizi iftiraya buluyorlar, fakat *bizden* müfterileri anlayamıyorum! İnsan kendi geçmişine söver mi? Kaldı ki, ortada, sövmeyi gerektiren bir şey de yok.

Kendimi bildim bileli Osmanlı tarihiyle uğraşırım. Bu konuda pek çok çalışmam yayınlandı. Çok da okundu, takdir gördü.

Öğrendikçe tarihe karşı sevdam da, merakım da arttı; bu arada ilkokuldan beri kafamda tortu bırakan iftiralar bir biri ardına cevaplandı.

Lakin iftiraların ardı arkası kesilmiyor. Biri bitmeden öbürü başlıyor.

Uyduruk belgeler (*Hanzade Sultanefendi* imzasıyla yayınlanan *Osmanlı Hanedanı Saray Notları* gibi) gördüm, uydurma hatıralar (*Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri* gibi) okudum... İki sayfalık orijinal bir notun iki bin sayfalık kitaba dönüştürüldüğüne hayretle şahit oldum...

Bu arada, bazı göz açıkların Osmanlı Hanedanı'na mensupmuşlar gibi dolanıp para toplamaya kalkışmalarını iğrenerek izledim. Hatta vaktiyle sıradan bir İngiliz kızını alıp *Haydarpaşa Gari'ni yaptıran Haydar Paşa'nın gelini* diye Türk kamuoyuna takdim ettiler. Araştırma özörlüsü gazetelerimiz de çarşaf çarşaf haber ve röportaj yayınladı.

Bunları göre göre, okuya okuya ve yaşaya yaşaya şerbetlendik! Ne var ki, her defasında daha dudak uçuklatıcı cinlikler çıktı karşımıza, hayretten dehşete geçtik.

Son cinlikler Sultan Vahdettin üzerine... Sayın Ecevit nihayet entelektüel kimliğinin gereğini yaparak "*Sultan Vahdettin hain değildi... Atatürk'ü Samsun'a o gönderdi.*" mealinde sözler sarf edince, Osmanlı düşmanları hemen sahneye çıktılar. Ve tarihle azıcık ilgilenenlerin yakından bildiği o uyduruk belgeyi yine gündeme getirdiler.

Bakar mısınız şu hikâyeye, inanılacak yönü var mı? Yıl 1922. Ankara Hükûmeti, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşek) başkanlığında İngiltere'ye bir heyet gönderecek. Heyet birkaç gün kalmak üzere İstanbul'a uğruyor. Bir gece, heyet üyeleri uyurken Sultan Vahdettin'in hafiyeleri odaya giriyor. Birinin çantasında bulunan gizli belgeleri çalıyor. Bu belgelerin bir yerlerde fotoğrafları çekiliyor. Hemen ardından çantaya yeniden konuluyor ve fotoğraflar doğrudan Vahdettin'e iletiliyor. Sultan Vahdettin de onları İngiliz sefaretine veriyor...

Böylece İngilizler Türkiye'nin sırlarını öğreniyorlar. Yusuf Kemal başkanlığındaki heyet daha sonra Londra'ya gidiyor. Millî Mücadele hakkındaki sırları bilen bir İngiltere ile masaya oturuyorlar ve hiçbir şey elde edemiyorlar... (İddia bu şekilde sürüyor)

Bu senaryoyu "Tarihi belge" diye yazanlar çok casus filmi izlemiş olmalı. Akla hemen bazı sorular geliyor:

Bilmem kaç kişinin yattığı odadan belgeler çalınırken, neden kimse uyanmıyor?

Ayrı yatıyorlarsa, hafiyeler, belgelerin kimin çantasında olduğunu önceden nasıl bilebiliyorlar?

O tarihte belgelerin fotoğrafını şıpsak çekecek fotoğraf teknolojisi var mıdır?

O tarihten bir yıl kadar sonra, 24 Temmuz 1923’de imzalanan (ki, görüşmeler 20 Kasım 1922’de başlamıştı) ve halka “zafer” olarak takdim edilen Lozan Andlaşması’nın temelleri bahis konusu Londra görüşmelerinde atıldığına göre, İngiltere kendisine Padişah’ın ulaştırdığı gizli belgeleri(!) değerlendirememiş midir?

O tarihte zaten Fransız, İtalyan casusları her yerde fink atmakta değil midir?

Asıl sorulması gereken soru şudur, sevgili dostlarım: Yunanistan’ı İzmir’i işgal etmeye teşvik eden İngiltere, İstiklal Savaşı boyunca neden hiçbir yerde Türkiye ile savaşmamış, Yunanistan’ı yalnız bırakmıştır?

Çantadan belge çalma hikâyesi kırk yıldır (Prof. Dr. Salahi Sonyel’in doktora tezi) gevelenen bir temcit pilâvı. Hakikatten behresi olsaydı Kemalist tarihçiler üstüne atlar, valla *Vahdettin hain değildi* diyenlerin kırk yıl tozunu attırırlardı...

Yani kırk yıllık bir iddiayı hızlı Kemalistler (Cemal Kutay gibi) bile ciddiye almadılar, ama halktan ciddiye almaları isteniyor. Kaldı ki, Vahdettin’in hataları konusunda en küçük ayrıntıyı bile kaçırmayan Atatürk, bunu asla ıskalamaz, “*Nutuk*”ta uzun uzun anlatırdı.

Çürük Bandırma Vapuru’nu yutturamayanlar, *casusluk* isnadını hiç tutturamazlar, merak etmeyin. Çünkü tarih, *uydur uydur* söyle alanı değildir.

OSMANLI'DA "HAYVAN HAKLARI" VAR MIYDI?

Sayın Başbakan (Recep Tayyip Erdoğan), *hayvan haklarına* duyarlı sanatçıları Dolmabahçe Sarayı'ndaki çalışma ofisinde kabul edip (20 Şubat 2011) hayvan hakları üzerine bir hayli duyarlı ve tutarlı konuşunca, bazıları gibi, "*İnsanlara ilişkin bunca sorunu olan bir ülkenin Başbakan'ı köpeklerle, kedilerle uğraşıyor.*" diyemedim.

Eğer *Yaradan'dan ötürü yaradılanı sevmeye* kuralına inanıyorsanız, *yaşama hakkının* her varlığın *doğal hakkı* olduğuna inanıyorsanız, hele de *tüm varlıklara saygıyı* esas alan bir kültürden geliyorsanız, böyle bir şey söyleyemezsiniz.

Kaldı ki biz, "*Nil kıyısında kuzuyu kurt kapsa, hesabı Ömer'den sorulur.*" şeklinde bir *yönetim ahlâkı*nın da mirasçılarıyız.

Bu durumda Sayın Başbakan'ın hayvan haklarıyla ilgilenmesi, yönetici kimliğinin gereğidir ve görevi kapsamındadır. Zaten geçmişimiz de bunu öngörmektedir.

Geçmişimizde hayvanlara eziyet yoktur. Tam tersine ilgi ve şefkat vardır. O kadar ki, 18. yüzyılda Osmanlı ülkesini gezmiş olan Fransız hukukçu Guer, kedilerle köpeklerin tedavisine ait bir hastanenin varlığından söz etmektedir...

"*Osmanlı Devleti'nde kasaplar her gün belirli sayıda kedi ve köpek beslemekle yükümlüdürler... Şam'da (Şam o tarihte bir Osmanlı kentidir) hastalanan kedilerle köpeklerin tedavisi için bir hayvan hastanesi mevcuttur.*" (Moeurs et usages des Turcs).

Şam'daki hayvan vakıflarıyla ilgili olarak Prof. Sibai ise şu bilgileri veriyor:

“Eski Vakıf geleneğinde hasta hayvanları tedavi ve otlatma yerleri mevcuttur. Yeşil Mera (şu anda Şam’ın şehir stadi olarak kullanılan saha), çalışma gücünü yitirdiğinden sahiplerinin yem ve bakımını kaybeden aciz hayvanların otlanması için zamanında vakfedilmiş bir yerdi. Bu hayvanlar ölünceye kadar orada otlanırdı. Şam Vakıfları arasında, kedilerin yiyip uyuyacağı ve gezineceği yerler de vardı. Öyle ki, her gün yiyeceklerini bulmakta hiçbir güçlük çekmeyen yüzlerce kedi, buranın demirbaşı mesabesinde (durumunda) idi.”

Şimdi de Elisee Recus’un, 1880’lerde yayınladığı *“Küçük Asya”* isimli eserinden bir paragraf okuyalım:

“Osmanlılardaki iyilik duygusu hayvanları dahi kucaklamıştır. Birçok köyde eşekler haftada iki gün izinli sayılır... Türklerle Rumların karışık olarak yaşadığı köylerde ise bir evin hangi tarafa ait olduğunu kolaylıkla anlayabilirsiniz. Eğer evin bacasında leylekler yuva yapmışsa, bilin ki o ev bir Türk evidir.”

Ünlü Fransız şair Lamartine’den de bir tespit aktaralım:

“Osmanlı Müslümanları canlı ve cansız mahlûkatın hepsiyle iyi geçinirler. Ağaçlara, kuşlara, köpeklerle, velhasıl Allah’ın yarattığı her şeye hürmet ederler; bizim memleketlerde başıboş bırakılan veyahut eziyet edilen bu zavallı hayvan cinslerinin hepsine şefkat ve merhametlerini teşmil ederler.

Bütün sokaklarda sokak köpekleri için muayyen (belirli) aralıklarla su kovaları sıralanır.”

Konumuza, 15 Aralık 1574 ile 16 Ocak 1595 arası padişahlık yapan Sultan III. Murad’ın (zamanında Osmanlı Devleti 24 milyon 534 bin 242 kilometrekare yüzölçümü ile en geniş sınırlarına ulaşmıştır) bir fermanını ekleyelim:

“İstanbul kadısına hüküm ki: Hamalların taşımacılıkta kullandıkları at ve katırlara taşıyamayacakları miktarda yük yükleniyormuş. Hamallar kethüdasına buyurdum ki: Bundan sonra hiçbir at ve katıra taşıyabileceğinden fazla yük yükletmeyesin. At ve katırların beslen-

melerine, nallarına ve semerlerine dikkat edilmesi için gerekli önlemleri aldırasın..."

Sonraki zamanlarda sokak köpeklerini toplayıp Hayırsız Ada'ya süren, canım ormanları yakıp ağaçları kesen de biz değil miyiz? dersanız, haklısınız derim ...

Evet, haklısınız. *Sünnet Medeniyetinden* kopuşumuzun faturasını sadece insanlar değil, hayvanlarla bitkiler de ödüyor!

YASSI ADA, İMRALI ADA VE HAYIRSIZ ADA

Milletimizin yüreğinde iki adanın acı hatıraları var...

Bunlardan birincisi Yassı Ada'dır ki, 27 Mayıs 1960'da gerçekleştirilen bir askeri darbe sonucu iktidardan uzaklaştırılan Demokrat Parti yöneticileri (en başta da milletin sevgilisi Başbakan Adnan Menderes) bu adada bulunan zindanlara doldurulmuş, insanlık dışı muamelelere ve hatta işkencelere maruz kalmışlardı.

İkincisi İmralı Adası'dır ki, Yassı Ada'da idama mahkûm edilen Başbakan Adnan Menderes'le iki bakan arkadaşı (Maliye Bakanı Refik Koraltan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu) İmralı Adası'nda idam edilmiştir. Bu yüzden milletimiz bu adaları "hayırsız" sayar...

Aslında üçüncü bir "Hayırsız Ada" daha var. İstanbul'dan toplanan sokak köpeklerinin buraya terk edilmesi yüzünden bu ismi almıştır (bugünkü adı Sivri Ada'dır).

Sokak kedilerini ve köpeklerini bulundukları yerlerde korumaktan, onları acımasızca toplayıp "sürgün"e gönderme noktasına gelişimizin hikâyesi oldukça eskidir...

Bu işin öncülüğü de, bir orta yol bulmak yerine, işi kökünden çözmek yanlısı olan Sultan II. Mahmud'a aittir.

Sultan IV. Murad gibi, Yeniçeri Ocağı'nı ıslah etmek yerine, kışkırları topa tutup her nasılsa kaçmayı başaranları yakalayıp öldürmek için *insan avı* başlatan ve bu suretle Yeniçeri Ocağı'nın kökünü kazıyan da odur. Ardından sıra sokak köpeklerine geldi...

Bu *imha* olayını başlatan basit bir olay var...

Gece yarısı Galata'da gezinen bir İngiliz turist, birkaç sokak köpeğinin saldırısına uğradı. Kaçıp kurtulmak için çıktığı yüksek bir

duvardan düşüp öldü. Bu yüzden İngiltere Osmanlı Devleti'ne sert bir nota verdi. İngiltere ile arasının bozulmasından endişeye kapılan Sultan II. Mahmud da *sokak köpeklerinin hakkından gelinmesini ferman* buyurdu.

Padişahın emri üzerine, Belediye Başkanı Suphi Bey, oluşturduğu *itlâf ekipleri*yle sokak köpeklerini toplatıp teknelerle Hayırsız Ada'ya bıraktırdı. Aylarca devam eden bu işlem sonucunda adaya 80 bin civarında köpek bırakıldı.

Etrafı sarp kayalıklarla çevrili olan adada su ve yiyecek bulamayan köpekler, bir süre sonra açlıktan birbirlerini yemeye başladılar. Acı ulumaları özellikle geceleri İstanbul'dan bile duyulurdu.

Bu uygulamadan kısa bir süre sonra çıkan Balkan Savaşı, halk tarafından "*köpeklerin ahu tuttu.*" şeklinde yorumlandı.

İkinci büyük köpek toplama harekâtı 1865'te, Sultan Abdülaziz devrinde yaşandı. Bir bir toplanan sokak köpekleri, teknelerle yine Hayırsız Ada'ya bırakıldı.

Hayvanseverler bu işe o kadar öfkelenildiler ki, hemen sonrasında çıkan ve Bayezit'den Gedikpaşa'ya kadar tüm binaları kül eden büyük İstanbul yangınına buna bağladılar. "*Köpekleri topladınız, Allah da cezanızı verdi! Köpekler olsaydı, havlayarak felaketi önceden haber verirlerdi.*" dediler.

Yorum etkili oldu; hükûmet, Hayırsız Ada'da ölüme terk ettiği köpekleri İstanbul'a geri getirdi.

Sokak kedileri ile köpekleri üzerine en acımasız kıyım 1910'da gerçekleşti. İttihad Terakki kurucularından meşhur "mason üstad-ı âzam" ı Talât Paşa o tarihte Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) idi ve sokak köpeklerinin toplanıp Hayırsız Ada'ya bırakılmasını emretmişti.

Aklı başında hiç kimse bu işe yanaşmadığından *Köpek Toplama Ekipleri* serserilerden oluştu.

Bunlar sokak sokak dolaşüyor, bu iş için özel surette imal edilen dev kerpetenlerle hayvanları yakalıyor, köpek toplama arabalarıyla önce Tophane'ye getiriyorlar, oradan da gemilerle Hayırsız Ada'ya götürüyorlardı. 30 bin civarında köpeğin bu şekilde öldürüldüğü kaydediliyor.

“Sokak köpekleri yakın tarihimizde hiç mi rahat yüzü görmediler?” diyeceksiniz, gördüler. Sultan II. Abdülhamid’in padişahlığında huzur içinde yaşadılar.

Zira Padişah, sokak köpekleriyle uğraşmak yerine, kuduzla uğraşmayı tercih etti.

Fransa’daki Pastör Enstitüsü ile işbirliği yaparak, İstanbul’da dünyanın üçüncü *Kuduz Enstitüsü*nü kurdu.

Ayrıca sokak kedileri ve köpekleriyle ilgili araştırmalar yaptırdı. Özel hekimi Mavroyani Paşa’nın (Spiridon Mavrogenis) “*Sokak Köpekleri*” isimli kitabı, Padişah’ın talimatıyla yazılıp yayınlandı.

Bunca badireden sonra, Sayın Başbakan’ın bu meseleye eğilmesini hayırlı bir yaklaşım olarak görüyorum.

“SU MEDENİYETİ” NE DEMEKTİR?

Mademki, *temizlik imandandır* ve su her türlü temizliğin ana malzemesidir, günde beş kez abdest alan Osmanlı insanının su ile haşır-neşir olması ve bir su kültürü, hatta medeniyeti oluşturması kaçınılmazdı.

İşte bu yüzden, “*Su gibi aziz ol*” duası, asırlar boyunca en makbul dualardan biri sayılmıştır.

Su gibi aziz olmak, su kadar berrak, su gibi aziz, verici, canlandırıcı, dinamik, güçlü, mütevazı, neşeli, izzetli, kıymetli, temiz, mübarek, kararlı ve azimli olmaktır...

Su ile haşır-neşir olmak ise hayatla bütünleşmek anlamına gelir.

Öncelikle su berraktır. Bu berraklık şeffaflığı da içerir...

Su vericidir. Kendini karşılıksız verir...

Dinamiktir. Bıkmak-usanmak bilmez, asla gerilemez. Mutlaka yatağını bulur ve yatağında akar.

Hareketlidir. Hem canlı gibidir, hem de canlandırıcıdır...

Neşelidir. Şarkılar söyleyerek akar... Bu yüzden su sesinin keyiflendirici ve yatıştırıcı bir özelliği vardır... Ecdad, suyun bu özelliğini çok eskiden keşfetmiş, *su musıkisini* akıl hastalıklarının tedavisinde kullanmıştır.

Mütevazıdır. Sürünerek akar...

İzzetlidir. Asla boyun eğmez. Hükmü altına girmez. Bildiğine gider. (Denizlere kim hükmedebilmiş ki!)

Su gibi aziz olmak, su kadar berrak, su gibi aziz, verici, canlandırıcı, dinamik, güçlü, mütevazı, neşeli, izzetli, kıymetli, temiz, mübarek, kararlı ve azimli olmaktır...

Su ile haşır-neşir olmak ise hayatla bütünleşmek anlamına gelir.

Güçlü, kararlı ve istikrarlıdır. Kararlı ve istikrarlı bir şekilde belli aralıklarla düşen bir damlacık su bile en sert kayaları oyabilir...

Kıymetlidir. Susuz yaşanmaz. Her canlı suya muhtaçtır. Bu itibarla su hayattır.

Temizdir. Hem kendini arındırır, hem de tüm kirleri temizler...

Azımlıdır. Binlerce yıl akmaktan bıkmaz...

Önemlidir. Allah suyun önemini ve mahiyetini, Furkan Suresi, 48, 49'uncu ayetlerde vurgulayarak, şöyle buyurmuştur: "Biz, ölü olan toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanların ve nice insanların susuzluğunu gidermek için gökten tertemiz su indirdik."

Mübarektir. O kadar ki, Fuzuli, "Su Kasidesi" olarak da anılan meşhur "Kasîde der na't-ı Nebevî"sinde, Peygamber Efendimizle suyu özdeşleştirmiştir.

*"Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su,
Kim bu denli dutuşan odlara kılmaz çâre su ...
Hâk-i pâyine yetem dir ömrlerdür muttasıl,
Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su ...
Yâ Habîballah yâ Hayre'l beşer müştakunam,
Eyle kim leb-teşneler yanub diler hemvâra su ...
Sensen ol bahr-ı kerâmet kim şeb-i Mi'râc'da,
Şebnem-i feyzün yetürmiş sâbit ü seyyâra su ...
Umduğum oldur ki, rûz-ı haşr mahrûm olmayam,
Çeşm-i vaslun vire men teşne-i dîdâra su."*

Ayrıca su medeniyeti atasözlerimize de yansımış, "Su akarken testiye doldurmalı!", "Su testisi su yolunda kırılır!", "Su uyur düşman uyumaz!", "Taşıma suyla değirmen dönmez!" gibi atasözleri dilden dile dolaşıp günümüze kadar gelmiştir.

Kısacası, Osmanlı, suyun kıymetini de, hikmetini de idrak etmiş, idrak ettiği için de önce bir *Su Kültürü* oluşturmuş, ardından da suyu medeniyete dönüştürmüştür.

Bu aynı zamanda bir *temizlik medeniyetidir*...

Edmondo de Amicis, yıllarca ceddimizle iç içe yaşadıkten sonra, 1883 yılında Paris'te yayınladığı "Constantinople" isimli eserinde şunları yazıyor: "Türkler çok temizdir... Yüzler, eller, ayaklar tertemiz, yamalı kıyafet pek az ve hele kirlisi hemen hiç yoktur..."

M. de Thevenot, 1665 yılında Paris'te yayınladığı "Relation d'un voyage fait an Levant" isimli eserinde, Osmanlı ceddimizin su ile bütünleşmeleri sebebiyle sık hastalanmadıklarını söyler:

"Türkler çok yaşarlar ve az hasta olurlar... Öyle zannediyorum ki, Türklerin bu mükemmel sıhhatlerinin başlıca sebeplerinden biri de sık sık hamama gitmeleri ve yiyip içmedeki itidalleridir. Çünkü az yemek yerler, Hristiyanlar gibi karmakarışık şeyler yemezler, içki âlemleri yapmazlar ve daima idman yaparlar."

Uzun yıllar ülkemizde kalan Comte de Marsigil, yere tükürmedikleri için atalarımızı eleştirir:

"Türkler hiçbir zaman yere tükürmezler. Daima yutkunurlar. Bunun için de saçlarında sakallarında bir hararet olur ve zamanla saçları, kaşları, sakalları dökülür."

Ceddimiz bu temizlik anlayışını İslam'ın önerisi istikametinde oluşturulan su kültürüne borçludur.

Osmanlı'nın su ile bütünlenmiş hâli, 1552 yılında Osmanlılara esir düşüp, üç yıl boyunca Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın yanında kalan ve bu süre içinde kölelikten hekimliğe yükselen İspanyol Pedro'nun kaleme aldığı, "Kânunî Devrinde İstanbul" isimli kitabında şöyle anlatılır:

"İspanya'da ömrü boyunca iki kere yıkanmış hiçbir kadın ve erkek göremezsiniz. Türkler ise sık sık yıkanır. Türk hamamlarında bol su harcanır. Dünyada İstanbul kadar çeşmesi olan hiç bir şehir yoktur, her sokakta muhakkak bir çeşmeye rastlanır."

OSMANLI'DA ÇEŞME KÜLTÜRÜ

Suyu aziz bilen Osmanlı, su medeniyetinin kimi mütevazı, kimi şaşıaalı yansımaları olan çeşmelerle şehirlerini süslemiştir. Bazı çeşmeler öylesine bir *sanat eseridir* ki, bu eserlerin yalnızca bir ihtiyacın ürünü şeklinde algılanması mümkün değildir...

Çeşmeler, aynı zamanda Osmanlı'nın estetik anlayışının da göstergeleridir...

Çeşmeler konumlarına ve işlevlerine göre isimlendirilmiştir. Cephesi bir yapı ya da avlu duvarı üzerinde bulunan çeşmelere, *duvar çeşmesi*, müstakil bir yapı olarak meydanlara yapılan çeşmelere *meydan çeşmesi*, kervanların konakladığı şehirlerarası noktalarda ve şehrin çevresindeki mesire yerlerinde bulunan namazgâhların yanında yapılan çeşmelere *namazgâh çeşmesi* ismi verilmiştir. Saray, konak ve yalılarda temizlik, abdest almak ve su sesi ile dinlenmek amaçlı yapılan çeşmelere *oda çeşmesi*, cami avlusu, iskele meydanı gibi yerlere yapılan çeşmelere *sütun çeşmesi*, gelip geçenlere su ve şerbet dağıtılan çeşmeli yapılara *sebil* denmiştir. Yapıldıkları yer itibarıyla çukurda kalan çeşmelere *çukur çeşme*, iki veya üç cepheli çeşmelere *çatal çeşme*, yapı ve sokakların köşelerinde yer alan çeşmelere *köşe çeşmesi*, minare ayaklarında inşa edilen çeşmelere *minare çeşme* isimleri verilmiştir. Sürre Alayı ile hacca gidenlerin, ayrıca sefere çıkan ordu veya kervanların uğurlanma yerlerinde yapılan çeşmelere *ayrılık çeşmesi*, şehirden ayrılanların ya da gelenlerin buradan şehre bakarak şehri âdeta selamladığı yerlere yapılan çeşmelere *selâmi çeşme*, şehre giriş çıkışları kontrol etmekle görevli Bostancıbaşının kontrol noktasında yapılan çeşmelere de *bostancı çeşmesi* denmiştir.

BİR VALİDE SULTAN ÇEŞMESİNİN HİKAYESİ

Bahsedeceğimiz çeşme İstanbul'un Azapkapı semtindedir. Unkapanı Köprüsü'nün Galata ayağının bulunduğu yerden başlayıp Şişhane (eski ismi "Şeşhane" Bilgi notu: "Şeş" yivli bir tüfek cinsidir; muhtemelen burada tüfek atölyesi olduğu için semt bu ismi almıştır.) Yokuşu'na doğru devam eden bu semte "Azap Kapı", ya da "Azap Kapısı" denmiştir.

Şöyle açıklayayım: Osmanlı ordusu içinde çoğunlukla garnizon *askeri* olarak görev yapan ve adına "Azep-Azap" denilen bir askeri sınıf vardı. Bu sınıfa mensup askerlerden bir kısmı bu semtteki tersanelerde (Azban-ı Tersane) çalışırdı. Önce tersaneye girip çıkmakta kullandıkları kapıya "Azap Kapısı" dendi. Sonra da bu kapı koca bir semte isim oldu.

Oradaki çeşmenin hikâyesine gelince...

Bu civarda yaşayan fakir bir ailenin on dört, on beş yaşlarında gösteren güzel kızı Saliha, elinde kulpu kırık bir testi ile mahallenin derme-çatma çeşmesinden su almaya gider...

Fakat aksilik; su doldururken ağırlaşan testi ellerinin arasından kayıp param parça olur... Saliha, ağlamaya başlar...

O sırada atlı arabasıyla oradan geçmekte olan Sultan IV. Mehmed'in (meşhur Avcı Mehmed) eşi Rabia Gülnüş Sultan, çeşme başında hıçkırarak ağlayan kızı görünce, arabayı durdurur. Hem neden ağladığını merak etmiş, hem de yamalı elbiseleri içinde yeni yetme bir kızın hıçkıra hıçkıra ağlaması anne yüreğine dokunmuştur... Arabadan inip Saliha'nın yanına gider:

"Adın ne bakalım senin güzel kız?"

Genç kız hıçkırıklar arasında cevap verir: “*Saliha.*”

“Ben de Padişah’ınızın haremi Rabia Gülnüş Sultan’ım. Neden ağlıyorsun peki, ne oldu?”

Saliha bir taraftan ürkek ürkek saraylı kadına bakarken, bir taraftan da ne kılık kıyafeti, ne hâli tavrı, yaşadığı mahallenin kadınlarına benzemeyen orta yaşlı güzel kadına derdini anlatır:

“Annem beni mahalle çeşmesinden su almaya göndermişti. Fakat öyle beceriksizmişim ki, bir testiye bile sahip çıkamadım: Elimden kayıp kırıldı.”

Rabia Gülnüş Sultan, eski bir testi için gözyaşı döken güzel kızı teselli etmek için, birkaç altın çıkarıp uzatır: “*Bunları al yavrum. İstersen bu parayla bir araba dolusu testi alabilirsin. Böylece annenin dağından da kurtulmuş olursun.*”

Saliha’nın döktüğü gözyaşları kirli yanağında izler bırakmıştır. Önce ellerinin tersiyle gözlerini siler, sonra da ellerini arkasına saklar.

Bir yandan da kocaman açtığı gözlerini Rabia Gülnüş Sultan’a dikip, merakla inceler:

“İstemem.” der, nefes kadar hafif bir sesle, “*Para filan istemem. Hem ben zaten kırılan testiye ağlamıyorum ki...*”

Şimdi şaşırma sırası Hanım Sultan’a gelmiştir... Saliha’nın tok gözlülüğünden de etkilenmiştir doğrusu...

“Peki, ama niçin ağlıyorsun o zaman?” diye sorar.

“Tabii ki, testiye kıran beceriksizliğime ağlıyorum.”

Hanım Sultan büsbütün şaşırmış, yetişme çağında bir kızın sorumluluk dolu cevabından da alabildiğine etkilenmiştir... Bir anda kararını verir: Onu saraya alacaktır... Elini küçük kıza uzatır:

“Arabaya gel kızım, beni evine götür, ailenle konuşacaklarım var...”

Saliha kısa bir tereddüt geçirir. Rabia Gülnüş Sultan’ın yüzüne bir kere daha dikkatle bakar. Güvenebileceğine karar verince, ayağa kalkar. Elini tutar. Birlikte yaylı saray arabasına binerler...

Saliha’nın tarif ettiği sokaklardan geçip harap görünümlü bir külbubenin önünde dururlar.

"Geldik." der Saliha. *"Biz burada yaşıyoruz."*

El ele arabadan inip eve girerler. Evin içi perişandır. Yaşlı bir kadının unu tekneye dökmüş su beklemektedir. Belli ki, hamur yoğuracak, ekmek yapacaktır.

Saliha'nın annesi, saraylı olduğu her hâlden belli bir kadını karşısında görünce, hem çok şaşırır, hem de biraz endişelenir. Âdeta eli ayağına dolaşır. Ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemez olur. Bu yüzden uzun süre suskun kalır...

Neden sonra toparlanıp *"Hoş geldiniz!"* diyebilir. *"Buyurunuz."*

Rabia Gülnüş Sultan duvar boyu uzanan sedire oturur. Kadını da yanına oturtur. Önce kendini tanıtır. Ardından niyetini açar:

"Kızınızdan çok etkilendim, çok akıllı. İzin verirsiniz onu saraya alıp yetiştirmek istiyorum. Arada bir sizi ziyarete geliriz. Siz de istediğiniz zaman gelebilirsiniz. Kapımız açıktır."

Kadının altı çocuğu daha vardır ve duldur. Yarı aç, yarı tok yaşamaktadırlar. Yine de canından can koparıp vermek zor gelir.

Bir süre düşünür. İç çeker. Kimi Saliha'ya, kimi Hanım Sultan'a dalgın dalgın bakar...

Aslında kızının başına devlet kuşu konmuştur. Hiç değilse onun hayatı kurtulacaktır. Bu sefalet çekilir gibi değildir. Bir ihtimal, belki şehzadelerden biriyle evlenip "Valide Sultan" bile olur!

Bunları geçirir içinden... Git gide yumuşar. Hanım Sultan'ın güven veren bakışları, içindeki fırtınaları dindirmiştir... Sonunda kararını verir: *"Ben saraya gelemem, çünkü usul erkân bilmem, utanır sıklırım. Ama mademki, Salihacığım bana gelebilecek, onu görebileceğim, kendisi de isterse, verdim gitti."*

Saliha saraylı kadını sevmiştir. Bir kere kadının bakışları sevgiyle bakmakta, umut ve güven saçmaktadır. Sürekli gülümsemesiyle içini ısıtmıştır: *"Siz istedikten sonra, gelirim."* deyiverir.

Rabia Gülnüş Sultan bir kese altın tutuşturur Saliha'nın annesinin eline...

“Şimdi vedalaşın, ben arabada Saliha’yı bekliyorum.”

Ana-kızın vedalaşması, sevinçle acı ortasıdır. Anne, evlâdından ayrılmanın hüznüyle hem ağlar, hem de hayatının kurtulacağını düşünüp gülümser.

Saliha üzerindeki yamalı elbiselerle yaylı arabaya biner. Arabacı atları dehler. Saraya giderler. Saliha kız sarayda hemen hamama sokulur. Yıkanıp temizlendikten sonra, ipekli elbiseler giydirilir ve hareme yerleştirilir. Haremde tam iki yıl zorlu bir eğitimden geçer. Oturup kalkmayı, yiyip içmeyi, giyinip kuşanmayı, enstrüman çalmayı ve adab-ı muaşeret kurallarını öğrenir...

Artık o da bir *saraylı hanımefendidir*... Üstelik çok zeki ve çok da güzeldir... O kadar ki, Sultan İkinci Mustafa’nın annesi, onlarca cariye arasından oğluna onu beğenip gelin alacaktır...

Böylece küçük Saliha, *Saliha Sebkatı Sultan* olur.

Bir süre sonra bir oğlu dünyaya gelir. Adını *Mahmud* koyarlar. Şehzade Mahmud, babasının vefatı üzerine 1730’da *Sultan Birinci Mahmud* unvanıyla padişah olunca, Saliha Sebkatı Sultan, *Valide Sultan*lığa yükselir ve talihini açan testiye kırdığı derme-çatma çeşmenin yerine 1732-33 yıllarında muhteşem bir çeşme yaptırır: *Saliha Sebkatı Valide Sultan Çeşmesi*.

Fakat Saliha Sebkatı Valide Sultan bununla yetinmeyecek, ayrıca İstanbul’un birçok yerini çeşmelerle donatacak, pek çok eski çeşmeyi de tamir ettirecektir.

Saliha Sebkatı Sultan, Valide Sultan olarak izzet-u ikbal ile dokuz yıl yaşadıktan ve bir sürü yere daha çeşmeler yaptırdıktan sonra, nihayet 1739 yılında hayata veda eder. Mezarı, Yeni Cami karşısındaki Hatice Turhan Valide Sultan Türbesi’nde, oğlunun yanındadır.

Osmanlı insanı su ile barışık yaşarken Batı dünyası sudan alabilmesine kaçırıyordu...

Yıkanmaktan nefret ediyor, bu yüzden de çok kötü kokuyordu.

Bu yüzden, 1500'lerde, İngiltere vatandaşlarının çoğu Haziran'da evleniyordu. Çünkü senelik banyolarını Mayıs ayında yapıyorlar, Haziran'da hâlâ çok kötü kokmuyorlardı...

Ama yine de kokmaya başladıkları için gelinler vücutlarından çıkan kokuyu bastırmak amacıyla ellerinde bir buket çiçek taşıyorlardı.

Banyolar içi sıcak su ile doldurulmuş büyük bir fiçıda yapılıyordu.

Sadece evin erkeği temiz su ile yıkanma imtiyazına sahipti. On-
dan sonra oğulları ve diğer erkekler, daha sonra kadınlar, sonra ço-
cuklar ve en son olarak bebekler aynı suda yıkanılıyordu. Bu esnada
su o kadar kirli hâle geliyordu ki, içinde gerçekten bir şeyleri kaybet-
mek mümkündü.

İngilizce'deki "*Banyo suyu ile birlikte bebeği de atmayın!*" (Don't throw the baby out with the bathwater) deyimini buradan gelmektedir.

Evlerin çatıları üst üste yığılmış kamıştan yapılıyor, kamışların
altında tahta bulunmuyordu. Burası hayvanların ısınabilecekleri
tek yer olduğu için bütün kediler, köpekler ve diğer küçük hayvan-
lar (fareler, böcekler) çatıda yaşıyordu. Yağmur yağdığı zaman çatı
kayganlaşıyor ve bazen hayvanlar kayarak çatıdan aşağı düşüyordu.
İngilizce'deki "*Kedi-köpek yağıyor!*" (It's raining cats and dogs) deyi-
mi buradan gelmektedir.

Yukarıdan evin içine düşen şeyleri engelleyecek hiçbir şey yoktu.
Böceklerin ve buna benzer nesnelerin yatakların içine düşmesi bü-
yük bir sıkıntı oluşturuyordu. Etrafında yüksek direkler ve üstünde
örtü bulunan İngiliz usulü yataklar buradan gelmektedir.

Zemin topraktı. Sadece zengin evlerinin zemini topraktan başka
bir şeyden yapılmıştı. İngilizcedeki "*Toprak kadar fakir!*" (dirt poor)
tabiri buradan çıkmıştır.

Zenginlerin ahşaptan yapılmış zeminleri vardı. Bunlar kışın ısı-
landığı zaman kayganlaşıyordu. Bunu önlemek için yere saman
(thresh) seriyorlardı. Kış boyunca saman sermeye devam ediliyor-
du. Bir zaman geliyordu ki kapı açılınca saman dışarıya taşıyordu.

Buna mani olmak üzere kapının altına bir tahta parçası konuyordu ki bunun adı ‘thresh hold’ (saman tutan); Türkçesi eşik idi.

Yemek pişirme işlemi her zaman ateşin üzerine asılı durumdaki büyük bir kazanın içinde yapılıyordu. Her gün ateş yakılıyor ve kazana bir şeyler ilave ediliyordu. Çoğu zaman sebze yeniyor, et pek bulunmuyordu.

Akşam yahni yenirse artıklar kazanda bırakılıyor, gece boyunca soğuyan yemek, ertesi gün tekrar ısıtılarak yenmeye devam ediliyordu. Bazen bu yahni çok uzun süre kazanda kalıyordu. “*Bezelye lapası sıcak, bezelye lapası soğuk, kazandaki bezelye lapası dokuz günlük*” (peas porridge hot, peas porridge cold, peas porridge in the pot nine days old) tekerlemesinin menşei budur.

Bazen domuz eti buluyorlar, o zaman çok seviniyorlardı. Eve ziyaretçi gelecekse domuz etlerini asarak onlara gösteriş yapıyorlardı. Birisinin eve domuz eti getirmesi zenginlik işaretiydi. Bu etten küçük bir parça keserek misafirleriyle oturup paylaşıyorlardı. Buna “*yağ çiğnemek*” (chew the fat) adı veriliyordu.

Parası olanlar kalay-kurşun alaşımından yapılmış tabaklar alabiliyordu.

Asidi yüksek olan yiyecekler kurşunu çözerek yemeğe karışmasına sebep oluyor, böylece gıda zehirlenmelerine ve ölüme yol açıyordu.

Domatesler buna sık sık sebep olduğu için bundan sonraki yaklaşık 400 yıl boyunca domateslerin zehirli olduğu düşünülmüştü.

Çoğu insanın kalay-kurşun alaşımından yapılmış tabakları yoktu. Onun yerine tahta tabaklar kullanıyorlardı. Çoğu zaman bu tabaklar bayat ekmekten yapılıyordu. Ekmekler o kadar bayat ve sertti ki uzun zaman kullanılabilirdi.

Bunlar hiçbir zaman yıkanmadığı için içinde kurtlar ve küfler oluşuyordu. Kurtlu ve küflü tabaklardan yemek yiyen insanların ağızlarında “*tabak ağzı*” (trench mouth) denen hastalık ortaya çıkıyordu.

Ekmek itibara göre bölüşülüyordu. İşçiler yanık olan alt kabuğu, aile orta kısmı, misafirler de üst kabuğu alırdı.

Bira ve viski içmek için kurşun kadehler kullanılıyordu. Bu bileşim insanları bazen birkaç gün şuursuz vaziyette tutabiliyordu. Yoldan geçen insanlar bunların öldüğünü sanıp defnetmek için hazırlık yapıyordu. Bunlar birkaç gün süreyle mutfak masasının üstüne yatırılıyor, aile etrafına toplanıp yiyip-içerek uyanıp uyanmayacağına bakıyordu.

Buna “*uyanma nöbeti*” deniyordu.

İngiltere eski ve küçük bir yerd, insanlar ölülerini gömecek yer bulamamaya başlamıştı. Bunun için mezarları kazıp tabutları çıkarıyor, kemikleri bir *kemik evine* götürüyor ve mezarı yeniden kullanıyorlardı.

Tabutlar açıldığında her 25 tabutun birinde iç tarafta kazıntı izleri olduğu görüldü. Böylece insanların diri diri gömüldüğü ortaya çıktı. Buna çözüm olarak cesetlerin bileklerine bir ip bağlayıp bu ipi tabuttan dışarıya taşıyarak bir çana bağladılar. Bir kişi bütün gece boyu mezarlıkta oturup zili dinlerdi. Buna “*mezarlık nöbeti (graveyard shift)*” denirdi. Bazıları zil sayesinde kurtulur (“*saved by the bell*”) bazıları da “*ölü zilci (dead ringer)*” olurdu.

Ortaçağda Avrupa’daki rahibelerin yüz ve ellerinden başka yerlerini yıkamaları kesin olarak yasaklanmıştı. Kastilya Kraliçesi İabella bile 50 yıldan fazla süren hayatı boyunca iki kez banyo yapmıştı. Kirlilik âdeti Amerika’ya da bulaşmış, Pennsylvania ve Virginia eyaletlerinde *banyo yapmayı yasaklayan* ya da belirli kısıtlamalar getiren kanunlar çıkarılmıştı.

Philadelphia’da ise kanunla bir ay içinde birden fazla banyo yapan insanlar cezaevine gönderiliyordu.

Tuvaletle henüz tanışmayan Avrupa’da lazımlıkları sokaklara boşaltma âdeti 17. yüzyıla kadar sürdü.

Fransa krallarından 14. Louis, gününün belli bir zamanını lazımlığında oturarak geçirir, devlet işlerini de buradan yürütürdü.

1600'lerde İstanbul'a gelen İngiliz büyükelçiler, lazımlık kullanma ve bunu da pencereden boşaltma adetleri yüzünden şehirden uzak olan Tarabya'daki bir konağa gönderilmişti.

19. yüzyıla gelindiğinde, kesin olarak tuvalet kullanma sözü vermeleri üzerine Taksim'e taşınmalarına izin verilmişti...

HAYATI BOYUNCA SADECE İKİ KEZ YIKANAN KRALİÇE

Bu durum sadece İspanya'ya has bir durum değil, o dönem Avrupa'sında geçerli bir yaşam biçimidir. Zaten o dönem Avrupa'sında, doktorlar banyo tavsiye etmedikçe yıkanmanın sağlık açısından son derece zararlı olduğuna inanılırdı.

Doktor John: *“Kulaklara su kaçırmamak şartıyla sadece başınızı yıkayabilirsiniz.”* diyordu.

Jean de Renoe isimli başka bir doktor ise; *“Sadece ellerinizi ve ayaklarınızı yıkamanızda bir mahzur yoktur; başa su sürmek, son derece tehlikelidir. Unutmamalıdır ki, başa sürülen su, her türlü derdin kaynağıdır.”* görüşünü savunuyordu.

Yazar Theophrashe Renaudot su konusunda daha temkinliydi: *“Doktorlar tavsiye etmedikçe banyo yapmak sadece lüzumsuz bir hareket değil, tehlikelidir de... En büyük zararı da müstakbel annelerin karınlarındaki hayat meyvelerini yok etmesidir.”*

XVI. yüzyılda Aziz Benedik, *“Banyoya, ancak bazı durumlarda izin verilebileceğini”* söylüyordu.

Aziz Francis ise, *“Yıkınmamış vücut dindarlığın işaretidir.”* diyerek, yıkanan Hristiyanları neredeyse kâfir ilan ediyordu.

İspanya Kraliçesi İzabel, biri doğumunda, diğeri gerdek gecesi olmak üzere, tüm hayatında sadece iki kez yıkanmış olmakla övünüyordu.

VE KOKU KÜLTÜRÜ

Eskiden her parfüm şişesinin üstünde, “*Eau de toilette...*” şeklinde Fransızca bir cümle yazardı: “*Tuvaletten sonra kullanılır...*”

Gerçekten de parfüm, yıkanmayı sevmeyen Batı insanının üstüne sinen kokuları kısmen bertaraf etmek için icat edilmiştir.

Malum: Her icat bir ihtiyaçtan doğar...

“*Temizlik imandandır*” anlayışının bir ürünü olarak, Osmanlılar, bazıları sanat ve estetik açıdan da *şaheser* olan hamamlarla şehirlerini do-

Parfüm, yıkanmayı sevmeyen Batı insanının üstüne sinen kokuları kısmen bertaraf etmek için icat edilmiştir.

Malum: Her icat bir ihtiyaçtan doğar...

“*Temizlik imandandır.*” anlayışının bir ürünü olarak, Osmanlılar, bazıları sanat ve estetik açıdan da *şaheser* olan hamamlarla şehirlerini donatırken, Avrupa insanı yıkanmayı günah sayıyordu. Çünkü yıkandığı takdirde vaftizden çıktığına, bu yüzden cehenneme gideceğine inanıyordu.

natırken, Avrupa insanı yıkanmayı *günah* sayıyordu. Çünkü yıkandığı takdirde vaftizden çıktığına, bu yüzden cehenneme gideceğine inanıyordu.

Osmanlı'nın su ile bütünlenmiş hâli, 1552 yılında Osmanlılara esir düşüp, üç yıl boyunca Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın yanında kalan ve bu süre içinde kölelikten hekimliğe yükselen İspanyol Pedro'nun kaleme aldığı, “*Kânunî Devrinde İstanbul*” isimli kitabında şöyle anlatılır:

“İspanya’da ömrü boyunca iki kere yıkanmış hiçbir kadın ve erkek göremezsiniz. Türkler ise sık sık yıkanır. Türk hamamlarında bol su harcanır. Dünyada İstanbul kadar çeşmesi olan hiç bir şehir yoktur, her sokakta muhakkak bir çeşmeye rastlanır.”

Bu durum sadece İspanya'ya has bir durum değil, o dönem Avrupa'sında geçerli bir yaşam biçimidir. Zaten o dönem Avrupa'sında, doktorlar banyo tavsiye etmedikçe yıkanmanın sağlık açısından son derece zararlı olduğuna inanılırdı.

Doktor John: “Kulaklara su kaçırmmamak şartıyla sadece başınızı yıkayabilirsiniz” diyordu.

Jean de Renoe isimli başka bir doktor ise “Sadece ellerinizi ve ayaklarınızı yıkamanızda bir mahzur yoktur; başa su sürmek, son derece tehlikelidir. Unutmamalıdır ki, başa sürülen su, her türlü derdin kaynağıdır” görüşünü savunuyordu.

Yazar Theophrashe Renaudot su konusunda daha temkinliydi: “Doktorlar tavsiye etmedikçe banyo yapmak sadece lüzumsuz bir hareket değil, tehlikelidir de... En büyük zararı da müstakbel annelerin karınlarındaki hayat meyvelerini yok etmesidir.”

XVI. yüzyılda Aziz Benedik, “Banyoya, ancak bazı durumlarda izin verilebileceğini” söylüyordu.

Aziz Francis ise “Yıkınamamış vücut dindarlığın işaretidir” diyerek, yıkanan Hıristiyanları neredeyse “kâfir” ilan ediyordu:

İspanya Kraliçesi İzabel, biri doğumunda, diğeri gerdek gecesi olmak üzere, tüm hayatında sadece iki kez yıkanmış olmakla övünüyor.

Yani Avrupalının, *suya sabuna dokunmama* geleneğinin bir de *dinsel* boyutu var...

Sonunda Fransızlar parfümü icat etti. Fakat saraylardaki ve evlerdeki kötü kokularla nasıl baş edeceklerdi?

Çünkü Fransız Sarayı, dayanılmaz derecede kötü kokuyordu. Neden derseniz, Osmanlıların evlerde, saraylarda tuvalet yaptıkları tarihten yüz yıl sonra bile, sıradan evler şöyle dursun, Avrupa saraylarında bile tuvalet yoktu.

İhtiyaç, leğenler vasıtasıyla (kralların-imparatorların leğenlerinin altından olduğunu söylemeye sanırım gerek yoktur.) gideriliyordu. Sonra bu leğenler hizmetçiler tarafından sarayın penceresinden sokağa boşaltıyordu. Pisliğin kafalarına dökülmesinden korunmak isteyen Fransızlar ise saray bahçesinde semsiye ile dolaşmak zorunda kalıyordu. Kaçınılmaz olarak da sarayları koku götürüyordu...

Dolayısıyla öğleden önce saraya hiçbir elçi kabul edilmiyordu. Ancak tüm pencereler açılıp ortam iyice havalandırıldıktan sonra, elçi kabulüne başlanıyordu. Bu ihtiyaç da oda spreyinin icadını getirdi.

Dedik ya: Her icat bir ihtiyaçtan doğar...

Bizim böyle suni kokulara ihtiyacımız yoktu. Çünkü bir *temizlik* ve *tuvalet* kültürüne sahiptik. İnsanımız su ile barışık yaşıyor, sık yıkanıyor, ağız kokusunun giderilmesi için de her abdestte dişler *misvaklanıyordu*.

Yaşam alanları (camiler, saraylar, evler) zaman zaman gülsuyu ile yıkıyor, özellikle camilerde her Cuma ve Ramazan boyunca güzel koku veren buhurdanlar yakılıyordu (Şimdilerde ter ve çorap kokması neden?)...

O kadar ki, zaman içinde, *güzel koku sanatı* diyebileceğimiz bir sanat ortaya çıktı. Banyodan sonra vücudu ovmak, saçlara sürmek, elbiseleri buharına tutmak, evlerde yakmak için güzel kokan nesneler imal edilip çarşı-pazarda satılmaya başlandı.

Her misafir, hatta yabancı elçiler, gülsuyu ve buhur ikramıyla karşılanırdı. Mevlid, mukabele, hac karşılaması ve her türlü toplantıda gül suyu ikram etmek âdetti.

Osmanlı hem güle çok değer verirdi, hem de gül suyuna...

Çünkü *her gül Muhammed kokardı* ve her Muhammed'den Allah'a gidilirdi. Bu yüzden güle kutsiyet bile izafe edilir, bu çerçevede kitaplar lâle-gül motifleriyle süslenirdi. Hatta güle ilişkin çeşitli menkıbeler anlatılırdı. Bu yüzden yeme-içme ile tıpta bile gül ve gül suyu kullanılırdı.

Meselâ güllaç, su muhallebisi, güllabiye gibi tatlılarla bazı şerbet çeşitlerinin (ki çoğunu maalesef kaybederek yabanın "cola"sına kaldık) vazgeçilmeziydi gül suyu.

Ayrıca bazı cilt ve göz hastalıklarına karşı gül yağının ilaç olarak kullanıldığını da eski kaynaklarımızda okuyoruz.

Dahası da var. Kur'an-ı Kerim yazar hattatlarımız, kullandıkları mürekkebi misk ve amberle karıştırır, Kur'an-ı Kerim'in gü-

zel kokmasını sağlarlardı. Eski el yazmalarında bu enfes koku hâlâ hissedilir.

Hatırlayalım: Pek çok tarihçinin dudak büktüğü, benim ise saygıyla karşıladığım bir devir, Osmanlı tarihine *Lâle Devri* olarak tarihe geçti...

O tarihte, İstanbul başta olmak üzere Osmanlı şehirleri gelinler gibi süslendi. Düşünün ki dostlarım; İstanbul'un lâlelerle süslendiği yüzyılda, Avrupa, *peyzaj kültüründen* habersiz yaşıyordu.

Koku kültüründen de tabii... Yanlış okumadınız, bir *Koku kültürümüz* var...

1851'de Londra'da düzenlenen "I. Uluslararası Fuar" a Osmanlı'nın gönderdiği ürünler arasında *koku koleksiyonunun* olması ve bu koleksiyondan İngiliz basının övgüyle söz etmesi, bu konuda bir fikir verebilir.

Edirne sabunu bu sergide *nefaset ödülü* almıştı. Benzer bir fuar da 1855 yılında Paris'te düzenlendi. Osmanlı uluslar arası bu fuara çeşitli ürünlerin yanı sıra bir *koku standı* da açtı. Parisli kadınlar tarafından stand âdeta yağmalandı. Birkaç kez dolup boşaldı. 1862'de Londra'da açılan "II. Uluslararası Fuar" da ise Osmanlı ürünleri 83 madalya ile 44 mansiyon aldı.

Bizim Topkapı Sarayı Müzesi ile Paris'teki Luvre Müzesi'nde birer *Osmanlı koku arşivinin* bulunması boşuna değil.

Anlayacağınız, hayatı kültürle iç içe sokan anlayış, *güzel kokuyu* da icat edip geliştirdi. Batı'nın tüm icatları teknoloji alanında iken, bizimki genelde *hayata dair* oldu...

Onlar bize teknoloji sundu, biz *güzel yaşamının sırlarını* öğrettik.

Bu anlamda pek çok güzelliğe imza attık. Pek çok konuyu da kültüre dönüştürdük. Koku kültürü bunlardan sadece biri...

Avrupa farkında olsa da olmasa da, bugün Avrupa'yı olumlayan güzelliklerin önemli kısmında izimiz var. Gerçi onlar inkâr ediyor, ama hakikat değişmez. Tuvalet ve banyo kültürünü bile bizden aldıklarını biliyoruz.

OSMANLI DEVLETİ NİÇİN VE NASIL DOĞDU?

Son bulgulara göre, Osmanlı Devleti, Merv ve Mahan bölgelerinden Anadolu'ya gelen Oğuzların Bozok kolunun Kayı Boyu'nun Karakeçili Aşireti tarafından kuruldu. (27 Ocak 1299= 711. yıldönümü)

Büyük göç Ahlat civarında sekiz sene kadar soluklanıp hazırlandıktan sonra Batı'ya yöneldi. Ankara yakınlarında aşiretin beyi Gündüz Alp öldü. Dul eşi Hayme Ana, eski Türk geleneklerinden gelen bir töreye uygun olarak bir süreliğine yönetimi ele aldı.

Sungur Tekin, Gündoğdu, Ertuğrul ve Dündar isimli dört oğlu vardı. Dündar henüz çocuk yaştaydı. Yetişkin oğullarını tek tek çağırıp sordu:

"Seni aşirete bey yaparsam aşireti nereye götüreceksin?"

Sungur Tekin ile Gündoğru yaklaşık olarak aynı cevabı verdiler:

"Geri dönelim. Moğol istilâsı sebebiyle terk etmek zorunda kaldığımız topraklarımıza kavuşalım. Eski topraklarımızda çiftçilik ve hayvancılık yapar, geçinir gideriz."

Ufukları çiftçilik ve hayvancılıkla sınırlıydı. Hayme Ana, son bir umutla Ertuğrul'u çağırdı ve aynı soruyu sordu...

Ertuğrul'un verdiği cevap, Hayme Ana'nın özlediği cevaptı. Şöyle diyordu: *"Anacığım, deryayı (denizi) geçeceğiz ve devlet olacağız!"*

Ertuğrul ne deniz görmüştü, ne de devlet bilirdi. Muhtemelen bunları Ahi Evran'ın ve Ahmed Yesevi'nin göçebe dervişlerinden öğrenmişti.

Ağabeyleri buna şiddetle itiraz ettiler. Ufukları sınırlıydı. Herkes ancak ufku kadar vardır.

Ağabeyleri itiraz edince konuyu görüşmek üzere *Aksaçlılar Kurulu* toplandı. Maalesef onlar da ikiye bölünmüştü. (Bu olay, Osmanlıların Anadolu'ya gelişini hikâye eden "*Merhaba Söğüt*" isimli kitabımda detaylarıyla anlatılır.) Uzlaşma sağlanamadı.

Sonuçta Ertuğrul'un ağabeyleri, aşiretin yarısından fazlasını yanlarına alarak geri döndüler. (Akıbetleri bilinmiyor.) Ertuğrul ise peygamber müjdesi (İstanbul) istikametine yöneldi ve yüreğinin götürdüğü yere yürüdü. Yolda karşılaştığı kolaylaştırıcı hadiselerin de yardımıyla Söğüt ve Domaniç'i yurt tuttu. Zamanla Selçukluların "Uçbeyi" oldu. Süreç işlemeye başlamıştı.

Ertuğrul Gazi ölünce yerine oğlu Osman geçti. Devletler ve milletler hayatı açısından çok kısa sayılabilecek bir zaman zarfında çevredeki Bizans kalelerini alıp kök saldı. Sıra Orhan Gazi'ye geldiğinde Osmanoğlu devletleşme sürecindeydi. Orhan Bey hem Hristiyanlar için kutsal sayılan İznik'i aldı, hem de Bursa'yı fethederek Bizans'ı yüreğinden vurdu... Ardından Rumeli'ye ordu geçirerek Peygamber müjdesini (Bizans'ın fethi) gerçekleştirme yolunda büyük bir adım attı. Artık Bizans kuşatması fiilen başlamıştı.

Bu bir *Yürek Seferi*ydi ve özünde Peygamber-i Alişan Efendimizin *fetih* müjdesi vardı. Maksat mal- mülk biriktirmek, şan-şöhret kazanmak değil, Allah adını ilâ etmek, yaymak ve yüceltmektir. Bunu bilen gazi dervişler, abdallar, alperenler, kısacası yürek adamlar kitleler hâlinde Osmanlılara katılıyor, Osmanlı ordusu gitgide evliyalardan ordusuna dönüşüyordu.

Cihan hâkimiyeti mefkûresi önce yüreklerde tutuşmuş, ardından dünyayı tutmuştu.

Peki Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında Avrupa ne durumdaydı?

Avrupa'da bölük-pörçük devletçikler vardı. Dönenin en büyük Avrupa Devleti, Altınordu Türk Hakanlığı idi... Moskova Büyük Prenslığı ve Novgorod Cumhuriyeti gibi Rus ve Norman devletçikleri, Altınordu'ya bağlıydı.

Finlandiya'ya İsveç Krallığı hâkimdi... Kuzeyde Norveç ve Danimarka Krallıkları bulunuyordu.

Lehistan Krallığı ile Litvanya Büyük Dukalığı önemsiz devletçiklerdir.

Macaristan Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biriydi. Sınırları Adriyatik'ten Karadeniz'e kadar uzanıyordu.

Bulgaristan Krallığı ile Eflak ve Boğdan Prenslikleri, (şimdiki Romanya) Altınordu'nun nüfuzu altındaydı. Sırbistan Krallığı ise henüz gelişme hâlinde küçük bir devlettir...

Venedik Cumhuriyeti Avrupa'nın en büyük deniz gücüydü. Bu yüzden Avrupa'da geniş bir etkiye sahipti. Girit ve Ağrıboz gibi bazı önemli adalar da ona aitti. En büyük rakibi Ceneviz Cumhuriyeti idi. Zira Ceneviz'in de denizlerde hâkimiyeti tartışılmazdı.

Orta İtalya, Papalık Devleti'nin (Başkent yine Roma) elindeydi.

İspanya da Avrupa'da ciddi sayılabilecek bir güçtü, ama Güneyi Endülüs Devleti ile sınırlanmıştı...

Endülüs Emevi Devleti Avrupa'nın hâlâ büyük güçleri arasındaydı. Başkent Gırnata Avrupa'nın en büyük ve en mamur şehriydi.

İngiltere Krallığı hemen hemen tüm İrlanda'ya hâkimdi... İskoçya ise bağımsız bir krallıktı... Fransa Krallığı nüfus bakımından Avrupa'nın en büyüğüydü.

Almanya dönemin en geniş topraklarına sahip bir Avrupa devletiydi. Aynı zamanda Katolik dünyanın tek imparatorluğuydu. Bugünkü Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İsviçre, Doğu Fransa, ve Kuzeybatı İtalya Almanya'nın topraklarının içindeydi.

Napoli-Sicilya Krallığı da dönemin önemli devletleri arasında sayılabilir. En yoğun nüfuslu şehirleri sırasıyla Gırnata (Endülüs Emevi Devleti'nin Başkenti), İstanbul (Bizans'ın Başkenti) ve Fransa'nın Başkenti Paris'ti...

Diğer şehirlerde nüfus yoğunluğu yoktu. Avrupalı insanlar genel olarak fakir, bilgisiz, görgüsüz insanlardı.

Müverrih Âşık Paşazade'ye göre, Kayı Boyu'nun Anadolu'ya gelişinde dört temel unsur var

1. Gaziyan (Gaziler yani askerler, silahlı kuvvet);
2. Ahiyan (kardeşler, gönül erleri);
3. Bacıyan (kadın önderler. Bu teşkilatın, meşhur yürek adamlardan Ahi Evran'ın eşi tarafından kurulduğu yolunda rivayetler var);
4. Abdalan (dervişler) ...

Askerlerin görevi malum. Savaşmak, aşireti korumak, gerektiğinde de fetihler yapmak ...

Ahiyanın görevi ise hem adaleti (Müslüman, Hıristiyan, Musevi ayırımı yapmadan) tüm hayata hâkim kılmak, hem de yürekleri diri tutmak...

Abdalanın işlevi ise dini anlatmak, toplumu dini açıdan eğitmek ...

Burada bence en dikkate değer ve hatta şaşırtıcı olan, *Bacıyan* sınıfıdır ...

Eski Anadolu kadınının, bugünkü ortamla karşılaştırıldığında, sosyal hayatın içinde çok daha aktif roller üstlendikleri rahatlıkla görülebilir ...

O kadar ki, kadınlar, *Bey Ana*, *Gazi Ana*, *Bacı Bey* gibi rütbelerle toplumda aktif görev yapmakta, zaman zaman erkeklere dahi kumanda etmektedirler...

Kabul edelim ki, bu kadarını bugünkü Müslüman toplumların çoğunun tasavvur etmesi bile güçtür!

Çünkü Müslüman toplumların çoğunda kadın hâlâ *ikinci sınıf* bir varlıktır!

Bazılarında ise *varlıktan* bile sayılmamaktadır!

Acaba, kadını ikinci sınıf sayan Bizans'ı çok kısa süre içinde yerle bir edecek güce ulaşan Osmanlı'nın hızlı yükselişinde, kadını birinci sınıf sayan anlayışının payı ne kadardır? (Alın size tarihimize ilişkin bir sosyolojik araştırma konusu daha ...)

Ahiler söylemleriyle, yüreklerdeki İslâm kültürünü ve gaza mefkûresini kuvvetlendiriyor, gerektiğinde kendileri bizzat savaşı-

yor, ama en önemlisi, kurdukları zaviyeler vasıtasıyla Kayı Boyu'na imanlı, ahlaklı, şuurlu *insan-asker* yetiştiriyorlardı.

Hiçbir makama, şana, şöhrete, servete göz dikmedikleri için de müthiş bir itibar sahibiydiler. O kadar ki, Osman Gazi kendisine hem *mürşit*, hem de kayınpeder olarak Şeyh Edebali'yi seçti.

Edebali, İtburnu mevkiine *İnsan Fabrikası* (zaviye) kurmuş bir Alperen'di...

Osman Bey, bu cevher insanın kızı Malhun Hatun'la evlendi. Böylece Osmanlı'yı yücelten derin *yansına* da başlamış oldu. (Kıfayetli hocalara kıran girdiğinde ise yetenekli padişahlar dönemi de kapanacak, ardından devlet çözülüp çökme sürecine girecektir.)

Yansına, insanın doğrudan söz konusu olduğu alanlarda o kadar güçlüdür ki, peşin hükümlerden arınmış bir kafa ile tarihimize bakanlar, insanı kutsayan bir anlayışın hâkim olduğunu rahatlıkla görebilirler.

Şeyh Edebali'nin Kur'ani bir referansla geliştirdiği *önce insan* (Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'ye öğütlerinin bir cümlesi, "*İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!*") biçiminde bir terkiptir.) anlayışı, Osman Gazi'nin beyliğini kısa süre içinde devlete, devletini ise baş döndürücü bir hızla imparatorluğa dönüştürmüştür. Bu idrak sarsıldığında ise devlet de sarsılmış ve yıkılmıştır.

Osmanlı'da, kim olursa olsun, neye inanırsa inansın, nasıl giyinirse giyinsin insanlar hürdür... (İnsan hürdür, ama Allahdır).

Osmanlı'da, hak kuvvette (günümüzün kuvvetliysen haklısın anlayışı) değil, *kuvvet haktır* (haklıysan kuvvetlisin anlayışı)...

Osmanlı'da padişahlar bile adliyeye karışamaz, gerektiğinde padişahlar yargılanır ve mahkûm olur. (Fatih Sultan Mehmed'le Mimar İpsilanti Efendi Davası örneği. Hukukun üstünlüğü ilkesi)

Hocalar, Osmanlı terkihi içinde öylesine büyük bir güçtür ki, Bursa Kadısı Molla Fenari, Yıldırım Bayezid'i "*Namazlarını cemaatle kılmadığı*" gerekçesiyle mahkemeden kovabilmekte, Şeyhülislâm Zembilli Ali Cemali Efendi, Yavuz Sultan Selim gibi öfkesi burnun-

da bir Padişah'ı "*Hâlline fetva*" vermekle tehdit edebilmekte, Sultan IV. Mehmed, Davutpaşa Camii Kürsü Vaizi Himmetzâde Abdullah Efendi tarafından, bir Cuma hutbesi esnasında azarlanabilmektedir.

Osmanlı'da Devlet Başkanları (Padişahlar) hükûmete sadece tavsiyede bulunabilir, talimat veremezler... (Koçi Bey şöyle der: "Vezir-i âzam [yürütmenin başı=Başbakan] müstakil olup umûr-u saltanata [devleti yönetme biçimine] kimse müdahale etmezdi.")

Buna da bugünkü adıyla *Kuvvetler ayrılığı prensibi* diyorlar... Bu prensip demokrasinin özü ve özetidir...

Yani Batı demokrasisi, Selçuklu'dan (Çünkü Selçukluların da demokratik uygulamaları bir haylidir.) ve Osmanlı'dan çok şey öğrenmiştir... Öğrene öğrene bugünkü şeklini almıştır...

Anlayacağınız demokrasinin şekillenmesine katkılarımız var...

Günümüzde de insana değer veren devletlerin gelişip büyüdüğü, insanı hiçe sayan devletlerin ise çözülüp yıkıldığını görmüyor muyuz? Ceddimiz bundan 711 yıl önce bunu fark etmiş, fark ettiği için de devletini insana hizmet ekseninde yapılandırmış (bugünler Osmanlı Devleti'nin 711. kuruluş yıldönümüdür.), tabir yerinde ise devletini büyük ve mükemmel bir hayır kurumuna dönüştürmüştü.

Hangi dinden, dilden, milletten, devletten olursa olsun muhtaç her insan Osmanlı Devleti'nin müşfik sinesinde ihtiyacını giderebilir, hatta bu şefkatten hayvanlar ve bitkiler bile nasiplerini alabilirlerdi.

Osmanlı'nın yokluğu, sadece beş yüz yıl müddetle hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan insanların değil, aynı coğrafyada yeşeren bitki ve hayvanların da talihsizliğidir...

Zira çağımız dâhil, hiç bir devirde çevre, Osmanlı asırlarında gördüğü ilgi ve sevgiyi görmemiş, hiçbir dönemde hayvanlar Osmanlı insanının kendilerine gösterdiği saygıyı yaşamamıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NİN NÜFUSU NE KADARDI?

Savaş hazırlıklarının başında, devletin ne kadar askeri gücünün olduğunun tespit edilmesi gerekiyordu. Bu yönüyle, Osmanlı Devleti'nin nüfus sayımları, farklı boyutlarda yapılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, hazırlanan Tapu Tahrir defterlerinde, çok ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. Ancak, Osmanlı Arşivleri'nin tümü henüz incelenmediği için, yıllara göre kesin bilgiler vermek güçtür.

Buna rağmen, ilk dönemlerden bugüne kadar, gerçeğe yakın aydınlatıcı bilgiler vermek mümkündür.

Örneğin, İstanbul şehrinin nüfusu, fethedilmeden önce, yaklaşık 40 bin kadardı.

Ancak fetihten sonra, bu şehrin nüfusu; devletin başkenti olması hasebiyle devamlı bir şekilde artmıştır. 1477 nüfus sayımında 100.000 insanı barındıran İstanbul'un nüfusunun; 1530'lu yıllarda 400 bin, 1680'li yıllarda ise 800 bine ulaştığı bilinir.

Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu hakkında, 1800-1914 yıllarını kapsayan devrede, oldukça ayrıntılı bilgiler vardır.

1800'lü yıllarda, devletin toplam nüfusu 26 milyonu aşıyordu. Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona ermesinden sonra, 1831 yılında, devlet genelinde çok ayrıntılı bir genel nüfus sayımı yapılmıştır. Söz konusu bu sayıma göre; 4 milyon 839 bini Rumeli'de, 6 milyon 700 bini, Anadolu'da, 3 milyon 800 bini, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da olmak üzere, toplam 15 milyon 339 bin nüfus tespit edilmiştir.

Osmanlı istatistiklerine göre, devletin toplam nüfusu; 1884'te 17 milyon134 bin, 1893'te 17 milyon 381 bin 670, 1897'de 19 milyon 50 bin, 1910'da 28 milyon 652 bin, 1913'te ise 29 milyon 357 bindi.

Ancak bu tarihten itibaren, önce Rumeli bölgesinde kaybedilen topraklarla birlikte 5,5 milyon nüfus, sonra işgaller sonucu Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki kopmalar sonucunda 8,5 milyon nüfus Osmanlı Devleti'nden ayrılmış ve geriye 757.340 kilometrekare alanı içeren Anadolu toprakları üzerinde yaşayan 15 milyon 254 bin nüfus kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yapılan ilk sayımda (1927), yeni devletin nüfusunun 13 milyon olduğu görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin nüfus sayımları, genelde hane sayımlarına dayanmaktadır.

Bugün yerli ve yabancı tarihçiler, bu hesaplamalarda, aile büyüklüğünü yani bir hanenin toplam nüfusunu 5 olarak kabul etmektedirler.

Bu değer son derece hatalıdır. Çünkü Osmanlı aile sistemi, ataerkil bir yapı göstermektedir. Bir hane içinde, büyükbaba, büyükanne, anne, baba, çocuklar, hatta kardeş ve kardeş çocukları bulunmaktadır.

Çok geniş ölçekli böyle bir aile, tek bir hane sayılmıştır. Hâl böyle olunca, hane büyüklükleri, en az 10'un üzerindedir. O hâlde, yukarıda verdiğimiz, Osmanlı Devleti'nin toplam nüfus değerleri yanıltıcıdır. Gerçek nüfus, yukarıdaki değerlerin, en az iki katıdır.

EYALET SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi ise, zaman zaman bazı tadilatlara uğramışsa da, genelde eyalet sistemine dayanıyordu.

Eyaletler de kendi arasında, alt idari birimlere ayrılıyordu. Yönetimde görülen aksaklıklar, çıkarılan kanunnamelerle anında düzeltiliyordu.

Toprak işleme sistemi, sanayi, ticaret gibi faaliyetlerin hepsi, devletin belirlediği bir düzen dâhilinde yürütülmüştür. Örneğin, tarım sisteminde uygulanan çift bozan vergisi sayesinde, tarım daima canlı tutulmuş ve kırsal kesimden şehirlere yönelik göçler asırlar boyu durdurulmuştur.

Çünkü bu verginin esası, elinde bulundurduğu araziye ekip biçmeyi bırakıp, başka bölgeye göç eden çiftçiden alınan külliyetli miktarda vergidir.

Bugün buna benzer bir kanun, A.B.D.'de uygulanmaktadır.

THEODORE ROOSEVELT VE DÜNYA HAKİMİYETİ

1901 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin devlet başkanı seçilen Theodore Roosevelt, başkanlık seçimi öncesinde şunları söyler; *"Dünya'da herkesten önce ezmek istediğim iki güç; İspanya ve Osmanlı'dır."*

Roosevelt bunları söylerken, gelecekte dünya hâkimiyetinin şifresini açıklamıştır.

Çünkü ABD'nin süper güç olmasını engelleyen iki güç vardır: Bunlardan İspanya, ABD'nin Orta ve Güney Amerika, yani yeni dünya karaları hâkimiyetini, Osmanlı ise, eski dünya karaları (Asya, Afrika, Avrupa) hâkimiyetini engellemektedir.

Söz konusu bu engellerden Osmanlı, misyonerlik faaliyetleri ile çökertilmeye çalışılmış ve daha 1871'de bunun ilk adımları atılmıştır. Osmanlı ülkelerine gönderilen iki misyonere, 1 Aralık 1833'te verilen talimat aynen şöyledir; *"Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğunuzu unutmayın... Bu mukaddes ve vaad edilmiş topraklar silahsız bir Haçlı Seferi'yle geri alınacaktır."*

Sonuç, koskoca bir cihan devleti haritadan silindi...

Bugün, Osmanlı Devleti'nin fiilen hükmettiği topraklar üzerinde, toplam 45 ayrı ülke var. Bu ülkelerden 27'si Osmanlı Asyası'nda, 13'ü Avrupa-i Osmaniye'de (Osmanlı Avrupası) ve 5'i Afrika-i Osmaniye'de (Osmanlı Afrikası) yer almaktadır.

Bunların toplam yüzölçümleri 11 milyon 437 bin 706 kilometrekareyi bulmakta ve bu ülkelerin hepsinde bugün için toplam 373 milyon 957 bin kişi yaşamaktadır.

Gerek antlaşmalar ve gerekse çeşitli yollardan yardım gönderme gibi ilişkiler sonucunda, Osmanlı Devleti'nin etkisi altında kalan toprakların yüzölçümü 24 milyon kilometrekareyi bulur.

Bugün için bu topraklar üzerinde 60'ı aşkın bağımsız devlet bulunmaktadır.

OSMANLILAR EĞLENİRLER MİYDİ?

İstanbul'un eski semtlerini gezmek, bende nefes almak gibi bir ihtiyaç oldu. Bu yüzden vakit buldukça eski mahallelerle buluşmaya giderim.

Cumbası çarpılmış, ahşapları kararmış eski evleri seyredip vaktiyle o evlerde yaşananları düşlerken, rahatladığımı hissederim. Yüreğimdeki tüm karabasanlar buharlaşıp uçar.

Bir bakıma bu, betonlaşmış çağın tarih içindeki ahşapla buluşmasıdır. İnsanın ruhuna huzur katar.

Geçenlerde sırf bu amaçla Sultanahmed'e gitim. At Meydanı'ndaki (Sultanahmet Meydanı) turist curcunasını teğet geçip ara sokaklara saptım. Bilirim: Tarih ara sokaklarda yaşar. Eski evlerin arasında ağır ağır yürürken, hayalim birkaç yüz yıl öncesine kilitlendi. Topkapı Sarayı cihetinden, "Mızıka-i Hümayun"un vukufla ve hakkını vererek çaldığı Ramazanlık ilâhileri dinlerken, şimdilerde revaçta olup pop müziğe ilâhî döşenerek yapılan ve adına "yeşil pop" denilen kakafoniyi hatırlayarak kahırlandım.

Derken, küçücük bir meydancıkta dikilip ara sokağa oklanmış sokak adını yüksek sesle okudum: "Nakıl sokak..."

Sesimi fazlaca yükseltmiş olmalıyım ki, birkaç gelip geçen dönüp şaşkınca yüzüme baktılar. Ben ise "*Nakıl Sokak*" adına şaşırmıştım. Sokak neyi naklediyordu acaba?

Düşündüm: Belki de *Nağil Sokak* olacaktı. Azeri Türkçesinde "*Nağil*" masal demek oluyordu. Sultanahmet ise masallara taş çıkartacak kıratla bir bölge idi.

Birden hatırladım: Sultanahmet bölge olarak saraya çok yakındı. Sultan ya da şehzade düğünlerinde, bazen de şehzadelerin sünnet düğünlerinde yapılan koca *nahl ağaçları* bu sokaktan geçiriliyor olabilir miydi? *Nahl Sokak* yazılacakken, yanlışlıkla “*Nakıl Sokak*” mı yazılmıştı?

Sonradan “*Nahl Sokak*” adlı sokağı bulunca, bu düşüncemden vazgeçtim. Her yılın Ramazanında İstanbul’dan Peygamber-i Âlişan Efendimizin torunları başta olmak üzere tüm muhtaçlara dağıtılmak maksadıyla Mekke ve Medine’ye gönderilen külliyetli altının yanı sıra, Kâbe örtüsü, padişah tuğralı kuşağı ve altınoluğu taşıyan “*Sürre-i Hümayun (Sürre Alayı)*”, acaba bu sokaktan mı geçiyordu? Bunları naklettiği için mi sokağın adı Nakıl Sokak olmuştu? (Sürre-i Hümayun’un gidişi de gelişi de İstanbul halkı için büyük eğlence idi. Bazen bu manzarayı görmek için yurdun dört bucağından insanlar gelirdi) ...

Bunları bilmeyi öyle çok istiyor ki insan ...

Neyse; düşününe düşününe ve kendi içimde tartışa tartışa Nahl Sokak’a girdim. Girer girmez de tasasız ama derin bir ses duydum: *Savulun!.. Esnaf-ı nahlılcıyan-ı sur-i humayun geliyoooooorrrr!*

Bozulma sürecinin çocukları olarak biz, yılbaşında Noel Ağacı süsleyip Noel Baba bekleme safsatasına kendimizi o denli kaptırmışız ki, Nahl Ağacı’nı çoktan unutmuşuz!

Oysa Arapçada *hurma ağacı* anlamına gelen nahl, Osmanlı düğünlerinin vazgeçilmez süsüydü. (Anadolu’nun bazı yerlerinde hâlâ yaşıyor). İskeletleri demirden yapılır, çevresine çengeller asılır, çengellere süsler takılırdı. Düğün sahibinin ekonomik durumuna göre nahl ağaçlarının boyu, sayısı ve stili belirlenir, düğün alayı ile birlikte geçirilirdi. Davetliler de takılarını ve hediyelerini nahıla takarlar-
dı. Nahıllar aynı zamanda bir yardımlaşma simgesiydi.

Nahıllar birkaç tane olursa en büyüğü önde giderdi. Onu şeker bohçaları, şekerleme ve tatlı sinileri, şerbet sürahileri, cihaz bohçaları, para keseleri, cevahir kutuları takip ederdi. Bundan sonra sırtlarında kurbanlık koyun taşıyan hamallar ve cihaz (çeyiz) katırları gelirdi. Nahılın ikincisi, gelin arabasının önünde götürülür ve yanlarında iki süvari bulunurdu.

Saltanat düğünleri ve şenliklerinde yaygın olarak görülen nahılların bazıları o kadar büyük ve görkemli olurdu ki, geçtiği güzergâhtaki çatıların çıkıntıları yıkılırdı. Ama yıkılan çıkıntıların bedeli anında ödenir, kimse mağdur edilmezdi.

“*Surname-i Vehbi*” (Divan edebiyatında sünnet, düğün, şenlik gibi neşeli olayları anlatan eserlere “*Surname*” deniyor.) 1720’de, Sultan III. Ahmed zamanında yapılan bir nahıl gösterisini anlatırken, devasa nahılların geçirilmesi sırasında yıkılan saçak ve cumbalardan bahsediyor.

Bu yüzden düğün alayına mimar ve ustaların da alındığını, yıkılan yerlerin anında bedelinin ödendiğini ve onarıldığını yazıyor.

En basit oyunlar ve eğlenceler dâhil, hemen her şeyi insanın yararlanabileceği şekle getiren hayırhah, yardımsever Osmanlı insanı, “nahıl” dediği devasa boyda süslenmiş ağaçları (başka isim bulamadığım için *ağaç* diyorum.) hem bir eğlence, hem de bir yardım aracı olarak düşünmüş, düğünlerde, bayramlarda nahıl vasıtasıyla muhtaçlara yardım elini uzatmıştır.

Asla acıtmadan ve kişinin fukaralığını katiyen incitmeden...

Her isteyen nahıl yapamazdı. Tıpkı mahya ustaları gibi, İstanbul’da nahıl ustaları vardı. Evliya Çelebi’ye göre, bunlar 55 kişiydiler. Herkesin yapamadığı bir işi yaptıkları için de itibarlıydılar.

Uzun bir sırık düşünün. O kadar uzun ki bazıları *minare boyu* (25 metre filan) olsun. Üzeri simli ipler, aynalar, gümüş yapraklar, renkli kâğıtlar, altın yaldızlı süsler, balmumu rengârenk meyveler, çiçekler ve değerli taşlarla süslü olsun. İşte bu *nahıldır*.

1612’de Sultan I. Ahmed’in (Sultanahmet Camii’nı yaptıran Peygamber sevdalısı Padişah) iki kızı ve bir kız kardeşinin düğününe şahit olan meşhur Avusturyalı tarihçi Hammer, düğünde taşınan onlarca nahılın güzellik ve ihtişamından ayıla-bayıla söz eder.

Bir grup Mısırlının ellerindeki tefleri çalıp türlü taklitler yaparak düğün alayına eşlik ettiklerini, insanların müthiş eğlendiğini anlatır.

O zaman anlarsınız ki, Osmanlı meşruiyet içinde eğlenmeyi bilen bir millettir.

İBADETİ KEYFE DÖNÜŞTÜRMEK

Her milletin pek tabii geçmişiyle harmanlanmış bir *eğlence kültürü* vardır. Kendi eğlence kültürleri çerçevesinde elbette Osmanlılar da zaman zaman eğlenmişlerdir. Ancak bazı gazetelerle televizyonların yanı sıra, bazı kurum ve kuruluşların dayattığı *Ramazan eğlenceleri* bu kavramın dışındadır. Osmanlı asırlarında Ramazan eğlenceleri denilen bir eğlence türü yoktur.

Sonradan uydurulmuş ve âdeta toplum bununla terörize edilmek istenmiştir.

Osmanlı asırlarında, Ramazanla bugünkü anlamda eğlenceyi birlikte telaffuz etmek dahi akla ziyan sayılırdı. Neden dersenez, ec-dadımız, Ramazanı bir eğlence aracı olarak görmez, günahlardan arınmanın vesilesi sayardı.

Sözün burasında belirtmeliyim ki, Osmanlılar dâhil, herkes ve her kesim için eğlenmek bir ihtiyaçtır. Ancak eğlenebilme özelliği kişiden kişiye, toplumdan topluma değişir. Bir milletin eğlenme türü, başka bir millet için sıkıcı olabilir. Bu konu tamamen insanların keyif alma biçimleri ve kendilerini mutlu hissetmeleriyle ilgilidir.

Bu bağlamda Osmanlı ceddimiz de pek tabii eğlenirdi. Ama bugün bizim eğlenceden anladığımızla onların anladıkları farklıydı.

Onlarda, eğlence anlayışı dâhil, hayatın tüm sınırlarını inançlar belirlemişti. Her tür yaklaşımda *dini meşruiyet* aranırdı. Dindışı her davranış sadece *günah* sayılmaz, yanı sıra *ayıp* da sayılırdı. Toplumun şekillenmesi böyleydi.

İnsan, hayattan daha çok keyif alıp rahatlamak için eğleniyorsa, bunun farklı ve değişik pek çok yolu vardır. Meselâ Osmanlı ceddimiz ibadet ve kulluktaki zevki keşfetmişti. Bu zevki keşfedince ibadet keyfe, hayat da ibadete dönüşür.

Osmanlı ceddimizden başka hiçbir toplum, hiçbir dönemde, ibadeti böylesine bir keyfe dönüştürememiştir.

Tekkelerde yapılan toplu *âyin*lerden tutunuz, ailece yapılan zikirlerle, oradan selatin camilerinde kılınan teravihlere, Ramazanlarda fener alaylarının Kur'an ve ilahi eşliğinde yaptıkları geçişlere, Cuma namazları sonrasında gerçekleştirilen görüşme seremonilerine kadar, hayat, özü ibadet ve taat olan bir eğlenceye dönüştürülmüştü.

Aynı dönemde, diğer sıradan eğlencelere de birer sosyal aktivite mahiyeti kazandırılmıştı. Geleneklerin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törelerin kökleşmesine hizmet ederdi.

Ayrıca her eğlencenin toplumsal bir işlevi vardı. Meselâ cirit gibi spor mahiyetli karşılaşmalar, devamlı savaşılan bir yapıya sahip olan Osmanlı insanının yeteneklerini koruyucu ve geliştirici bir rol oynardı. Böylece insanlar eğlenirler, yeteneklerini geliştirirler, dönem gereği her zaman çıkması muhtemel savaşlara hazırlanırlardı...

Osmanlı ordusu, bir dönem Batılı gezginlere "*cıva gibi akıcı ve yakıcı bir ordu*" benzetmesi yaptıran hızlı hareket kabiliyetini kısmen bu oyunlara borçludur.

O dönemin Avrupa'sında böyle şeylerin görülmediği de bilinmektedir.

CAMBAZLAR, HOKKABAZLAR

Tabii tüm seyir ve eğlence ciritten ibaret değildi...

Bazen cambazhanelere gidilip cambazların, hokkabazların (“*baz*” Farsça’da “*oyunayan*” demektir.) yanı sıra, günümüzde çoktan unutulmuş sürahibazlar, kâsebazlar, zorbazlar, kuklabazlar, hayalbazlar, hilebazlar, sinibazlar, şişebazlar, ateşbazlar (Bu ve benzer pek çok oyunu Evliya Çelebi sayıyor.) seyredilirdi.

Öte yandan, Osmanlılarda mesire (bugün kendimize yabancılaş- tırıp *piknik* dediğimiz) kültürü çok gelişmişti. Sadâbâd gibi bazı mesi- re yerleri zaman zaman moda olmuş, ya da modası geçmiştir. Boğaziçi bâkir kıyıyla muhteşem güzellikte bir mesirelikti. Mesireler tatil gün- leri hınca hınç dolardı.

Dini bayramlar, padişahın tahta çıkış yıldönümleri, Ramazan- da mahya hazırlığı, şehzadelerin sünnet düğünleri, padişahın kızla- rının evlilik merasimleri, valide sultanın merasimle eski saraya gidi- ş-i, padişahın cuma selamlığı merasimi, panayırlar ve Sürre Alayı’nın (Osmanlı devletinde her yıl Sürre-i Hümayun ile İstanbul’dan Hare- meyn [Mekke ve Medine] fukarasına altın, Kâbe’ye de yeni örtü gön- derilirdi. Sürrelerle birlikte her yıl Mekke’ye [Kâbe’ye] ve Medine’ye [Ravza-i Mutahhara ve sahabe mezarlarına] yeni örtüler de gön- derilir ve eskileri İstanbul’a getirilirdi.) merasimle Dersââdet’den (Baş- kent İstanbul) çıkışı ile dönüşü, kible yürekli Osmanlı halkının naza- rında muhteşem bir eğlenceydi...

“ZEVK” ANLAYIŞI

Burada tekrarlamam lâzım ki, ecdadımızın *zevk* anlayışı bizimkinden çok çok farklıydı. Zevk anlayışları farklı olanın, tabiatıyla *eğlence* anlayışları da farklı olur.

Eğer eğlence hayattan alınan zevki arttırmak anlamına geliyorsa, yürekten inanan insan için, en büyük eğlence ibadettir; çünkü ibadet anı, en zevkli andır. Bu yüzden toplu ibadetler (Cuma, teravih, bayram namazı, tespih namazı, oruç, vs.) şölene benzerdi; bu anlamda hayatın hemen her anı bayrama dönüşürdü.

Ramazanların değişmez görüntüsü *mahyanın* hazırlanıp iki minare arasına asılması da bir eğlence türüydü. Halk tekbirlerle bu olaya eşlik eder, böylece hem sevap kazandığına inanır, hem de eğlenirdi.

İftar sofraları aile için şölene, yemek de merasime dönüştürülürdü. İftar yaklaşırken okunan “Muhammediye”ler, Peygamber (asm) sevgisinin yüreklerde doruğa çıkmasına hizmet ederdi. Muhammediye okumak da dinlemek de eğlenceliydi.

Yaşlıların sofraya oturmadan önce sünnet üzere ellerini yıkamaları bile merasimseldi. Evin genç hanımı bakır leğen getirir, ibrikle su döker, yaşlılar sırayla ellerini yıkayıp tutulan peşkirle kurularlardı.

Çocuklar yaşlıların ağır ritmik hareketlerle ellerini yıkamalarını merakla seyreder, sonra benzer hareketler yaparak eğlenirlerdi.

Kadınlar ise mukabeleye giderler, büyük camileri gezerler, arka saflarda durup İstanbul’un en meşhur hocalarının imamlığında teravih namazı kılarlardı.

Eğer Ramazan yaza denk gelmişse ailece mesire yerlerine gidilir, salıncaklara binilir, inancın ve geleneklerin *meşru* saydığı oyunlar oynanırdı.

Bütün bunlar ve benzerleri o devrin şartlarında insanı eğlendiren şeylerdi.

Özetlemek gerekirse, Osmanlı'da hayat ahirete dönüktü. Ahirete dönük olduğu için de hayatta fuzuliyata (gereksizlik) yer yoktu...

HANGİ PADİŞAH NEREDE YATIYOR?

Padişahların arasında sayılmadığı hâlde, devletin temellerini önce yüreğine, sonra da Söğüt-Domaniç arasına atan, böylece Osmanlı Devleti'nin muazzam oluşumunda şeref payı olan Ertuğrul Gazi'yi anmak ve türbesinin Söğüt'de olduğunu hatırlatmak lâzım...

Çünkü *devlet fikrinin* babası odur!

Ayrıca oğlu Osman'a, "*Şeyh Edebali bizim aşiretin ışığıdır, beni kır amma sakın onu kırma...*" diyerek ilim adamına, dolayısıyla ilme dikkat çekmiş, yeni devletin iman ekseninde *bilimsel ahlâk* üzerine teşekkülünün esaslarını vazetmiştir.

Ancak ondan sonra *Bey* ve *Padişah* olan torunlarına gelebiliriz ...

1. **Osman Gazi** (I. Osman): Bursa'da Tophane semtinde kendi adını taşıyan türbesinde yatıyor...
- 2- **Orhan Gazi**: Aynı yerde, babasının yanı başında kendine ait türbesinde ebediyete uyuyor...
- 3- **Sultan I. Murad** (Hüdavendigar): Bursa, Çekirge'de kendine ait türbesinde kıyameti bekliyor...
- 4- **Sultan I. Bayezid** (Yıldırım): Bursa'da Bayezit Hân Türbesi'nde yatıyor...
- 5- **Sultan I. Mehmed** (Çelebi): Bursa Yeşil Türbe'de yatıyor...
- 6- **Sultan II. Murad**: Bursa, Muradiye semtinde yatıyor...
- 7- **Sultan II. Mehmed** (Fatih): Fatih'te, Fatih Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...

- 8- **Sultan II. Bayezid** (Veli): Beyazıt'ta Bayezit Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 9- **Sultan I. Selim** (Yavuz): Sultan Selim Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 10- **Sultan I. Süleyman** (Kanuni): Süleymaniye Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 11- **II. Selim** (Sarı): Ayasofya Camii ön bahçesindeki türbesinde.
- 12- **Sultan III. Murad**: Ayasofya Camii ön bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 13- **Sultan III. Mehmed**: Ayasofya Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 14- **Sultan I. Ahmed**: Sultanahmet Camii yanındaki türbesinde yatıyor...
- 15- **Sultan I. Mustafa**: Ayasofya Camii önündeki türbesinde yatıyor...
- 16- **II. Osman** (Genç): Sultanahmet Camii yanındaki türbesinde yatıyor...
- 17- **Sultan IV. Murad**: Sultanahmet Camii yanındaki türbesinde yatıyor...
- 18- **Sultan İbrâhim** (Bazı tarihçilere göre "deli"): Ayasofya Camii bitişiğindeki türbesinde yatıyor...
- 19- **Sultan IV. Mehmed** (Avcı): Yeni Camii arkasında Turhan Valide Sultan Türbesinde yatıyor...
- 20- **Sultan II. Süleyman**: Süleymaniye Camii bahçesindeki Kanunî Türbesi'nde yatıyor...
- 21- **Sultan II. Ahmed**: Süleymaniye Camii bahçesindeki Kanuni Türbesi'nde yatıyor...
- 22- **Sultan II. Mustafa**: Yeni Camii arkasındaki Turhan Valide Sultan Türbesi'nde yatıyor...

- 23- Sultan III. Ahmed:** Yeni Camii arkasındaki Turhan Valide Sultan Türbesi'nde yatıyor...
- 24- Sultan I. Mahmud:** Yeni Camii arkasındaki Turhan Valide Sultan Türbesi'nde yatıyor...
- 25- Sultan III. Osman:** Yeni Camii arkasındaki Turhan Valide Sultan Türbesi'nde yatıyor...
- 26- Sultan III. Mustafa:** Lâleli Camii önündeki türbesinde yatıyor...
- 27- I. Abdülhamid:** Bahçekapı'da Hamidiye Türbesi'nde yatıyor...
- 28- Sultan III. Selim:** Lâleli Camii önündeki türbesinde yatıyor...
- 29- Sultan IV. Mustafa:** Bahçekapı'da Hamidiye Türbesi'nde yatıyor...
- 30- Sultan II. Mahmud:** Çemberlitaş'taki kendi türbesinde yatıyor...
- 31- Sultan I. Abdülmecid:** Yavuz Selim Camii bahçesindeki türbesinde yatıyor...
- 32- Sultan I. Abdülaziz:** Çemberlitaş'taki Sultan II. Mahmud Türbesi'nde yatıyor...
- 33- Sultan V. Murad:** Yeni Camii arkasındaki Turhan Valide Sultan Türbesi'nde yatıyor...
- 34- Sultan II. Abdülhamid:** Çemberlitaş'ta Sultan II. Mahmud Türbesi'nde yatıyor...
- 35- Sultan Mehmed Reşad:** Eyüp'te Sultan Reşad Türbesi'nde yatıyor...
- 36- Sultan Vahideddin:** Şam'da Sultan Selim Camii kabristanında yatıyor...

Ayrı ayrı hepsine Allah rahmet eylesin.

PADİŞAHLARIN HIRKA-İ SAADET ZİYARETLERİ NASIL GERÇEKLEŞİRDİ?

19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Boğaziçi'ndeki saraylar kullanılmaya başlanınca Topkapı Sarayı yalnız önemli bazı günlerde ziyaret edilir oldu.

Hırka-ı Saadet dairesinde muhafaza edilen Hz. Muhammed'in hırkasının her yıl Ramazan ayının 15'inde görülmesi bu ziyaretlerin gelenek hâline gelmiş sebeplerinden birini oluşturur.

Bu ziyaret, saray ricaline özel şişeler içinde buhur suyu gönderilerek duyurulurdu. Buhur suyunu bu şekilde davetiye gibi getiren bu ağalara hediye vermek âdetti.

Ziyaret günü iftar da Topkapı Sarayı'nda yapılır ve yemekte o gün için geleneksel hâle gelen soğanlı yumurta ve baklava ikram edilirdi.

Tayyarzade Atâ Bey *"Enderun Tarihi"* adlı kitabında bayram yemeklerinden şöyle söz eder:

"Silahtar Ağa ile Çuhadar Ağa atlarından inip ileri geçerler ve padişahı, Babüssaâde önünde istikbal ederlerdi. Padişah, Divân çavuşlarının alkışları arasında atından iner, Babüssaâde'den içeri girer, sadrazam, vezirler ve alayda bulunan sair zevat, kubbe altına giderlerdi.

Orada padişah tarafından kendilerine mükellef bir ziyafet verilir-di. Bu sırada Yeniçeriler de orta kapıdan içeri girerler, saray mutfakları önünde kendileri için hazırlanmış taslar içinde çorbaya seğirtirlerdi. Çorba içmek için koşarak gitmek an'âne idi."

Yabancıların Osmanlı yemekleri için söyledikleri, daha çok bunların çeşitliliği ve farklı oluşları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Yemek servisi Hademe-i Hümayun tarafından yapılmaktaydı. Sultan II. Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı'nda, Sultan Mehmet Reşad döneminde ise Dolmabahçe'de bu hademenin yabancı devlet başkanları ve maiyetlerine verdikleri servis övgüyle anılır.

Padişaha, Has Mutfak'ta, haremın üst seviyeli kadınlarına Valide Sultan Mutfacı'nda, Harem ağalarına, Kızlarağası Mutfacı'nda, Kapı Ağaları ve Divan memurlarına ayrı bir mutfakta, Hazine-dar başı ve maiyetine, Kilercibaşı ve maiyetine, Saray ağası ve maiyetine ayrı ayrı mutfaklarda yemek pişiriliyordu.

Sarayda günde yaklaşık olarak 4000 kişiye yemek hazırlayan, Ulufe günleri 10.000 Yeniçeriye çorba-pilav-zerde pişiren bu hizmetlilerin sayısı zaman zaman değişmesine rağmen 18. yüzyılda 500 kişi kadardı.

Bunlara ek olarak 400 kadar helvacı tatlı yiyecekler (helva, macun, şerbet vb.) hazırlardı.

PADIŞAHLAR NE YER, NE İÇERDİ?

Saray aşçılarının ustalarına Üstüdan-ı Matbah-ı Has deniliyordu.

Daha sonra bunlara bağlı kalfalar ve daha sonra bölükbaşıları ve şagirtler geliyordu.

Bunlara da 300 civarında aşçı ve 100 kişiye yakın Kızlarağası, Hazinedarbaşı, Kilercibaşı ve saray ağalarının özel aşçılarını eklemek gerekir.

Haremin üst kademelerine de gerekirse özel bir menü çıkarılırdı. Bütün bu hizmetliler aşçıbaşı, aşçı, ocakbaşı, kebabçı, tatlıcı, hamurcu, pilavcı, balıkçı ve perhizci adlarıyla tanınan, konusunda uzmanlaşmış kişilerdi.

Padişaha yemek pişirenler ise Zülüflü Baltacılar, güvenilir iki kişi ve bunlara bağlı yeterince aşçı ve helvacıdan oluşmaktaydı.

Piştirilen yemekler tek kişilik tencerelerde -ki buna kuşhane deniliyordu- hazırlanırdı.

Padişah sefere çıkarsa bu mutfak görevlileri de beraber giderlerdi. Bunlar, Haçova, Mohaç gibi savaşlarda bilfiil savaşmış ve başarılı olmuşlardı.

Sarayın helva, macun, hoşaf gibi tatlıları helvahanede yapılır, burada çalışanlara Helvacıyan-ı Hassa denilirdi.

Başarılı olanları Helvacıbaşı, Çaşnigirbaşı veya Hoşafçıbaşı olurdu.

Ocak, 18. yüzyılda 6 usta ve 100'ü aşkın şagirtten oluşuyordu. Topkapı Sarayında mutfaklara bitişik ayrı bir helvahane bulunurdu. Yapılan macunların bazıları aynı zamanda bazı hastalıklara ve zayıf bünyelilere iyi geldiğinden bunlar hekimbaşı denetiminde yapılırdı.

Bu ocakta yılda bir kere ot gecesi denilen gecede yapılan özel macun bütün saray ricaline ayrı ayrı gönderilir, aynı gece ocak ahalisi bayram yaparak eğlenirdi.

Saray ekmekçilerine Habbazin-i Hassa denilirdi. Ekmekçibaşı'nın yönetiminde çalışanlar ve pişirici, hamurkâr ve elekçilerden oluşurlardı.

Fodlacılar (Pideciler) ayrıydı. Tüm bunlara ek olarak kasaplar, yoğurtçu ve sütçüler, sebzeciler, tavukçular, simitçiler, buzcu ve karıcılar, kalaycı, mumcu, buğday döğücüler (Kendüm küban), sakalar ve yedi bölük hâlinde çalışan kilerciler vardı. Hepsi Enderun'da bulunan kilercibaşına bağlı çalışırlardı.

Fatih Sultan Mehmed'in saray ve devlet düzenini sağlayan meşhur "Kanunname"sinin (Ali Himmeth Berki başta olmak üzere bazı araştırmacılarımız Fatih'e muhabbetlerinden dolayı sahte olduğunu ifade ettikleri Kanunname-i Âli Osman.) 35. maddesinde; "*Cenab-ı şerifim (benim) ile kimesne taam yemek (yemek yemek) kanunum değildir. Meğer ehl-i iyalden (aileden) ola. Ecdad-ı izamım (daha önceki padişahlar) vüzerasıyla (vezirleriyle) yerleşmiş. Ben refetmişimdir (menettim).*" dedikten sonra, bir daha padişahlar devlet adamlarıyla sofraya oturmadılar...

Buradan da anlaşılacağı gibi, Fatih Sultan Mehmed, yemeklerini ya tek başına ya da ailesiyle birlikte yiyordu.

Bunun üç sebebi olabilir:

Tüm zamanları devlet işleriyle geçen, bu yüzden fazla yorulan padişahların hiç olmazsa yemek sırasında rahat etmelerini sağlamak...

Yemek yerken oluşabilen (ağız şapırdatmak, diş karıştırmak, yutkunurken ses çıkarmak gibi) özel durumlara ve olumsuz görüntülere devlet büyüklerini şahit olmasından kaçınmak suretiyle aradaki mesafeyi muhafaza etmek...

Devlet işleri yüzünden sık göremediği aile efradını (eşlerini, çocuklarını ve diğer yakınlarını) hiç olmazsa sofrada görmek, bu fırsatı değerlendirerek başta çocuklarının terbiyesi olmak üzere yakınlarıyla ilgilenmek...

Unutmamak lâzımdır ki, padişahlar sadece devlet reisi değil, aynı zamanda da aile reisidirler ve çocuklarının geleceğinden sorumludurlar.

Yani Fatih'in koyduğu yasak bir ayrıcalık, ya da üstünlük arayışından kaynaklanmamış, *babalık*, *kocalık* ve *aile reisliği* kimliğinin yüklediği sorumluluk duygusundan kaynaklanmıştır.

Böylece ailesindeki bireylerin de hukukunu gözetmiştir. Refe-ransı da kuşkusuz, *“Yemeklerinizi ailenizle birlikte yiyin, toplu yemekte bereket vardır.”* diye buyuran Peygamber Efendimizdir...

Bu konuda Fatih'in meşhur Kanunname'si o kadar ayrıntı vermektedir ki, Divan vezirlerinin sofrasını bile düzenlemektedir...

Hatta vezirlerden artan yemeklerin çavuşlarla reisülküttap neferleri gibi hizmetliler tarafından yenmesini buyurmaktadır.

Bu da hem hizmetlilerin vezir yemeği yemesi, hem de israfın önlenmesi anlamına geliyor. Bu kadar dikkatlidir.

Sonradan din ve isim değiştiren Ali Ufki Bey (Woyciech Boddowski) 17. yüzyılın saray geleneklerini anlatırken, *“Padişahın yemeklerini Hasoda'da, terasta, ya da bahçelerde yemek yediğini, yemek için bazen kaşık, bazen de parmaklarını kullandığını, daha sonra ise ellerini sabunla yıkadığını”* kaydeder.

Bize, “Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar!” sözü hâkimdir. Osmanlı'nın ekonomik yapısı buna göre şekillenmiş, özellikle Fatih zamanında refahın yaygınlaşmasına çalışılmıştır. Pek çok Batı'lı gezginin, Osmanlı halkını “Dilencisiz millet” ilân etmesi boşuna değildir.

Fatih'in yemeğe ilişkin kanunu kendi dönemi itibariyle devrim niteliğindedir. O zamana kadar bir eşine daha rastlanmamıştır. Gerçi Fatih'e çağdaş olan bazı imparatorlarla kralar (mesela Çin İmparatoru ve Fransa kralı) da yemeklerini tek başlarına yerlerdi. Ne var ki, devlet adamları önlerinde saf bağlar, yemek yemelerini izlerlerdi. Bu usul Batı dünyasının hak-hukuk tanımayan anlayışına uygundur. Çünkü Batı'da küçük bir azınlık yerken, büyük çoğunluk hep

seyretmiştir. (Bugünkü gelir dağılımı da aynı anlayışın ürünüdür)

Bize ise “*Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar!*” sözü hâkimdir. Osmanlı’nın ekonomik yapısı buna göre şekillenmiş, özellikle Fatih zamanında refahın yaygınlaşmasına çalışılmıştır.

Pek çok Batı’lı gezginin, Osmanlı halkını “*Dilencisiz millet*” ilân etmesi boşuna değildir.

Aslında padişahlar genel olarak yalnız insanlardır. Özel hayatlarında, hayalimizi süsleyen ihtişamdan eser yoktur...

Çevrelerinde her yaştan cariyeye cirit atmaz...

Yemeklerini çoğu zaman yer sofrasında ya bağdaş kurarak, ya da sünnet olduğu üzere sağ dizlerini dikerek yer sofrasında yerler. İhtişamlı sofralara oturmazlar. Altın kaplar, mücevherlerle süslü bardaklar kullanmazlar.

Bu hatayı Fatih Sultan Mehmed bir kere yapmış, Bizans’ın fethi şerefine vezirlerine ve hocalarına Vlakerna Sarayı’nda (Bizans İmparatorlarının sarayı) verdiği yemekte, imparatorların kullandığı sofra takımlarını çıkartmış, ancak Molla Gürani tarafından şiddetle azarlanıp mahcup edilmiştir.

GÜNDE İKİ ÖĞÜN YEMEK

Tekrar belirtelim ki, Osmanlı bir arşiv devletidir. Kayıtlar öylesine ayrıntılı tutulmuştur ki, mutfağa giren bir baş soğan bile kayıt altına alınmıştır.

Bu kayıtlardan (Fatih Sultan Mehmed'in mutfağı ile ilgili en eski belge, hicri 873 Zilhiccesi'nden -11 Haziran-09 Temmuz 1469- öğrendiğimize göre, Fatih, günde sadece iki öğün yemek yedi.

Bunlardan ilki kuşluk vakitlerinde yediği sabah yemeği (Osmanlı'da kahvaltı geleneği yoktur, Batı'dan gelmiştir.), ikincisi ise, akşam namazından sonra yediği akşam yemeğidir.

Üstelik akşam yemeği "perhiz yemeği" sayılabilecek kadar az ve hafiftir. Çorba, etli bir yemek, yoğurt ve salata cinsinde otlar...

Daha da ilginç olanı, aynı yemeği günlerce yemesidir. *Osmanlı Padişahı* unvanının yanına, fetihten sonra, *Doğu Roma İmparatoru* unvanını da ekleyen koskoca Padişah, mutfak kayıtlarına göre, ayın ilk 15 gününde her gün muntazaman şalgamlı ve yumurtalı kuzu, kalan günlerde ise soğanlı tavuk kebabı yemiştir...

Bir de sarı erikli bir çorba...

Ancak bazı günlerde Fatih'in çorbasına ince kıyılmış salatalık ya da maydanoz katılırdı. Salata ise mevsimine göre değişirdi.

26 Haziran 1469 akşam yemeğinde, Fatih, salata yerine hıyar turşusu, 19'unda ise limon turşusu tercih etmiştir. Ayın 13'ü ile 15'inde meyve olarak kiraz vardır...

19 ve 27'sinde de boza içmiştir.

Padişah'ın sabah yemekleri, akşam yemeklerinden daha çeşitlidir...

Mesela, 12 Haziran sabah mönüsünde yumurtalı lapa, mantı ve yoğurtlu erişte (örke denirdi) vardır. Ertesi gün yeniden mantı, kestaneli bulgur ve muhallebi...

Mutfak defterleri bu kadar ayrıntılıdır. Ama hiçbir defterde, herhangi bir tarihte saraya içki alındığına (Sultan II. Abdülhamid'in kendisini ziyarete gelen Alman İmparatoru II. Wilhelm'e ikram edilmek üzere aldırıldığı birkaç şişe içki hariç) dair bir kayda rastlanmamıştır. (Alman İmparatoru II. Wilhelm, ilki 21 Ekim 1889'da, ikincisi 5 Ekim 1898'de iki kez İstanbul'a gelmiş, her iki gelişinde de Osmanlı Padişahı Abdülhamit II tarafından büyük törenlerle karşılanmış, sarayda şerefine yemek verilmiştir.)

Buna rağmen, bazı Osmanlı padişahlarının içki içtiği, bazılarının zilzurna olup sarayda yalpalayarak dolaştığı ısrarla tekrarlanmaktadır.

SEFER VE BAYRAM YEMEKLERİ

Fatih Sultan Mehmed'in sefer yemekleri de oldukça sadedir. Meselâ, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ı hizaya getirmek üzere çıktığı seferde, Otlukbeli Savaşı'na girene kadar geçen dokuz gün zarfında yedikleri koruklu ekşili çorba, baş, paça, peynirli tarhana ve börekten ibarettir.

Kurban Bayramı'na rastlayan 20 Haziran günü bile mönüsü değişmemiştir...

Eti fakirlere ikram edilmek üzere yirmi sığır kurban edilmesine, Yeniçerilere 1000 kâse, Divân'a 50 okka zülbiye dağıtılmasına karşın, Fatih'inin yemek listesi değişmemiştir. (Gullurudya, çörçöludya gibi isimlerle de anılan zülbiye tatlısı hamurdan yapılır. Makarna gibi ince uzun bir hâle getirilen hamura sele, küpe, yıldız gibi şekiller verilir ve açılmasın diye ortası bastırılır. Ardından, kaynamakta olan pekmez içerisine atılarak pişinceye kadar bekletilir. Sıcak olarak yenir.)

Fatih sade bir insandı ve sade bir hayat yaşadı. Onun döneminde mutfak masraflarının hatırı sayılır seviyede azaldığını yerli-yabancı birçok araştırmacı kaydetmektedir.

Buna rağmen Fatih Sultan Mehmed'in mutfağından fakirlere her hafta pazartesi ve perşembe günleri 250 akçe dağıtılır, kendisi de bazen gizli, bazen açıktan şehir varoşlarına yaptığı ziyaretlerde fakir fukaraya bol bol sadaka verirdi.

Bu yaklaşımlarını annesinden ve babasından kazandığını söylemekte sanırım bir mahzur yoktur...

Fatih'in annesi Hatice Âlime Hüma Hatun, fakirlere karşı son derece merhametliydi...

Babası Sultan II. Murad ise helâl ve harama çok dikkat gösterirdi.

"Haram yiyen haramî olur!" sözü meşhurdur.

“HARAM YİYEN HARAMİ OLUR”

Tarihçi Âşık Paşazade anlatıyor...

Sultan II. Murad’a, artan savaş masraflarını karşılamak üzere, acil para lâzım olmuş...

Varlıklı, büyük bir aileden gelen Çandarlı Halil Paşa’yı borç istemek üzere bir gün huzuruna çağırtmış...

“Sefer masarifatı için akçe gerektür benum vezirum, vadesi geldükte iade etmek şartıyla bir miktar akçe viresun.” (Savaşa para lazım, belirli bir vade ile senden ödünç para istiyorum.)

Çandarlı Halil Paşa,

“Tedarük için biraz mühlet lâzım, kangi (hangi) miktar virebileceksem bugün, yarun arz iderum.” (Parayı toplamak için biraz zaman lazım, toparlar toparlamaz gelir, verebileceğim kadarını veririm)...

Fazlullah Paşa, Padişah’ın borç istediği haberini nasılsa duymuş. Duyar duymaz da huzura koşmuş:

“Kul kısmından borç alınmaz!” diye âdeta çıkmış Padişah’a. *“Şevketlü Hünkârım, padişahlar borç almazlar.”*

“Lâzım oldukta başkaca çare kalur mi ki, vezirum?”

“Padişahlara hazine gerektür Hünkârım! Müsaade buyrulursa size hazine toplayalım.”

Sultan İkinci Murad sakın sakın sormuş:

“Nasıl toplayacaksun ey benum vezirum?”

Fazlullah Paşa cevap vermiş:

“Ahali (halk) sayenüzde zenginedur, malları-mülkleri çokçadur. Bir yolunu bulup ellerunden almak münasiptur. Böylece hazine tedari ki yapmış oluruz. Leşker gazadan geru kalmaz.” (Halk zenginleşti, bir şekilde servetlerini ellerinden alıp devlete geçirelim)...

Sultan II. Murad öfkeyle yerinden fırlamış:

“Bre Fazlullah!..” diye gürlemiş. “Bu nasıl söz söylemektir? Bilmez misun kim bizum mülkümüzde üç helâl lokma var: Bunlardan birincisi madenlerumuzdur, ikincisi vergilerdur, üçüncüsü harp ganimetleridur. Bizum leşkerumuz gaziler leşkeridur kim kursaklarına haram lokma girmez. Şol padişah kim leşkerine haram lokma yedurur, ol leşker harami olur. Haraminin sebatı yoktur. Bir küçük zorluk gördükte firara kadem basar. Biz leşkerumuze haram lokma yedurmezuz. Söyledüklerin duymaz olam.” (Öyle şey olmaz! Devletin helal geliri madenler, vergiler, bir de fethedilen bölgelerden elde edilen zenginliklerdir. Bunların dışındaki gelir helal olmaz. Bizim ordumuz gaziler ordusudur, ordumuza asla haram lokma yedirmeyiz. Çünkü haram yiyen ordu haramî, yani eşkiya olur. Eşkiya yüreksizdir. Zorluk görür görmez kaçır. Sözlerini duymamış olayım.)

Osmanlı padişahı ile vatandaş, aynı duyarlılık içinde hayatın helal ile çerçevelenmesine dikkat ederlerdi. “Haram yiyen haramî olur.” anlayışıyla harama yaklaşmazlardı. Belki bu yüzden hayatlarında kriz olmaz, darlık olmaz, geçim sıkıntısına düşmezlerdi.

İşte böyle. Osmanlı Padişahı ile vatandaş, aynı duyarlılık içinde hayatın helal ile çerçevelenmesine dikkat ederlerdi. “Haram yiyen haramî olur” anlayışıyla harama yaklaşmazlardı. Belki bu yüzden hayatlarında kriz olmaz, darlık olmaz, geçim sıkıntısına düşmezlerdi.

Biz, çoktandır, “Haram yiyen haramî olur” anlayışından kopuk yaşıyoruz. Bu yüzden ortalığı kırk haramiler götürüyor!

BOSNA PAPAZLARINA FATİH'İN FERMANI

“Biz ki, Emir-i âzam, sultan-ı muazzam Sultan Mehmed Han’ız; üst ve alt tabakada bulunan bütün halk tarafından şu şekilde bilinsin ki, bu fermanı taşıyan Bosna rahiplerine lütufta bulunup şu hususları buyurdum: Söz konusu rahiplere ve kiliselerine hiç kimse tarafından engel olunmayıp rahatsızlık verilmeyecektir. Bunlardan gerek ihtiyatsızca memleketimde duranlara ve gerekse kaçanlara emn ü aman olsun ki, memleketimize gelip korkusuzca sakin olsunlar ve kiliselerinde yerleşsinler; ne ben, ne vezirlerim ne de halkım tarafından hiç kimse bunlara herhangi bir şekilde karışıp incitmeyecektir. Kendilerine, canlarına, mallarına, kiliselerine ve dışarıdan memleketimize getirecekleri kimse- lere yeri ve göğü yaratan Allah hakkı için, Peygamberimiz Muhammed Mustafa sallallahü ve sellem hakkı için, Mushaf hakkı için, yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç için en ağır yemin ile yemin ederim ki, yukarda belirtilen hususlara söz konusu rahiplere, benim hizmetime ve benim emrime itaatkâr oldukları sürece hiç kimse tarafından rahatsızlık verilmeyecektir.”

FATİH'İN NAMAZ FERMANI

“Allah-ü Teâlâ, emirlerinin yerine getirilmesini bize nasib ve müyes-ser eylesin...

Bu hükümde bildirmek istediğim husus şudur: Rum diyarındaki şehir ve kasabalarda ve buraların köylerinde yaşayan Müslüman ahali, İslam dininin emir buyurduğu farzları yapıp, sünnetlerine riayet etmek-te, Kelam-ı Kadime, Furkan-ı Mecid'e Kuran-ı Kerim'e, Hadis-i Şeriflere uymakta gevşeklik gösterip muhalefet ederler imiş...

Allah-u Teâlâ'nın 'Namazı ikame ediniz.' emrini çiğneyip; 'Namaz dinin direğidir. Onu dosdoğru kılan dinini ikame etmiş olur. Terk eden dinini yıkmış olur.' Hadis-i Şerif'ine uymayıp tuğyan yoluna saparlar ve böylece mescid ve camileri viraneye ve harabeye döndürüp fık ve fücür, yani günah işlenen yerleri ma'mûr ederler imiş... Bu ve buna benzer haberler bize ulaşıyor...

Eğer bunlar doğru ise, Emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i anil-münker eylemek üzerime vacib olduğundan, bir adamımı bu iş için vazifelendirdim. O bu meseleyi takib edecek...

Şöyle emreyledim ki:

Namazı terk edeni tazir eylemek meşrudur. Rum diyarında namazı-nı geçirenler tespit edilip, İslâm Dini'nin emrinin gereği yapılsın. Halka namaz kılmaları tenbih edilip, kılmayanlar teşhir edilsin! Hiç kimse ne olursa olsun bu cezaya mani olmaya!..

Rum sancağı beyleri ve kadıları ve subaşıları ve bunların emrindeki diğer memurlar, gönderdiğim vazifeliye yardımcı olalar. Böylece İslâmiyet'in yüce ahkâmı, emri ve yasaklarını yerine getirmekte gevşeklik ve tembelliğe asla meydan verilmeye...

Öyle ki, mescidler dolacak, medreseler mamur edilecek ve din-i İslâm kuvvetlendirilmiş olacaktır.

Böylece Müslümanlar refah, huzur ve saadet içinde olup, padişahın devam-ı devletine ve kudretinin artmasına duacı olacaktır. Bunu böyle bilersiniz ve alâmet-i şerifeme (tuğrama) itimad kılasınız.” (İsmail Hami Danişmend’in İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.2, s. 107)

FATİH'İN VASIYETNAMESİ

Fatih, ölümünün yaklaştığını anlayınca, Kilerci Ağa, Hazine-dar Ağa ve Kapı Kethüdası'nı çağırdı...

İkisini şahit tutup üçüncüsüne vasiyetini yazdırdı...

1. Beni İstanbul'da tayin ettiğim yere (Fatih Camii avlusuna) defnedeceksiniz...

2. Büyük oğlum Bayezid'e gecikmeksizin İstanbul'a gelmesini bildirin...

3. Oğlum gelip tahtıma oturmadan evvel, Kapıkulları'nın (Yeni-çeri ve sipahiler) İstanbul'a girmemelerine dikkat edin...

4. Cenabı Hakk'ın inayetiyle oğlum Bayezid tahtıma yerleştikten sonra, kendisine tarafımdan deyin ki, kötü niyetli müşavirleri (danışman) yanında barındırmasın.

5. Devlet hazinesini israf etmeyin, benim gibi dikkat gösterin, zira bir zaman gelecek ki ona muhtaç olacaksınız.

6. Bütün kölelerimi azat edin.

FATİH ÖLDÜ MÜ, ÖLDÜRÜLDÜ MÜ?

Fatih Sultan Mehmed 3 Mayıs 1481’de öldü...

Dönemin şahitlerinden müverrih Tursun Bey’e göre, o sırada büyük padişah, “Doğu Seferi” ne çıkmak üzereydi (Tursun Bey, “Cihet-i sefer Anatoli olduğu malum olundi, ammâ Arab mı, Acem mi malum olmadı.” diye yazar.). Ordusuyla birlikte, ilk sefer durağı Maltepe’ye geçmiş, önceleri “Tekfur Çayırı” ismiyle anılan “Hünkâr Çayırı”nda kurulu otağına yerleşmişti.

Bir süreden beri hastaydı. Bazı kaynaklara göre Osmanlı Hanedanı’na musallat olan ve birçok padişahın ölüm sebebi sayılan “nikris”, yani “goutte-gut” hastalığına müptelâ bulunuyordu.

Otağ-ı Hümayun’a girer girmez yatağa girdi. Bir daha da yataktan çıkamadı. Ağrıları arttı. Nihayet ikindi vakti Kur’ân sesleri arasında ebedî hayata göçtü.

“Vefatuna sebep ayağunda zahmet vardı. Tabibler ilâcundan âciz oldular. Âhir tabibler cem oldular, ittifak ettiler, ayağundan kan aldular. Zahmet ziyade oldu. Şerâb-ı fâriğ virdüler: Allah rahmetine vardı.” diyen Fatih’e muasır müverrihlerden Âşık Paşazâde, özellikle manzum anlatımında Fatih’in ağzından doktorları suçluyor:

*“Tabibler şerbeti kim virdi Hâne/ O Han içdi şerâbı kaane kaane;
Ciğerin doğradı şerbet o Hânun/ Hemandem zâri itti yâne yâne...
Didi: ‘Neycün bana kıydı tabibler?’/ Boyâdûlar ciğeri canı kaane.
İsâbet itmedi tâbib şerâbı/ Tımarları kamu vardı ziyâne;
Tabibler Hân’a çok taksirlik itdi/ Budur doğru kavil düşme gümâne.”*

Anlaşıldığı kadarıyla, Fatih’in ağrılarını bir türlü dindiremeyen doktorlar konsültasyon yapmışlar ve “şarâb-ı fâriğ” denilen bir ilâç içirmişler. Hemen sonrasında da Fatih ölmüş.

Fatih'in zehirlendiği yolunda şüpheleri yoğunlaştıran bu ifadeler acaba yanlış bir tedavi metodunu yermek için mi kullanılmıştır, yoksa büyük Padişah gerçekten cinayete mi kurban gitmiştir?

Fatih'i ortadan kaldırmak, böylece hem İstanbul'un intikamını almak, hem de Fatih'in önderliğinde hızla büyüyen Osmanlı Devleti'ni büyük önderinden mahrum bırakmak düşüncesi, birçok Avrupa devleti yöneticisinin kafasında öteden beri bir fikr-i sâbittir.

Venedik Cumhuriyeti, Fatih'in şahsına yönelik on dört suikast tezgâhlanmış, ama başaramamıştı. Tarihçi Babinger'e göre, sonuncu teşebbüs başarılı oldu. Bu teşebbüsün silâhı olarak da Venedikli Yahudi hekim Laestro Iacopo kullanıldı. Yahudi hekim İstanbul'a gelip güya Müslüman olarak Yâkub adını almış, Padişah'ın itimadını kazanarak paşalıkla ödüllendirilmiş ve Fatih'in özel hekimleri arasına alınmıştı.

Yine Babinger'e göre, Iacopo, mel'un plânı gerçekleştirdiği takdirde Venedik hükûmetinden büyük miktarda para alacak, ayrıca neslinden gelecek olanlara Venedik vatandaşlık hukuku tanınacak (o devirde Osmanlı Devleti'nin dışında yaşayan Yahudilerin hemen hiçbir hakkı yoktu.), tüm nesli bütün vergilerden ve mükellefiyetlerden muaf tutulacaktı.

Babinger, Fatih'in zehirlenerek öldürüldüğünü kesin olarak ifade ettikten sonra, dönme hekimin asker tarafından yakalanarak paramparça edildiğini kaydeder.

Fatih'in ölüm haberi "*La Grande Aquile è Morta = Büyük Kartal Öldü*" başlığını taşıyan ve İstanbul sefaretinden gönderilen bir mektupla, olaydan 16 gün sonra, Venedik'e duyuruldu. Birkaç gün sonra da acı haber Roma'ya ulaştı. Oradan bütün Avrupa'ya yayıldı.

Özellikle İtalya'daki cumhuriyetlerde sevinç son haddindeydi. Çanlar çalınıyor, toplar atılıyor, şenlikler yapılıyor, sabaha kadar süren eğlenceler tertipleniyordu. Papa, Avrupa kiliselerine gönderdiği bir talimatla çanların üç gün üç gece çalınmasını ve kiliselerde *şükür âyinleri* yapılmasını emretmişti. Avrupa böylece fethin intikamını alırken, İslâm dünyası ölümü "*Şeb-i Arûs = Düğün Gecesi*" sayan

telâkkisine rağmen, derin ve hüzünlü bir sessizliğe gömülmüştü.

Kubbelerden sadece dua ve tekbir sesleri yayılıyordu.

Fatih öldüğünde henüz 49 yaşındaydı. Kesin olarak tahta geçtiğinden ölümüne kadar 30 yıl, 2 ay, 14 gün geçmişti. Bu süre içinde devletini zirveye çıkarmış, daha da mühimi sürekli hamlelerle zirvede tutmuştu. Biraz daha yaşasaydı, hiç şüphe yok, dünya coğrafyası kökünden değişecek, tarih farklı bir mecraya akacaktı.

Vefatında Osmanlı Devleti iç ittiadı, aktif nüfusu, yerleşik cihan örneği düzeni, teşkilâtı, sağlam hukuku, 2 milyon 214 bin kilometrekareyi aşan toprakları ve stratejik mevkiıyla kırıye yerleştirilmiş bir ok gibiydi. Zaman içinde ok yaydan fırlayacak, Osmanlı Devleti, bazı iç çekişmelere, birtakım tökezlemelere ve Avrupa'nın envai çeşit oyunlarına rağmen, Fatih'in vefatından bir asır sonra yüzölçümünü 20 milyon kilometrekareye yaklaştırıp dünyanın en büyük gücü hâline gelecekti.

Tarihçi Babinger, *"Fatih, günümüze kadar, bütün imparatorların en büyüğü olup, beşer tarihinde başka herhangi bir hükümdarın kendisiyle karşılaştırılması müşkildir."* diyor.

P. Faure ise, *"Fatih, Avrupa Rönesansının en büyük ilhamlarından biridir. Rönesans Fatih'in, İkinci Bâyezid'in ve Yavuz'un toleransına çok şey borçludur."* (La Renaissance, 7, P. Faure) şeklinde bir itirafta bulunuyor.

Fetih yalnız Bizans surlarının değil, Ortaçağ'ın ve Ortaçağ Avrupa'sının hep içe kapanan kapılarını da kırmış, ilmî tespitler yapan bilginleri ateşe atan, hastaları ıssız adalara sürerek ölüme terk eden, akıl hastalarına *"Ruhuna şeytan girmiş"* gözüyle bakarak zincire vuran karanlık taassup dağılmaya başlamıştır.

Çünkü büyük fetih, Haçlı Seferleri'nden bu yana İslâm âlemiyle doğru dürüst temas etmeyen Hristiyanlık dünyasının bütün dikkatini tekrar Müslümanlara yöneltmesine sebep olmuştur.

Büyük fethin sonuçlarına bakınca, Avrupa açısından, Fatih'i ortadan kaldırmanın önemi daha iyi anlaşılır. Yine de Fatih Sultan Mehmed'in zehirlendiği kesin değildir.

FATİH'İN MEZARI SONRADAN AÇILDI MI?

Bugünkü Fatih Camii'nin bulunduğu yerde, vaktiyle İstanbul'un ilk Hristiyan mabedi *Havariyun Kilisesi*nin olduğunu biliyoruz ...

Kilise'nin altında ise başta Bizans'ın kurucusu sayılan I. Konstantin olmak üzere, birçok Bizans İmparatoru'nu mezarları vardı.

Fatih, Latin işgali sırasında yağmalanıp harabeye döndürülen Havariyun Kilisesi'nin kalıntılarını temizletip kendi camiini inşa ettirdi.

Vefat ettiğinde de camiinin bahçesine defnedilmesini vasiyet etti.

Böylece, hem “Son Roma İmparatoru” olduğu yolundaki iddiasını pekiştiriyor, hem de Bizans'ın İstanbul'a dönüşme sürecini tamamlıyordu.

Tarihe meraklı şairlerimizden Yahya Kemal ile birlikte başka bazı araştırmacıların iddia ettiği olay işte bu mekânda cereyan etti.

Bir rivayete göre, 1800'lü yıllarda İstanbul'a yağan aşırı yağmurlar yüzünden, bir başka rivayete göre ise Fatih Camii çevresindeki su borularının patlaması sonucunda, Fatih Sultan Mehmed'in türbesi sular altında kalmış ...

Bu olaydan sonra pek çok Fatihli, yemin billâh ederek, Fatih Sultan Mehmed'i rüyalarında gördüklerini, “*Boğuluyorum, beni kurtarın!*” diye bağırıldığını ifade etmişler ...

İstanbul günlerce bu söylentilerle çalkalanmış ...

Nihayet iddialar, dönemin padişahı Sultan İkinci Abdülhamid'e kadar ulaşmış ...

Bunun üzerine Sultan Abdülhamid, Şerif Paşa (amcası Sultan Abdülâziz'in damadı) ile Fatih ve Aksaray taraflarının itfaiye kumandanı Mehmed Paşa'yı, Fatih'in Türbesine giderek mezarın su

baskınından zarar görüp görmediğini kontrol etmekle ve tedbir almakla görevlendirmiş.

Ancak paşalar Fatih'in mezarında ne ile karşılaşılırsa karşılaşsınlar, kimseye tek kelime söylemeyeceklerdir.

Bu hususta Kur'an'a el bastırıp yemin ettirmiş.

Mehmed Paşa ile Şerif Paşa, irade-i seniye (Padişah emri) ile Fatih Camii'nin yanı başındaki türbeye girmişler ve sandukayı kaldırmışlar... Önlerine demir bir kapak çıkmış... Kapağı açtıklarında taş bir merdiven görmüşler...

Ellerinde lambalarla merdivenden inmişler. Daha derine uzanan bir tünelle karşılaşmışlar... Tünel boyunca yürüyüp bir odaya gelmişler. Odanın ortasında musalla taşına benzeyen bir mermer, mermerin üzerinde de kabartmalarla süslü bir tabut görmüşler.

Dualar, Fatihalar eşliğinde tabutun kapağını açmışlar. İçinde bozulmamış bir cesetle karşılaşmışlar: Bu Fatih'in çürümemiş cesedi imiş. Yüzü aynen, yaşadığı devirde Gentini Bellini'ye yaptırdığı resme benziyormuş.

Şaşkınlıktan şaşkınlığa düşen paşalar, yine dualar eşliğinde tabutu kapayıp hürmetle huzurdan çıkmışlar...

Mezarı eski hâline getirmişler, sandukayı da üstüne yerleştirmişler ve saraya dönüp gördüklerini Sultan İkinci Abdülhamid'e anlatmışlar.

Sultan II. Abdülhamid büyük ceddinin su baskınından zarar görmemesine çok sevinmiş. Gördüklerini kimseye anlatmamaları konusunda paşaları tekrar ikaz etmiş. Kimsenin Fatih'in mezarının bulunduğu mahzene girememesi için de demir parmaklıklı kapının bulunduğu yere beton döktürüp kapattırmış.

Ne var ki, Fatih'in mezarına giren paşalardan Damad Şerif Paşa, yıllar sonra yeminini bozmuş...

Fatihin kabrinde gördüklerini, 1940'larda müdavimi olduğu İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Mercan'daki konağında musikili sohbet katılanlara anlatmış. Olay da böylece duyulmuş...

Yahya Kemal, bir yazısında bu olayı naklettikten sonra, şöyle bir soru soruyor:

“Madem ki Fatih’in mezarı II. Abdülhamid tarafından kapatıldı, bugün Fatih’in türbesinde yatan kim?”

Fatih’in türbesinde başka birinin yattığı dedikodusu, Yahya Kemal’in bu kuşkulu sorusundan kaynaklanıyor.

Oysa türbeler semboliktir. Gerçek mezar türbenin herhangi bir yerinde olabilir.

Biliyorsunuz, Fatih, 27 Nisan 1481’de yeni bir sefere çıkmak için 300 bin kişilik ordusuyla İstanbul’dan ayrılmış, 03 Mayıs günü Maltepe civarındaki Hünkâr Çayırı’nda vefat etmişti.

Şehzade Bayezid gelip tahta çıkana kadar, kargaşa çıkması ihtimali göz önüne alınarak, daha sonra Kanuni’nin ölümünde de yapıldığı gibi, ölümü saklanmıştı. Bu süre içinde cesedin bozulmaması için cesedi tahnit edilmişti.

Şöyle bir iddia var: Güya, Fatih’in vefatının duyulması bütün çabalara rağmen önlenememiş...

Asker ayaklanmış. İstanbul yağmalanmış...

Hâlbuki Fatih’in cenazesi ölür ölmez tahnit edilmiş ve İstanbul’a getirilmişti...

Hemen ardından da Anadolu’da valilik yapan iki oğluna, Şehzade Bayezid ile Cem’e babalarının vefat ettiği bildirilmişti...

Kader Bayezid’e hükmetti ve II. Bayezid unvanıyla atalarının tah-tına cülus etti.

II. Bayezid’in tahta geçmesinden sonra, babası Fatih için çok büyük bir cenaze merasimi yaptırdı, sonra da Fatih Camii’nin avlusundaki türbesine tekbirler eşliğinde defnettirdi.

“DEVŞİRME SİSTEMİ” NEDİR?

Türkiye zaman zaman *Profesyonel Ordu* kurmaktan söz eder, ama bir türlü gerçekleşmez.

Osmanlılar ise bunu daha kuruluş aşamasında iken gerçekleştirmişlerdi.

Hem de Orhan Gazi zamanında... Adını da *Yeni Asker* anlamında “*Yeniçeri*” koymuşlardı. Osmanlı Türkçesinde *çeri*, bugünkü Türkçede *asker* anlamına geliyor.

Sultan I. Murad devrinde yeni ordu kurma işi bir sisteme bağlandı.

Osmanlı Devleti’nde padişahın şahsına bağlı kapıkulu ocaklarının piyade sınıfına Yeniçeri denmektedir.

Eyaletlerdeki topraklı veya timarlı sipahilerle diğer eyalet kuvvetlerinden tamamen ayrı olarak Osmanlı devlet merkezinde padişahların şahıslarına bağlı “*Kapıkulu*” denilen yaya ve atlı maaşlı askerler vardı. Kapıkullarının en meşhur sınıfı “*Yeniçeri Ocağı*” idi...

Yeniçeri Ocağı, Hristiyan tebaadan (vatandaş diyelim) devşirilmiş askerlerden oluşurdu.

Bir sistem dâhilinde toplanan belli yaşlardaki Hristiyan erkek çocuklarla gençler bir düzen içinde yetiştirilip *profesyonel asker* yapılırdı...

Kendi devrinde Osmanlı’ya asker olmak öylesine önemli bir şeydi ki, aileler çocuklarının devşirilmesi için adeta yalvarırlardı.

Çünkü “*Acemi*” olarak Osmanlı ordusuna giren herhangi bir çocuk, istidat ve kabiliyetine göre Sadrazamlığa kadar yükselirdi.

Başlangıçta “*Acemioğlanı*” denilen bu çocuklar, devşirildikten sonra bir Türk ailesinin yanına veriliyordu...

Orada Türkçe öğreniyor, sünnet ediliyor, İslam dininin ve terbiyesinin icaplarına göre eğitiliyordu.

Sonra Acemioğlan Kışlaları'nda askeri eğitimleri başlıyordu.

Yeniçeriler kışlalarda yaşarlardı. Emekli oluncaya kadar şehirde oturmaları ve evlenmeleri yasaktı.

İlk zamanlarda Türkmen aşiretlerinden gönüllü toplayıp akınlar yapan Osmanlı, Rumeli tarafında genişlemeye başlayınca, daimi bir orduya ihtiyaç duyuldu. Savaşta esir alınan askerî şartlara uygun Hristiyan çocukları, İslâm terbiyesiyle yetiştirilerek yeni bir askerî sınıf meydana getirildi.

Bu uygulamayı ilk olarak Orhan Gâzi'nin oğlu Şehzâde Süleymân Paşa'nın başlattığı rivayet edilmektedir.

Yine rivayete göre, kuruluşu sırasında Hacı Bektâş-ı Velî Hazretleri'nin duasını alan bu ordu, yeniçeri ocağının kurulmasına kadar Osmanlı Devleti'nin tek ve muntazam ordusu olarak kalmıştır.

Orhan Bey'in vefatından sonra yerine geçen Sultan Birinci Murad, Çandarlı Kara Halil Paşa'yı Yeniçeri ve Acemi ocaklarını kurmakla vazifelendirdi.

Molla Rüstem Karamânî ile birlikte bu işi başarıyla yürüten Çandarlı Kara Halil, devlet hazinesi ve devletin mali teşkilatını da kurup çeşitli düzenlemeler yaptı.

Yeniçeri Ocağı'na asker yetiştirecek ilk Acemi Ocağı Gelibolu'da kuruldu. Acemi oğlanlar tespit edilen esaslara göre örf ve ananeye uygun olarak yetiştirilirdi.

Yeniçeriler aynı zamanda büyük şehrin inzibat ve asayişle vazifelidiler. Her semt bir ortanın (bölük) sorumluluğuna verilmişti. Her semtte "*Kolluk*" denilen bir yeniçeri karakolu (karakolhane) vardı.

Her Yeniçeri ortasının "*Nişân*" denen bir bayrağı ve simgesi olurdu. Nişanlar, bayrak üzerine işlenirdi. Yeniçeri ocağının bayrağına "*İmâm-ı A'zam Bayrağı*" denirdi.

Beyaz ipekliden yapılır, bir tarafına altın sırma ile, “*İnnâ Fetahnâ leke fethan mübînâ*”, diğer tarafına, “*Ve yensurekellahü nasran azîzâ*” âyet-i işlenirdi.

Sancak, ordugâhta Yeniçeri Ağası’nın çadırının önüne dikilirdi.

Yeniçeriler başlarına börk denilen beyaz keçeden bir külah giyerlerdi. Bunun arkasında ise yatırtma denilen ve omuza kadar inen bir parça yer almaktaydı. Yeniçeriler börklerini eğri, subaylar da düz giyerlerdi.

Ayakkabıları şehirde ökçesiz yemeni, seferde yandan kopçalı bir çeşit çizmeydi. Zâbitler (subay) sarı, neferler (er) kırmızı sahtiyan-dan (keçi derisinden) ayakkabı kullanırlardı.

Her Yeniçeri ortasının, içinde yemeklerini pişirdikleri büyük kazanları vardı. Harpte kazanın düşman eline geçmesi, o orta için büyük felâket sayılırdı.

Ortaları ile ilgili bir işi görüşecekleri zaman kazanın etrafında oturlardı. İsyan anında kışlalardan kaldırılan kazanlar, büyük törenle ihtilâlin idare edileceği meydana götürülürdü. Kazan kaldırmak; hükûmete karşı ayaklanmak, isyan etmek demektir.

İstanbul’da “*Eski Odalar*” ve “*Yeni Odalar*” adıyla iki büyük Yeniçeri kışlası vardı...

Eski Odalar Şehzâde Camii’nin karşısında, Yeni Odalar ise Aksaray Meydanı’ndaydı. (Et Meydanı)

Acemi bir Yeniçeri nefe-rine ilk devirlerde ocağa kaydî ile beraber, iki akçe yevmiye bağlanırdı. Sonraları bu beş-altı akçeye çıkarılmıştır. Gösterilen yararlıklar ve hizmetler karşılığı da ulûfeleri arttırılırdı

Kışlalar, geniş bir avlunun etrafını çeviren, önü revaklı odalardan meydana gelmişti.

Avlunun ortasında, “*Orta Cami*” denilen bir mescit vardı. Yeniçeri ayaklanmaları arifesinde ilk toplantılar hep bu camide yapılırdı.

Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra bu kışlalar halk tarafından tahrip edildi.

Yeniçeri ocağı neferlerine “*ulûfe*” denilen maaş verilirdi. Padişahlar da, bu maaşı alır, oracıkta fakirlere dağıtırlardı.

Acemi bir yeniçeri neferine ilk devirlerde ocağa kaydı ile beraber, iki akçe yevmiye bağlanırdı. Sonraları bu beş-altı akçeye çıkarılmıştır. Gösterilen yararlıklar ve hizmetler karşılığı da ulûfeleri arttırılırdı. Yapılan bu artışlara “*terakkî*” denirdi.

Bu suretle yevmiyeleri on-on beş akçe olan yeniçeriler mevcuttu.

Harplerde “*serdengeçti*”, yani “*fedâî*” yazılanlar, sağ döndükleri zaman yevmiye beş-on akçe terakkî alırlardı.

Ulûfeler üç aydan üç aya, yılda dört taksitte ve Dîvân-ı Hümâyun’da düzenlenen törenle dağıtılırdı.

Taksitlere “*mevacib*” denirdi. Neferlerin ulûfesinden başka her Yeniçeri ortasına ekmek, et, yağ, bulgur ve mum verilirdi. Her neferde de senede bir kat elbise veya bedeli verilirdi.

Yeniçeri Ocağı’nın en büyük kumandanı *Yeniçeri Ağası*ydı. Yeniçeri Ağaları, 16. yüzyıl başlarına kadar ocaktan yetişirlerdi. Fakat bir süre sonra bunların yolsuzlukları ve itaatsizlikleri görülünce, saraydan yetişmiş, padişahın tam güvenini kazanmış kimseler Yeniçeri Ağası tayin edilmeye başlandı.

On sekizinci asırdan itibaren yine ocaktan tayin edildiler.

Yeniçeri Ağası, Cuma namazına çıkışında padişaha eşlik ederdi. Aynı zamanda İstanbul’un en büyük zabıta âmiriydi. Ağalık alâmeti iki tuğ olup bayrağı beyazdı. Yeniçeri Ağası sefere çıktığında yerine sekbanbaşı bakardı. Yeniçeri Ağaları terfi ettirilecekleri zaman, beylerbeyi ve kaptan paşa olurlardı.

Ocak disiplini sağlam olduğu devirlerde Yeniçeriler, geceleri kışlalarındaki koğuşlarından başka yerde yatmazlardı. Askerlik taliminden başka bir şeyle uğraşamaz ve emekliye ayrılınca kadar da evlenemezlerdi.

Emekliye ayrılan Yeniçeriye “*oturak*” denir ve kendisine ölünceye kadar emekli gündeliği verilirdi.

Emekli olduktan sonra evlenenler öldüğü zaman, geride bıraktıkları dul ve yetimlere “*fodla*” denilen maaş bağlanırdı.

Yeniçerilerin 15. yüzyıl ortalarına kadar mevcutları 10 bin, Kanunî Sultan Süleyman’ın vefatı sırasında ise 12 bin dolaylarındaydı. Bu sayı Sultan Üçüncü Mehmed zamanında 45 bine kadar yükselmiştir.

Dördüncü Murad döneminde ocak mevcudu tekrar düşürüldüyse de, 17. yüzyılın sonunda 80 bini buldu. 19. yüzyılın başından itibaren de 100 bini aştı.

OCAĞA ESNAF GİRDİ

Osmanlı Devleti'nin asıl askerî gücünü meydana getiren Timarlı Sipâhilerin önemini yitirdiği 16. yüzyıl sonlarında, Yeniçeri Ocağı'na, "*Devşirme Kânunu*"na aykırı olarak Müslüman gençlerin ve fakir fukaranın da alınması sayıyı arttırdı, ne var ki, bünyesini bozdu.

Eğitimsiz, isteksiz, başıboş kimselerin ocağa girmesiyle ocak bozuldu. Zamanla iş rayından çıktı. Askerler askerlik dışı işlerle uğraşmaya başladı. Siyasete karıştılar. İş, vezir, sadrazam, hatta padişah tayinine kadar gitti.

Zaten Sultan Genç Osman'dan itibaren bozulma başlamıştı. Başta Genç Osman olmak üzere kimi padişahların ileri hamleleri Yeniçeri Ocağı kullanılarak baltalanmış, Sultan Genç Osman bu uğurda hayatını vermişti.

Nihayet Sultan İkinci Mahmûd devrinde (15 Haziran 1826) Yeniçeri Ocağı son derece dramatik bir şekilde kaldırıldı. Kışlalar topa tutuldu. Yeniçeri avı başlatıldı. Yeniçeriler katledildi.

Bu olaya tarihimizde "*Vak'a-i Hayriye* ("*hayırlı bir vak'a*") denildi. Ama sonuçları itibariyle hiç de *hayırlı* olmadı.

Kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yerine "*Asakir-i Mansure-i Muhammediye* (Muhammed'in Muzaffer Askerleri)" kuruldu.

Yeni ordunun eğitimi yabancı subaylara verildi. Kıyafeti tümüyle değiştirildi. Avrupalı askerlere benzetildi. Belki de bu yüzden Yeniçeri Ocağı'nın yerini dolduramadı. Ne kıyafet, ne de siyaset olarak tam anlamıyla *yerlileşemedi*. Böylece Osmanlı'nın gerilemesi hızlandı.

MAKALE TADINDA: "KAHRAMAN AKINCI" NIN SONSUZ YALNIZLIĞI

Her kalabalığın içinde *yalmızlar* var...

Her anonim sevgiyle kuşatılmış meşhurlar arasında, bireysel *sevgiyi* arayan *sevgisizler* olduğu gibi...

Biz ormana bakarken ağacı ısıkalıyoruz: Oysa orman ağaçlardan oluşuyor. Ağacın güzelliğini kavrayamayan, ormanı *odun deposu* olarak görür!

Osmanlı Ordusu'na da bu *toptancı* algıyla bakıyoruz maalesef. *Muzaffer ordu!* deyip geçiyoruz...

Ardından *Niğbolu, Kosova, Varna, Preveze* övünmesi...

Hayt bre! Savulun akıncılar geliyor!

Ya insanlar? Yitik insanlar!

Bir insan düşünün ki, dostlar; Balkanlardaki kayıp köylerin birinden on yaşlarında iken devşirilip getirildiği İstanbul'da kalabalıklaştıkça yalnızlaşıyor...

Büyüdükçe büyüyen hasretini bastırmak için dört elle sarıldığı askerlik yolunda ilerledikçe, beğenenleri çoğalıyor, ama kendisi ek-siliyor...

Hangi çocuk unutabilir o hicranı?

Belki güneşli, belki puslu bir gün; şebnemler tutunurken toprağa, ağaçlar tomurcuklanırken, ya da belki tüm güzellikler sulusepen altında, eski bir karakalem resim kadar silikleşirken, Osmanlı askerleri geliyor köye...

Biri atlı, diğerleri yaya...

Atlı olan gür bıyıklarını sıvazlayıp, yatırtmasını savurarak bakınıyor.

Çocuklar açısından her olay eğlencedir.

Askerlerin arkasına takılıp bir süre eğleniyorlar.

Askerlerin kıyafeti, alışageldikleri Balkan insanının kıyafeti değildir.

Koca kavuklarına, yürürken yalpalayan gövdelerine bakıp gülüşüyorlar.

Kafile köy meydanında duruyor.

Kafilenin lideri işaret verir vermez davullar vuruyor.

At kişnemelerine davul sesleri karışıyor.

Sonra yeni bir işaretle her şey susuyor.

Yapışkan sessizliğin ortasına, birden davudi bir ses düşüyor:

“Devşirme vaaar, hazırlanılaaaa!”

Çocuklar ne *devşirmeyi* biliyor, ne nasıl hazırlandığını ...

“DİVAN-I HÜMÂÛN HÜKMÜDÜR”

Devşirme sisteminin Çelebi Mehmed zamanında uygulanmaya başlandığını, II. Murad döneminde kanunlaştığını nereden bilecekler?

İstanbul diye büyük bir kent olduğunu, Padişah'ın o kentte oturduğunu duymuşlar o kadar.

Ne Kapıkulu Ocakları'nın insan ihtiyacı belirlenip Divan-ı Hümayûn'a sunulduğundan haberleri var, ne kanunundan, ne kuralından...

Bu yolun yükselme yollarından biri olduğunu, zekâ, yetenek, sadakat ve gayrete bağlı olarak sadrazamlığa kadar gittiğini de bilmiyorlar...

Papazın oğlu, yaşça en büyükleri olan çocuğa soruyor:

“Devşirme nedir? Armut mu devşirecekler?”

“Yok, insan.” diye cevap veriyor, çok bilmiş bir tavırla. *“Osmanlı insan devşirecek. Keşke beni de alsalar.”*

“Niye ki?” diye tekrar soruyor papazın oğlu merakla, *“Alıp ne yapacaklar?”*

“Asker. Şuradakiler gibi. Belki akıncı bile yaparlar. Hatta Sadrazam... Ama merak etme, seni devşirmezler.”

“Küçüğüm diye mi?”

“Yok canım, devşirilmek için küçük sayılmazsın. Sekiz, yirmi beş yaş arası olanlardan devşirirler.”

“Neden o zaman?”

“Çünkü papazın oğlusun. Hristiyanlık öğretisi devam etsin diye papaz çocuklarını devşirmezler.”

“Başka?..”

“Hayvancılık zarar görmesin diye çoban çocuklarını, üretimin devam etmesi için zenaat sahiplerini, yöresinde kötü şöhret bulmuş ailelerin çocuklarını, çelimsizleri, sakatları ve anasız-babasızlari da devşirmezler.”

“Devşirilip götürülenler bir daha görmezler mi anne babalarını?”

“Görmezler. Gidiş o gidiş.”

Macera keyfi ile hasret acısı iç içe giriyor papazın oğlunun yüreğinde... Korkuyor. Geri geri arkaya kaçıyor.

“Korkak!” dercesine bakıyor, büyük oğlan arkasından, “Bir şekilde varsam İstanbul’a, kesin akıncı beyi olurum, ardından vezir, nihayet sadrazam.”

Birkaç adım öne çıkıyor. Görsünler, beğensinler, devşirsinler istiyor.

Daha küçük yaşta olanlar, oyun gözüyle bakıyor yaşananlara; çocuklar hayatı oyun gibi algılar!

Papazın oğlu kadar meraklı olmadıklarından başlarına neler geleceğini bilmiyorlar...

Hem bilseler ne fark edecektir ki?

Ne hasret bitecektir, ne de öfke!

Bunun bir oyun değil, hayatın gerçeği olduğunu, Osmanlı’nın en vurucu gücünü teşkil eden akıncılığa hazırlanmak üzere devşirildiklerini, ancak anne-babalarından koparılmca anlıyorlar...

Bunu anlayana kadar iş işten geçiyor...

En çok şaşırdıkları şey ise, anne-babalarının bu işe gönüllü olduklarını görmeleri: “Benim oğlumu da alın.” diyerek neden yalvardıklarını bir türlü anlayamıyorlar...

Bu devşirme işinin, sadrazamlığa kadar giden yolun başlangıcı olduğunu, “Hiç olmazsa oğlum kurtulsun!” diye düşünen anne-babaların bu yüzden böyle davrandığını ne bilsinler!

Kor gibi yakıcı bir hasret o gün düşüyor yüreklerine.

O gün yüzleşiyorlar, hayat denilen serüvenin acı yüzüyle.

O gün kaynıyor içleri, için için.

Kaç yaşında olurlarsa olsunlar, o gün büyüyüp olgunlaşıyorlar.

Artık hiç çocuk olamayacaklar.

İç dünyalarına çocuksulukları hiç yansımayacak.

Hiç oynayamayacaklar, nazlanmayacaklar, şımaramayacaklar
ömür boyu.

Sadece akıncı olacaklar...

Düşman kalelerine akınlar yapacaklar.

Çıldırıp yıldıracaklar.

"Savulun akıncılar geliyooor!.." diye naralanıp saldıracaklar.

Dillere destan söylenecekler, ama hep sessiz çılgınlık kalacak iç-
lerinde.

Zaman zaman müşfik, zaman zaman acımasız, ama her zaman
sürgün yaşayacaklar kendilerinden.

İçlerinde büyüyen bir boşluk, bitmeyen bir gurbet havası, özle-
min envai çeşit imbiğinden geçerken artan bir yalnızlık hissi ve ha-
yatın tümünü kuşatan yakıcı bir özlem duygusu...

Çünkü onlar sadece ülkesinden, sevdiklerinden ayrılmanın hic-
ranıyla yanan bir dertli değil, insani zaaflarından bile hicret etmek
zorunda kalan bir gurbet dünyasıdır.

Bir bakıma onların kendileri gurbettir...

Kendilerinden kendilerine sürgün, kendilerinden kendilerine
muhacirdirler.

Onların hüznün ve sürgün boyutunu çözebilmek için gurbet yü-
rekli olmak, bir de kalabalık içindeki yalnızlığı görebilmek gereki-
yor.

İnsana ancak bu gözle bakabilenler, bir akıncının yüreğini çöze-
bilir ve gurbetin insan ruhunda bıraktığı sonsuz titreşimleri algıla-
yabilirler...

Yoksa o ilk bakışta sağlam bir kahramandır...

Canın, uğruna verebilecek kadar büyük bir vatanseverdir...

İşine yüreğini feda edebilmiş bir fedakârdır...

Kendini devletin bekasına adanmış, kelle koltukta savaşan bir yığittir o...

Aslında ise o bir gurbettir...

Hasrettir...

Hicrettir...

Sınır boylarını canı pahasına korur da, zaman olur yüreğini koruyamaz olur...

AŞKTAN VE EVLİLİKTEN SÜRGÜN

Günün birinde uçuverir yüreciği, akın esnasında gördüğü bir Rum dilberine...

Bir Sırp prensesinin yosun gözlerine...

Ya da odun kırmaya gittiği Osmanlı paşasının evinde her nasılsa gördüğü paşa kızına vurulur...

Ne çare ki, evlenmesi yasaktır!

Yani aşk ve evlilik sürgünüdür aynı zamanda!

Sayırsız hasretinin arasına onu da katmaktan başka, ona da yanmaktan başka çaresi yoktur.

Düşmana *düşman* diliyle hitap etmesi ve sırlarını alması, alıp Osmanlı'yı bilgilendirmesi için öğrettikleri yabancı kelimeler arasında *aşk* ve *evlilikle* ilgili sözcüklerin bulunmaması işte bu yüzdendir...

Rumca konuşur, ama yüreği akan kıza kendi lisaniyla *seni seviyorum* diyemez...

Âşık olduğu Sırp prensesine *Kalbim sende kaldı* da diyemez...

Bir sürü dil bilir de yine kendini ifade edemez. Çünkü öğretilen kelimeler, bir gün ihtiyaç duyacağına inanılan kelimelerdir.

Bunların arasında aşkla, sevgiyle ilgili, yürekle bir bütün olanlar yoktur!

Zira hayatı yüreğiyle değil, bileğiyle kaimdir!

Bir anlamda kelimelerden de sürgündür o...

Kendi yüreğinden bile hicrettedir!

Çünkü o bir akıncıdır.

Akıncı olmak sadece savaşçı olmak değil, zaferle yahut mağlubiyetle sonuçlanan her akın sonrasında gurbet yalnızlığını, en damıtılmış biçiminde derinden derine hissetmek, bir bakıma tümüyle yalnızlaşmaktır...

Yazık ki tarih sadece orduların, birliklerin, birlikteliklerin hikâyesini anlatır; bu bir anlamda bireyin tarih içindeki gurbeti, tarihsel anlamda da yalnızlığıdır...

TARİHİN VİCDANI VAR AMA DUYGULARI YOKTUR

Tarihi zaferlerin hikâyesini paylaşan çoktur, ama bireyin yüreğini paylaşan yoktur...

Bizde yazma geleneği olmadığı için kim bilir kaç yalnız yürek, kendi kişisel sürgününde, iz bırakmadan gelip geçmiş; kim bilir kaç dramatik hikâye, yazılmadan silinmiştir...

Bu başarılı modelden esinlenip komando birlikleri kuran Batı, akıncının kişisel gurbetini dikkate almamış, sadece baba ocağından değil, duygularından da sürgün yaşamak zorunda kalan akıncının içinde büyüyen yalnızlığı görmezden gelmiştir.

Zaten Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından Evranos Gazi ile Köse Mihal da, el birliği içinde bu ocağın temellerini atarken, sadece caydırıcı olmalarını dikkate almış, korku salmalarını istemişlerdi...

Hâlbuki insan, yüreğinden ayrı değildir...

Yüreği başka, bedeni başka yere giden her insan, paramparça olmaya mahkûmdur!

Bu anlamda her akıncı paramparçadır!

Osmanlı'yı Uç Beyliği'nden alıp kısa süre içinde devlet yapan diriliş hamlesinin temelinde bu yiğitlerin büyük fedakârlıkları vardır ve tarih bu anlamda onları alkışlamaktadır.

Aynı zamanda anonim bir sevginin de merkezidirler.

Ne var ki, hiçbir anonim sevgi, kişisel aşkın yerini tutamaz.

Bu anlamda, akıncı olmak, aşkın gurbet hâlidir!

Hayat boyu süren sıkı eğitim esnasında ıslak mermerleri tokatlaya tokatlaya büyüyüp nasırlaşarak silaha dönüşen ve tarihe "*Osman-*

lı tokadı" deyimini armağan eden elleri, hiçbir zaman bir sevgilinin yüreğini okşayamamıştır...

Bu yüzden kim bilir kaç akıncı ellerine baka baka iç çekmiş, kılıç sallamaktan çelikleşen kollarıyla bir sevgiliyi saramama düşüncesi kim bilir içlerini nasıl kemirmiştir?

Acaba kaç akıncı, kaç kez *Akıncı Beyine* gidip acısını dillendirmiş, yüreğinden sürgün yaşama yarasının hiçbir başarıyla kapanmadığını fısıldamıştır.

"Ben sevdalandım Beyim, fena sevdalandım!"

Aldığı cevap, muhtemelen şudur:

"Sen milletine-devletinde sevdalısın... Başka türlüşünü düşünmen yasaktır!"

Düşünce yasağı o günlerden mi başladı dersiniz?

"İyi de Beyim, dert derman ister."

"Derman beklerken bir de bakmışsın ferman gelmiş. Ferman geldikte ne olur bilir misin?"

Kim bilir kaç akıncı ellerine baka baka iç çekmiş, kılıç sallamaktan çelikleşen kollarıyla bir sevgiliyi saramama düşüncesi kim bilir içlerini nasıl kemirmiştir?

Acaba kaç akıncı, kaç kez Akıncı Beyi'ne gidip acısını dillendirmiş, yüreğinden sürgün yaşama yarasının hiçbir başarıyla kapanmadığını fısıldamıştır.

"Kelle gider!"

"Hah işte! Tam da budur! Kelle gider. Kellen omuzlarının üzerinde dursun istiyorsan, yüreğinle değil mantığınla yaşayacaksın! Git hazırlan, sabaha akınımız var!"

Ardı sıra nemli gözlerle bakıp belki de şöyle mırıldanmıştır:

"Ben seni anlıyorum çocuk, çünkü yaşadıklarını ben de yaşıyorum; ama acaba tarih bunu fark edecek mi, yoksa bizi sadece övüp geçecek mi?"

Sadece övüp geçtik. Ne methiyeler düzdük, ne şiirler yazdık...

*"Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!"*

*Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: 'İlerle!'
Bir yaz günü geçtik, Tuna'dan kaafilerle...*

*Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan,
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan.*

*Bir gün doludizgin boşanan atlarımızla,
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla...*

*Cennette bugün gülleri açmış görürüz de,
Hâlâ o kızıl hatıra titrer gözümüzde!*

*Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!"*

Yahya Kemal Beyatlı

OSMANLI'DA KÜLLİYE VE CAMİ KÜLTÜRÜ

Osmanlı hayatı cami (beytullah) merkezliydi...

Her mahallenin ortasında bir mescit, mahallelerin ortasında ise bir padişah camii (Selâtin Camii) yükselirdi...

Mahalleli ve esnaf mümkün olduğu kadar her namazı camide kılmaya özen gösterirlerdi. Namazdan bir saat kadar önce camiye gider, hazırlıktan sonra caminin müstemilatı içinde bulunan *Sohbet-hanede muhabbet* eder, dertleşirlerdi.

Böylece Osmanlı ceddimizde depresyon, panik atak gibi psikolojik hastalıklara pek rastlanmazdı.

Kısacası Osmanlı kültüründe cami *Beytullah* kimliğiyle sosyal hayatın merkeziydi.

Önce bir cami inşa edilir, sonra çevresinde bir mahalle teşekkül ederdi.

Sultan Ahmed Camii, 1609-1616 yılları arasında Sultan I. Ahmet tarafından İstanbul'daki tarihi yarımada, Mimar Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılmıştır.

Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa, 1562'de İlbasan'dan İstanbul'a gelmiş, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinde bir yıl bahçe bekçiliği yapmış, ardından Hasbahçe'ye girmiş, nihayet kabiliyeti keşfedilip Mimar Sinan'a çırak verilmiştir.

Mimar Sinan'ın ölümünün ardından Mimar Davut Ağa'ya, daha sonra da Dalgıç Ahmed Ağa'ya çıraklık yapmıştır.

Bilgisini ve görgüsünü arttırması için bir ara Mısır'a gönderilmiş, tekmil Arabistan'ı dolaşmıştır.

İstanbul'a döndükten sonra, Padişah'ın emriyle bu kez Rumeli gezisine çıkmıştır.

Selanik, Arnavutluk, Malta, İspanya, Bosna, Frengistan, Budin, Erdel, Eflak, Boğdan, Kırım, Kefe, Silistre, Niğbolu, Semendire, Belgrat'ı görüp dönmüştür.

1598'de Su Nazırı, 1606'da mimarbaşı olmuştur.

Nihayet Sultan I. Ahmed tarafından, At Meydanı'nda Sultan Ahmed Camii'ni inşa etmekle görevlendirilmiştir.

İşi çok zordu. Zira az ötesinde ustası Sinan'ın şaheseri Süleymaniye, yanı başında ise tüm Hristiyanlık âleminin gurur kaynağı Aya-sofya duruyordu.

Yapacağı cami bu anıt eserlerin gölgesinde kalmamalıydı.

Kuşkusuz büyük olacaktı. Ancak bir eserin *güzel* olması için büyüklük yetmezdi. Güzel, alımlı ve etkileyici de olmalıydı. Öyle ki, insanların ruhunda hayranlık uyandırmalıydı.

Sedefkâr Mehmed Ağa, iki önemli eserin arasına şiir gibi bir üçüncü eser yerleştirecekti.

Uzun uzun çalışarak oluşturduğu plânı Padişah'a sundu. Her ayrıntının anlamını tek tek izah etti. Padişah plânı beğendi ve onayladı.

1609 yılı Ekim başında, Sultan I. Ahmed, camiinin temelini kazmak üzere ilk kazmayı vurdu. (O kazma Topkapı Müzesinde sergileniyor.)

Temel atma töreninde bulunan Evliya Çelebi, temel atma merasimini şöyle anlatıyor:

"... Cümle üstad mimar ve mühendisler toplanıp, Üsküdarlı Mahmut Efendi'nin ve üstadımız Evliya Efendi'nin duaları ile temelin kazıl-

Mahalleli ve esnaf mümkün olduğu kadar her namazı camide kılmaya özen gösterirlerdi. Namazdan bir saat kadar önce camiye gider, hazırlıktan sonra caminin müstemilatı içinde bulunan Sohbethane-de muhabbet eder, dertleşirlerdi.

Böylece Osmanlı ceddimizde depresyon, panik atak gibi psikolojik hastalıklara pek rastlanmazdı.

masına başlandı. Evvela Sultan Ahmed Han, eteğine toprak dodurup, (Peygamberimizin Kâbe inşaatında yaptığı gibi) 'Ya Rab! Ahmed kulunun hizmetidir, kabul eyle.' deyüp, amelelerle birlikte temelden toprak taşıdı... "

Padisahtan sonra Seyhülislam Mevlana Mehmed Efendi, Şeyh Mahmud Efendi, Vezir-i azam Murad Paşa ve diğer vezirler, ulema, kadiaskerler (kazasker=askeri hâkim) ellerine kürekler alarak toprak taşımış, harç koymuşlardı.

İnşaat çalışmalarına sembolik olarak ordu da katılmış, bir gün Sipahiler, bir gün Yeniçeriler toprak taşımada çalışmışlardı.

Halktan birçok gönüllü de çalışmalara katılmış, böylece İstanbullular, çağlar boyu övüneceğimiz eseri elbirliği içinde vücuda getirmişlerdir.

Temel kazma işi 36 gün sürdü.

Kapladığı alan bakımından Ayasofya ve Süleymaniye'yi geçen Sultan Ahmed Camii'nin inşaatı 7 yılda tamamlandı.

Külliesiyle birlikte, İstanbul'daki en büyük yapı komplekslerinden biridir.

Bu külliye bir cami, medreseler, hünkâr kasrı, arasta, dükkânlar, hamam, çeşme, sebiller, türbe, darüşşifa, sıbyan mektebi, imarethane ve kiralık odalardan oluşmaktadır.

Bu yapıların bir kısmı günümüze ulaşamamıştır.

Sultan Ahmed Camii 1616 yılı 9 Haziran Cuma günü açıldı...

Başta padişah olmak üzere, devlet erkânı açılış merasiminde hazır bulundu...

Cami yanına kurulan çadırlarda davetlilere önce büyük bir ziyafet verildi. Açılış dualarla yapıldı.

Yapının mimari ve sanatsal açıdan dikkate şayan en önemli yanı, 20.000'i aşkın İznik çinisiyle bezenmesidir.

Caminin ibadethane bölümü 64x72 metre boyutlarındadır. 43 metre yüksekliğindeki merkezi kubbesinin çapı 23,5 metredir. Caminin içi 260 pencereyle aydınlatılmıştır.

İçinin renkli aydınlığı, duvarları süsleyen eşsiz çinileri, kapıları süsleyen sedef kakmaları, o güne kadar yapılanlardan çok daha güzel olan altı minaresi, İstanbul'un panoramik güzelliğini artıran genel görünüşü ile Sultanahmet herkesi büyülemişti.

Ama o zaman bu caminin adı Sultanahmet Camii değildi. Halk ona "Yeni Cami" diyordu. Eminönü'nde Yeni Cami adıyla anılan cami yapılıncaya kadar bu adı taşıdı. Eminönü'ndeki eser "Yeni Cami" adını alınca, Mehmed Ağa'nın yaptığı camiye "Ahmad-ı Sultan (Sultan Ahmed) Camii" denmeye başlandı.

Evliya Çelebi, Sultanahmet'teki avizelerin, yapıldığı yıllarda, oradaki çiniler kadar güzel ve değerli olduğunu şöyle anlatıyor:

"... Bu camide asılı avizeler yüz Mısır hazinesi değerindedir. Çünkü Sultan Ahmed Han, ecdadından beri toplanan kıymetli eşsiz cevahirleri, dört diyardan gelen çok değerli hediyeleri buraya koymuştur..."

Mesela, Habeş Veziri Cafer Paşa camiye altı adet zümrüt kandil göndermiştir ki, her bir kandil altışar okka ağırlıkta idi. Altısı da mücevherli altın zincirlerle asılmıştır... Ayrıca bu camide öyle çok ve değerli kitaplar vardır ki, İslam diyarındaki öteki padişah camilerinin hiçbirinde bu kadar çok güzel ve değerli kitap görülmemiştir."

Cami mavi, yeşil ve beyaz renkli İznik çinileriyle bezendiği için ve yarım kubbeleri ve büyük kubbesinin içi de gene mavi ağırlıklı kalem işleri ile süslendiği için Avrupalılarca "Mavi Cami (Blue Mosque)" olarak adlandırılır.

Ayasofya'nın 1934 yılında camiden müzeye dönüştürülmesiyle, İstanbul'un ana camisi konumuna ulaşmıştır.

Yazıları Diyarbakırlı Seyyid Kasım Gubarî tarafından yazılmıştır.

Çevresindeki yapılarla birlikte bir külliye oluşturur ve Sultanahmet, Türkiye'nin altı minareli ilk camisidir.

“ALTIN MİNARE”DEN ALTI MİNAREYE

Efsaneye göre, Sultan I. Ahmed (ki, Peygamberimizin ayak izini sorgucunda taşıyacak kadar ve Şeyhi Aziz Mahmud Hüdai Hazretleri’ne abdest suyu dökecek kadar dindardır.) başta minareleri altından yaptırmak istemiştir.

Ama kaplamada kullanılacak olan altının değeri padişahın bütçesini fazlasıyla aşınca, caminin mimarı Sedefkâr Mehmet Ağa bu emri güya yanlış işiterek, *altın* sözcüğünden *altı* yaparak, camiyi 6 minareli inşa etmiştir.

Efsaneler bir yana, İstanbul’da meydana gelen her büyük olay, her büyük eser, İslam dünyasını yakından ilgilendiriyor ve konuşuluyordu.

Sultan Ahmed Camii’nin yapılması da geniş yankılar uyandırmıştı. Fakat İmparatorluğun bazı eyaletlerinden de itirazlar gelmişti. İtiraz edenler, “*Camiiye altı minare yapılması Kâbe’ye saygısızlıktır.*” diyorlardı. Çünkü o zamanlar altı minaresi olan tek mabet Kâbe idi. Padişah bu meseleyi bütün İslam âlemini memnun edecek bir şekilde halletti: Kâbe’ye yedinci bir minare eklenmesini emretti.

Minarelerle ilgili söylentilerden biri de şerefelerle ilgilidir. Sultanahmed Camii minarelerinin dördü üçer, ikisi de ikişer şerefelidir ve toplam 16 şerefeye yapmaktadır ki, bu da aynı zamanda Sultan Ahmet’in 16. padişah olduğuna işaret eder. Ama bu yanlış bir bilgidir çünkü Sultan I. Ahmed 14. padişaktır.

“DEVŞİRME SADRAZAM”LAR OSMANLI’YA ZARAR VERDİ Mİ?

700 yıl müddetle, birkaç kez gidip gelenler sayılmazsa, Osmanlı’da 36 padişaha karşın, yaklaşık 235 Vezir-i Azam (sadrazam) görev yapmıştır.

Sadrazamların 150’si devşirmedir... Yani Türk kökenli değildir. Zaten Osmanlı ırka değil, maharete ve sadakate bakmaktadır.

Türk olan Vezir-i Azam sayısı 85’tir.

Kısaca söylemek gerekirse, tarih boyunca Osmanlı’yı yöneten yaklaşık 235 Sadrazam’ın 150’si devşirme, 85’i Türk kökenlidir.

1323-1453 yılları arasında 11 sadrazam görev almıştır. Bunların tümü Türk’tür.

İlk devşirme Vezir-i Azam 1453’de Fatih tarafından Çandarlı Halil Paşa’nın yerine tayin olunan Rum Mahmut Paşa’dır.

Onu Rum Mehmet Paşa izlemiştir.

1453-1520 yılları arasında Sadrazam olan 20 kişinin 18’i devşirme, 2’si Türk’tür.

1520-1700 yılları arasında ise, 90 Vezir-i Azam’ın yaklaşık 75’i devşirme 15’i Türk’tür.

Görüldüğü üzere, devşirme sadrazamlar dönemi Fatih Sultan Mehmed’le başlamıştır.

Bunun tabii ki ciddi sebepleri var. En önemlisi, Türk sadrazamların çeşitli yerlerde akrabalarının bulunması ve bunlara bazı menfaatler sağlaması ihtimalidir.

Böyle bir şeyin gerçekleşmesi, Osmanlı'yı zirveye taşıyan adalet ve eşitlik anlayışını bozacak, memleket çapında bir *asilzade sınıf* oluşmasına yol açacak, bu sınıfın halka zulüm ve baskı yapması ihtimali ortaya çıkacaktır.

Osmanlı Devleti, devşirme kölelerin en zekilerini seçip eğiterek sadrazamlığa kadar yükseltmiştir. Aralarında Türk sadrazamlardan daha fazla devlete/millete hizmet etmiş sadrazam ve devlet adamları çıkmıştır.

İşte bu yüzden devşirme kölelerin en zekilerini seçip eğiterek sadrazamlığa kadar yükseltmişlerdir. Aralarında Türk sadrazamlardan daha fazla devlete/millete hizmet etmiş sadrazam ve devlet adamları çıkmıştır.

Düşünün ki Osmanlı padişahları, akrabalarının halka baskı yapabileceği ihtimalini dikkate alarak Türk

kızlarıyla evlenmemişler, ailesi olmayan köle kızlarla (cariye) evlenmeyi tercih etmişlerdir.

ÜÇ DEVŞİRME PORTRESİ

1. Sokollu Mehmed Paşa

Çok suçlandıkları, horlandıkları, *dönme/devşirme* diye aşağılandıkları için, burada bir dönme/devşirmenin resmini çizmek istiyorum...

Önceki adı: Bayo Sokoloviç...

Milliyeti: Sırp/ Boşnak...

Dini: Hristiyan...

1519 yılında Devşirme Sistemi ile çocuk yaşta Edirne Sarayı'na getirildi...

Mehmet adı verilerek Türk ve Müslüman kültürü ile yetiştirildi. Ardından İstanbul'a gönderildi. Topkapı Sarayı'nın Enderun bölümünde eğitildi.

1541'de Kapıcıbaşılığa yükseldi. 1546'da saray hizmetlerinde başarılı olanların dış göreve atanmaları yolundaki gelenek uyarınca Kaptan-ı Derya'lığa getirildi.

Görevde iken Trablusgarp Seferi'ne katıldı, İstanbul Tersanesi'ni genişletti ve yeniledi. 1549'da vezirliğe yükselerek Rumeli Beylerbeyliği'ne atandı.

Kaptan-ı Derya ve Sadrazam oldu.

Boyu iki metreyi aşıyordu ve bu yüzden ona "*Tavil*" yani "*Uzun*" Mehmet Paşa deniyordu... (Osmanlı sadrazamları arasında kısa boy rekoru XVII. asır ortalarında IV. Mehmet'in vezirlerinden İpşir Mustafa Paşa ile II. Abdülhamit'İN sadrazamı "*Şapur Çelebi*" lakaplı meşhur Küçük Said Paşa'dır).

Herkesin tanıdığı ismini verelim: Adıyla sanıyla ve şanıyla Sokollu Mehmed Paşa...

Hani şu, Osmanlı donanması İnebahtı'da (07 Ekim 1571) yanıp kül olduktan bir sene sonra dünyanın en büyük donanmalarından birini kuran Sokollu Mehmed Paşa...

Buna başlangıçta inanamayan Kaptan-ı Derya Ali Paşa'ya şöyle demişti:

"Bak a Paşa!.. Kaptan-ı Derya'sı olduğun devlet öyle muazzam bir devlettir ki, isterse bütün donanmanın demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapabilir. Hangi geminin malzemesi yetişmezse, gel onu benden al!"

Ve *"İnebahtı Deniz Savaşı'nda donanmanızı nasıl da mahvettik!.."* diye böbürlenmeye kalkışan Venedik elçisine:

"Biz, Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'da bizi yenmekle, sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kol yerine gelmez, fakat kesilen sakal daha gür çıkar!.." diyerek, dersini veren Sadrazam...

Osmanlı tarih sürecine ondan daha fazla hizmet etmiş bir Türk sadrazam gösterebilir misiniz?

Binaenaleyh hizmet etnik kökene değil, imana ve kafaya bağlıdır. Analiz de buna göre yapılmalıdır.

2. Sokolluzade Lala Mehmed Paşa

Sultan I. Ahmed'in saltanat yıllarında sadrazam olan Sokolluzade Lala Mehmed Paşa, Sokollu Mehmet Paşa'nın amcasının oğludur.

O da Sırlıdır...

Tarihçi İbrahim Peçevi'yi koruyup kollayan ve önemli eserler bırakmasına vesile olan adamdır.

Destanlarımıza, mehter marşlarımıza giren meşhur Estergon Kalesi fatihidir...

Estergon önünde yaptığı toplantıyı, “Cümleiniz *berhudar olasınız... Gayri söz bitti. Meydan, er meydanıdır. Gün Allah’a kul, Resulü’ne ümmet, Padişahımıza hizmet günüdür.*” deyip fatiha ile bitirmiş ve besmele ile saldırıya geçmiştir.

İlk fethi Kanuni döneminde gerçekleşip sonra Avusturya’ya kapatılan Estergon’u yeniden fethetmiştir. (İstirdad etmiştir)

3. Kehle-i İkbal Rüstem Paşa

Rüstem Paşa, 1500 yılında Skradin (bugün Hırvatistan’ın sınırları içindedir.) kasabasında doğdu.

Küçük yaşta devşirilip İstanbul’a getirildi. Enderun’da eğitildi. 1539’da Diyarbakır Valisi, 1544’de Sadrazam oldu.

Bu arada Hürrem Sultan’la Kanuni’nin biricik kızları Mihrimah Sultan 17 yaşına basmıştı...

Her anne-baba gibi, Hürrem Sultan’la Kanuni de kızlarının mü-rüvvetini görmek istiyorlardı. Uygun bir damat adayı aradılar. Nihayet Diyar-ı bekir Beylerbeyi (vali) Rüstem Paşa’da karar kıldılar.

Fakat Paşa’nın rakipleri tarafından cüzamlı olduğu söylentisi çıktı...

Cüzam o tarihlerde tuttuğunu götüren bir hastalık!

Kanuni konuyu araştırmaya karar vererek sarayın Hekimbaşı’sını huzuruna çağırdı: “Söyle bakalım Çelebi, bir babayiğidin cüzam illetine müptela olup olmadığını nasıl anlarsın?”

Hekimbaşı, “Saadetli Hünkârım” diyerek söze başladı. “Bunu anlamak çok kolaydır, cüzamlı kimesnede kehle (bit) olmaz. Bit bile andan kenduni sakınur.”

Bu bilgiyi alan Padişah, derhal hassa hekimlerinden Mehmet Halife’yi Diyar-ı Bekir’e gönderdi.

Görevi, bir yolunu bulup Beyberbeyi Rüstem Paşa’yı muayene etmek ve cüzamlı olup olmadığını anlamaktı. Yorucu bir yolculuktan sonra, Diyar-ı Bekir’e varan Mehmet Halife, Rüstem Paşa

ile buluştu. İzzet ikram gördü. İyi karşılanıp ağırlandı. Ama Mehmet Halife'nin aklı işindeydi. Bir an önce işini görüp dönmesi tembihlenmişti. Padişah'ı bekletmek olmazdı. Hemen bir bahane bulmalı, Rüstem Paşa'yı muayene etmeliydi.

Aklına banyo yapmak geldi... Beylerbeyi Rüstem Paşa'yı hamama sokabilirse işi yarı yarıya halletmiş olurdu. Rüstem Paşa yıkanmak için nasılsa soyunacaktı. İşte o zaman, elbiselerinde bit arayacak fırsatı bulurdu. Yorgunluğu atmak için banyo yapmak istediğini, kendisine eşlik ederse bundan çok mutlu olacağını söyledi.

Mehmet Halife sıradan bir konuk değildi. Padişah'ın özel adamı sayılırdı. Arzusunu kırmak olmazdı. Birlikte hamama girdiler. Soyunup peştamallarını kuşandılar. Mehmet Halife, belli etmeden Rüstem Paşa'nın elbiselerini yokladı. Kısa süre sonra aradığı biti buldu. Bulur bulmaz da Rüstem Paşa'yı şaşkınlık içinde hamamda bırakarak Payitaht'a (Beşkente) döndü. Müjdeyi Padişah'a verdi: "*Rüstem Paşa cüzzamlı değildir Hümkârum!*"

Böylece Kanuni'nin sevgili kızı Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa ile evlendi...

Ama bu yüzden anlı-şanlı Rüstem Paşa'ya *Kehle-i ikbal* (bit şanslı) lâkabını taktılar. Tarih boyunca "*Kehle-i ikbal Rüstem Paşa*" olarak anıldı.

Sadrızamlığı döneminde şu türden şiirler dillerde dolandı:

*"Olacak bir kişinin bahtı kavî, talii yâr,
Kehlesi dahi mahallinde anın, işe yarar."*

*"Bahtiyarlık, dâd-ı Haktır, şahsı rahat ettirir,
Bir kerih bit, en kerih zandan beraat ettirir.
Rütbe-i ihsan-ı devlet, sanma ilme, ehleder,
Bahtının seyyaresi bazen yavaş bir kehledir."
(Şairi belirsiz)*

VALİDE SULTANLAR LÜKSE DÜŞKÜN MÜYDÜ?

Önce bir konuda anlaşalım...

Müslüman bir erkek, Hıristiyan ya da Yahudi bir kadınla evlenebilir.

Annelerinin *yabancı* olduğunu bildiğimiz bu padişahlarımızın ne kadar büyük işler yaptıklarını herkes biliyor.

Sultan I. Murad, Kosova Meydanı'nda Haçlıları yendikten ettikten sonra şehit edildi...

Sultan Yıldırım Bayezid, annesinin soyundan gelenleri Niğbolu'da perişan etti...

Aynı padişah, namazlarını cemaatle kılmadığı için Molla Fenari tarafından azarlandığında sustu, hukukun üstünlüğü karşısında eğildi.

Sultan Çelebi Mehmed, bir başka Türk sultanının (Timur) paramparça ettiği ülkesini derleyip toparlamakla kalmadı, Peygamber Efendimizin, Kostaniye'nin bir gün mutlaka fethedileceğine ilişkin hadisini hayata geçirmek için İstanbul'u kuşattı.

Sultan II. Murad, Varna'yı Haçlılara dar etti. Ayrıca Fatih gibi bir evlat yetiştirdi. Sağlığında tahttan feragat edecek kadar büyük bir fazilet de gösterdi. Böylece İstanbul'u fethedeceğine inandığı oğlunun önünü açmak istedi.

Sultan II. Mehmed, Doğu Roma'yı fethederek "*Fatih*" oldu...

Yavuz Sultan Selim, İstanbul'u Dar-ül Hilafe (Hilafet Merkezi) yaptı...

Kanuni Sultan Süleyman dünyayı dize getirdi. Bir mektupla tahtlar devirdi, krallar tayin etti.

Sultan II. Murad, Varna'yı Haçlılara dar etti. Ayrıca Fatih gibi bir evlat yetiştirdi. Sağlığında tahttan feragat edecek kadar büyük bir fazilet de gösterdi. Böylece İstanbul'u fethedeceğine inandığı oğlunun önünü açmak istedi.

Sultan I. Ahmed, Şeyh Azîz Mahmûd Hüdâî'nin eline abdest alması için su dökecek kadar, annesi ise şeyhe havlu tutacak kadar dindardılar.

IV. Murad ise, şirazesinden çıkan orduyu yeniden derleyip toparladıktan sonra Bağdat'ı fethedecek maharette bir padişah olup adını *Büyük Padişahlar* listesine yazdırmayı başardı.

Ramazanlarda sahura kadar uyan tek padişah yok. Hepsi ayakta, Allah'a tazim ve duada...

36 padişahın 30'a yakını ileri derecede âlim...

Aralarında kurra hafızlar, şairler, günde beş-altı saat aralıksız Kur'an okuyanlar var...

Bu padişahları, *yabancı uyruklu* diye küçümseven cariyeler yetiştirdi.

Bir cariyenin padişah hanımı olabilmesi için çok fazla merhale-den geçmesi gerekiyor.

Simasıyla, azalarının uygunluğuyla, ahlâkıyla, hatta ağzının kokusuyla değerlendiriliyor.

Bir kerecik sabah namazını kazaya bırakan cariyenin padişaha eş olarak seçilmesi mümkün değil! İbadetlerin üstüne titriyorlar.

Ayrıca sekiz yıllık müthiş bir eğitimden geçiriliyorlar.

İslam Dini diğer dinlerle mukayeseli biçimde anlatılıyor...

Kur'an ve hadis ilminin yanı sıra fen ilimleri öğretiliyor...

Nezakat, nezafet, adab-ı muaşeret ve konuşma kuralları belletiliyor.

Bu süreçte ayrıca cariyenin her hareketi izlenip, her türlü davranışı analiz ediliyor ve kayıt altına alınıyor...

Bunca eğitimden sonra bir insanın farklı bir dinde kalması zordur, ancak mümkündür. Ama bunu bizim bilmemiz imkânsızdır.

Bunu ne biz bilebiliriz, ne padişahlar bilebilirdi ne de cariyeleri gizli Hristiyan gösteren yerli ve yabancı romancılar...

Soru: “Osmanlı Padişahları neden Türk kızları dururken, yabancı kızlarla evlendiler? Bu durum devlette bir bozulma oluşturmaz mı?”

Niçin oluştursun? Nesiller babadan yürür...

Osmanlı padişahlarının, yüzde 40’ı Türklerden, kalan yüzde 60’ın yüzde 30’u, Arap ve Boşnak gibi, Müslüman halklardan, yüzde 30’u da gayrimüslimlerden Müslüman olanlarla evlendiler.

Orhan Bey, Yıldırım Bayezid ve II. Murad dışında Hristiyan bir kadınla evlenen padişah yok.

Bunlar da çocuk sahibi olmamış, evlilikleri de zaten fazla uzun sürmemiştir.

Son zamanların padişahlarının eşlerinin tamamı Türk’tür. Peki ne olmuştur, bunların yetiştirdiği çocuklar ne varlık göstermişler, hangi zaferlere imza atmışlardır?

“Padişahlar yabancı kadınlarla evlenmek suretiyle, Türk devletinin yapısını bozdular.” şeklindeki iddia yersizdir...

Zaten ortada bir Türk devleti yok, Türklerin kurduğu çok uluslu “Osmanlı İmparatorluğu” (Haşmetini vurgulamak için *imparatorluk* diyorum, yoksa Osmanlı, hiçbir zaman, imparatorluk kelimesinin içerdiği emperyalist amaçlar taşımamıştır.) vardır...

Devletin yapısı etnik (ırk) esasa göre oluşturulmamıştır.

Ancak başka dinlere ve mensuplarına son derece tolerans gösteren bir dini anlayış benimsenmiştir.

Başka dinlerin mensupları ne horlanmıştır, ne dışlanmıştır, ne de kınanmıştır; hatta inançlarını daha dinamik yaşayabilecekleri imkânlar verilmek suretiyle daha mutlu olmaları sağlanmıştır...

Zaten Osmanlı Devleti’ni, yaşadığı çağın ötesine taşıyıp tarih içinde yıldızlaştıran şey, “öteki”ne (öteki dinlere, dillere, ırklara, kıyafetlere ve tüm farklılıklara) karşı gösterdiği bu anlayışıdır.

Bu anlayış sayesinde, Osmanlı Devleti, oldukça uzun sayılabilecek bir süre zirvede kalabilmiş, dünyanın cazibe merkezini teşkil edebilmiştir.

Bu kimliğinden uzaklaşmaya başladığında ise, çöküş süreci başlamıştır. Buna tarih şahittir.

Böyle bir yapı içinde, dinin belirleyici olması kaçınılmazdır.

Nitekim de öyle olmuş, ister atadan kalma, isterse sonradan olsun, her “Müslüman” devletin aslî sahibi sayılmış ve yüreklerle birlikte tüm önemli makamlar ona açılmıştır.

Şöyle de denilebilir: Osmanlının yapısı etnisiteye (ırk kalıplarına) değil, dine dayandığı için, her alanda din belirleyici temel öge olmuştur.

Tabiatıyla, insanlar, milliyetlerine göre değil, liyakatlerine göre değerlendirilmiş, önceden hangi dinden olduğuna bakılmaksızın, Müslüman olan herkes, daha önceki tüm Müslümanlarla eşit haklar kazanmıştır.

Bu hüküm padişah eşlerini ve annelerini de kapsamaktadır...

Hz. Ömer, “Biz, zelil, aşağı kimselerdik. Allahü teâlâ, bizleri Müslüman yapmakla şereflendirdi.” buyuruyor.

Unutmayalım ki, başlangıçta hiç kimse Müslüman değildi; bugün çok büyük hürmet gösterdiğimiz, İslâm Tarihi’nin temelini teşkil eden isimler, sonradan iman edip Müslüman olmuş isimlerdir...

Yani, Müslüman anne-babadan doğmamak bir kusur değildir.

Öyleyse, padişah annelerinin önceki dinlerini ve milliyetlerini dikkate almak, hele de bunu *bozulma* sebebi saymak imkânsızdır.

Dinin izin verdiği bir konuda tartışma açmak ise, en azından duyarsızlık, hatta saygısızlıktır!

Osmanlı’nın *ortak paydası* İslâm’dır. Osmanlı literatüründe, *yabancı* demek, *gayr-i Müslim* demektir...

Padişah anneleri ise evlâtlarını *Müslüman* olarak doğurmuşlardır..

Ayrıca başka ırklara mensup insanları *bozulmuş* olarak nitelemek, faşistçe bir yaklaşımdır!

Bu çerçevede, Sultan Birinci Murad’ın annesi Rum asıllı “*Horofira*” iken, Müslüman olup “*Nilüfer Hatun*” adını almıştır.

Yıdırım Bayezid’in annesi Bulgar asıllı “*Marya*” iken, Müslüman olmuş, “*Gülçiçek Hatun*” diye anılmıştır.

İkinci Murad'ın annesi, kimi kaynaklara göre "*Veronika*" isimli bir Hristiyan iken, Müslüman olup "*Emine Hatun*" adını almıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in annesi, zayıf da olsa bir rivayete göre, Sırp kralının kızı "*Mara Despina*" iken, Müslüman olup "*Hüma Hatun*" olarak tarihe geçmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Polonyalı "*Helga*" iken Müslüman olup "*Hafsa Sultan*" adını almıştır.

Sultan İkinci Selim'in annesi Rus uyruklu "*Roxa*", ya da Ukraynalı "*Roxana*" iken Müslüman olup "*Hürrem Sultan*" adını almıştır.

Onların Müslümanlığını kimse sorgulayamaz:

Onların Müslümanlığını sorgulamak ise, hiç kimsenin hakkı ve haddi değildir. Birçoğu o kadar *iyi Müslümandır* ki, dindaşlarının yararlanması için cami, mescid, çeşme, han, hastane gibi sayısız hayır eserleri vücuda getirmiştir.

Bunların çoğu küçük yaşta esir alınıp İstanbul'a getirilmiş olan kızların arasından seçilmiştir...

Osmanlı'da böyle bir sistem vardı. Savaşta esir alınan kızların arasından en zeki ve güzel olanlar saraya ayrılır, aynı zamanda bir *yetiştirme yurdu* gibi çalışan haremde eğitilir, dini bilgilerin yanı sıra, dünyevi bilgilerle de donatılır, sözün tam manasıyla padişaha eş ve anne olabilecek seviyeye getirilirlerdi.

PADİŞAHLAR VE ANNELERİ

Padişahların validelerine karşı son derece hürmetkâr davranmaları onların saraydaki hüküm ve nüfuzlarını daha da arttırmıştır.

Bunda muhakkak ki, İslamiyet'in ana hakkı konusundaki müessir prensiplerinin büyük rolü olmuştur. Bu davranışta "*Cennet anaların ayakları altındadır.*" anlamındaki hadisin rolü kuşkusuz çok büyüktür.

Valide sultanların resmî unvanı "*Mehd-i ulyâ*" idi.

Valide Sultan unvanı ilk defa Sultan Üçüncü Murâd tarafından annesine verilmiş ve ondan sonra devamlı olarak kullanılmıştır.

Harem-i Hümâyûn'un yönetimi Valide Sultan'a aitti. Valide Sultan, protokolde padişahтан sonra gelirdi. En büyük ödenek de onundu...

Devlet içindeki büyük nüfuzlarına rağmen, siyasetle uğraşanları yok denecek kadar azdır. Bunun yanında, hemen hepsi hayır işleriyle meşgul olmuşlardır.

Osmanlılarda cülus merasiminden bir kaç gün sonra saray, yeni bir törene daha sahne olurdu.

III. Murad'ın cülusundan itibaren düzenlenen bu merasim padişahın annesinin Eski Saray'dan alınarak Topkapı Sarayı'na nakli merasimidir.

Bu törene "*Valide Alayı*" ismi verilirdi. Çok tantanalı geçerci.

Valide Sultan'ın haremde geniş bir cariyе kadrosu vardı. Bütün kadınlar, sultanlar, ustalar ve cariyeler kendisinden çekinir, onu sayarlardı.

Haremdeki bütün işler onun emriyle yapılırdı. Hiç kimse emirlerine karşı gelemeydi. Harem halkının gezintilere çıkması onun onayıyla gerçekleşirdi.

Valide Sultanlara hazineden belli bir ödenek ve has derecesinde dirlik verilirdi.

Valide Sultanlara tahsis edilen gelirlere “başmaklık” da denilirdi.

Gelirlerini israf etmez, hayır işlerine sarf ederlerdi.

Kanuni sonrası dönemde, harem idare eden ilk valide sultan olan Nurbanu Sultan’a günlük 2000 akçelik bir maaş bağlanmıştı. III. Mehmed’in annesi Safiye Sultan ise, 3000 akçe alıyordu.

Valide sultan maaşları, kısa süreli istisnai dönemler dışında bu yüksek seviyeyi muhafaza etmiştir.

Harem-i Hümâyûn’un yönetimi Valide Sultan’a aitti. Valide Sultan, protokolde padişahattan sonra gelirdi. En büyük ödenek de onundu...

Devlet içindeki büyük nüfuzlarına rağmen, siyasetle uğraşanları yok denecek kadar azdır. Bunun yanında, hemen hepsi hayır işleriyle meşgul olmuşlardır.

YABANCI YAZARLARIN HAREMİ

Genelde Osmanlı haremını anlatan Avrupa kaynaklı tasvirlerde Valide Sultan'dan hiç söz edilmeyip, padişah kadınları ön plana çıkarılmaktadır.

Harem kısmındaki gücün valide sultanın değil de hasekilerde olduğunu savunmak yabancı gözlemcilerin saray hayatına dair cinsel fantezi ve entrika senaryolarını daha rahat kurabilmenin bir ürünü olmalıdır.

Harem-i Hümayun konusunda arşiv belgelerine dayalı ciddi bir eser ortaya koyan Amerikalı tarihçi Lesli Peirce, bu durumu; *“Büyük ölçüde kendi kraliçelerinin karşılığını arayan ve dolayısıyla Osmanlı haremindeki en büyük güç ve statü sahibinin Valide Sultan olduğunu anlamaya hazır olmayan Avrupalı gözlemcilerin kültürel at gözlüklerine bağlanması gerekir.”* diyerek açıklamaktadır.

“Padişah anaları yabancıdır, Türk ırkını bozmuştur.” demek, onlara atılabilecek en büyük iftiradır...

Böyle bir iftira ruhlarını incitmele kalmaz, hayatın gerçeklerine de aykırı düşer. Çünkü insan mensup olduğu ırktan değil, insanlığa katkılarından kıymet alır. Bu anlamda padişah anaları, eşleri ve kızları son derece kıymetlidir. Zira hemen hemen hepsi kendilerine verilen tahsisatı israf etmeyerek *esere* dönüştürmüş ve kendilerinden sonraki insanlığa armağan bırakmıştır.

Padişah anaları, eşleri ve kızları kendilerini bir nevi *toplumun annesi* gibi gördüklerinden topluma şefkatle yaklaşmışlardır. Bu sebeple, insanın yararlanacağı hayır eserleri vücuda getirmekte âdeta yarışmışlardır.

Saray kadınlarına bu yönden bakılınca, padişah annelerine, eşlerine ve kızlarına, özellikle yabancı yazarların yazdıkları romanlarda

attıkları iftiraların mesnetsizliği iyice ortaya çıkıyor.

Osmanlı saray kadınları, birkaçı hariç tutulursa, ortalıkta fazlaca gözükmeyizler. Çoğu *evinin kadını* tanımlamasına uygun yaşar, devlet işlerine hiç karışmazlar.

Tabii bu yaşama biçimi hayattan kopuk oldukları anlamına gelmez. Hanım sultanların ekserisi hayata sımsıkı bağlı, sosyal yaşantıyı dikkatle takip edecek kadar dinamiktir.

Hayırda yarış konusunda ise erkeklerden aşağı kalmazlar. Payitaht İstanbul başta olmak üzere hanım sultanların Osmanlı coğrafyasına serpiştirdiği nadide hayır eserleri bugün bile göz kamaştırıyor.

Birkaçı istisna tutulacak olursa, farklı etnik kökenlerden gelen hanım sultanların çoğu çocuk yaşta saraya alınarak eğitilir, padişah eşi olmaya layık hale gelenler, Valide Sultanın (padişahın annesi) arzu ve onayı sonucu padişahla evlendirilirlerdi...

Farklı ırklara mensup olmalarına rağmen, Müslümanlaştıktan sonra eski dinlerine yahut kökenlerine yönelik küçükük bir duruş sergilediklerine dair en küçük bir emare bile yoktur.

Birkaçı istisna tutulacak olursa, farklı etnik kökenlerden gelen hanım sultanların çoğu çocuk yaşta saraya alınarak eğitilir, padişah eşi olmaya layık hale gelenler, Valide Sultanın (padişahın annesi) arzu ve onayı sonucu padişahla evlendirilirlerdi...

“OSMANLI KADINI ZEVKLI VE BECERIKLIDIR”

On altıncı yüzyıl gezginlerinden Canaye’ye (Le Voyage de Philippe du Fresna-Canaye, ed. M. A. Hauser, Paris, 1897) göre “Osmanlı kadını ince zevkli ve becerikli”dir...

Lady Montagu (meşhur Briefe aus dem Orient) “Osmanlı kadınları arasında zarif ve güzel olmayan kadın görülemeyeceğini” söyler. “Her ne kadar bütün Hristiyanlık âlemi içerisinde İngiliz Kral Sarayı en zarafetli kadınların bulunduğu yer ise de, orada bile bu kadar zarif kadın yoktur.”

D’Ohsson ise, Osmanlı kadınlarının, elbiselerindeki sadelik, zarafet ve asaletle iftihar edebileceklerini belirtir: “Güzel şekiller, siyah ve parlak gözler, sağlıklı hareketler, uyumlu renkler, aşırıya kaçmayan ziynetler ve her şeyden önemlisi zarafet, bu ülkenin kadınlarını Avrupalılardan ayırır.”

Julia Pardoe, Olivier, Gautier, La Borenne Durand de Fontmagne, Edmondo de Amicis başta olmak üzere, birçok Avrupalı seyyahın (gezgin) kaleminden yukarıdakine benzer tespitler çıkmıştır.

Bunların tümünün özeti, Osmanlı kadınlarının zarafet konusunda tüm dünya kadınlarına örnek olacak durumda olduklarıdır.

Kendilerine değer verilmiş, hatta baş tacı edilmiş, İslâmî esaslar çerçevesinde Osmanlı kadını yüceltilmiştir.

Çok yazık ki, ders kitaplarımız bunun aksini iddia etmektedir. Özellikle Safiye Sultan, Hürrem Sultan ve Kösem Sultan’a saldırılmakta, olduklarından çok farklı gösterilmektedir.

Nurbanu Sultan, Hatice Sultan ve Kiraze Sultan da ders kitaplarının saldırılarından nasibini almıştır.

Osmanlı Kadınefendileri genelde fitneci, çıkarıcı, maddeci, makam ve mevki düşkünü olarak gösterilmektedir. O kadar ki, insan, bu kitapları yazanların tarihçi mi, yoksa siyasetçi mi olduklarını düşünmekten kendini alamıyor.

Özellikle bazı romanlarda Kadınefendilere yakıştırılan tavırlar, dünyayı yöneten bir sarayın mensuplarına asla yakışmayacak tavrılardır.

Hele de harem dairesi konusunda envai çeşit masallar uydurulmuştur. Hâlbuki harem, Valide Sultan'ın yönetiminde bir mekteptir ve padişah bile haremden kuraldışı hareket etme özgürlüğüne sahip değildir. Belli ki bu noktadan da tarihimize müthiş bir saldırı var ve bu saldırıdan sadece Osmanlı sarayında yaşayan kadınlar değil, sıradan Osmanlı kadınları da nasibini alıyor...

Osmanlı kadını, haksız yere *"Sürekli evinde oturan, sokağı ancak kafes arkasından görebilen, sosyal hayatta hiçbir söz hakkı olmayan ikinci sınıf bir varlık"* olarak gösteriliyor.

Gerçek hiç de böyle değil. Osmanlı kadınının toplumsal yeri ve işlevini, bir anlamda Osmanlı Devlet anlayışında ulaştığı değeri, arkalarında bıraktıkları eserler gösteriyor.

Kimi yazarların ısrarla *gayr-i ahlaki* tavırlar içinde göstermeye çalıştığı Osmanlı kadınları, çok büyük hayır kurumları, camiler ve çeşmeler inşa ettirmiş, dev külliyesi toplumun hizmetine vermiş, devasa okullar yaptırarak isimlerini ebedileştirmişlerdir.

SAĞLAM MÜSLÜMANLARDI

Onlar sağlam Müslümanlardı. O kadar ki, aralarında, evlatlarını (zaman içinde padişah olabilecek şehzadeleri) emzirmeden önce Yasin suresi okuyanlara rastlanmıştır. Zaten hayırda yarışmaları, kendi harçlıklarını biriktirip sosyal hayatı kolaylaştıracak tesislere yatırmaları, Müslümanlıktaki seviyelerine delildir. Ne mutlu onlara ki, İslâm'ın *infak* kültürüyle Osmanlı'nın *vakıf medeniyetini* yüreklerinde bütünlemiş, bunun sonucu olarak da vatan sathını hayır eserleriyle donatmışlardır.

Meselâ İstanbul fatihi Sultan Mehmed'in eşi Gülbahar Hatun'un (Sultan II. Bayezid ile Gevher Sultan'ın annesi) Edirne'de kendi adına yaptırdığı cami, külliye ve çeşmeleri vardır.

Sultan II. Bayezid'in eşi Hüsnüşah Sultan 1490-1503 yıllarında oğlu ile birlikte Manisa'da bulunduğu sırada Hatuniye Camii'ni yaptırmış, yanına "*Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.*" hükmüne uyarak "*Hüsnüşah Sultan Kütüphanesi*"ni tesis etmiştir. Eski kayıtlar, bu kütüphanede 400 civarında yazma eser bulunduğunu belirtmektedir.

Sultan II. Bayezid'in torunu Neslişah Sultan, Edirnekapı civarında bir cami yaptırmıştır.

Fatih'in sütannesi Hundi Hatun Edirne'de 1486'da bir cami yaptırmıştır. Daye Hatun Camii olarak bilinen bu mâbed, ne hazin ki 17 Eylül 1940'ta alınan 75 sayılı kararla 50 liraya satılmıştır.

Sultan II. Bayezid'in eşi ve Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun tarafından 1451 yılında yaptırılan Gülbahar Hatun Camii de maalesef aynı akıbete uğramış, 21 Mart 1935'te 65 lira bedelle eski Keresteci Cafer'e satılmıştır. (Ayrıca bu hayırsever sultanın benim doğduğum köyde de bir camii mevcuttur.)

Yavuz Sultan Selim'in eşi Hafsa Sultan, oğlu Şehzade Süleyman'ın (Kanuni Sultan Süleyman) sancak şehri Manisa'da valilik yaptığı sırada ona refakat etmiş ve burada cami, medrese, kütüphane, imaret, şifahane, hamam ve sıbyan mektebinden (ilkokul) oluşan bir külliye vücuda getirmiştir.

NURBANU SULTAN

Sultan II. Selim'in hanımı ve Sultan III. Murad'ın annesi Valide Nurbanu Sultan Mimar Sinan Ağa'ya yaptırdığı *Valide-i Atik Külliyesinde* bir medrese, şifahane, imaret, çifte hamam ve sıbyan mektebi mevcuttur... (Her dini eserin yanına okul yapılmasına dikkat!) Ayrıca Nurbanu Sultan İstanbul'da suyolları, çeşmeler, sebiller yaptırmıştır.

Sultan II. Selim'in büyük kızı ve Sokollu Mehmet Paşa'nın hanımı İsmihan (Esmehan) Sultan'ın da bir camisi ile muhtelif hayır eserleri vardır.

İstanbul Eminönü'ndeki Yeni Cami, III. Murad'ın eşi Safiye Sultan'a aittir. Camiinin temelleri 1597 yılında atılmış, ancak tamamlanması başka bir hanım sultana, Turhan Valide Sultan'a nasip olmuştur.

Safiye Sultan ayrıca Mısır'daki tüm mal varlığını Mekke, Medine ve Kudüs'te Kur'an okuyacak 120 hafız ile Mekke'deki sebil, mescit ve kuyulara bakacak hizmetlilere vakfetmiştir.

HANIMKENT: ÜSKÜDAR

Biliyoruz ki, Üsküdar, kadın eserlerin bolluğu açısından tam bir *Hanımkent*dir. Vakfiyelerle, külliyelerle süslü bir “Hanım-kent”...

Bizim tarihçilerin lanetlediği isimlerden ikincisi olan Sultan I. Ahmed’in eşi ve Sultan IV. Murad’ın annesi Mahpeyker Kösem Sultan’ın Üsküdar’da “*Çinili Cami*” diye bilinen bir camisi, bir hamamı (Çinili Hamam), bir sıbyan mektebi, sebili ve çeşmesi vardır.

Ayrıca Mekke-Medine fukaralarına dağıtılmak üzere her yıl Sürre Alayı ile hatırı sayılır bir meblağ gönderirdi.

Bunun için vakıf tesis eden kadın sultanlar bile vardır.

Onları rahmetle anıyoruz.

VALİDE SULTANLARIN HAYIR ESERLERİ

Nilüfer Hatun: Orhan Gazi'nin eşidir. Bursa'da, kendi adını taşıyan ırmağın üstüne yine kendi adıyla anılan büyük bir köprü yaptırmıştır. Ayrıca üç cami ile bir tekkesi vardır...

Gülçiçek Hatun: Sultan I. Murad'ın eşi, Yıldırım Bayezid'in annesidir. Bir medrese, bir cami ve bir türbe yaptırmıştır.

Aslen Rum olan Gülçiçek Hatun'un türbesi Bursa'dadır.

Bursa, Altıparmak semtinde, Sarıklı Değirmen Sokağı'nda bulunan türbe, Sultan I. Murad'ın (Hüdavendigâr) eşi, Yıldırım Bayezid'in annesi Gülçiçek Hatun'a aittir.

Padişah anaları arasında kendi adına türbesi olan ilk kadındır.

Hatice Alime Hümâ Hatun: Fatih Sultan Mehmed'in annesidir. Hakkındaki bilgiler çok sınırlıdır. Bazı tarihçiler öz be öz Türk kızı olduğunu yazar. Babinger ve Lord Kinross'a göre ise gayrimüslim bir köledir.

Hatuniye mektebi adıyla anılan bir okulu ve başka pek çok hayır eseri vardır.

Ayşe Gülbahar Hatun: Yavuz'un annesidir. Arnavut, Sırp veya Fransız asıllı olduğu sanılmaktadır.

Edirne'de bir camii, Tokat'ta, bir cami ve bir medresesi, Rize/Pazar ilçesi Sivrikale köyünde bir camii, Giresun, Manisa ve İstanbul Beyazıt'ta vakıf ve hayratları vardır.

Hafsa Sultan: Yavuz Sultan Selim'in eşi Kırım Hanı Mengli Giray'ın kızıdır. (Avrupalı'dır diyen tarihçiler de var).

Bugün bile benzerini göremediğimiz "*Ruh Hastalıklarını Mûsîkî ile Tedavi Hastanesi*"ni (şifahane) ilk o kurmuştur.

Manisa'da cami, medrese, kütüphane, imaret, hankâh, hamam ve sıbyan mektebinden oluşan büyük bir külliyesi vardır.

Bu külliye devlete yük olmadan 117 görevlinin maaş aldığı-nı biliyoruz.

Hafsa Sultan ayrıca Urla'da da bir mescit yaptırmıştır.

Güzelliği dillere destan bir kadındı. Yavuz Sultan Selim, ünlü mısralarını Hafsa Sultan için yazmıştır:

*"Merdüm-i dideme bilmem ne fûsun etti felek,
Giryemi etti füzun, eşkıma hûn etti felek...
Şirler pençe-i kahrında olurken lerzan,
Beni bir gözleri ahuya zebun etti felek."*

Hürrem Sultan: Hakkında insafsız ve ölçsüz hükümler verilen Hürrem Sultan, Kanunî Sultan Süleyman'ın eşi, Sultan II. Selim'in annesidir.

Küçük yaşta bugünkü Ukrayna sınırları içinde bulunan Rohatyn şehrinden kaçırılmıştır.

Hürrem Sultan, İstanbul Aksaray'da o zaman Avratpazarı, bugün Haseki denilen semtte kubbeli bir cami ile şadırvan, yanında imaret, medrese, dârüşşifâ (Haseki Hastanesi) ve mektep yaptırmıştır...

Bundan başka Mekke ve Medîne-i Münevvere'de birer imareti mevcuttur. Edirne'ye su getirmiş, şehri baştanbaşa çeşmelerle donatmıştır.

Cisr-i Mustafa Paşa'da Kervansaray, cami ve imaret yaptırmıştır.

Ayrıca fakirlerin bedava yıkandığı iki hamamı vardır.

Birçok şehirde, medresesi, camii, imareti, kervansaray, çeşmesi, su yolları ve köprüleri vardır.

Mekke ve Medine’de fakirlere dağıtılmak üzere, Sürre Alayı ile her sene kendi kesesinden 3.000 altın göndermiştir.

Kocası Kanunî Sultan Süleyman’ın kendisine verdiği emlakını vakfederek adını hayırsever kadınlar arasına yazdırmıştır.

Bu yüzden zaman zaman parasızlık çektiği, Kanunî’ye yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır.

Divan şiiri kültürüne sahip olan Hürrem Sultan ayrıca şairdir. Şiirleri daha ziyade Kanunî’ye yazdığı mektuplarda görülür.

Mihrimah Sultan: Kanunî Sultan Süleyman ile Hürrem Sultan’ın sevgili ve hayırsever kızları Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa ile evlendiğinde daha gerdeğe girmeden, dünyanın dört bucağından hediye olarak gelen muazzam mücevherlerinin bir tekine bile dokunmadan Mimar Sinan’a göndermiş, Edirnekapi’da ve Üsküdar’da iki külliye yapmasını emretmiştir.

Acaba bu külliyeler olmasaydı, İstanbul bugünkü kadar alımlı olur muydu?

Mihrimah Sultan, diğer hanedan mensupları gibi, son derece hayırsever bir insandı.

Babasının vasiyeti üzerine Mekke’de Arafat’a su getirdi.

Daha pek çok eserin bânisidir.

25 Ocak 1578’de, yeğeni (erkek kardeşinin oğlu) Sultan III. Murad’ın saltanatı döneminde öldü ve babasının Süleymaniye’deki türbesinin yanına defnedildi. Allah rahmet eylesin.

Nurbânû Valide Sultan: Üsküdar Toptaşı’nda Atik Valide Külliyesi, cami, şadırvan, tekke, medrese, çifte hamam, aşhane, tabhane, kervansaray, sıbyan mektebi, çeşme, dârülhadis, dârülkurra ve dârüşşifâdan meydana gelen külliyesinden başka, birçok yerde çeşme, hamam ve imaret yaptırmıştır.

Safiye Sultan: Venedik'in Bafo ailesindendir. Saraya alınıp Müslüman olduktan sonra Safiye adını almıştır.

Sultan III. Murad'ın eşi, Sultan III. Mehmed'in annesidir. İstanbul'daki Mısır Çarşısı'nı bu Valide Sultan yaptırmıştır.

Valide Camii adı ile "*Yeni Cami*" inşaatına da başlamış, ne yazık ki ömrü vefa etmemiştir.

Safiye Sultan Mısır'daki geniş emlakini hiç gözünü kırpmadan Mekke, Medine ve Kudüs'te devamlı hatim okuyacak 120 kurrâ hâfız ile fakirlere, yine bu mübarek mekânlardaki kuyu, sebil ve mescidlerin bakım ve onarımlarına vakfetmiştir.

Hatice Turhan Valide Sultan: Yeni Cami inşaatını bitirmek, Sultan IV. Mehmed'in annesi, Rus asıllı Hatice Turhan Valide Sultan'a nasip olmuştur.

Hicaz Su Yolları'nı da vakfiyesinde ele alan Hatice Turhan Sultan, Ayasofya'da kıyamete kadar 49 hafızın durmadan Kur'an-ı Kerim okumasını da kayıt altına almıştır.

Ayriyeten Hatice Turhan Valide Sultan, Valide Camii ve Ayasofya için 149 dükkân yaptırarak gelirlerini bu camilerin bakımına vakfetmiştir.

Çanakkale Savaşı'nda dahi yararı görülen bir kısım hisarları da yaptıran odur...

Bütün mal varlığını bağışlamış, vakıf senedi 86 yaprak tutmuştur.

Mahpeyker Kösem Sultan: Sultan I. Ahmed'in eşi ve Sultan IV. Murad ile I. İbrahim'in annesidir. Üsküdâr'da "*Çinili Câmî*" diye anılan muhteşem mabedle, Anadolu Kavağı'ndaki cami onun ebedi hayratıdır.

Bunlardan başka bir mektep, çeşme, dârülhadîs, çifte hamam, sebil, Vâlîde medrese (üniversite), Çakmakçılar Yokuşu'nda büyük bir han (Valide Hanı), Rumeli'de çok değerli vakıflar ve hayratlar...

Bezm-i Âlem Valide Sultan: Sultan II. Mahmud'un eşi ve I. Abdülmecid'in annesidir...

Osmanlı tarihinin en hayırsever Valide Sultanlarından biridir. Bugünkü ismiyle Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gurebâ Eğitim ve Araştırma Hastanesi onun hayrıdır...

Vakfiyesinin hasta ile ilgili kısmında; *"Şayet bir hastanın iyileşmesi, sıhate kavuşması için bir limon lâzım ise; bu limonun bedeli bir altın bile olsa, mutlaka alınacaktır."* ibaresini yazan Bezmiâlem Valide Sultan, kurduğu müesseselerin masraflarını karşılaması için de zengin gelir kaynakları vakfetmiştir.

Ayrıca, Dolmabahçe Sarayı karşısındaki Bezmiâlem Valide Sultan Camii, Bezm-i âlem Vâlide Sultan Mektebi (bugünkü İstanbul Kız Lisesi), Beşiktaş'ta büyük bir çeşme, Yahyâ Efendi dergâh ve mescidine ilâveler ile Mekke-i Mükەرreme ve Medine-i Münevvere'de pek çok hayır eserleri vardır.

BİR RÜYA

Bezm-i âlem Vâlide Sultan yağmurlu bir havada faytonla saraya giderken, bir su birikintisi içerisinde boğulma tehlikesi ile başbaşa kalmış, çırpınmakta olan bir kedi yavrusu görür...

Hemen faytonu durdurur. Ve titremekte olan kedi yavrusunu alır, üzerindeki suları elleriyle silerek ayaklarının arasına alır ve onu büyük bir anne şefkatiyle ısıtmaya çalışır.

Daha sonra saraya geldiklerinde kediyi güzelce doyurur ve ona gereken bütün ihtimâmı gösterir; böylece zavallı kedicğin ölümden kurtulmasına vesile olur.

Vefatından sonra sevenlerinden biri, kendisini rüyasında görür. Merakla sorar:

“Valide Sultanım, siz dünya hayatında büyük hayır-hasenat sahibi bir kimseydiniz. Kim bilir Cenâb-ı Hakk, sizlere ne büyük ikram ve ihsanlarda bulunmuştur!”

Valide Sultan şöyle cevap verir:

“Evet, yaptığım bu hayır ve hasenata karşılık Cenâb-ı Hakk, bana büyük ikramlarda bulundu. Fakat asıl büyük ikramı, boğulmakta olan bir kedi yavrusuna gösterdiğim şefkat dolu hizmetimden dolayı bahşetti.”

Ayrıca, Bezm-i âlem Valide Sultan'ın sık sık kullanmış olduğu mühründe kazanmış olan aşağıdaki ibâre, O'nun bu manevi şahsiyetinin kaynağını ortaya koyan güzel bir örnektir:

*“Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl,
Muhammed'siz muhabbetten ne hâsıl?
Zuhûrundan Bezm-i âlem oldu vâsıl..”*

Pertevniyal Valide Sultan: Pertevniyal Valide Sultan, Sultan Abdülaziz'in annesi, Sultan II. Mahmut'un eşidir.

Romen asıllıdır. Eski ismi Besime'ydi. 1829 yılında II. Mahmud'un eşi oldu. 10 yıllık bir evlilikten sonra eşi vefat etti.

Sultan Abdülmecid'in vefatı üzerine oğlu Abdülaziz tahta geçince, Pertevniyal Sultan da Valide Sultan unvanını aldı.

Hayır hasenata çok önem verirdi.

Pertevniyal Lisesi'ni ve Pertevniyal Valide Sultan Camii'ni yaptırdı.

Birkaç mescitle pek çok çeşmesi mevcuttur.

Hatice Turhan Valide Sultan: Eminönü'nde, içinde dârülhadis, sıbyan mektebi, hamam, han, çeşme, tekke, hastane, sebil ve türbenin yanı sıra mimarî şaheseri, muhteşem Yeni Cami'nin de bulunduğu muazzam külliye bunun eseridir. Pek çok yerde, cami, hastane, mektep ve çeşme...

Mehpâre Emetullah Râbia Gülnûş Valide Sultan: Galata'da, Valide Camii ile yanındaki çeşme...

Üsküdar'da Yeni Valide Külliyesi...

Ayrıca değişik yerlerde, camiler, çeşmeler, sebiller, köprüler, mektepler...

Mekke'de imaret, dârüşşifâ, çeşme, Cidde'de kervansaray, su tesisleri.

Mihrişah Valide Sultan: Sultan III. Selim'in annesi... Yaptığı hayır eserleri saymakla bitmez. Bahçeköy'de 240 bin metreküp hacminde baraj, değişik yerlerde cami, misafirhane, medrese, kütüphane, çeşme, mektep...

Râbia Gülnûş Emetullah Sultan: IV. Mehmed'in eşi, II. Mustafa'nın annesi, Râbia Gülnûş Emetullah Sultan aslen Giritli Verzizi Rum ailesindendir.

İslâm'la şereflendikten sonra eline geçen her kuruşu hayır için ayırmış mal-mülk, altın-pırlanta, köşk, saray, giyim-kuşam derdine düşmemiştir.

Osmanlı insanının özelliği budur. Fani şeylere yatırım yapmaz!

Osmanlı fazileti, fani olanı bile hayır hasenatla bakiye dönüştüren bir ahlakın ürünüdür.

Râbia Gülnûş Emetullah Sultan da böyledir. Cep harçlıklarından tasarruf ederek Üsküdar'daki külliyyeden başka Galata'da bir cami ile çeşme de yaptırmıştır.

Hayra harcadığını biriktirseydi, kendi devrinin en zengin insanlarından biri olabilirdi.

Ama Osmanlı insanı zenginliği parada-pulda değil, gönüllerde arardı. Gani ve bonkör insana da *gönül zengini* derdi ve gönül zengini olanları severdi.

Râbia Gülnûş Emetullah Sultan'ın eserleri bunlardan da ibaret değil...

Ayrıca Hac yoluna çeşme ve sebiller yaptırmış, Yeni Cami ve Ahmediye Camii'ne Sultansuyu'nu getirmişti...

Kızı Zeynep Sultan annesine baka baka olgunlaştığı için, fakir öğrencileri gizlice araştırır, gerçek ihtiyaç sahiplerine günde bir akçe verir, yılda bir takım elbise gönderirdi.

İstanbul'da 1930 yılında yapılan bir tespitle mevcut çeşmelerin yüzde 28'inin, Edirne'deki bütün vakıfların ise yüzde 20'sinin hanımların eseri olması, tarihimizde hanımların da kendilerini toplum hizmetine adadıklarının belgesidir. 30 bin vakıf belgesinin 2309'u hanımlara aittir.

DİĞER ESERLER

Biliyoruz ki Üsküdar kadın eserlerle, vakfiyelerle, külliyelerle süslü tam bir hanımkenttir...

Aslında yalnızca Üsküdar değil, *kadın eserler* İstanbul'un, hat-ta Osmanlı'nın 20 milyon kilometrekareyi bulan coğrafyasının her bölgesinde mevcuttur.

İstanbul'daki bazı eserleri hatırlatmak istiyorum.

Yeni Cami: Mısır Çarşısı'yla birlikte bu camiin inşasına, Sultan Üçüncü Murad'ın hanımı Safiye Sultan (hani şu bir Fransız yazar tarafından kaleme alınan romanında iftiraya bulan anamız.) başlamış, fakat bitirmeye ömrü vefa etmemiştir.

Talihe bakın ki, eseri tamamlamak yine bir *kadın sultana*, Sultan Dördüncü Mehmed'in annesi Turhan Sultan'a nasip olacaktır.

Sokulu Mehmet Paşa Külliyesi: Eminönü'den Sultan Ahmet'e yürürken Kadirga sırtlarında karşınıza bir Mimar Sinan eseri çıkar.

Bu eserin banisi, Sultan İkinci Selim'in sevgili kızı İsmihan Sultan'dır.

Aşık olduğu kocası Sokulu Mehmet Paşa'nın zamansız ölümü yüreğini dağlamış ve adına aşkının nişanesi olarak bu mükemmel eseri yaptırmıştır.

Mabedi farklı kılmak için, kadınca bir dürtü ile camiin bazı yerlerine Hacer-ül Esved Taşı'nın parçalarından koydurduğu rivayet edilir.

Esmâ Sultan Namazgâhı: Kadirga Parkı'nda bugün İstanbul surları içinde ayakta kalan tek namazgâhı görüyoruz. Altında kare planlı çeşmesi olan ve merdivenle üst katına çıkılan bu namazgâh Sultan Birinci Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan'ın hayratıdır. (Yazdıkları kitapta ona da bir sürü iftira atılır. İnsan biraz sıkılır.)

Zeynep Sultan Camii: Sultan Ahmet'ten Gülhane'ye inerken karşılaştığımız bu eser Sultan Üçüncü Ahmed'in kızı Zeynep Sultan tarafından yaptırılmıştır.

Camiin arkasında, bugün de İlköğretim okulu olarak kullanılan bir *sıbyan mektebi* vardır.

Zeynep Sultan'ın türbesi, ne yazık ki, yol yapımı sırasında kaldırılmıştır. (Kemikleri, camiin bodrumunda yeni türbesinin inşa edileceği günü bekliyor.)

Hürrem Sultan Hamamı: Ceddimizin temizliğe verdiği önem Batılı gezginleri bile şaşırtacak seviyededir. Osmanlı saray kadınları temizliğin simgesi olan hamamlar inşa ettirmekte de birbirleriyle yarışmışlardır.

Hamamların en güzeli ise kuşkusuz Hürrem Sultan'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı hamamdır. Ayasofya ve Sultanahmet Camii arasında yer alan bu eser, İstanbul'un en büyük hamamıdır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın sevgili eşi Hürrem Sultan'ın, burayı salt kendi imkânlarıyla inşa ederken, nasıl sıkıntılar çektiğini, İrakeyn Seferi'nde olan Kanuni'ye yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır. (Oğlunu ölümden kurtarmak için padişah yapma dışında bir şey yapmayan Hürrem Sultan, bugün sadece romanlarda değil, ders kitaplarında bile karalanmaktadır.)

Çemberlitaş Hamamı: Bu temizlik abidesi de bir kadın eseridir. Sultan İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan tarafından yaptırılmıştır.

Galata Köprüsü: Eminönü'yü Karaköy'e bağlayan meşhur Galata Köprüsü'nün ilkinin, Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan, 1836 yılında ahşaptan yaptırmıştır.

Bu sayede İstanbul halkı bin bir zorlukla Haliç'i geçmekten kurtulmuş, insanlığa hizmet maksadıyla yaptırıldığından, ilk köprüye, "*Hayratiye*" adı verilmiştir.

DİLE SULTAN

Âdile Sultan 1825 yılında, İstanbul'da, Sultan 2. Mahmut ile eşlerinden Zernigar Sultan'ın kızı olarak doğdu.

Sultan Abdülmecit'le Sultan Abdülaziz'in ablasıdır...

Kaptan-ı Derya Mehmet Ali Paşa ile evlendi. Mehmet Ali Paşa daha sonra sadrazam olacak, ama çiftin mutlu evliliği ciddi kayıplarla yüzleşecektir.

Öncelikle üç çocuklarını kaybettiler, daha sonra Mehmet Ali Paşa öldü...

Adile Sultan son olarak da gencecik kızı Hayriye Sultan'ı kaybetti.

Ölümlerle sarsılan Adile Sultan yoğun bir kedere gömüldü ve ancak Nakşibendi tarikatına girerek hayatını dengeledi.

Kendini tamamiyle hayır işlerine verdi.

Silivrikapı'da hâlâ duran "Bâlâ" adlı tekkeyi baştanbaşa tamir ettirmiş, bir imaret yeri açtırmıştır.

Perşembepazarı'ndaki Arap Camii'ni yeniden inşa ettirip, yanına şadırvan ve mektep yaptırmıştır...

Medine'de yaptırdığı sebilhânenin giderlerini karşılamak üzere; arsa, fırın, sebil, kahvehane, dükkân, mağaza, değirmen, dokuz kâgir menzil, bir hurma bahçesi ve on dört oda ile araziler vakfetti.

Ayrıca, Eyüp, Galata, Dudullu ve civarında çok sayıda müstakil bina, ev, mağaza ve arazi gibi taşınmaz malını da hayır işler için bağışladı.

Nakit olarak verdiği paraların İstanbul'un yoksullarına dağıtılması ise çok olağan vakalardandır.

Adile Sultan'ın önemli bir vasfı da Osmanlı hanedanından divan tertip etmiş tek kadın şair olmasıdır. Aşağıdaki hasret şiiri ona aittir.

Ya Resulallah!

*"Yüzün Mir'at-ı Zat-ı Kibriyadır ya Resulallah,
Vücudun mazhar-ı nur-ı Hudadır ya Resulallah,
Kabul eyle anı aşkından azad eyleme bir an,
Kapunda Adile kemter gedadır ya Resulallah.*

*Var iken destgirim sen gibi bir şah-ı zi-şanım,
Kime arz eyleyim, eyle meded hal-i perişanım,
Sözün makbul-i dergâh-ı Hudadır ulu Sultanım,
Kapunda Âdile kemter, gedadır ya Resulallah.*

*Sana ümmetliğim iki cihanda emr-i cazimdir,
Bilirsin halimi arz u beyan etmek ne lazımdır,
Nazar kıl lutf ile senden diğer kim çaresazımdır,
Kapunda Adile kemter gedadır ya Resulallah."*

MALINI-MÜLKÜNÜ SATIP FUKARAYA DAĞITTI

Saray halkından ve kalabalığından çok dışarıdaki fukarayı yedirmek ve giydirmek için bir hayli para harcayan Adile Sultan, fukarayı kendisinden fazla düşünür, *“Benim kimsem kalmadı; ölümümünden sonra mallarım hazineye gidip çürüyeceğine satılsın, açıklarımız kapatılsın, düzenimiz bozulmasın, fukaramız mahzun olmasın. Fazla gümüş takımlar, mücevherli sahanlar ve antika takımların getireceği para epeyce eder, bunlar satılsın.”* diye vasiyet etti.

“Bu servet milletin sayesinde. Allahü Teâlâ, fukarasına elimizden geldiği kadar bakmamızı emrediyor, tereddüde mahal yoktur.” derdi.

Elinde ne varsa satıp fukaraya bağışladı.

Senelerce saraydan çıkmayan Âdile Sultan, seksenine yaklaştığı sırada yataktan kalkacak mecali yoktu, devamlı yatağında oturmayı yeğler, yemeğini bile oracıkta yerdi...

Ancak namaz vakitleri yerinden kalkar, onca takatsizliğiyle ayakta namaz kılmaya çalışırdı.

Çok sevdiği eşi ve yitirdiği evlatlarının acısıyla yaşayan Âdile Sultan, nihayet Bağlarbaşı'ndaki Validebağ Sarayı'nda 1898'de vefat etti.

İstanbul Eyüp'te, Bostan İskeleyi yakınındaki kocasının türbesine defnedildi.

SARAY SOFRASI

Anlattığımı hatırlayacaksınız: Fatih Sultan Mehmed, meşhur “*Kanunnâme*”sinde yemek vaktini *özel zaman dilimi* ilan etmiş ve kendine (ve kendisinden sonra gelecek tüm padişahlara) ayırmıştı...

Bu zaman diliminde ailesiyle sofrada buluşacak, aile konularını konuşacak, güçlüklerini dinleyecek, çocuklarını eğitecektir...

Yoksa eş ve çocuklarının hakkı, yani bir anlamda aile hukuku gözetilmemiş olur.

Fatih gibi, hak-hukuk konularında kılı kırk yaran bir Padişah-ı âleme, kendi eş ve çocuklarının hukukuna riayetsizlik elbette beklenemez.

Bu durum sadece padişahlar için değil, onunla yemek yeme zorunda olan devlet yöneticileri için de geçerlidir...

Onlar da devlet işlerinden vakit bulup görüşemedikleri aileleri ile akşam yemeğinde yahut iftar münasebetiyle birlikte olurlar.

Belki de ince düşünce sebebiyle Fatih Sultan Mehmed Han, meşhur Kanunnâmesi’ne, mezkûr (adı yukarıda anılan) 35. maddeyi eklemiştir:

“*Cenab-ı şerifim ile kimesne taam yemek kanunum değildir, meğer ehl-i iyalden ola, ecdad-ı izamum vüzerasıyla yerlermiş. Ben refetmişimdir.*”

Fatih Sultan Mehmed, meşhur “*Kanunnâme*”sinde yemek vaktini *özel zaman dilimi* ilan etmiş ve kendine (ve kendisinden sonra gelecek tüm padişahlara) ayırmıştı...

Bu zaman diliminde ailesiyle sofrada buluşacak, aile konularını konuşacak, güçlüklerini dinleyecek, çocuklarını eğitecektir...

İFTAR HUZURU ARZUSU

Bunun bir sebebi daha olabilir ki, o da yemeği huzur içinde yeme arzusudur...

Bu duygu özellikle iftar vakitleri insanın içine düşer...

İnsan nasıl rahat ediyorsa, iftar sofrasına o şekilde oturmak ister. Sofrada (hele de iftar sofrasında) rahat ve huzur esastır...

Ancak ne padişah kendini devlet adamlarının bulunduğu bir sofrada rahat hisseder, ne de vezirler padişahın karşısında huzur içinde yemek yiyebilirler.

Ayrıca sofranın, Allah'ın verdiği nimetleri, görme, işitme, koklama, dokunma, tat alma gibi, tüm duyularla algılayıp nimeti vereni tefekkür etme anıdır...

Bu da yalnızlaşmayı çağırıştır.

Bu sebeple padişahlar zaman zaman kendilerini yalnızlaştırırlar. Tefekkür ve tezekkür (zikre) dalarlar...

Unutmayalım ki Osmanlı padişahlarının çoğunun kulluğu padişahlığından önce gelir.

Bu konuda örnek yine Fatih'tir. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul fethinden birkaç ay sonra gösterişsiz bir hayatı özlemiş ve mürşidi Ak Şemseddin Hoca'nın huzuruna giderek, *"Ayrık padişahlık bana bârdur! Beni dersune alub eskisin gibi irşad idesün... Bir dem senun dersunde bulunma lezzeti cihan padişahlığından ağılebdur."* demiştir.

Yani, *"Padişahlık artık üstüme yüküdür, istemiyorum. Ben sana talebe olmayı seçtim. Sana talebe olmak dünyaya padişah olmaktan çok daha güzeldir. Eskisi gibi, beni tekrar dersine alıp irşad et."*

Herhalde bu, padişahlık gururu değil, kulluk şuurudur.

TOPKAPI SARAYI'NDA KADİR GECESİ

Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru padişahlar Topkapı Sarayı'nı terk edip Dolmabahçe Sarayı başta olmak diğer dış saraylarda yahut mevsimlik köşklere oturdular.

Ancak Kadir geceleri mutlaka Topkapı Sarayı'na gelip atalarının evinde iftar eder, yatsı ve teravih namazlarını da, Şeyhülislâm hazretlerinin arkasında Topkapı Sarayı'nda kılarlardı.

Ardından yapılan Kadir Gecesi dua törenine katılır, hatta bazen Topkapı Sarayı'nda gecelerlerdi.

YUMURTA-YI HÜMAYUN

Padişahlar geldiğinde Topkapı Sarayı'nda mükellef bir iftar sofrası kurulması ve padişahın özel olarak hazırlanmış yumurta yemesi bir hanedan geleneğiydi.

Bu yumurtaya “*Yumurta-yı Hümayun (Padişah yumurtası)*” denir ve özenle hazırlanırdı.

Arşivlere geçen tariflere göre, Yumurta-yı Hümayun hazırlanmadan önce soğan halka şeklinde kıyılır, Halep yağında iyice kavrulur, sonra ince dilimlenmiş pastırma ilave edilip biraz su, yeteri kadar şeker ve sirke katılarak bir iki taşım kaynatıldıktan sonra açılan yuvalara günlük yumurta kırılır, kapağı kapatılarak kaskatı olmayacak derecede pişirilirdi.

Bundan sonra sıra çöp veya fırın kebabına gelirdi. Ardından kıymalı, peynirli, ıspanaklı kol, bohça ya da talaş kebabı yenirdi.

Sonrasında elmasiye tatlısı, muhallebi veya güllaç gibi sütlü tatlılar alınırdı.

Nihayet ekşili bamya sofraya gelirdi ki, bu, yemekte birinci turun bitip ikinci turun başladığına işaretti.

ARTAN YEMEKLER FAKİRLERE DAĞITILIRDI

İkinci tur, tavuk veya fırında hindi ile başlardı. Bunlar, fıstıklı, üzümlü, kestaneli, ciğerli, katılı ve baharlı ala iç pilavı ile doldurulmuş olurdu.

Bundan sonra bol etli mevsim sebzeli, yine mevsimine göre zeytinyağlı barbunya enginar, imambayıldı, taze veya çalı fasulye gibi yemekler yenir, nihayet ortaya kat kat bıldırcınlı, beyinli halis amberbu pirinçten, mutlaka Vakfıkebir yağı ile pişmiş tepeleme pilav tepsisi gelirdi.

Topkapı Sarayı'ndaki geleneksel iftar ziyafeti en sonunda sofraya gelen cevizli, fıstıklı veya kaymaklı baklava ile son bulurdu.

Bir insanın ne kadar obur olursa olsun midesine bunca nevaleyi doldurması mümkün olmadığına göre, acaba bu kadar çeşit yemek pişirilmesinin sebebi ne idi?

Osmanlı insanını hayata bağlayan yardım bağının başka bir çeşidi, sevgili dostlarım.

Sofraya gelen her çeşit yalnızca tadılır, yemek neredeyse hiç dokunulmadan olduğu gibi saray hizmetkârlarına, nöbetçilere, halayıklara, beslemelere gönderilirdi.

Saray halkı böyle bir ziyafete alışık oldukları için Kadir Gecesi'ni dört gözle bekler, envai çeşit yemekle tıka basa doyarlardı.

BİR İBRET LEVHASI: KEFENSİZ GÖMÜLEN SULTAN

Devletin Farsça adı “Khvârezmshâhiyân”...

Türkçe telaffuzu: “Harezmi-Harizm” ya da “Harzem”

Bulunduğu bölge: Ceyhun Nehri’nin Aral Gölü’ne döküldüğü yerin güney kesimleri...

Kuruluş tarihi: 1097... Yıkılış tarihi: 1231...

Kefensiz defnedilen Sultan, işte bu büyük ülkenin hükümdarı Alâüddin Mumammed’di... Onu daha rahat hatırlayabilmeniz için, meşhur Celaleddin Harzemşah’ın babası olduğunu ekleyelim.

Büyük bir devlet kurmuş, Kazvin ve Azerbaycan’ı fethedip ülkesini genişletmişti...

Müslüman’dı, fakat mağrurdu... Gösterişe de pek düşküncü...

İpekliden muhteşem kaftanlar giyer, sarığının sorgucuna servet değerinde zümrütler takar, parmaklarını yine servet değerinde yüzüklerle süslerdi.

Selçuklu’nun güç yitirmesiyle birlikte öylesine güçlenmişti ki, kendine rakip tanımıyordu. Artık Çin’i de ele geçirip dünyanın en büyük hükümdarı hâline gelmek istiyordu. O derece güçlenmişti.

Fakat her beşeri güç, daha güçlüsü gelinceye kadar sürer.

Alâeddin Muhammed’in gücü de, bölgeye Cengiz Han gelinceye kadar sürdü.

Önceleri, “Cengiz Han da kim oluyor? Benim ülkem onun ülkesinden daha geniş, devletim onun devletinden daha kuvvetli, ben ondan daha büyük bir hakanım!” derken, sonraları kaçacak delik aradı.

Gerçi Cengiz Han'ın, oğlu Cuci Han komutasında üzerine gönderdiği kuvvetleri mağlup etmiş, Cuci Han canını zor kurtarmıştı, ama bizzat Cengiz Han 200 bin kişilik büyük bir ordu ile üzerine gelince, tutunamadı.

Moğol orduları, 1220'de Harzem Devleti'nin en mamur, en müreffeh şehirlerinden Buhara'yı ele geçirdiler.

Cengiz Han, Buhara'nın meşhur Ulu Camii'ne at sırtında girdi:

"Burası Sultan Muhammed'in evi mi?" diye sordu.

"Hayır!" dediler. "Burası Allah'ın evidir, ibadethânedir."

"Ben de Cengiz Han'ım!" diye konuştu. "Başımızın belasıyım! Hakanınız Sultan Muhammed çok suçludur. Tarafımdan cezalandırılacaktır. Şimdi, yer altına gömdüğünüz ne kadar servetiniz varsa, getirip önüme yığın!"

Halkın elinde ne var, ne yoksa aldı. Ardından müthiş bir yağma başladı. Camiler ateşe verildi. (360 cami ve mescid yakıldı)

Ardından Cengiz Han, Batı Türkeli'nin kültür ve medeniyet merkezi olan Semerkand'ı aldı. Görülmemiş bir katliam yaptı. El yazma kitapları nehirlere attırdı. Nehir günlerce kan ve mürekkep renginde aktı.

Sultan Alâeddin Muhammed, ortadan kaybolmuştu. Moğollar peşine düştüler. Onu takibe gönderdiği kumandanlarına Cengiz Han şu emri vermişti:

"Durmaksızın gidin, karşınıza çıkanı öldürün! Çocukları esir edin! Kalelerini yıkın! Bu işi üç yıla kadar bitirin! Ben yurduma dönüyorum..."

Alâeddin Muhammed, birkaç kez Moğollarla karşılaştı. Her seferinde yenildi. Sonunda koca ordusu darmadağın oldu. Canını zor kurtardı.

Yanında kalan birkaç kişiyle Irak istikametine kaçıp Kuzgun Denizi (Hazar Denizi) kıyılarına vardı. Denizin ortasındaki Aboskon Adası'na sığındı.

Moğollar, Sultan Alâeddin Muhammed'in vezirini, küçük oğlunu ve annesi Türkan Hatun'u yakalayıp öldürmüşlerdi. Bu acı gerçeği öğrenen Sultan Alâeddin'e nüzul (felç) geldi. Bir süre sonra da hayata veda etti.

Son sözleri şu oldu: *"Ben, bütün bu toprakların sahibi idim. Şimdi kendimi gömecek iki arşın toprak bulamıyorum!"*

Koskoca Sultan öyle bir sefaletе düşmüştü ki, ölüsünü saracak bir kefen bile bulunamadı. Maiyetinde çalışan Mahmut Çavuş'un gömleğini sökerek kefen niyetine sardılar.

Kendilerini ya da gruplarını *güçlü-kuvvetli* zannedenlere, acaba ibret olur mu?

Harzem Sultanı Alâeddin Muhammed sefalet ve çaresizlik ortasında canını verirken, oğlu Celâleddin Harzemşah da yanında idi.

Dünyaya dört elle sarılmanın nasıl bir hüsrarla sonuçlanabildiğini gözleriyle gördü ve hayatın en büyük dersini çıkardı.

Ama ortam, dertlenmeye bile vakit tanımayacak kadar karıştı. Ordusunu derleyip toparlamalı, babasının hatalarından ders alarak devletini yeniden inşa etmeliydi.

Zor bir işe kalkıştı. Rehberi Resulullah'tı.

"Benim görevim elimden geleni yapmaktır, kazanıp kaybedeceğime Allah karar verir." diyerek ortaya çıktı.

Yanında sadece yetmiş süvari vardı. Cengiz Han'ın iyi yetişmiş güçlü ordusuna karşı mücadeleyi, bu yetmiş kişi ile başlatıyordu.

Doğruca Harzem'e döndü.

Halk, Celâleddin'i sevinçle, coşkuyla karşıladı. Dağılmış olan Harzem Ordusu yeni Sultan'ın etrafında kenetlendi. Gerçi hepsi hepsi yedi bin civarındaydı, ama bu bir başlangıçtı.

Amaç sırf *Allah rızası için* putperestlerle savaşım Müslüman halkı korumaktı. Ordusunu bu amaca kilitledi. Zamanı gelince de Moğolların bölgedeki ordusuna saldırdı. Moğol ordusu bu ilk çatışmada mağlup oldu.

Celâleddin sabırlı ve kararlıydı. Giderek de güçleniyordu. Nitekim 1221’de Valyan Kalesi’ni kuşattı. Ama Moğollar aniden bastırıp hücumla geçtiler. Harzem Ordusu bozulmak üzereyken, Celaleddin Harzemşah, yalın-kılıç öne atılarak bozgunu önledi. Onun bu çıkışı ordusuna kuvvet oldu, Moğollar perişan hâlde kaçıştılar.

Harzem Ordusu’nun önemli kısmı Müslüman Türkmenlerden oluşuyordu. Bir miktar da başka inançlara ve değişik milliyetlere mensup olanlar vardı. Bunlar maalesef fitne ateşini yaktılar. Ordu içine ikilik soktular. Bazı Kıpçak hanlarını kandırıp saflarına çektiler. Gaflet ve dalalet içinde Moğollara yardım ettiler.

Buna rağmen Celaleddin Harzemşah başarıdan başarıya koşmaya başladı.

Moğol Ordusu’nun üst üste yenilgi alması, Cengiz Han’ı harekete geçirdi. Celâleddin’in üzerine bizzat yürüdü.

Celâleddin bundan haberdar olur olmaz, Sind Nehri’ne doğru çekildi. Karşı kıyıya geçmek istiyordu. Fakat Moğollar Celâleddin’in etrafını dört kat askerle sardılar.

Celâleddin, kılıç ve su arasında kalmıştı. Kurtuluş şansı yok gibiydi. Kararını verdi: Cengiz Han’ı öldürüp bu kısıkaçı yaracaktı.

Yalınkılıç ileri atıldı. Sevenleri onu izlediler. Aslanlar gibi dövdüler. Celâleddin’in yanına kimse yaklaşamıyor, yaklaşan ölümle burun buruna geliyordu.

Cengiz Han bu cesarete hayran kalmış, yanında bulunan çocuklarına onu göstererek, *“Bir baba ancak böyle bir oğulla övünebilir.”* demişti.

Canını dişine takmış yedi yüz civarında imanlı ve kararlı insan, Cengiz Han’ın on binin üzerinde bulunan ordusuna panik düşürdü. Moğol Hakanı belki hayatında ilk kez korkuya kapıldı. Ordusunun idaresini oğullarına bırakarak savaş meydanından ayrıldı.

Celâleddin ve adamları orantısız güç karşısında bocalamaya başladı. Sayı farkı o kadar büyüktü ki, telafi etmeye imkân yoktu.

Bu gidişle ailesi Cengiz Han’ın eline geçecekti. Cengiz Han kurnalsız ve acımasızdı. Düşman tarafından eline geçen kadınları önce

askerlerine peşkeş çekiyor, sonra da işkence altında öldürtüyordu.

Vaktiyle yakaladığı büyükannesi Türkân Hatun'la kardeşleri bu iğrenç muameleye maruz kalmıştı.

Acıtıcı, incitici, yürek yorucu bir karar aldı: Cengiz Han'ın eline düşmemeleri için annesi Ayçiçek Hatun'la eşinin ve kız çocuklarının nehre atılmalarını emretti.

Hemen ardından, hıçkıra hıçkıra ağlayarak, kendisi de nehre atıldı. Kurtarabildiği kadarını kurtaracaktı, ama deli bir hızla akan nehir buna izin vermemişti. Celâleddin Harzemşah, orada o gün sadece savaşı değil, ailesini de kaybetti.

Kendi canını zor kurtardı, Hindistan taraflarına gitti ...

İSİMSİZ BİR GÖÇEBENİN YIKTIĞI HÜKÜMDAR

Harzem Sultanı Celâleddin Harzemşah, Hindistan'da üç yıl kalıp asker topladı. Bu arada Atabeg Sa'd bin Zengi'nin kızıyla evlenerek gücüne güç kattı.

Nihayet 1224'te Kirman'a döndü ...

Harzem Devleti'ni yeniden kurup başına geçti ...

Kısa süre sonra da Tebriz'i alarak (1225) karargâh merkezi yaptı.

Moğolları defalarca yendi, Kafkaslara kadar yayıldı.

Gürcülerin Müslümanlar'a eziyet ettiğini öğrenince, o tarafa yöneldi ve Tiflis'i fethetti.

1228'de İsfahan'da bir kere daha Moğol ordusuyla kapıştı ...

Fakat bu defa durum değişti. Kardeşi Gıyaseddin, hem kesif propagandanın etkisi, hem de Moğol Hakanı Cengiz Han tarafından kendisine taht vaat edilmesi sonucu ihanet etmiş, ağabeyini arkadan hançerlemişti ...

Buna rağmen, Celâleddin Harzemşah, Moğolları yenmeyi başardı ...

Moğol ordusu kaçmaya başladı ...

Celâleddin, kaçan Moğolları takip ederken, sol cenahının Moğol tuzağına düştüğünü fark edemedi.

Bbunu çok pahalıya ödedi. Ordusu kısıpaca alındı ve imha edildi.

Yöneticilerin hatalarının bedelini sadece kendileri değil, etrafındakiler de en ağır biçimde öder.

Celâleddin yenilmiş, kimbilir kaçınıcı kez, neredeyse tek başına kalmıştı.

Buna rağmen, umudunu yitirmemişti. İnsan yaşadığı müddetçe, umutlarını yaşatmalı ve yeşertmeliydi.

Tekrar toparlanıp dönmek üzere Luristan taraflarına kaçtı.

Düşündüğü gibi de oldu. Toparlandı ve yeniden asker toplayarak güçlendi. O kadar güçlendi ki, 1230'da Ahlat'ı ele geçirdi.

Bir yandan da ülkesinin içindeki isyanlarla uğraşıyordu. Kimileri durumu kavramakta nedense inat ediyor, vatanından, milletinden önce kendi çıkarını düşünüyordu.

Bu tipler dün vardı, bugün de var, yarın da olacak!

Bu arada fitne kazanı durmadan kaynıyor, aynı dine mensup olan bazı devletler, Moğollara karşı ona destek olacaklarına maalesef köstek oluyorlardı.

Bu da her zaman olur!..

Çok can yakıcı ve izahsızdır. İnsan böyle bir durumu kavramakta zorlanır. Ne var ki tarih, başarı ve hezimetlerin yanı sıra, ihanetlerle de doludur.

İşte o sahnelerden biri: Anadolu (Selçuklu) ve Suriye kuvvetleri birleşerek, Celâleddin'in üzerine yürüdüler.

Bu durumda Celâleddin'in yapabileceği fazla bir şey kalmıyordu. İki ateş arasına sıkışmıştı. Bir tarafta Moğollar, bir tarafta din kardeşleri...

10 Ağustos 1230'da Yassıçimen Yaylası'nda (Erzincan yakınları) girdiği savaşta yenildi.

Yanında kalan yüz civarında adamıyla El-Cezire'ye (Cizre'ye) doğru çekildi. Lakin Moğollar Dicle'nin karşı kıyısında pusuya yatmışlardı...

Celâleddin Dicle Köprüsü'nü (Hısn-ı keyfa=Hasankeyf) geçer geçmez, saldırıya uğradı.

Yorgun ve hazırlıksızdı. Üstelik de çok az askeri vardı. Canhıraş bir mücadele vermelerine rağmen, yanındaki herkes kısa süre içinde katledildi.

Bir kez daha yapayalnız kalmıştı. Ama bu sefer de canını kurtarmayı başarmıştı.

Meyyafarikin (Silvan çevresi) dağlarına çıktı.

Sığınacak bir yer ararken, karşısına bir göçebe çıktı.

Boş bulunup kim olduğunu ağzından kaçırdı. Göçebe, Ahlat Savaşı'nda kaybettiği sevgili kardeşinin intikam sevdasına düştü. Kardeşinin ölümünden Sultan Celâleddin'i sorumlu tutuyordu.

Dalgın bir anında hançerini Celâleddin'in göğsüne sapladı.

Koca cihangir, ıssız bir dağ başında isimsiz bir göçebe tarafından şehid edilmişti. (1231)

NOT: Özbek dilinde de yayınlanan *“Buhara Yanıyor”* ve *“Elveda Buhara”* isimli kitaplarımda bu konunun tüm tafsilatı var.

HİKAYECİK: ZEYNEP VE KÂMİL

Derin bir aşk hikâyesidir aslında, İstanbul'daki Zeynep-Kâmil Hastahanesi'nin hikâyesi ...

Mısır'da kâtiplik yapan İstanbullu Kâmil Bey, Kavalalı ailesinden Zeynep Sultan'a âşık olmuş. Kız da İstanbullu delikanlıyı sevince, aileden gizli evlenmişler...

Fakat Osmanlı ile zıtlaşan Kavala Ailesi, çifti birbirlerinden ayırmış.

Kâmil Bey de İstanbul'a dönmeye zorlanmış.

Zeynep Sultan Mısır'da, Kâmil Bey İstanbul'da birbirlerini derinden özleyerek yıllarca yaşamışlar...

Ama bir gün birbirlerine kavuşacakları umudunu da asla kaybetmemişler.

Bir sürü olaydan, Kavala Ailesi'ni de etkileyen bir dizi siyasi gelişmeden sonra, günün birinde Zeynep Sultan İstanbul'a gelmiş...

Böylece âşıklar birbirlerine tekrar kavuşmuşlar.

Zeynep Kamil Hastanesi, işte bu kavuşmanın şükürünü eda için yapılmış bir eserdir.

Büyük bir aşkın sembolü olarak hâlâ ayaktadır ve hizmet vermektedir.

Sevdalı çiftin kabirleri de hastane bahçesindedir. Âşıklar, ebediyet uyuklarını hastanenin bahçesindeki yanyana mezarlarda birlikte uyumaktadırlar.

BİR BAŞKA HASTANE: BALTALİMANI KEMİK HASTANESİ

Meşhur Baltalimanı Hastanesi, “*Gülhane Hatt-ı Hümayunu*”nu okuyan Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından kendisine saray olarak yaptırıldı.

Hikâyesi tamı tamına “*neye niyet, neye kısmet*” dedirtecek türdendir...

Altı kez Sadrazamlık, Dışişleri Bakanlığı, birkaç kez de Paris ve Londra Elçiliği yapan Reşit Paşa, yaptırdığı saraydan da anlaşılacağı gibi, lüks ve ihtişam tutkunuydu...

Paris ve Londra’da geçen elçilik dönemlerinde lükse alışmış, İstanbul’a döndüğünde de bu hayat tarzını sürdürmek için, Yahudi Banker Abraham Kamondo’dan borç para alarak bu sarayı yaptırmıştı...

Lüks tutkusuyla girdiği borç batağı bakın nelere mal oldu...

1857 yılıydı. Bu tarihlerde Reşit Paşa hayli gözden düşmüştü. Devlet üstüne eski etkinliği kalmamıştı.

İbre, Reşit Paşa’nın yetiştirmeleri olan Ali Paşa ile Fuat Paşa’ya kaymıştı. Bunlar velinimetleri sayılan Reşit Paşa ile sürekli zıtllaşıyorlardı...

Siyasette vefa yoktur!

Paşa’nın ikbal döneminde sürekli borç veren Abraham Kamondo bile değişmiş, alacağını istemek üzere bir akşam vakti Reşit Paşa’nın kapısına dayanmıştı.

Yorucu bir kabine toplantısından eve henüz dönen Reşit Paşa, rahatlamak için doğruca hamama girmiş, yıkanıyor.

Yahudi Banker’i başından savmak için *evde yok* dedirttiyse de, kurnaz Yahudi gitmedi. Beklemeye başladı.

Yahudi Bankerin salonunda ısrarla beklemek istediğini haber verdiklerinde Reşit Paşa ani bir kalp krizi geçirdi. Ruhunu oracıkta teslim etti.

Yıllar boyu Kemik Hastanesi olarak kullanılan, bugünkü adı Metin Sabancı Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi olan bina Reşit Paşa’nın lüks tutkusunun ürünü olarak (1853-1863) yıllarında inşa edilmiştir.

Reşit Paşa’nın oğlu Galip Paşa, Sultan Abdülmecid’in kızı ile evlenince, saray ona tahsis edilmiş, o günden sonra da “*Fatma Sultan Sarayı*” denilmiştir.

Daha sonraları saray Abdülmecid’in diğer kızı Mediha Sultan’a tahsis edildi.

Mediha Sultan’ın kocası Ferit Paşa sadrazam olunca, saray “*sadrazam sarayı*” olarak kabul edilmiş ve öyle kullanılmıştır.

Bu nedenle de saraya “*Mediha Sultan Sarayı*” denilmiştir.

PADIŞAHLARA NEDEN SAYGISIZLIK EDİLİR?

Tarih 3 Mart 1924. Yer Türkiye Büyük Millet Meclisi...

Kürsüye çıkan Rize Milletvekili Ekrem Bey, hilafetin kaldırılmasının gerekliliği konusunda şunları söylüyor (İkinci Meclis Zabıt Ceridesi, cilt 7, s. 31'den özet olarak):

"Efendiler, millete hizmet etmiş, tarihimizde, birçok sadrazam gösterebilirsiniz. Fakat padişah göstermek için müşkülât çekersiniz. Bunların tahta bağlı olmalarının sebebi yalnız menfaat, ihtiras; bundan ibarettir...

Türk milletinin bu kadar geri kalmasına sebep padişahlardır... Bu padişahlar bidayet-i saltanatlarında hiçbir şey yapmamışlardır...

Bu tarihi (yani Osmanlı tarihini) yukardan aşağı tetkik ederseniz, hep cinayet, şahsi ihtiras görürsünüz...

Sultan Fatih'den mi bahsedeceksiniz? Benim gözümün önüne, onun, sırf bir arzusu için, en kıymetli sadrazamımız olan Mahmud Paşa'yı katlettirmesi geliyor... Devri baştan aşağı cinayettir... Mazisi cinayetlerle dolu ve Türk milletine hizmet etmemiş bulunan bu aile..."

Nutuk, sövmelerle, kınamalarla, lânetlemelerle sürüyor...

Bin yıllık geçmiş insafsızca karalanıyor...

Arkasından, henüz bir yaşına bile basmamış cumhuriyet ve kurucuları övüle övüle göklere çıkarılıyor.

Bugüne kadar böyle geldik ...

Sanki padişahlar altıyüz sene keyif sürmüşler, tüm zamanlarını haremde geçirmişler, zevk-u sefa ile ömürlerini tüketmişler; Osmanlı Devleti'nin doğal sürecinde Cumhuriyet'i kuranlar ise bizi ihya etmişler!

Bu *ihya*”nın delili nedir peki?

1950’de gerçekleşen iktidar değişikliğine kadar, kesintisiz ve muhalefetsiz 27 sene (1950-1923=27) ülkeyi yöneten kadrolar, ülkeye taş üstüne taş koymuş mudur?

Hangi yolları, tesisleri, havaalanlarını, elektrik santrallerini, barajları yaptılar?

Aramayın, çünkü bulamazsınız ...

Bulamazsınız, zira yoktur.

İsterseniz eğitim hamlelerinden söze girelim. Bize ezberletildiğine göre, Atatürk dönemi en büyük eğitim hamlelerinin yapıldığı dönemdir. Hâlbuki en büyük eğitim atağı Sultan II. Abdülhamid’in padişahlığı döneminde yapılmıştır.

Meselâ, Sultan II. Abdülhamid’in tahta geçtiği (31 Ağustos 1876) yıl, Osmanlı Devleti’nin sadece 250 rüştiyesi (ortaokul) varken, 1909’a kadar bu sayı 900’e, 6 olan idadi (lise) sayısı ise 109’a çıkartılmıştır... Aynı tarihte İstanbul’da sadece 200 modern ilkokul varken, 1905’e kadar bu sayı 9 bine yükseltilmiştir.

Şimdi gelin, eğitim alanında, Osmanlı Türkiye’si ile CHP hâkimiyeti altındaki Türkiye Cumhuriyeti’ni karşılaştıralım ...

Yıl 1895: Türkiye sınırları içinde yaklaşık 25 bin 800 ilkokul, 2 milyon ilkokul çağında çocuk ve 1 milyon 200 bin öğrenci vardır. Okuma oranı, yüzde 60 seviyesindedir.

Yıl 1938: Bu tarihte 6 bin 700 ilkokul, 2 milyon 335 bin ilkokul çağında çocuk ve 765 bin öğrenci vardır. Okuma oranı ise yüzde 33’tür. 1925-38 arası Türkiye’de sadece 173 yeni ilkokul açılmıştır.

Yıl 1895: Türkiye’de 835 ortaokul ve lise, 2 milyon 550 bin ortaöğretim çağında çocuk, 98 bin öğrenci mevcuttur. Okuma oranı yüzde 3,08’dir.

Yıl 1938: 208 ortaokul ve lise, 3 milyon civarında ortaöğretim çağında nüfus, 95 bin civarında öğrenci vardır. Okuma oranı yüzde 3,02’dir.

1914’de Osmanlı Devleti’nin 7 fakülteli ve 4 bin 600 öğrencili tek “*Dar-ül fûnun*”u (İstanbul Üniversitesi) vardır. 1938’e kadar yeni bir üniversite açılmamış, eski üniversiteye yalnızca bir fakülte eklenbilmiş, öğrenci sayısı ise bin civarında artmıştır.

1895’te Osmanlı Devleti’nin 97 bin 837 öğrencisi varken, 1949’da Türkiye Cumhuriyeti’nin öğrenci sayısı 90 bin 356’dır.

Özet olarak: Türkiye Cumhuriyeti, Sultan II. Abdülhamid döneminin okullaşma seviyesine ancak 50’li yıllarda, Demokrat Parti iktidarı döneminde ulaşabilmiştir.

Herhalde bu başarıyı Atatürk’e ya da İnönü’ye mal etmek mümkün değildir.

Daha çarpıcı istatistikler verelim: 1856-1922 yılları arasında (Saltanat döneminde) Türkiye’de 8 bin 619 kilometre demiryolu inşa edilmişken, 1923-1950 arasında buna sadece 3.578 kilometre ilave edilebilmiştir. Yani “*Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan*” böbürlenmesi, istatistikler karşısında havada kalıyor.

Dahası da var: Türkiye ekonomisi, 1927’de yüzde 12,08; 1932’de yüzde 10,06; 1935’te yüzde 3; 1940’ta yüzde 5; 1941’de yüzde 10,03; 1943’te yüzde 9,08; 1944’te yüzde 5,01; 1945’te yüzde 15,03; 1949’da yüzde 5, 5 küçülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti, Sultan II. Abdülhamid döneminin okullaşma seviyesine ancak 50’li yıllarda, Demokrat Parti iktidarı döneminde ulaşabilmiştir.

Herhalde bu başarıyı Atatürk’e ya da İnönü’ye mal etmek mümkün değildir.

Ekonomi, ancak Demokrat Parti’nin (DP) iktidara gelmesi (Mayıs 1950) sonrasında toparlanmaya başlamış, DP iktidarı boyunca ortalama yüzde 7’nin üzerinde kalkınma hızı sağlamış, enflasyon ise yüzde 5-6 seviyesinde kalmıştır.

Tarımda da en hızlı gelişimi DP sağlamıştır. Ekilen tarım arazisi, traktör sayısı ve fenni gübre kullanımı kat be kat artmıştır.

Sulama kanalları açılmasıyla artan verim sayesinde buğday, pancar ve pamuk gibi ürünlerin üretiminde büyük artışlar sağlanmış, DP iktidara geldiğinde sadece 3 milyon 09 bin ton olan buğday üretimi, 8 milyon 500 bin tona yükselmiştir...

Sulanan arazi oranı binde 06'dan yüzde 05'e, köy yolları bin kilometreden 11 bin kilometreye çıkarılmış, elektrik üretiminde 1950-60 arası yüzde 300 artış sağlanmıştır.

Demir-çelik sanayiinde yaklaşık yüzde 250'lik artış temin edilmiş, şeker üretimi dört kat, çimento üretimi ise beş kat artırılmıştır...

Demokrat Parti bu hamleleri yaparken, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) *"Halk fabrika mı yiyecek, karnımızı barajlar mı doyuracak?"* diyor, İstanbul'da geniş bulvar ve caddeler açılırken (Vatan ve Millet Caddeleri gibi), Cumhuriyet Halk Partili yöneticiler, koyu bir kıskançlık içinde, *"Bu kadar geniş caddelere ne gerek var, Menderes buraya uçak mı indirecek?"* diye dalga geçip hizmetin halk üzerindeki etkisini kırmaya çalışıyorlardı.

Ezansızlığı, Kur'an'sızlığı, Jandarma dipçiğini, polis copunu, tahsildar baskısını, memur zulmünü hesaba katmıyorum...

Maddi açıdan durum buydu ve bu durumun açık adı *açlıktı, yokluktu, kıtlıktı, karne idi, kuyruktu...*

Kısacası müthiş bir *yoksulluktu!*

Atatürk, 1930 yılı kasımında çıktığı yurt gezisi sırasında karşılaştığı fakirlikten öylesine etkileniyor ki, kendisine en yakın isimlerden Hasan Rıza Soyak'a şöyle diyor:

"Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum! Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen (sürekli olarak) dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddî manevî perişanlık içinde..."

Halk açtır, perişandır, ama devlet yöneticileri gitgide zenginleşmektedir.

Bunun nasıl olduğunu ise CHP'li bakanlardan, ayrıca da hem Atatürk'ün, hem de İsmet Paşa'nın yakın çevresinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *"Politikada 45 Yıl"* isimli eserinde söylüyor...

"O sıralarda bence bu hâdiselerin en önemlisini teşkil eden dünkü

Millî Mücadeleciler ve o günkü devrimciler kadrosunun bir kazanç ve menfaat şirketi karakterini taşımaya başlamasıydı. Bunlardan kimi arsa spekülasyonları, kimi idare meclisi azalıkları, kimi taahhüt işleri, kimi de türlü türlü şekillerde komisyonculuklar peşine düşmüş bulunuyorlardı... Hiçbirini durdurmak kabil olmuyordu."

Halkın ekseriyetinin sırtına ceket, ayağına çarık, kursağına ekmek, çocuğuna ilaç bulamadığı/alamadığı yıllarda, Ankara'daki ege-menler Paris modasını günü gününe takip ediyor. Sırtında kuyruklu ceket, başında silindir şapka, ayağında rugan ayakkabılarla balolarda, meyhanelerde, uyduruk kutlamalarda gününü gün ediyordu.

Düşünün ki dostlarım, 1930'lu yılların Türkiye'si'nde, Urla gibi bir Ege şehrinde dahi insanlar açlıktan ölüyordu ...

Ölen bile kurtulamıyordu yokluktan, yoksulluktan, çünkü bu kez de imam (Çünkü dini öğretmek de öğrenmek de yasaktı) ve kefen bezi sorun oluyordu. Taşköprü Müftülüğü bu sorunu nasıl aşacaklarını "*Diyanet Riyaseti*"ne soruyor, "*Diyanet İşleri Reisi Şerafetin Yaltkaya*" imzasıyla, 16.11.1942 tarihli ve 153 sayılı fetvayla bu iş için (kefen niyetine) pamuklu, yünlü, ipekli herhangi beyaz bir bezin kullanılabileceği bildiriliyordu.

Ortalama bir memurun aylık maaşının 50 lira olduğu bu dönemde, *çağdaşlaşma* yolunda 75.000 lira gibi büyük paralar ödenerek heykeller dikiliyordu ...

Yoksulluktan dolayı vergi borcunu ödeyemeyen köylünün damından kiremiti indiriliyor, ahırındaki tek inek ya da keçiye el konuluyordu ...

Camiler *tahsisat yokluğu* bahane edilerek yıkıma terk ediliyor, harabeye döndüğünde ise haraç mezat satılıyordu ...

Sadece ekonomi değil moraller de çökmüştü.

İlk Cumhurbaşkanı'nın maaşı 1924'lerde 13 bin TL idi (1 dolar 1,87 TL) Bu miktarın altın üzerinden (2006 yılı hesaplamalarına göre) tutarı 620 bin TL'sine ulaşmaktadır ki, ilk Cumhurbaşkanı'nın aldığı maaş bugünkü Cumhurbaşkanı'nın aldığı maaştan reel olarak 350 kat daha fazla olduğu hesaplanmıştır.

Tabii daha fazlasını hak ettiğini düşünmek de mümkündür.

Atatürk'ün kişisel servetinin dökümü ise, kendisi de hayat boyu CHP'li olan İsmail Cem'in *"Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi"* isimli eserinde tam dört sayfa tutmaktadır. İsmail Cem bu bilgileri Atatürk'ün genel sekreteri **Hasan Rıza Soyak**'ın *"Atatürk'ten Hatıralar"* isimli kitabından (Cilt.2, s.689) alarak yayınlamıştır. (Hintli Müslümanların Kurtuluş Savaşımıza yardım olarak toplayıp gönderdikleri 20 milyon dolar tutarındaki nakdi yardım da bu servetin içinde gösterilmiştir.)

Buna göre Atatürk, sadece o zamanın fakir Türkiye'sinin değil, dünyanın en zengin ülkelerinin en zengin insanlarıyla yarışacak kadar zengindir.

Gerçi mal varlığının büyük bölümünü hazineye bağışlamıştır, ama bu serveti nasıl edindiği de önemlidir.

Bence ilginç bir akademik araştırma konusu olabilir.

Bu konulara giren yok, çünkü yasak! Atatürk hâlâ kanunla korunuyor. Dokunan yanıyor. Ama padişahlara istediğiniz iftirayı atabilirsiniz. Atış serbest!

Bu çerçevede çocuklarımıza Osmanlı hükümdarlarını *"diktatör"* olarak tanıtmışız. Ders kitaplarında onlardan bahsederken çok kere *"Asarlar-keserler"* demişiz. *"Yakarlar-yıkarlar, üstelik kimseye de hesap vermezler."* diye notlar düşmüşüz.

Oysa bir şeyhülislâm (Zembilli Ali Cemlali Efendi) padişahın (Yavuz Selim) karşısına dikilebilmiş, *"Seni kılıcım ile doğrulturum."* diyebilmiştir...

Bir kadı, (İlk İstanbul Kadısı Sarı Hızır Çelebi) minderinin altına sakladığı demir topuzu (gürz) padişaha (Fatih Sultan Mehmed) gösterip, *"Padişahlığına güvenip hükümünü dinlemeseydin billahi bu gürz ile başımı ezerdim."* diyebilmiştir.

Bir başka kadı (Bursa Kadısı Molla Fenari) Yıldırım Bayezid gibi öfkesi burnunda genç bir padişahı, *"Namazlarını cemaatle kılmadığın için çıkan 'binamaz' söylentisini giderene kadar şahitliğini kapsul etmiyorum."* diyerek mahkemeden adeta kovabilmiştir...

Konuyu biraz açalım mı ne dersiniz?

Düşünün ki, son padişahlar bile Cuma namazına giderken *talebe-i ulûmdan* bir grup bir ağızdan şöyle bağırırlardı:

“Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!”

Ve diktatör ilân ettiğimiz padişahların en büyüklerinden, en cihangirlerinden, en sertlerinden bir tanesi, (Yavuz Padişah) *“Hâkimü’l-Haremeyn”* unvanı karşısında ürpertiler geçiriyor, dayanamıyor kendini secdeye atıyor, sonra melûl, mahzun doğruluyor ve hutbedeki hatibe, *“Hâkimü’l-Haremeyn değil, Hadimü’l-Haremeyn (Mekke ve Medine’nin hizmetkârı)”* diyerek kendi kendini Harem-i Şerif’in hizmetkârı ilân ediyordu.

Hatırlar mısınız, Hazret-i Ömer (ra) şahsî gelirinden bir kısmıyla bir adam tutmuş, saçlarına ak düşene kadar bu adama her sabah sistemli şekilde, *“Ya Ömer ölümü unutma, mahşeri unutma!”* diye bağıştırmış, ahiretle arasına bu cümleyi köprü yapmıştı. Adaleti ile yalnız Müslümanları değil, Hıristiyan dünyasını bile teshir eden büyük Halife Hazret-i Ömer’in bu tutumuyla Osmanlı padişahlarının -ki, birçoğu aynı zamanda halife idi- Allah’a teslim oluş hâlleri ne kadar birbirine benzer.

Binaenaleyh, Osmanlı hükümdarları hiçbir zaman mutlak olduklarını kabul etmemişler, ettirmeye de çalışmamışlardır. Aksine, ulemaya tabi olmuşlar, büyük hesap gününü her zaman göz önünde bulundurmuşlar, bunu bir an olsun unutma korkusuyla talebe-i ulûmdan bir grubu *“Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!”* diye bağıştırmışlardır.

Allah’ı bilen, Allah’a hesap vereceğine inanan kişi, hiç kuşkusuz ki, yaptığı her hareketin uhrevî ve dünyevî sorumluluklar getireceğine de inanır. Böyle birisinin diktatör, baskıcı, hırsız, sorumsuz, asan-kesen biri olması mümkün mü?

Kanunî Sultan Süleyman’ın, fetvaları bir sandıkta muhafaza ettiği ve zaman zaman sandığı göstererek, *“Dinimiz müsaade etseydi bu sandıkla birlikte gömülmeyi vasiyet ederdim.”* dediği rivayet edilir. Ölüncce Şeyhülislâm nezaretinde sandık açılmış, verdiği fetvaları görün-

ce Şeyhülislâm'ın gözleri yaşarmış, büyük mesuliyetinin ağırlığını bir kere daha yüreğinde duymuş, *"Ah Süleyman, Süleyman! Sen kendini kurtardın, biz kendimizi nasıl kurtaracağız?"* demişti.

Keza, Kanunî'nin babası Yavuz Selim, hocası İbn-i Kemal'in atının ayağından sıçrayan çamura bulanmış kaftanı ölümüne kadar muhafaza ettirmiş, ölünce sandukasının üstüne örtülmesini vasiyet etmişti. Ve bu vasiyet aynen yerine getirilmişti.

Mâneviyat adamlarına ve mâneviyata bu derece önem veren, Allah korkusunu bu derece içinde duyan, hesap gününü bu kadar canlı olarak hafızasında tutan, ölüme her an hazır bulunmaya bu kadar dikkat eden insanlar hakkında diktatör tanımlaması ne kadar akla yakındır?

Şimdi de rastlandığı gibi, zaman zaman hukuk dışına çıkan padişahlar da olmuştur, ancak bu çok nadirdir. Genel olarak Osmanlı padişahları hukuka bağlı kaldılar.

Padişahların hukuka bağlılıklarını gösteren örneklerden, Kanuni Sultan Süleyman devrine ait iki örnek üstünde duracağım...

Kâğıthane'deki mesire yerlerine su getirmek isteyen Kanuni, bu işe Nikola isimli mimarı tayin eder ve işi sıkı tutmasını, acele etmesini ister...

Fakat bir sene kadar sonra tekrar mesire yerine gidince hiçbir faaliyet olmadığını görüp çok kızar. Sadrazam'a döner:

"Bu ne menem iştir ki buyruğumuz yerine gelmemiştir. Tiz Nikola'yı bulup huzura getir!"

Sadrazam gayet sakin bir tavırla cevap verir:

"Nikola hapishanededir Hünkârım."

Padişah, *"Bu da ne demek oluyor?"* dercesine Sadrazam'ın yüzüne bakakalınca, Sadrazam olayı açıklar:

"Buralarda izinsiz kazı yaptığını haber virduklerinden yakalattup hapse atturdum."

Padişah'ın şaşkınlığına bu kez kızgınlık eklenir:

"Bu ne cüret! Buyruğumuz nasıl çiğnenir?"

Sadrazam sakindi:

"Hâşâ, velâkin Devlet-i Âliye'nin sadrazamı biziz, icra bizden sorulur. Padişahların bu işlere karışması töre değildir! Bunu değiştirecekseniz buyurun mühri alın. (Osmanlı Devleti'ni yönetme sorumluluğu bana aittir. Yetkilerime karışacaksanız, sadrazamlıktan istifa ediyorum.)"

Ve Kanuni, muhtemelen çok kızmakla birlikte, hukuki geleneklere teslim olur, hiç sesini çıkarmaz.

İkinci olay daha enteresan, ama önce biraz ayrıntı vermem gerekiyor...

Osmanlı (ve tabii ki İslâm) hukukunda, vakıf malların kira bedelleri, her sene yeniden ayarlanırdı (ecr-i misil). Teklif edilen kirayı dükkân sahibi kabul etmezse dükkânı boşaltırdı.

Bahsedeceğim olay da işte bu konuda çıktı...

Ayasofya Vakıfları'na ait dükkânların kira bedelleri vakıf tarafından bir miktar yükseltilmişti. Kiracılar itiraz edip mütevelliler kanalıyla Kanuni Sultan Süleyman'a müracaat ettiler: *"Vakfın son derece zengin olduğunu, dükkânların mevcut gelirin giderlere fazlasıyla yettiğini, kira bedellerinin arttırılmasına gerek bulunmadığını, kendileri de Müslüman ve muhtaç oldukları için, vakfın bir miktar parasının üzerlerine geçmesinde dinen mahzur olamayacağını"* öne sürdüler.

Kanuni, merhameti öfkesine galip bir padişahı. İnsanların mağdur olmasına da hiç dayanamazdı. Müteveli heyeti dinledikten sonra, kira bedellerinin bu senelik yükseltilmemesi için ferman verdi. Müteveli heyet, Padişah fermanını güle-oymaya Şeyhül-İslâm Ebüssuud Efendi'ye götürdü. Zira *"gereğinin yapılması"* kaydıyla fermanı kadınlara gönderme görevi ona aitti. Ebüssuud Efendi, fermanı okur okumaz itiraz etti:

“Bunu tamim etmezem. Padişah fermanıyla kira tespiti yapılamaz. Zira Padişah’ın emriyle nâ-meşrû’ (yanlış) olan şey meşrû’ (doğru) olmaz; haram olan nesne, ferman ile helâl olmak yokdur. Bu hususlarda emr-i şer’-i şerif (dinin emri) budur. Şer’i hükümlere vâkıf iken onları ketmetmek, Kur’an’daki bir âyetin tehdidine maruz kalmaktır.”

Durum Padişah’a arz edildiğinde koca Kanuni boynunu büktü: *“Şeyh’in sözü haktır!”*

Osmanlı Devleti’ni, kendi çağının önderi ve örneği yapan şey, işte bu kılı kırk yaran hukuk anlayışıydı. Hukuka önce padişahların uyma zorunluluğu vardı.

Şimdi şu soruya cevap arayalım: Demokrasinin çulsuza verdiği hakla (Tabii ki bu insana verilen değerle ölçülür) seçkine verdiği hak aynı mı?

“Hayır!” diyor, Fransız tarihçi Ch. Seignobos: “Batı’nın eşitliği nisbidir. Aslında her alana müthiş bir eşitsizlik hâkimdir. Ülkemi (Fransa) ele alacak olursa evvela ‘asiller ve rahipler’ sınıfını görürüz. Onların alt katında üç sınıf daha var: Burjuva (Bourgeoisie), Vilen (Vilain), ve Sarf (Serf yani esir, ya da köle)...

Asillerle rahipler, eski dönem boyunca tüm haklardan ve nimetlerden yararlandılar. Yeni döneme gelince: Demokrasi yine bu zümrelere çalıştı, çünkü mekanizmaya hâkimdiler, geçişi diledikleri gibi ayarlayıp mekanizmayı istedikleri gibi işlettiler.”

Böylece asiller ve rahipler sınıfı hem yönetime hâkim oldular, hem de ekonomiye. Bazı istisnalar hariç tutulursa, alt tabakaların başarı şansları hiç olmadı.

Hatta bazı sınıfların hayvanlar kadar bile hakları yoktu. Bütün angaryalar alt sınıfların boynundaydı. Derebeyleri topraklarını satmak istediklerinde kelle hesabıyla köylüleri de satışa sunarlardı.

Köylü, derebeylerine ait topraklarda bedava çalışmak zorundaydı. (Buna Corvé=angarya denirdi) Kaçmak istediğinde dövülür, işkenceye tabi tutulur, hatta vurulurdu.

“Köylüler, köylerinin sahibi olan derebeyinin her arzusuna, hiç bir savunma hakkı olmaksızın, boyun eğmek zorundaydılar. Çünkü isterse derebeyi onları yargılayabilirdi ve hüküm kesindi. Köylülerin ise başvurabilecekleri bir merci yoktu.” (Ch. Seignobos, *Le Moyen Age*, Paris 1907)

“Savaş güncel işlerdendi. Prensler, asilzadeler, şövalyeler durmaksızın birbirlerine savaş ilân ederler, savaş sebebiyle köylülerin ekinlerini mahvederler, hayvanlarına ve kalan ürünlerine el koyup kalelerine çekilirlerdi.” (Aynı eser, s.236)

“Derebeyinin kendi malikânesindeki köylüler üzerinde ne gibi hakları varsa, şehirliлер üzerinde de aynı hakları vardı. Bu haklar içinde halkın gözlerini oydurmak, burunlarını kestirmek, elleriyle ayaklarını kestirip o vaziyette kalabalığa teşhir etmek gibi kanlı uygulamalar olağan sayılırdı.” (a.g.e., s. 241)

Fransız Enstitüsü üyesi Funck-Brentano’nun “*La société au moyen âge*” isimli eserinde köylülerin *namuslarına sahip çıkma hakları*nın bile olmadığını yazar:

“Halkın, derebeylerine karşı aile namuslarını koruma hakları bile yoktu. Çünkü gelinle damat, gerdeğe girmeden önce davetlileriyle birlikte derebeyinin şatosuna gtmek ve gelini derebeyine sunmak zorundaydılar. Derebeyi isterse gelinle sabahlayabilir ve hiç kimse bunun hesabını soramazdı.” (*La société au moyen âge*, Paris 1937, s.51)

Aynı dönemde, hatta daha öncesinde Osmanlılarda eşitlik ilkesi tüm hayata hâkimdir. Lois Gardet’in deyişiyle, “Bütün mü’minler kanun nazarında eşittir, çünkü kardeşirler.”

Bunun kolayca sağlanmasının sebebini inanç sisteminde aramak lâzım. İnancın gereği olarak Osmanlılarda *imtiyaz=ayrıcılık* yoktur. Tabiatıyla *asiller sınıfından*, ya da *hıristiyanlıktaki gibi ruhban sınıfından* söz edilemez.

Selçuklu ve Osmanlı tarihinin aynı döneminde, Avrupa tarihinde gördüğümüz insanlık dışı uygulamalara asla rastlanmaz. “*Kanun önünde eşitlik ilkesi*” hayata öylesine derinden hâkimdir ki, sı-

radan insanlar kimi padişahları mahkemeye verip yargılatmış, hatta mahkûm ettirmişlerdir.

Bunu yapabilmek bugünün demokratik anlayışı içinde bile zordur.

Bu anlayışın temelinde, kuşkusuz, İslamın “*kul hakkını yememe*” kuralı yatar. Allah’ın kul hakkını bağışlamayacağı inancı, yöneticileri hamiyetli, yönetilenleri emniyetli yapmıştır.

Böyle bir ortamda diktatörlüğün herhangi bir versiyonunun yeşermesi neredeyse imkânsızdır. Zaman zaman diktatoryal yansımaları olan bazı uygulamalar ise, bugünün anlayışıyla değil, dönemin zaruretleriyle birlikte düşünülmelidir.

Yüzyıllar boyu Osmanlı ülkesine gelip tetkiklerde bulunan Avrupalı gezginler, Avrupa ile mukayese kabul etmez insan hakları uygulamaları karşısında şaşkınlıklarını dile getirmekten kendilerini alamamışlar, kendi toplumları için de böylesine *hakça* ve *insanca* bir yönetim temenni etmişlerdir.

Bunların arasında özellikle Comte de Marsigli’nin tespitleri dikkate değer. Çünkü Marsigli bir İslam-Türk düşmanıdır. Buna rağmen Osmanlı Devleti yönetiminin insanlara verdiği değerle, riayet ettiği insan hak ve hürriyetlerinden bahsetmiştir.

Kendisi diplomat olan bu kişi, 1732’de La Haye’de yayınladığı hatıratının birinci cildinin 28-29. sayfalarında Osmanlı idaresini övmekten geri duramaz:

“Tarihçilerimizin hepsi Osmanlı padişahlarının diktatör olduklarını dünyaya ilân ediyorlar. Hâlbuki Osmanlı Devlet sistemiyle diktatörlük arasında en ufak bir bağ yok. Nasıl olsun ki, Padişahın maiyetinde bulunan ve adına ‘Kapıkulu’ denen askeri teşkilatın (Yeniçeri ve Sipahileri kastediyor) gerek eski padişahlardan kalma kanunlar mucibince, gerekse kendi gelenekleri gereği padişahı tahttan indirebiliyor, zindana bile atabiliyorlar.”

Avrupalı diplomat Comte de Marsigli, padişahların mutlak olmadıklarını belirtme açısından, şöyle bir olaydan söz ediyor:

Sultan Dördüncü Mehmed'in (Avcı Mehmed) taht yılları...

Ava fazla meraklı olduğundan devlet işleriyle ilgilenmemesi, sınır kalelerden feryadlar yükselmesine sebep olur. Osmanlı'nın kılıcından boynunu uzak hisseden Macaristan imparatoru Leopold, sınır kaleleri bir bir vurmaya, Osmanlı köy ve şehirlerini yağmalamaya başlar.

Bunun vahim sonuçlarını Padişah'a anlatmakta zorlukları bulunan Sadrazam, ulema ile istişare ettikten sonra savaş kararı alır. Ve Padişah'a bunu *karar* olarak tebliğ eder.

"Hünkârım, tez vakitte Macaristan'a seferimiz vardır, dualarınızı eksik etmeyesüz."

Savaş kararı ciddi iştir ve o güne kadar padişahlar tarafından alınmıştır. Sultan Mehmed öfkeyle bunu hatırlatınca şu cevabı alır:

"Hadisatın vehametini arzedecek merci bulamazız!"

Padişah öfkelenmekle birlikte Sadrazam'ına hak vermekten de kendini alamaz. Sadrazam haklıdır, zira Padişah'ın günleri Davutpaşa'daki av köşkünde geçmektedir. Ama bu zaafını Sadrazam'ına belli etmek istemez.

Kükreler gibi sorar:

"Şimdi bu kararı tasdik etmemi beklemektesin öyle mi?"

"Beli, tasdik buyurasuz Hünkârım."

"Evveleminde Şeyhülislâm hazretlerine arz edile, fetva alına..."

Sadrazam işin böyle gelişeceğini çoktan düşünmüş, Şeyhülislâmdan gerekli izni çoktan almıştı...

Fetvayı uzattı:

"Ol mesele hallolmuştur, sıra Hünkârımın tasdikine gelmiştir."

Kararın hukukilik kazanması Padişah'ın onayına bağlıdır. Ancak Padişah şu sıralar böyle bir savaşı uygun bulmamaktadır.

"Bir vakit talik edelim (erteleyelim)."

"Hadisatın buna tahammülü yoktur. Serhad şehirlerimizden feryud ü figânlar gelir, Müslüman ırzı ve namusu pâymal olurken, bekleyemezük. Beklemek azim vebal olur. Mühürleyunuz Hünkârım!"

Padişah direnmeyi tekrar denedi. Zira hem Macaristan'la girişilecek bir savaşın iyi sonuçlar vermeyeceğine inanıyor, hem de av günlerinden uzaklaşmayı kabullenemiyordu.

"Daha münasipçe bir vakitte olsaydı mühürlerdim, velâkin şimdiki zaman cenge elverişli bir zaman değil, yaza kalsun."

Sadrazam temenna ederek huzurdan ayrıldı...

Doğruca Şeyhülislâma gitti...

Durumu açık açık anlattı...

Ve Şeyhülislam, İslam-Türk düşmanı Comte de Marsigli'nin 1732'de La Haye'de yayınladığı hatıratında belirttiği üzere yeni bir fetva çıkardı. Özetle dedi ki:

"...Bu durumda Padişah'ın savaş ilânını erteleme yetkisi yoktur. Tasdike mecburdur vesselâm!"

Padişah savaş ilânını onaylıyor.

Marsigli, padişahların mutlak olmadıklarına dair pek-çok örnek verdikten sonra, yukarıda adı geçen kitabının 31. sayfasına şu hüküm cümlesini yerleştiriyor:

"Buraya kadar verdiğim örneklerden de anlaşılacağı gibi, Osmanlı Devleti bir aristokrasi değil, bir demokrasidir."

M. Porter'i dinleyelim:

"Kur'an hükümleri zulüm ve istibdada karşı çok kuvvetli bir engeldir."

Savaş, ya da barışla Osmanlı hâkimiyetine giren Hristiyan milletlerin malları ve mülkleri güven altına girer. Padişah Hristiyan ahalinin haklarının da muhafızlığını yapmak zorundadır. Bu durumda keyfi bir istibdat manzarı görmeye imkân yoktur." (M. Porter)

"Osmanlılarda insan en değerli varlık. Çünkü Kur'an böyle diyor. Bu durumda insana baskı ve şiddet uygulanabilir mi?" (İngiliz yazar Th. Thornton, 1807)

Fransız gezgini ve yazarı A. L. Castellan yazıyor:

"Teb'asının hayatına, namus ve haysiyetine, malıyla mülküne hâkim sayılan padişahın iradesi Kur'an hükümlerinden, şariat ulemasının kararlarından veyahut Şeyhülislâmın fetvalarından üstün değildir." (Moeurs, usages, costumes, des Othomans et abrégé de leur histoire 1812, c.3, s. 14-15)

Kitabının 28-29. sayfalarında ise bir olaydan bahseder:

"Sultan Birinci Mahmud (gerçi yanlışlıkla Üçüncü Osman diye yazmıştır, ama verdiği tarihte Osmanlı tahtında Birinci Mahmud oturmaktadır.) hastalığı sebebiyle bir Cuma günü camiye gidemediği için halk galeyana gelmiş, taşkınlık yapmış, bundan dolayı Padişah'ın hastalığı artmış, buna rağmen ertesi Cuma Ayasofya'ya namaza giderek halkı memnun etmeye çalışmıştır."

Yani halk denetim görevini yapıyor.

A. Ubicini' yi dinleyelim:

"Osmanlı Devleti şeklen mutlak bir saltanat olmakla beraber, esasına bakıldığı zaman her şeyden önce müesseseleriyle saltanatın tabi olduğu şartlardan ve ondan sonra da dünyanın hiç bir yerinde misli görülmemiş derecede hükûmet yetkililerini tadil ve hattâ sınırlandıran örf ve âdetlerinden dolayı yumuşak bir idaredir." (La Turquie actuelle, 1855 Paris, s.12)

"Bütün Osmanlılar içinde hayat şartlarının eşitsizliğinden şikâyet edebilecek yegâne insan padişaktır. Aynı zamanda hem herkesten üstün, hem herkesten aşağı bir vaziyette bulunan padişah istediği gibi bir evlilik yapma yetkisinden bile mahrumdur." (S. 122)

Romanya eski başbakanlarından meşhur tarihçi Iorga, on beşinci asırdan on dokuzuncu asra kadar Osmanlı Devleti'ni gezen seyahatçıların hatıralarını değerlendirdikten sonra dürüst bir tarihçi vicdanıyla şu hükmü veriyor:

"Bugün Doğu'nun son derece geniş sahalarıyla Hristiyan Batı'nın birçok zengin eyaletlerine hakim olan Osmanlı cemiyetine, demokrasi zihniyetinin hakimiyeti ilk günlerinden itibaren hiç bir fasılaya uğramadan devam etmiştir." (Les voyageurs français dans l'Orient européen, Paris 1928, s. 44)

“Osmanlı ülkesinin hiç bir tarafında halktan üstün sayılabilecek beylerle asilzâdelerden oluşmuş hiç bir yüksek tabaka yahut soylular sınıfı yoktur.” (Chalcondyle, Histoire générale des Turcs, Paris, 1662)

“Osmanlı memleketini gezerken, bütün insanların eşit olduğunu ilân eden İslâm kanununun dürüstçe uygulanışı karşısında derin düşüncelere daldım.” (James Baker, Turkey in Europe, Londra, 1877)

Osmanlı toplumu kendine öz güveni yüksek, moralli ve umutlu bir toplumdur. Yenils e bile umutlarını yitirmemekte, mağlubiyetin, kendisinde bir aşağılık duygusu oluşturmaya izin vermemektedir.

“Harp talih işidir, kaderdir, başarı ve başarısızlık ebedi değildir.” anlayışı içinde başarıdan şımarmayan, başarısızlığa ise teslim olmayan sağlam bir karaktere sahiptir.

İstanbul incelemeleriyle tanınan İngiliz yazar Georges Young, bu karakteristiği şöyle bir cümle ile özetliyor, diyor ki:

“En fakir Türk köylüsü bile kendini Ermeni bankeriyile Rum tüccarından üstün görür.” (Constantinople, Paris, 1934)

Toparlarsak:

* Osmanlı, bir *töre devleti* kurmuştur. Başta Padişahlar olmak üzere, kanun-u kadim, özetle *töre*, herkesi bağlar. Hiç kimsenin kudret ve kuvveti *mutlak* değildir. Özellikle padişahlar denetim altındadırlar ve kanunlarla törelere uymak zorundadırlar.

* Padişahlar savaş ve barış ilanı hakkında bile mahrumdurlar. Bunun için ulemanın onayını almak zorundadırlar. (Sultan Dördüncü Mehmed, Macaristan Savaşı’nı erteleyememiştir.)

* İsrafa ve sefahate meyleden padişahlar, ulema fetvasıyla halledilir. (Tahttan indirilir.) Avrupa’daki gibi istibdat ve mutlakiyet yoktur, insanlık vardır.

* Osmanlı Devleti, insan, hayvan ve bitkiye yönelik hizmetler üreten büyük bir hayır kurumuna dönüşmüştür. Padişahlar bu büyük hayır kurumunun garsonlarıdır!

* Yükselme Devri'nde padişahların şeyhülislâmları görevden alma yetkileri yoktur, ama şeyhülislâmlar padişahları azletme yetkisine sahiptirler.

* Osmanlı Devlet sistemi, pek çok yabancı düşünürün tetkik ve tescilinden geçtiği üzere *mutlakîyet* değil, insanı merkez alan ve insana değer veren, bugünkü anlayışa yatkın demokratik bir yapıdır.

* İnsanı merkez alan anlayışın kaynağı Kur'an'dır ve Kur'an hükümleri zulüm ve istibdad meyline karşı en büyük engeldir. Bu yüzden padişahlar ve yöneticiler zulmü bir yöntem olarak benimsememişler, bu yoldaki bazı münferit hareketleri ise şiddetle cezalandırmışlardır.

* Her padişah, tahta çıkar çıkmaz, Kur'an'a ve töreye bağlı kalacağına yemin eder.

* Halkın iradesi padişahın nüfuz ve kudretinden üstündür. Bu yüzden padişahlar zaman zaman kıyafet değiştirip halkın içine karışmakta, talep ve değerlendirmeleri birinci elden almaya özen göstermektedirler.

* Sultan Birinci Mahmud devri reis-ül-küttablarından (Dışişleri Bakanı diyebiliriz.) Emârzâde Hacı Mustafa Efendi'nin, Fransız Se-firi Marquis Villeneuve'e söyledikleri meşhurdur: "*Aslına bakarsanız, Osmanlı Devleti, adı henüz konmamış bir cumhuriyettir.*"

* Osmanlılarda en nüfuzlu insan padişah değil, şeyhülislâmdır. Şeyhülislâmın herhangi bir kararına padişahın itiraz etmesi sözkonusu bile değildir. Padişahların isteğini reddeden pek çok şeyhülislâm vardır.

* Osmanlı Dev-leti'nde, bugünkü anlamda olmasa bile, yakın anlamda *kuvvetler ayrılığı prensibi* mevcuttur. Padişah, idari işlerde hükûmete karışamaz, tahakküm edemez. Yalnızca tavsiyelerde bulunabilir.

* Avrupa'da hiç bir insan hakkı yokken, Osmanlı'da padişahların ve diğer yöneticilerin, insan haklarına riayetleri diplomatik belgelerden anlaşılmaktadır. (Bu da zaten inanç temellidir. Çünkü insan haklarına riayetsizlik kul hakkını gözetmeme anlamına gelir.)

* Kendi yaptırdığı caminin dışında hiç bir padişahın adı hiç bir binaya, şehre, esere verilmemiştir. Bu gelenek Cumhuriyet'ten sonra oluşmuştur.

* Halk, padişahı açıktan açığa tenkit etmek, devlet ve hükûmet adamlarını alaya almak hakkına sahiptir. Vaizler vaazlarında, halk hatipleri meydanlarda tenkit hakkını kullanırken zabıta müdahale etmez. Özgürce konuşurlar. Bunun sayılamayacak kadar örneği var.

* Padişahlar yalnız Müslüman milletin değil, yönetimi altında bulunan gayrimüslim milletlerin de hakkını-hukukunu muhafaza-ya mecburdur.

* Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayan insanların dinlerini özgürce yaşama hakları mevcuttur. Kimse onlara baskı yapamaz, kimse kem gözle bakamaz (Fatih'in *Amannâmesi*), kimse onları aşağılayamaz ve asla kınayamaz.

“SON SÖZ” YERİNE KAİM...

Birkaç cümlelik *bitişle* kafalarınıza kuşku ekmeyi denememe izin verin lütfen; zira *kuşku* duymak demek, gerçeğin peşine düşmek demektir...

Başlıyoruz...

İngiltere, İslâm ülkelerinin çoğunu sömürgeleştirmişti. Bu sömürge sisteminin en büyük engeli Halife idi. Çünkü İslam dünyasının büyük bir bölümü halifeye bağlılığını sürdürüyor, Halife, Müslümanlar arasında itibarını koruyordu.

İngiltere’nin mutlak hâkimiyetinin sağlanması için Halife’nin bertaraf edilmesi gerekiyordu...

Bunun için de öncelikle saltanatın kaldırılması lâzımdı. Arkasından doğal olarak hilafet müessesesi gelecekti. Çünkü hilafet saltanatla kaimdi.

Hilafet Merkezi (Dar-ül Hilâfe) 16 Mart 1920’de İngiltere tarafından işgal edildi...

Bunun bir sonucu olarak;

1. Hilâfetin ve saltanatın kaldırılmasıyla sonuçlanacak olan “*Kurtuluş Savaşı*”nın fitili ateşlendi...

2. Osmanlı Meclis-i Meb’usan’ı dağıtıldı (Sonradan Ankara’ya gidip TBMM’yi açtılar)...

3. İstiklâl Savaşı’nı başlatmak üzere Mustafa Kemal, yanında kurmayları olduğu halde, İngiliz savaş gemileriyle hücumbotlarının kuş uçurtmadığı İstanbul Boğazı’ndan rahatlıkla geçip Samsun’a ayak bastı. (İngiltere’nin dillere destan istihbaratının bunu fark etmemiş olması ilginçtir. Osmanlı ordusunda onca meşhur general varken, Mustafa Kemal’in seçilmesi ise ayrı bir ilginçliktir.)

4. Sonradan çok duyulacak Mustafa Kemal Paşa ismi, bu şekilde öne çıkmış oldu...

5. Ardından Türk milletinin en çok tepki duyduğu Yunanlılar, İngilizlerin teşvikiyle, hiç gereği olmadığı hâlde, 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ettiler... Bunu planlayanlar bir şeyin çok farkındaydı: Türkiye, Yunanlılara, İstanbul'u işgal eden İngilizlere göstermediği kadar büyük bir tepki gösterecekti. Sanki Türk halkı Kurtuluş Savaşı vermek üzere kışkırtılmak isteniyordu. Tahmin doğru çıktı: Halkımız İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine korkunç bir tepki gösterdi. Böylece Kurtuluş Savaşı daha kolayca organize edilebildi.

6. Yunanlılar İzmir'e çıktıktan sonra, İngiltere tarafından terk edildiler. Hiçbir destek verilmedi. Hatta zaman zaman köstek olundu. Anadolu'da savaşan birliklerine lojistik destek sağlamaları da engellendi. Böyle bir şeyi Yunanlılar da beklemiyorlardı. Çok büyük kayıplara uğradılar.

7. İngiltere isteseydi biz Yunanlılarla uğraşırken bize saldırabilir, bu durumda iki ateş arasında sıkışacağımızdan zor durumda kalabilirdik. Nedense bunu yapmadı. Sanki Yunanlılarla girdiğimiz savaş bizim kazanmamızı istiyordu. Kazandık. Bu sayede Ankara ekibi öne çıktı. Yurtta ve dünyada tanındı.

8. Başka türlü yapılması mümkün olmayan (saltanat ve hilafetin kaldırılması, kılık kıyafetin, alfabenin, hukuk sisteminin değiştirilmesi gibi) büyük değişiklikler, büyük zaferin ışığında yapıldı.

9. İngiltere 6 Ekim 1923'te işgali kaldırıp merasimle İstanbul'u terk etti. Hâlbuki İstiklâl Savaşımız boyunca hiçbir cephede onlarla savaşmamış, hiçbir cephede yenmemiştik. Neden gelmişlerdi, niçin gidiyorlardı?

Gidiyorlardı, ama Osmanlı'yı *örnek* ve *önder* yapan unsurları da beraberlerinde götürüyorlardı...

Sultanın şahsında saltanat;

Halife'nin şahsında hilafet gidiyordu.

Gidiş o gidiş!

İngiltere işi yüreğinden yakalamış, kökünden halletmişti...

Birkaç yıllık bir emekle İslam dünyasını sahipsiz hâle getirmeyi başarmıştı.

Artık İslam dünyasının zenginliklerini (en başta da petrol) daha rahat yağmalayabilecek, İslam dünyasında dilediği gibi at oynatabilecek, paramparça edip lokma lokma yutabilecekti.

Anlayacağınız, İslâm âleminin bugün duçar olduğu sancıların tohumu dün atıldı...

Sınırları İngiliz generallerin botlarının burnuyla kum üstünde çizilen yapay ülkeler (Arap ülkeleri) bugün aynı devletler tarafından bombalanıyor. (2011)

Ödenen bedel, dünkü gafletin bedelidir.

***Tarih sürekli bir başlangıç olduğu için,
tarih üzerine yazılan hiç bir kitap bitmez.***

YAYIN LİSTESİ

HAYAT MANEVİYAT

Namaz Irmağında Arınmak.....	Abdullah Adem
10 Örnek İnsan.....	Ayşe Çokçevik
Levh-i Mahfuz.....	Celaleddin Özbek
Kadın İlmihali.....	Dr. Jale Şimşek
Avrupa'da Müslüman Olmak.....	Doç. Dr. Özcan Hıdır
Bediüzzaman'la 365 Gün Yaşamak.....	Lütfullah Müftüoğlu
Dost İstersen Allah Yeter.....	Lütfullah Müftüoğlu
İslamda Kuyumculuk.....	Mehmet Çetin
Türkçe Dualar.....	Mehmet Ali Kerkütlü
Peygamberimizin Sünnet Ve Tavsiyeleri.....	Mehmet Nezir Gül
Temel Dini Bilgiler.....	Haz. Mehmet Kızılkaya
Peygamberimiz Böyle Dua Ederdi.....	Muhammet Sıddık Faruki
Peygamberimizden Günlük Dualar.....	Muhammet Sıddık Faruki
Dinimi Öğreniyorum.....	Mustafa Kahramanoğlu
Hadis Deryasından İnciler.....	Doç. Dr. Özcan Hıdır
İslam Peygamberi Hz. Muhammed.....	Sam Deeb
Allah Hangi Kullarını Sever.....	Selami Yalçın
Rabbin Sana Küsmeyi.....	Senai Demirci-Y. Özkan Özburun
Sevgi Peygamberi.....	Sıtkı Abdullahoğlu
99 Ayet 99 Hadis.....	Süheyla Yalçinkaya
Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali.....	Prof. Dr. Süleyman Ateş
Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali.....	Prof. Dr. Süleyman Ateş
Hiz. Peygamber'den Bediüzzaman'a.....	Dr. Vehbi Karakaş

EVLİLİK VE AİLE

Küldeki Ateş.....	Kadriye Çiçek
Ailede Huzurlu Yaşamın Sırları.....	Dr. Kerim Buladı
İslamda Evlilik ve Aile Okulu.....	Mehmet Kızılkaya
Evliliğe Hazırlık Rehberi.....	Mustafa Topaloğlu
Aile Zekası.....	Münir Arıkan
Aile Terapisi.....	Selahattin Yayılamaz
Bir Yastıkta Kırk Yıl.....	Rıdvan Oruç

AİLE VE ÇOCUK EĞİTİM DİZİSİ

Eğitim Evde Başlar.....	Davut Can
Anne Tut Ellerimden Baba.....	Efkan Yeşildağ
Mesafeler Var Aynı Odada.....	Efkan Yeşildağ
Tut Ellerimden Öğretmenim.....	Efkan Yeşildağ

Dahi Çocuk Yetiştirmek.....	Psikolog Erdiñç Güllü
Çocuk Eğitiminde Dikkat Geliştirmek.....	Psikolog Erdiñç Güllü
Çocuk Eğitiminde Özgürlüğün Sınırları.....	Psikolog Erdiñç Güllü
Çocuk Baş Belası mı Baş Tacı mı?.....	Fatma Taş
Çocuğun Dünyası.....	Hasan Güneş
Hamileliğe Hazırlık, Doğum ve Sonrası.....	Heyet
Benim Annem Organik.....	İzzet Güllü
Çocuk Terbiyesi.....	Mehmet Kızılkaya
Çocuk Yetiştirmek.....	Prof. Dr. Sefa Saygılı
Bebek Bakımı ve Sağlığı.....	Sevda S. Dursun
Çocuk Bakımı ve Eğitimi.....	Sevda S. Dursun
Bir Annenin Günlüğü.....	Sevgi Yıldırım
Uyusun da Büyüsün.....	Dr. Şahika Ezer
Çocuk Psikolojisi.....	Psikolog Tuncel Altınköprü
Anneciğim Beni Olduğum Gibi Sev.....	Psk. Dr. Yaşar Kuru
Anneciğim Sadece Benim Ol.....	Psk. Dr. Yaşar Kuru
Babalar Eve Dönsün.....	Yavuz Bahadıroğlu

SIRADIŞI ROMANLAR

Gülen Öğretmen.....	Ali Erkan Kavaklı
Leyla Buradan Taşındı.....	Barış Cem Kaya
Ölünce Sever misin Beni.....	Betül Aşık
İçimizdeki Mevlana.....	Prof. Dr. Cihan Okuyucu
Mevlana Konuşuyor.....	Prof. Dr. Cihan Okuyucu
Son Adres.....	İsmail Kara
Korkma Ayrılıktan Aşk Var.....	Dr. M. Faik Özdengül
Aşk-ı Pervane.....	Mecbure İnal
Kalp ile Sır.....	Mecbure İnal
Sabah Yakın Değil mi.....	Mecbure İnal
Derviş ve Sinha.....	Mehmet Ali Bulut
Fardipli Sinha.....	Mehmet Ali Bulut
Mizan Baş İtirafı.....	Muhammet Yüksel Arkalı
Aşka Adanmış Bir Ömür Hz. Hatice.....	Nurdan Damla
Sabır ve Vefa Timsali Hz. Zeyneb.....	Nurdan Damla
Nakrem.....	Ömer Faruk Karataş
Aşkın Lâl Hâli.....	Sebahattin Ceylaner
Bu Kalp Seni Unutur mu?.....	Dr. Sevim Asımgil
Terk Etme Beni.....	Dr. Sevim Asımgil
Sana Hiç Elveda Demedim ki.....	Dr. Sevim Asımgil
Sevda Geri Dön.....	Dr. Sevim Asımgil
Siyah Zambak ve Merve.....	Dr. Sevim Asımgil
Kabirde İlk Gece 1.....	Seyit Ahmet Uzun
Kabirde ilk Gece 2.....	Seyit Ahmet Uzun

Kabirde İlk Gece 3	Seyit Ahmet Uzun
Kabirde İlk Gece 4	Seyit Ahmet Uzun
Mehdix	Turgay Güler
Sır Küpü	Turgay Güler
Ruhlar Kuyusu	Turgay Güler
Mankurt	Yusuf Güldür
Esrar-ı Beka	Yusuf Güldür
Güneşe Açılan Aynalar	Uzm. Psk. Zafer Akıncı

TARİHİ ROMANLAR

Hekimoğlu Efsanesi	Baha Rahmi Özen
1915 Çanakkale Bir Ulu Destan	Hasan Basri Bilgin
Efetürk Yavuz Sultan Selim	Hasan Basri Bilgin
Fatih 1453	Hasan Basri Bilgin
Paşam	Hasan Basri Bilgin
Yalnız Hünkâr Abdülhamit Han	Hasan Basri Bilgin
Ebu Zer	Hasan Basri Bilgin

TARİH

Osmanlı Tarihi 1 / Çadırdan Saraya	Nazım Tektaş
Osmanlı Tarihi 2 / Saraydan Sürgüne	Nazım Tektaş
Tanrının Askerleri 1	Nazım Tektaş
Tanrının Askerleri 2	Nazım Tektaş
Tanrının Askerleri 3	Nazım Tektaş
Tanrının Askerleri 4	Nazım Tektaş
Tarihimizdeki Muhteşem Mektuplar	Necdet Bayraktaroğlu
Tarihimizin Gizli Odaları	Yavuz Bahadıroğlu
Osmanlı'nın Büyüme Sırları	Yavuz Bahadıroğlu

HAYATA DAİR ÖYKÜLER

Kalbe Düşen Damlalar 1	Hatice Yeşildağ
Kalbe Düşen Damlalar 2	Hatice Yeşildağ
Hayata Dokunan Öyküler	Yusuf Özkan Özburun
İnsan Sıcağı Öyküler	Yusuf Özkan Özburun
Yaşama Sevinci Öyküler	Yusuf Özkan Özburun
Umudu Yeşerten Öyküler	Turgay Yalanız
Bu Öğretmeni Çok Sevdim	Turgay Yalanız

SAĞLIKLI YAŞAM

Can Boğazdan Çıkar	Mehmet Ali Bulut
Sofrabaşı Sağlık Sohbetleri	Mehmet Ali Bulut
Ruhsal Detoks	Dr. Halil İbrahim Erbiyık
Gıda Güvenliği	Süleyman Erdoğan

KİŞİSEL GELİŞİM-BAŞARI DİZİSİ

Dehanı Keşfet Zekânı ve Hafızanı Geliştir.....	Ali Erkan Kavaklı
Sınav Stresini Yenme	Ali Erkan Kavaklı
Yüreğini Ateşle	Ali Erkan Kavaklı
Hikâyelerle Mizaç ve Karakter Eğitimi	A.Rahşan Gürel-Perihan Gürel
Mutlu Yaşamın Şifreleri.....	Ayşe Aslı Tufan
Mutluluk Bakış Açımızda	Davut Can
Gemileri Yakmak	Davut Can
Cesur Sorular.....	Dost Can Deniz
Anlayarak Hızlı Okuma	Gülseren Şenyüzü
Beyaz Zambaklar Ülkesinde	Grigory Petrov
Aklın Kör Noktası.....	Dr. Habip Demirel-Nergis Erdem
İletişim Dünyamız.....	Hayati Odabaşı
Ben Buldum Başkasının Oldu.....	Kemal Yamankaradeniz
Ruhun Deşifresi.....	Mehmet Ali Bulut
Gizemli Sorular.....	Mehmet Ali Bulut
Hayatın Pusulası	Münir Arıkan
Nitelikli İnsan	Münir Arıkan
Yaşarken Kaybettiğimiz Hayat.....	Nazlı Özburun
Bedenden Ötesi.....	Nejat Sezik
Hafıza Teknikleri ile Beyin Gücü.....	Oğuz Sayın
Okuma Zekâsı.....	Selahattin Yaylamaz
Stresine Sahip Çık.....	Serap Duygulu
Başarılı Konuşma Teknikleri	Sırrı Er
Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı	Sırrı Er
Sözün Büyüsü	Sırrı Er
Temel Konuşma Teknikleri Diksiyon	Sırrı Er
Topluluk Önünde Etkili Konuşma	Sırrı Er
Başarıya Gülümse	Sıtkı Aslanhan
Geleceğe Gülümse	Sıtkı Aslanhan
Hayata Gülümse	Sıtkı Aslanhan
İnsancıklar İçinde İnsan Olmak	Sıtkı Aslanhan
Siz İyi Bir İnsan mısınız.....	Sıtkı Aslanhan
Yer Çekimine Karşı Temel Bilgiler.....	Şaban Kızıldağ
Bilgelige Yöneliş	Dr. Zülfikar Özkan
Kazandıran Beden Dili	Dr. Zülfikar Özkan
Sessiz Güç Beden Dili.....	Mehmet Özdemir

ANSİKLOPEDİLER

Yeni Hayat Ansiklopedisi (5 Cilt) Heyet

PRATİK HAYAT

Ekolojik Temizliğin Kitabı.....	Erkan Şamcı
Püf Noktalar.....	Ezgi Sertel
Sivilcesiz Hayat.....	Dr. Güneş Ertürk
Yeşil Çekirdekten Fincana Kahve.....	Nurgül Özkeser
Kaybolan Lezzetler.....	Sedat Çat

POPÜLER PSİKOLOJİ DİZİSİ

Genç Erkek Psikolojisi.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
Genç Kız Psikolojisi.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
İnsan Tanımada Testler.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
Beden Yüz Yapısı ve Karakter.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
Şahsiyet Analizi.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
Yazı ve Karakter.....	Psikolog Tuncel Altıncöprü
Ayrılamayız.....	Dr. Zülfiyar Özkan

GÜNCEL KİTAPLAR

Kazakistan Türkiye İlişkileri.....	Bagdat Amryev
Herkesin Hocası Erbakan.....	Ekrem Kızıltaş
Ak Parti ve Cemaat.....	Prof. Dr. Ergün Yıldırım
Giyimde Renklerin Uyumu.....	Prof. Dr. Hasan İbicioğlu
Ergenekon'un Son Düellosu.....	İsa Yılmaz
Nazarbayev.....	Jonathan Aitken
Ahkamsız Hükümler.....	Mehmet Ali Bulut
Terörün Matruşkası KCK.....	Mehmet Özcan
Yaşasın Gezerken Kayboldum.....	Nuray Kayacan
10 Gün Operasyonu.....	Oktay Doğancı
Sosyal Medya Savaşları.....	Ümit Sanlav
Dindarların Para ve İktidarla İmtihanı.....	Yavuz Bahadıroğlu

AKADEMİK HAYAT

Toplum ve İnsan.....	Prof. Dr. Doğu Ergil
Avrupa Birliği Kurumları.....	Prof. Dr. Ercüment Tezcan
Sosyoloji.....	Prof. Dr. Halil İbrahim Bahar
Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları.....	Prof. Dr. Mehmet Özcan

LİDERLİK VE YÖNETİM DİZİSİ

Gandhi nin Liderlik İlkeleri.....	Alan Axelrod
İş Koçu.....	Besim Eviz
İnsan Kaynakları.....	Figen Tahiroğlu
Eğitim Oyunları.....	G. Akduman-Z. Yüksekbilgili
Bu Kadar Zor Olacağımı Bilmiyorduk.....	Heyet

Üçü Bir Arada.....	Mehmet Özkundakçı
Şirket Doktoru	M. Rauf Ateş
Ticaret ve Perakende.....	Nurullah Öztürk
Müşterinin Kalbine Yolculuk.....	Osman Çelebi
Müşterinin Kalbinde Taht Kurmak	Osman Çelebi
Liderlik Gönül İşidir	Ömer Bolat
İstanbul Derinlik Değişim ve Güç.....	Prof. Dr. Recep Bozlağan
İstanbul 2053 Vizyonu.....	Prof. Dr. Recep Bozlağan
Dikkat Denetim Var.....	Saadettin Doğanıyigit
İnsan Kaynakları Planlaması.....	Salim Çam
Aslan Kral Değildir	Şükrullah Dolu
Ombudsman.....	Prof. Zakir Avşar

DR. ÜZEYİR GARİH KİTAPLIĞI

Yönetim İlkeleri.....	Üzeyir Garih
Yönetim Teknikleri	Üzeyir Garih
Globalleşme Sürecinde Türkiye.....	Üzeyir Garih
İş Hayatında Motivasyon	Üzeyir Garih
Pazarlama-Tanıtım-Halkla İlişkiler.....	Üzeyir Garih
Ekonomik Sorunlara Çözüm Önerileri...	Üzeyir Garih
Türkiye Sorunlarına Çözüm Önerileri...	Üzeyir Garih
Gençlere Tavsiyeler.....	Üzeyir Garih

Değerli Okurumuz,

İş dünyası, kişisel gelişim, yönetim, başarı-motivasyon, üretim, pazarlama, insan kaynakları, eğitim, edebiyat, tarih, maneviyat, sağlık ve çocuk konularıyla ilgili yayınlarımızı:

- Size en yakın kitapçınızdan, www.hayat yayinlari.com adresimizde satış noktaları bölümündeki kitabevlerinden alabilirsiniz.
- 0212 613 11 00 - 0530 290 99 78 nolu telefondan sipariş edebilirsiniz.

Yayınlarımızla ilgili görüş ve düşüncelerinizi

twitter.com/hayat yayinlari veya

facebook.com/hayat yayinlari adresimize iletmeniz bizlere ışık tutacaktır.

Kitap ihtiyaçlarınızı Hayat Yayın Grubu ile temin edebilir, varsa kitap çalışmalarınız bizimle paylaşarak hayata katabilirsiniz.

İlginize teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Hayat Yayınları